Anneliğin

Sıra Dışı Tarihi

SARAH KNOTT

Çeviri: Merve Öztürk

MUNDİ

Anneliğin
Sıra Dışı Tarihi

SARAH KNOTT

Mundi Kitap

Anneliğin Sıra Dışı Tarihi, Sarah Knott
İngilizce aslından çeviren: Merve Öztürk
Mother: An Unconventional History, Sarah Knott
Bu çeviride kaynak alınan baskı: Viking, Penguin, 2019
© 2019, Sarah Knott
© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncını yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Şubat 2023, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Merin Sever
Editör: Çiçek Eriş
Düzelti: Aylin Samancı Elmasdağ
Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)
Kapak tasarımı: Ezgi Arslan / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.
Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftehavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.
Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 45099

ISBN 978-625-6377-07-3

MUNDİ KİTAP
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
mundikitap.com
bilgi@mundikitap.com
Mundi Kitap, Can Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Tic. ve San. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.
Sertifika No: 43514

Anneliğin Sıra Dışı Tarihi

SARAH KNOTT

İngilizce aslından çeviren
Merve Öztürk

MUNDİ

SARAH KNOTT, Sarah Knott İngiltere'de büyüdü. Oxford Üniversitesi'nde eğitim gördü, şu an Indiana Üniversitesi'nde tarih profesörü ve Kinsey Enstitüsü üyesi. *Sensibility and the American Revolution*'ın (Duyarlılık ve Amerikan Devrimi) yanı sıra kadınlar, cinsiyet ve duyguların tarihi üzerine çok sayıda makalenin yazarı. American Historical Association'ın önde gelen dergisi *American Historical Review*'da editör olarak çalıştı ve *Past and Present*'ın yayın kurulunda yer alıyor. Andrew Mellon Derneği, Rothermere American Institute ve Oxford Centre for Life Writing gibi kurumlarda üyeliği bulunuyor.

MERVE ÖZTÜRK, İzmir Özel Tevfik Fikret Lisesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. İletişim Yayınları'nda editör olarak çalışıyor. Jean-Robert Jouanny'nin *Putin Ne İstiyor?* (İletişim Yayınları, 2017) isimli kitabını ve Bonnie G. Smith'in *Women in World History-1450 To The Present* isimli eserini Türkçeye çevirdi (yayımlanacak). Feminizm, insan hakları, gündelik hayat alanlarıyla özel olarak ilgileniyor.

İçindekiler

Önsöz 13

1. Sayılarla Annelik 19

2. Nesil 28

3. Öğrenmek 42

4. Onuncu Hafta ya da Sekiz Hafta Geçti 49

5. İlk Hissedilen Hareketler 57

6. Önlüğün Yükselişi 70

7. Doğum Yapmak 81

8. Merhaba Sana 93

9. Gözyaşları ve Anekdotlar 100

10. Yatakta Kalma Ayı 107

11. Nemli Bez 124

12. Kesintiye Uğrayan Zaman 137

13. Gece Yarısı 148

14. İçerideki Süt 167

15. Belirsizlik ya da Bir Düşünce Deneyi 191

16. Klinikte Queer Fikirler 207
17. İleri Geri 231
18. Kâğıt Çiçekler 252
19. Meşeden Bir Çamaşır Küveti 271
20. Bahçe Bebeği, Kucak Bebeği 284
21. Zamanda Yolunu Bulmak 295
Gecenin Sonu 301
Teşekkür 303
Metot Üzerine Bir Not 305
Dipnotlar 311
Dizin 313

K, M ve V'ye

Önsöz

Mutfak masasının üzerinde, bebeğin ulaşamayacağı yerde sepya rengi bir belge var. Annem, kendisinin annelik kayıtlarıyla ilgilenirim diye düşünerek bizi en son ziyaretinde getirmişti. Zarfın üzerinde "GİZLİ" yazıyor. Altta "ÖNEMLİ NOT"un yanı sıra "Bu kartı YANINIZDA TAŞIMANIZ GEREKMEKTEDİR" denmiş. 1970'lerde Britanya Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS), hastalarına çokbilmiş bir havayla hitap ediyormuş.

Zarfın kahverengi-bej rengi, bir tarihçi olarak okuduğum 17. ve 18. yüzyıllara ait elyazmalarınınkinden pek farklı değil. Başlangıçta kâğıt genellikle beyazdır ama sayfalar, asırlar sonra modern bir arşive kaldırılana kadar kirlenir.

NHS zarfı kullanılmaktan eskimiş ama açılabilecek kadar iyi durumda. Dışında annemin Londra N14 adresi, üzeri çizilip çocukluğumun Essex adresine yerini bırakmış. Kentteki küçük bir apartman dairesi, Kuzey Denizi'nden çok uzak olmayan bir köydeki derli toplu üç odalı bir eve dönüşmüş.

Zarfın içindekileri çıkarmak istiyorum ama bebek kucağımda hareket edip duruyor, gözlerini kilitlemiş ve dikkat dağıtmak istiyor; güzel kokuyor ve dikkat dağıtıyor. Denizyıldızına benzeyen ellerini yuvarlak yüzüne doğru vuruyor, kestirme zamanının bir işareti bu.

Anne olmanın birçok farklı geçmişi nedir? Sözgelimi, 17. yüzyılda insanların "hamile kalmak"[1] dedikleri şey hakkında ne bilebiliriz: Bir bebeği taşımak ve ona bakmak mı? 1688'de bir gözlemci, "Zorlu bir deniz üzerinde koca göbekli bir kadınla bebeğinin dokuz ay boyunca süzülmesine benzer, hamile kalmak," demiş. "Tek liman olan doğum tehlikeli kayalarla doludur, oraya vardıktan sonra her ikisinin de... kendilerini savunmak için çok yar-

1. *Going with child.* Hamile kalmak anlamına gelen, günümüzde artık kullanılmayan bir deyim. (Ç.N.)

dıma ihtiyaç duydukları bir liman." Fırtınalı, şekil değiştiren bir sahne, rahatsız edici ve kayalık, dram yüklü.[1]

Bir buçuk saat içinde ön kapıda bir tıkırtı duyulacak ve eşim K, bebeğin gürültücü büyük kardeşiyle birlikte gelecek. En iyisi zarfı ve onun tek kanıtını kenara koymalı şimdilik.

Bebek uyuyor ve eğri gün ışınları, zarfın ilk adres satırında "Mrs." yazısına düşüyor. 20. yüzyılın sonunda NHS'ye göre hamilelik, evliliğe işaret ediyordu. Gündelik "evlenmemiş anne" tabiri, 1960'larda daha az olumsuzluk içeren "bekâr anne" olarak değişmişti ama düğün ve çalışmayan annelik, bir aile normu olarak kalmaya devam ediyordu.

Zarfın içinde "Doğum Hastaları İçin İşbirliği Kayıt Kartı" vardı ve üstüne bebek aşısı belgesi zımbalanmıştı. 1970'lerde Britanya'da bir bebeğe annelik yapmakla ilgili nasıl bir kavrayış sağlayabilir bu? Doğum öncesi bakım, hamileliğin onaylanması için bir doktor tarafından yürütülen test sonrasında üçüncü ayda başlıyor. Kayıt kartında 12 hafta yazıyor. 14 hafta, 18, 22...

Aynı on yıl içinde diğer Londralı anneler, sosyolog Ann Oakley'e doğum öncesi bakım kliniğine gitmeyi anlatmışlar. 26 yaşındaki illüstratör Gillian Hartley ilk gidişini "seri üretim hattı" diye değerlendirmiş; çalışanlar iyi olsa da "her zamanki gibi gergindim" Oakley'e "canım" diye hitap eden tezgâhtar Nina Brady, doktorla görüşmekten o kadar çok utanmıştı ki bir daha gitmek istemiyordu. Brady hemşirelerden birine, tüm bunların saçmalık olduğunu düşündüğü için kliniğe hiç gelmeyen bir kadından bahsetmişti. 26 hafta, 28, 30. O zamanlar yirmilerinin sonunda utangaç bir hemşire olan annem tüm randevularına gitmişti.[2]

"Fetüsün hareketlerinin ilk hissedilmesi"nin kayıt kartında kendi maddesi var. Bir insanın, bebeğinin hareketini ilk kez hissettiği an tıbbi olarak önemliydi. Kavramın uzun bir kökeni var. 17. yüzyılda İngiliz kadınlar, bebeğin hareketlerinin hissedilmesini, hamileliğin kesin kanıtı olarak görüyorlardı. Kuzey Amerika yerlilerinden Ojibva kadınları için bu, vücudun içindeki yaşamın bir insana dönüşmesiydi. Kavrama aşinalık değişti. 1917'de, hamileliğe dair kişisel bir anlatıyı anonim olarak ilk yayımlayan romancı Charlotte Hirsch, bu kavramı her zaman, bebeğin dışarıdaki havayı ilk kez soluması anlamında düşünmüştü. İngiliz arkadaşlarım ve ailem alışılagelmiş biçimde bu kavramı bilirler. Genellikle yaşadığım ve çalıştığım ABD'deki arkadaşlarım ve meslektaşlarımın bazısı bilmez.[3]

1. Anthony Fletcher, *Growing Up in England: The Experience of Childhood 1600-1914*, New Haven, 2008, s. 95.

2. Ann Oakley, *From Here to Maternity: Becoming a Mother*, Harmondsworth, 1979, s. 42-43 (Hartley), s. 44-45 (Brady).

3. M. Inez Hilger, *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, Washington, DC, 1951, s. 5; (Charlotte Teller Hirsch), *The Diary of an Expectant Mother*, Londra, 1917, s. 74.

Kayıt kartı, hamileliğe dair algıları ve duyguları kısaca ve ikinci elden belgeler. "İlk hareketlerin hissedilmesi" bir tarihle kaydedilmiştir, başka detay yoktur. 34. haftada Londralı doktor, "İyi" diye kaydetmiş. Kısa bir süre sonra Essex'li doktor, "İyi hissediyor" yazmış. 40. haftada yine "İyi" 1970'lerden deneyimleri nasıl anımsatacağını çözmek bir açmazsa, bu, 17. yüzyıldan itibaren Britanya toprakları ve Kuzey Amerika için çok daha büyük bir açmazdır. Bu bölgeler –sömürge geçmişi veya Batı'ya özgü değişimlerle– bazen birbiriyle ilişki halindeydi, bazen ise değildi.

"İyi hissediyor." Bu küçücük cümlenin kısalığı, geçmiş annelik tecrübelerinin bizim geriye dönük olarak fark etmemiz ve meraklanmamız için geride bıraktıkları açısından tipiktir. Geçmişin ve bugünün en aydınlık köşelerinde bile, bir bebeğin bakımı düşünmeyi böler, tefekkürü deler ya da bir kitabı yarım bıraktırır. Mektup ve günlük gibi en zengin kayıtlar, tam da ilginçleşmeye başladığı anda biter. Bir yazışma ortasında kalıverir, cümlenin ortasında, mektup yazarını bir ağlama çağırır ya da günlüğe ara verilir çünkü her iki elin de bebeği tutması gerekir.

Bir tarihçi olarak genellikle araştırdığım siyasi devrimler muazzam kayıtlar için elverişlidir: bağımsızlık ilanları, anayasalar, gazete köşeleri, ideolojik risaleler, savaş zamanı yazışmaları. Doğum izninde olmadığımda öğrencilerime 18. yüzyıl sonlarındaki kraliyetlerin cumhuriyetlere geçişi hakkında büyük hikâyeler anlatırdım. En bilinmedik kısımlarda gözleri kocaman açılırdı: Benjamin Franklin ya da Marie Antoinette'in yaptıklarına değil, köle erkekler ile kadınların özgürlüğe kaçışları ya da Amerikan yerlisi diplomatların, yerleşimcilerin Amerika Kıtası boyunca yayılmalarını durdurma girişimi olarak Fransa veya İspanya'yla, Britanya veya Amerika Birleşik Devletleri'yle ittifaklar kurmalarına. Bir bebeğe annelik etmek konusunda ise daha küçük, pürüzlü bir zemindeyim. Dram bölük pörçük ve kayıtlar parça parça.

1970'lerin tarzı, ilk hareketleri hissetmenin veya "iyi hissetme"nin bir kısmı, annelik kartının ötesindeki bağlamlarda anlatılıyor. O günlerin tıbbi tavsiyelerine göre hamilelik "sağlıklı ve hoşnut", "mutlu bir olay" olmalıydı.

"Bu *mutlu* bir kitap olacak mı?" diye soruyor kendi öz annem telefonda nazikçe, tereddütle ve sesinde ufak bir endişeyle.

Aslında, 1970'lerdeki kadın özgürlüğü hareketi sayesinde o dönemin annelik deneyimleriyle ilgili, ondan önceki dönemlere nazaran çok daha fazla şey biliyoruz. Ann Oakley Londralı görüşmecilerine ilk hareketleri hissetmekle ilgili soru sorduğunda, bebeğin ilk hareketlerini "yemeğin oturması" ya da "tıpkı çırpınma", "küçük bir kelebek", "balık yüzüyor sanki... ya da büyük bir iribaş" gibi farklı şekillerde detaylandırmışlardı. Bazı yazarlar, en çok da ABD'deki beyaz feministler, bebek sahibi olmanın seçim

haline gelmesi anneliğin karmaşıklığının nihayet ilgiye değer olmasını sağlamış gibi annelik anıları yayımladılar. Diğerleri muhalif bir biçimde şiir yazdılar. Sharon Olds'un doğum yapmakla ilgili şiirinin başlığı "The Language of the Brag"di [Övünmenin Dili].[1]

1970'lerden *önce* Britanya ve Kuzey Amerika'dan geriye kalanlarsa elli kilo ağırlığında küçük parçalardır. 17. yüzyıla ait bir mahkeme kaydı, bir bebeğin kilisede gürültü yaptığını ortaya çıkarır. Ya da bir 18. yüzyıl seyyahı, yerli bir kadının deri bir postu tabakladığını ve ahşap taşıma beşiğinde yatan bebekle ilgilendiğini anlatır. Yahut 19. yüzyılda bir sosyal reformcu, çalışan annelerin nasıl idare ettiğini göstermek için bir bebeğin, fabrika tavanındaki bir yumurta kutusunda asılı durduğunu gözlemler. 1930'larda bir çiftçinin karısı, devlet dairesine bir kolik anlatısını çalakalem yazıp en güncel tıbbi tavsiyeyi talep eder.

Bunlar küçük kanıt parçalarıdır. Kendisi de tarihçi olan K'ye, üstünde çalışılacak pek bir şey olmadığıyla ilgili şikâyet ediyordum. En azından annemin hayatı tıbbi bir kayıt oluşturmuş.

Belki de bebek sahibi olmanın geçmişini keşfetmenin en iyi yolu büyük anlatıları bir yana koyup kesitlere ve anekdotlara odaklanmaktır. Anneliğin birçok geçmişini keşfetmenin en iyi yolu belki de küçük sahnelerden bir örgü oluşturmak, ilgili birçok farklı eylemin peşine düşmektir. Gebe kalmak, düşük yapmak, ilk hareketleri hissetmek, taşımak, doğurmak. Sonra temizlemek, beslemek, uyumak, uyumamak, ihtiyaçlarını karşılamak, bölünmek, bir ileri bir geri gitmek. Bunlar içgüdüsel sürekliliği oluşturur, "çocuklu" olmanın kan, ter ve gözyaşını. Yüklemleri.

Bir yüklem olarak "anne"

O akşam K radyoyu açmıştı ve bebeğin banyosunu hazırlıyordu. Beyaz gürültü, ilk çocuğumuzu uyandıracak herhangi bir konuşmayı engelliyordu. Kapı çerçevesine yaslanıp, "1940'larda Britanyalı psikanalist Donald Winnicott annelik hakkında ilk radyo programlarını yaparken, dinleyicilerin onu ilk başta kadın sandığını biliyor muydun?" diye sordum. Tiz sesi kadın gibi tınlıyordu. Belki de Winnicott'un bebek bakımıyla ilgili konuşması, o günden bugüne kadarki pek çok erkek uzmanın aksine yardımcı olmuştu; belli ki annelerden hoşlanıyor ve onlara güveniyordu.

Bu gece radyoda, kendi bebeğini emziren ve emzirme danışmanı olarak çalışan Kanadalı bir trans erkeğin anılarıyla ilgili bir tartışma var. Bebek sahibi olmak hareketli bir hedef gibi. 21. yüzyıldaki tüm değişimleri, toplumsal sahnedeki yeni figürleri ve tarzları düşünün: Winnipeg'deki trans

1. *From Here to Maternity*, s. 51-52; Sharon Olds, *The Sign of Saturn Poems, 1980-1987*, Londra, 1991, s. 8-9.

erkek; bebekli queer aileler; çalışmayan yeni babalar; çalışan ebeveynler arasında eşitlikçi annelik. Ya da sağlık hizmetleri ve devlet desteğindeki gerilemeler ve kapitalizm altında bakım vermeye atfedilen değerin düşüklüğü.

K bebeğin gövdesini yıkarken başını sallayıp aynı fikirde olduğunu belirtiyor. New York aksanı, benim İngiliz tonlamama çarpıp hafifçe sekiyor; yarım sohbetler akıntısında bir başka yarım sohbet.

Bebeği tekrar kollarıma alıyorum. Farklı annelik geçmişlerini bu denli merak uyandırıcı kılan da tam olarak bu. Değişen bir bugün, değişen tarihleri ortaya çıkarıyor.

Güvenli bir yere, günlüklerimden oluşan yığının altına kaldırdığım NHS kaydı, anneliği öncelikle biyolojik olarak gösteriyor; gözlemlenmesi gereken doğal bir süreç. SAD, son regl tarihi. TDT, tahmini doğum tarihi. Ama anneliğin biyolojik olmaktan ziyade bedenle ilişkili olduğunu keşfediyorum.

Tarihsel parçalar çok çeşitli. Bebeği taşımak ve bebeğe bakmak çoğunlukla zamana ve mekâna göre değişiyor, hem de tahmin ettiğimizden çok daha fazla. Bir bebeğe annelik etmek sabit bir durum değil. Fiziksel mi, evet. İçgüdüsel mi, hem de çok. Biyolojik, evrensel, değişmez, gayet doğal mı, pek değil. Öyleyse anneliğin ne olduğunu kavramak, çoğul ve spesifik olmak, onun muazzam çeşitliliğini keşfetmek demek. "Çoğullaştırmak ve spesifik olmak", Eve Kosofsky Sedgwick'in güzel, veciz bir cümlesi: Anlayışı yeniden oluşturmaya, fiziksel hiçbir şeye kesin gözle bakmamaya dair bir vaat.[1]

Sonu gelmeyen notlar alıyorum, yeni bebek anakucağında kestirirken elimde bir makale veya kitapla bahçe yolunda bir ileri bir geri yürüyorum. Tarihçileri, demografları, arkeologları, antropologları ve sosyologları okuyorum. Anıları, mektupları, günlükleri; hükümet ve mahkeme kayıtlarını; anketleri ve mülakatları okuyorum – bu kaynaklar genellikle hamilelikle ya da bebeklerle dolaylı yoldan bağlantılı ama başka bir şeyi ortaya çıkarıyor.

Araştırma ben ilk olarak anneliğe niyetlendiğimde başladı ve ilk çocuğumun bebekliğinin kargaşasında devam etti. Yeni ve küçük bir detay veya detaylar dizisi, görünüp hızla kaybolan empati veya bir an bir başkasının yerinde olmanın zorluğu, bir tanıdıklık veya uzaklık hissi – bunlar teselli ve aydınlanmaydı.

Bir akşam vakti veya işyerinde yarım bir gün gibi kısacık sürelerde yazıp düzenlemeler yaparken orijinal not dizilerinin duygusuna sadık kalmayı amaçladım: uykusuz, palas pandıras, olağandışı bölünen dikkat, kısa cümleler, uyku veya nemli bezle ilgili söylenmek, neşe ve düzensizlik ve

1. Deyimin orijinali şurada: Eve Kosofsky Sedgwick, *Tendencies*, Durham, 1993, s. 25.

duygusallıktan tiksinmek. İkinci çocuğa sahip olmak, incelemeye tekrar bir aciliyet getirdi.

Ertesi sabah, bölük pörçük bir geceden sonra dışarı çıkma ihtiyacı içinde, bir işimi halletmek için, şehre giden otobüse atlıyorum. Hafif yağmur, şemsiyenin tepesine vuruyor, ayakkabılarımın ikisinin de burnunu koyulaştırıyor. Taş bir avlunun karşısında, bir müzenin döner kapısı kuruluğa çağırıyor. Şehirde bebekle birlikte çay ya da kahve almadan oturulabilecek başka bir yer yok.

Ağır bir yorgunlukla girdiğim galeride alçak taburelerin mora çalan kırmızısı, resimlerin Rönesans rengini odanın ortasına doğru çekiyor sanki. Duvarlarda, parlak gömlekler dimdik poz vermiş ve kabarık etekler uzanıyor. Bir Madonna ve Çocuk hiç hareketsiz duruyorlar. 16. yüzyıl Floransa'sı ya da Napoli'si. Sonra tüm bu kırmızılığın içinde bir kırılma tümüyle modern bir görsele, galeri duvarlarına geçici bir eklemeye dikkatleri çekiyor. Düz karakalem çizgiler dağılıp, bebek tutan bir kadın şeklinde bir araya geliyor. Neredeyse tüm renkler yok olmuş ama görsel, devinimle titreşiyor. Çocuğun vücudu kamburlaşıp hava boşluğuna tekme atıyor. Anne sımsıkı tutuyor, sakinleştiriyor ve resimden dışarı bakıyor.

Asyalı turistlerin ve yerli okul gruplarının olduğu odanın karşısından müze görevlisi bana gözucuyla bakıyor, bakışları tamamen sevimsiz değil. Belki emziren bir anneyi bir baş belası olarak görüyor ya da genç gibi gözüken beyaz bir kadının ıslak ve endişeli gözüktüğünü düşünüyor yahut çocuğunun keyfini çıkaran bir ebeveyn görüyor.

Karakalem görselin sanatçısı, teybe kaydedilmiş mülakatta, "İlk çocuğum doğduğunda, uçuyormuşum gibi hissettim," demişti. Jenny Saville boyalara karşılık geniş karakalem darbelerin hızlı özgürlüğünü almıştı. Muazzam eskiz Leonardo'nun Madonna'sını yeniden ele alıyor, onu günümüzde yaşayan bir çocuğun yaşayan annesi olarak yeniden işliyordu. Ölçek küçülüyor. Karanlık bir siluetten ziyade açık hatlar anneliğin üretildiğini ve tekrar üretildiğini gösteriyor. Saville'in bugünü, galerinin geçmişini canlandırıyor, tıpkı geçmişin bugüne şekil vermesi gibi. Birleşmiş ve zıt olarak her biri daha zengin ve daha hareketli gözüküyor.

Tarihsel merak bizi uçurur, kendimizden özgürleşmemizi sağlar diye düşünüyorum. Şüphe etmek ve tekrar tahayyül etmek. Ne olduklarının ya da olabileceklerinin dış hatlarını sezinleyerek kendi zamanımıza daha dolu dolu sahip olmak. Geçmiş bizim için bir yük olabilir ya da geçmiş özgür kılabilir.

1
Sayılarla Annelik

Başlangıçta, ortada hiç çocuk yokken, araştırma ilerliyordu. Annelik yalnızca soyut bir olasılıktı.[1]

1. Bu kitap, kendi biçiminde ve odağında bir yorumu benimserken hiç şüphesiz başlangıcı 17. yüzyıla dayanan Britanya ve Kuzey Amerika'da, kadınlar, cinsiyet ve annelik tarihleri üzerine önemli bilimler üzerine inşa edilmiştir. Özellikle faydalandıklarım: Jodi Vandenberg-Daves, *Modern Motherhood: An American History*, New Brunswick, 2014; Katy Simpson Smith, *We Have Raised All of You: Motherhood in the South, 1750-1835*, Baton Rouge, 2013; Angela Davis, *Modern Motherhood: Women and Family in England, c. 1945-2000*, Manchester, 2012; Rebecca Jo Plant, *Mom: The Transformation of Motherhood in Modern America*, Chicago, 2010; Jacqueline Jones, *Labor of Love, Labor of Sorrow: Black Women, Work, and the Family, from Slavery to the Present*, New York, 2010; V. Lynn Kennedy, *Born Southern: Childbirth, Motherhood, and Social Networks in the Old South*, Baltimore, 2010; Marie Jenkins Schwartz, *Birthing a Slave: Motherhood and Medicine in the Antebellum South*, Cambridge, MA, 2006; Stephanie Camp, *Closer to Freedom: Enslaved Women and Everyday Resistance in the Plantation South*, Chapel Hill, 2004; Mary E. Fissell, *Vernacular Bodies: The Politics of Reproduction in Early Modern England*, Oxford, 2004; Laura Gowing, *Common Bodies: Women, Touch and Power in Seventeenth-Century England*, Londra, 2003; Theda Perdue, *Cherokee Women: Gender and Cultural Change, 1700-1835*, Lincoln, 1998; Amanda Vickery, *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, New Haven, 1998; Elizabeth Roberts, *Women and Families: An Oral History, 1940-1970*, Oxford, 1995; Evelyn Nakano Glenn ve diğerleri (yay. haz.), *Mothering: Ideology, Experience, and Agency*, New York, 1994; Eileen Boris, *Home to Work: Motherhood and the Politics of Industrial Homework in the United States*, New York, 1994; Barbara Duden, *Disembodying Women: Perspectives on Pregnancy and the Unborn*, 1991, Cambridge, MA, 1993; Ellen Ross, *Love and Toil: Motherhood in Outcast London, 1870-1918*, Valerie Fildes (yay. haz.), Londra, 1993; *Women as Mothers in Pre-Industrial England: Essays in Memory of Dorothy McLaren*, Abingdon, 1990; Sally G. McMillen, *Motherhood in the Old South: Pregnancy, Childbirth, and Infant Rearing*, Baton Rouge, 1990; Sylvia D. Hoffert, *Private Matters: American Attitudes to Childbearing and Infant Nurture in the Urban North, 1800-1860*, Urbana, 1989; Elizabeth Roberts, *A Woman's Place: An Oral History of Working-Class Women, 1890-1940*, Oxford, 1984; Laurel Thatcher Ulrich, *Good Wives: Image and Reality in the Lives of Women in Northern New England, 1650-1750*, New York, 1982. Belirli temalar üzerinde daha fazla materyal dipnotlarda yer alıyor.

Düşünme şeklim ayrıca annelik teorisyenlerinden de faydalanıyor, özellikle: Lisa Baraitser, *Maternal Encounters: The Ethics of Interruption*, Hove, 2009 ve Patricia Hill Collins, *Black*

Pencerenin dışındaki saat kulesi onu gösteriyor. Üniversite öğrencileri geç yaz derslerine doğru aceleyle gidiyorlar, ayakları susuz kalmış çimler üstünde ezilmiş patikalar oluşturuyor. Hayat ve iş hakkında yakın bir arkadaşımla hararetli bir tartışma içindeyim.

Biraz fazla canlı bir halde, çocuğum olursa, bir tane mi iki tane mi olur emin değilim, diyorum.

Bu biraz endişe verici bir alan. İkimiz de biliyoruz ki –ya da en azından bildiğimizi sanıyorum– araştırmalara göre, onun gibi partneri ve çocukları olan erkekler bizim işyerimizde gayet iyi ilerliyorlar. Çocuklu kadınlarsa pek öyle değil. Başarı oranları yavaşlama kaydediyor, çocuk sahibi olmayan kadınların ve erkeklerin başarılarının gerisinde kalıyor.

Sert yanıtı iyi düşünülmemiş ve biraz sabırsız: Önce *bir* çocuk sahibi olmayı seçmen gerekiyor.

Geçmişte insanlar kaç çocuk sahibi olacaklarıyla ilgili nasıl davranıyorlardı ve ailenin büyüklüğüyle ilgili ne farz ediyorlardı? Kendi zamanında ve mekânında bir insan annelik ve sayılarla ilgili neler görmüş olabilirdi?

Miami halkı ve tepelik Orta Batı topraklarını boylu boyunca geçen, geniş yazlık tarım yerleşimleriyle daha küçük kış köyleri arasında seyahat eden Potavotami halkı çocuksuzlara pek önem vermiyorlardı. Kürk işleyen ve mısır, balkabağı, Meksika fasulyesi yetiştiren kadınların her birinin birden fazla çocuğu vardı ve hepsine topluluk halinde bakıyorlardı. Düşük yapmaya yarayan yerel otların kullanımı, seks perhizi ve geç sütten kesmeyle, çocukların arasına dikkatlice üç ya da dört yıl koyuyordu. Bu kan bağı temelli bir dünyaydı, aile işbirliği hayatta kalmak için çok önemliydi. Pennsylva-

Feminist Thought, New York, 2000 [1990]; queer biliminsanları, özellikle Maggie Nelson, *The Argonauts*, New York, 2015 [*Argonautlar*, çev. Selin Siral, Kolektif Kitap, İstanbul, 2019] ve Valerie Traub, *Thinking Sex with the Early Moderns*, Philadelphia, 2016 ve çağdaş anı yazarları ve denemeciler 8. Bölüm, 6. dipnotta ve 16. Bölüm 1. dipnotta alıntılanmıştır. İkincisi, özellikle Jane Lazarre, *The Mother Knot*, Boston, 1976, Adrienne Rich, *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*'a, New York, 1976 ve Alice Walker, *In Search of Our Mothers' Gardens: Womanist Prose*'daki denemelere, San Diego, 1983, borçlu olduğumuz kadın özgürleşmesinin annelik anısı geleneğini genişletmiştir (bu kitapta arşiv olarak yararlanılmıştır).

Tarihsel yoruma yüklem kaynaklı, anekdotsal, birinci tekil şahıs yaklaşıma dair tartışma için bkz. Metot Üzerine Bir Not, s. 305.

nia ya da Ohio'da gözlemciler, Kızılderili ailelerin ortalama dört ila altı çocukları olduğunu kaydetmişlerdi rutin olarak.[1]

17. ve 18. yüzyıllarda daha da doğuda, engin Kuzey Amerika kıtasında yavaş yavaş ilerleyen yerleşimcilerin, yerlerinden etmeye çalıştıkları yerli halklar ve geride bıraktıkları eski dünyalılardan daha fazla çocukları vardı. Eski İrokular veya Algonkin topraklarında yaşamaya başlayan yerleşimci kadınlar, tipik olarak onlu yaşlarının sonunda veya yirmilerinin başlarında evleniyorlar ve her 18 ay ile iki yıl arasında doğum yapıyorlardı. Bu daha sık doğum oranı, üremenin onaylanmış ritmiydi, o denli olağandı ki doğal ve Tanrı vergisi olmasının yanı sıra, refahın işareti olarak görülüyordu. Hepsi genç yaşta evlenmiş, seçkin, kentli Yahudi toplulukları ve Alman sakinler arasında geniş aileler bilhassa tipikti. Ekonomik hayatın sıklıkla pek belirli olmadığı, sömürgecilerin göç ettiği eski Avrupa toplumlarında kadınlar, eğer evleniyorlarsa bile daha geç evleniyorlardı ve iki ile üç yıl arasında doğum yapıyorlardı. Birçoğunun evlenecek kadar maddi güvencesi yoktu.

Toplumların çoğu kolektif sayısal kayıtlar tutmakla pek ilgilenmiyorlardı. Bu doğum oranlarını geriye dönük çalışan modern demograflar sayesinde öğrendim.

Çocuksuz bir insan için sayılar korkunç derecede soğuk ve erişilmez, hatta itici görünebilir. Hesap eden ve grafiğe dönüştüren modern demograflar, 17. ve 18. yüzyıllarda Kuzey Amerika'da ortalama sekiz ya da yedi veya Britanya'da beş yahut dört olan çocuk sayısının, her iki yerde de 20. yüzyılda 2,2 veya daha da altına düşerek zaman içinde değiştiğini gösterirler. Sayıları Batı kaynaklarından toplayıp bir araya getirmişlerdir: yerel nüfus sayımları, aile tarihleri, vasiyetnameler, kilise kayıtları ve sonra, 19. yüzyıldan itibaren ulusal araştırmalardan. İlk Kuzey Amerika sayısı karşısında durup bir nefes alıyorum: *ortalama*, yaklaşık, geniş kalçalı, kalın bir 8.[2]

1. 17. ve 18. yüzyıl doğum oranları üzerine bu ve bir sonraki paragraf için bkz. C. Dallett Hemphill, *Siblings: Brothers and Sisters in American History*, New York, 2011, s. 21; Susan E. Klepp, *Revolutionary Conceptions: Women, Fertility and the Family Limitation in America, 1760-1820*, Chapel Hill, 2009, s. 41-54; Pamela Sharpe, *Population and Society in an East Devon Parish: Reproducing Colyton, 1540-1840*, Exeter, 2002.

2. Bu bölümde tartışılan tüm doğurganlık değişimi için özellikle bkz. *Revolutionary Conceptions*; Herbert S. Klein, *A Population History of the United States*, Cambridge, MA, 2004; Karen

Sayılar, günlük rutinin ateşli curcunasına dahil edilebilir mi diye merak ediyorum. Demografların kesin bir şekilde adlandırdığı haliyle doğurganlık dönüşümü hiç şüphesiz 17. yüzyıldan beri anneliği şekillendiren en önemli değişim. Annelikle ilgili kapsayıcı bir anlatı *varsa*, geniş ailelerden daha küçük ailelere doğru değişim, en yakın anlatıdır.

Ortalama sayılar –sekiz veya beşten 2,2'ye– beklentilerde üç geniş değişime işaret eder, bir insanın geleceğinde bekleyebileceği bir değişim üçlüsüne:

Çocuk doğurmaktan... çocuk yetiştirmeye. Ya da bu kadar kısa ve öz söylemeyecek olursak, birçok bebek doğurmak ve birden fazla hamilelikle doğumun izini taşıyan bir bedenin içinde olmaya dair bir "önce" ve yalnızca birkaç tane doğurmaya dair bir "sonra" Bir çocuklar topluluğuna annelik yapmaya, dağınık ve bölünmüş bir annelik ilgisine dair bir "önce" ve tek bir çocuğa ya da bir elin parmaklarının yarısını geçmeyecek kadarına yoğun bir biçimde annelik yapmaya dair bir "sonra"... ki bu da pek hayal edebileceğim bir şey değil.

Doğurganlığı kaderin bahşettiğini kabul etmekten... aile planlamasına vurgu yapmaya. Bu değişim doğum kontrol yöntemlerinden ziyade daha çok bilgi ve geleceğe güçlü bir yönelimin yerleşmesiyle gerçekleşti – işin aslı, daha kesin biçimde hesap yapmakla. Çocuklarını planla, daha sonraki mantığı çalıştır, aralarındaki süreyi değerlendir, ne kadarını karşılayabileceğini hesapla ve buna göre davran.

Ve büyükannelikle üst üste binen, süregiden annelik varsayımından... bebeklerle ilgilenilen birkaç yıla. Sayıların gösterdiğine göre eskiden annelik kalıcı ve tanımlayıcı bir yetişkinlik statüsü yüklüyordu. Daha sonra ve günümüzde bebeklere annelik yapmak hayat döngüsünde kısa bir âna dönüştü.

Susanna Hopkins bir mektupta, "Dostum, bizim [kadınların] evcilleştirilmiş hayvanlardan başka bir şey olmadığımızı düşünen, inandığı fikirlere sıkı sıkıya bağlı insanları dar görüşlü bulmuyor musun?" diye yazmıştı. Genç Marylander bu değişimlerin başlangı-

Oppenheim Mason, 'Gender and Family Systems in the Fertility Transition', *Population and Development Review* 27, 2001, s. 160-176; John R. Gillis, Louise A. Tilly ve David Levine (yay. haz.), *The European Experience of Declining Fertility, 1850-1970: The Quiet Revolution*, Cambridge, MA, 1992.

cında, 18. yüzyılın sonunda Birleşik Devletler'de yazıyordu. Kadınlara damızlık hayvan muamelesi yapan eski usuller onu irkiltiyordu. Doğurganlık dönüşümü tam olarak onun neslinde, Amerikan Devrimi zamanlarında, bazı kadınların özgürlük ve bağımsızlık gibi radikal mesajları kişisel hayatlarına uygulama fırsatlarının olduğu dönemde başlamıştı. Quaker[1] bir tüccarın eşi Sarah Logan Fisher, bir çağdaşının "29 yaşından önceki altıncı çocuğu" için şöyle söylemişti: Çok fazla, çok erken, çok hızlı. Eski usullerin reddi, yeni olasılıkları hayata geçirme hissi, monarşiyi yıkmak kadar radikal ve derin görünüyordu.[2]

Fransız kadınların demografik tarihi benzer bir devrimci yol izledi. Britanya 19. yüzyıl sonunda aile büyüklüğünü azaltma konusunda onları takip etti; bu sıklıkla sanayileşmeyle özdeşleştirilen bir değişimdi.

Aile büyüklüğündeki değişim her ne zaman ve her nerede olursa olsun kadınlar sağlıklarını, kendi bedenlerinin kontrolünü ve zamanlarını kazandılar. İdeal aile büyüklüğünü kesin ve belirli sayılarla saptadılar. Pennsylvania'lı elit bir kadın olan Esther Atlee bu dönüşümü, iyileşmiş bir kader olarak görüyordu. 1780'lerde tekrar hamile olmasına bağlı moral bozukluğunu kaydetmişti: "Çok sık üzerime gelen bu kasveti izah edemiyorum" yazıp, şöyle eklemişti, "aile işlerinde biraz rahatlayabilseydim... çok daha dertsiz olurdum." (Hamilelik, çocuklarının sayısını iki basamaklı hale getiriyordu.) 1855'ten geriye, on iki çocuğu olan büyükannesinin kırsal hayatına bakan Williamsport'lu Martha Bowen "geniş bir ailenin bakımını üstlendiğinden... faaliyet sahası kısıtlanmıştı" diye yazmıştı. Aradaki neslin dört çocuğu vardı. Bir papazın karısı olan Martha'nınsa yalnızca bir.[3]

Değişmiş olasılıklar tipik olarak parça parça ve yerel koşullarda gerçekleşiyordu. Küçük bir Amerikan şehri olan Muncie'yi 1920'lerde ziyaret edenler, 1890'lardan miras kalan bereketliliğin "rahatladığını" belirtmişlerdi. Altı ila on dört çocuğa sahip aileler, "iki, üç ya da dört çocuklu aileler kadar 'hoş'" karşılanmıyordu. 1930'ların Londra'sında dikim makinisti Doris Hanslow gibi genç bir kadın,

1. 17. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan bir Hıristiyan mezhebi. (Ç.N.)
2. *Revolutionary Conceptions*, s. 87 (Hopkins), s. 116 (Fisher).
3. Agy., s. 207 (Atlee), s. 88 (Bowen).

sıcak su ya da elektrik veya belediye konutları gibi son döneme ait evle ilgili gelişmeleri daha az çocuk sahibi olmakla bağdaştırabiliyordu. Annesi yüzyılın dönümünde Bermondsey'de sekiz çocuk sahibiydi. Kendi neslinin diğer Londralı işçi sınıfı kadınları gibi Doris'in de daha az çocuğu olacaktı, yalnızca iki. Fazladan para için merdiven silen Londralı büyükannem eğrinin gerisindeydi, üçü yetişkinliklerini görebilen beş çocuğu olmuştu. İkinci Dünya Savaşı' ndan hemen sonra sokaktaki bir kadına ideal aile büyüklüğünü sorsanız cevap, "bir yeterli" ya da iki veya üç olurdu. Bir, çünkü: "Onları düzgün yetiştirmen lazım, öyle değil mi?" Üç, çünkü: "Elimden gelen tüm imkânları onlara vermek isterim ama daha fazlasını karşılayabileceğimi sanmıyorum."[1]

Belli topluluklarda sayıların yönü değişiyordu. 19. yüzyılda Kuzey Amerika bozkırlarında yaşayan Kri kadınlarının genellikle dört çocuğu oluyordu. Ama sayılar 1860'larda artmıştı, bunun nedeni belki bizon avı yılları sona erdiği için gitgide yerleşikleşen hayat tarzı olabilirdi. Sayılar Kri hikâyelerine girdi: "O kadar 'eskiden', savaş olduğunda kapıp kaçabileceğimizden daha fazla çocuğumuz olmazdı." 1930'larda Wisconsin, Michigan ve Minnesota'nın koruma alanlarında yaşan Ojibva halkı eski günlerdeki düşük rakamları doğruluyordu. Bir haber kaynağı, Katolik rahibe ve antropolog Inez Hilger'e "arka arkaya çocuk sahibi olmanın rezillik" olduğunu söylemişti.[2]

Bereketlilik talepleri, "kasvet" tehdidi, kadının "faaliyet alanı"-na konan sınırlar geniş aile dönemlerinden haşin ve korkutucu bir şekilde yüzünü gösteriyor.

Kaybedilenden alınan muhtemel zevkler daha da soyut. Kuvvetli ve bereketli bir vücuttan duyulan sessiz gurur, belki. Ya da bir sürü çocuğu bir araya getirme cömertliğinin verdiği hoşnutluk. Veya artık büyümüş bir çocuğun görüntüsünü yeni doğanda tekrar görmek. Yahut bir mezar taşına kazınmış, yaşayan düzinelerce soydaşın belgelenmesi. Doğurgan bir geçmişle tutumlu bir şimdi ara-

1. Robert S. Lynd ve Helen Marrel Lynd, *Middletown: A Study in American Culture*, 1929, s. 131 (Muncie); Miriam Glucksmann, *Women Assemble: Women Workers and the New Industries in Inter-War Britain*, Londra, 1990, s. 160-175, 231, 234, 248 (Doris Hanslow, mahlas); *Mass Observation*, 'Women's Reasons for Having Small Families', 1945, s. 4 (Londra sokakları).

2. Kim Anderson, *Life Stages and Native Women: Memory, Teachings, and Story Medicine*, Winnipeg, 2011, s. 41 (Kri); *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, s. 4.

sında bir yerde, bir kader olan anneliğin yerini bir dilemma, bir soru olan annelik aldı.

Büyürken, çocuk sahibi olacağıma ihtimal vermiyordum. İlginç bir hayat istiyordum. Bağımsız olmak ve eşit bir ilişkim olsun istiyordum, İngilizce gramer okuluna giden ve ikinci dalga feminizmden faydalanan bir kıza uyan isteklerdi bunlar. Annelik sıkıcı, zoraki, evcimen ve yetişkin sohbetlerinden uzak görünüyordu. Çok sevilen bir çocuğun tüm hoşnutluğuyla annemi seviyordum ama aynı şekilde kendime çok yakın olarak tanımladığım babama olan itaatinden hoşlanmıyordum. Babam da ben de küçük çocukları sevmezdik; bazı insanların yalnızca kibarlık gereği bir bebeği öpüp koklamadıklarını fark ettiğimde yirmilerimdeydim.

Otuzlarımın başında, çok sevdiğim, benden yaşça büyük bir arkadaşım hayatının en büyük pişmanlığının çocuk sahibi olmamak olduğunu fark etmişti. Hiç utanmadan çocuklarına bayılan ve onların varlığının tadını çıkaran özgür düşünceli insanlarla tanıştım. Bir anda olay gözüme farklı göründü. Anlaşılan, bu tür bir keşif, bir insanın çocuk sahibi olana dek çocuk sahibi olmadığı 21. yüzyılda pek olağanüstü değil. Çocuk sahibi olmaya veya olmamaya karar vermek, sayılarla anneliğin son versiyonudur, oldukça çağdaş bir ters köşe: Yalnızca kaç çocuk sahibi olunacağı değil, çocuk sahibi olup olunmayacağı.

Birçok değerlendirme ve birçok farklı gelenek bu keşfi şekillendirir. Siyah feminist ikon Alice Walker'ın kızı Rebecca Walker'ın anı kitabının alt başlığı, "Bir ömür boyu kararsızlıktan sonra anneliği seçmek" Edinburgh'lu yazar Chitra Ramaswamy'e göre hamilelik ani bir cazibe ve karmaşık bir bilmece olarak tezahür ediyor: duygusallık, sterilize etmek ve bilim; reçete, kişisel gelişim ve duygusal manipülatif, edebî değeri olmayan yazı; yalanlar, yanlış anlamalar ve istenmeyen öneriler; siyasetle ilgilenmek; sonu gelmeyen yeni hikâyeler yığını nasıl bir kenara bırakılır?[1]

1. Rebecca Walker, *Baby Love: Choosing Motherhood After a Lifetime of Ambivalence*, New York, 2007; Chitra Ramaswamy, *Expecting: The Inner Life of Pregnancy*, Glasgow, 2016, s. 7 ve değişimli olarak, Rebecca Solnit, *The Mother of All Questions*, Chicago, 2017 [*Tüm Soruların Anası*, çev. Elif Ersavcı, Siren Yayınları, İstanbul, 2022]; Sheila Heti, *Motherhood: A Novel*, New York, 2018 [*Annelik*, çev. Aslı Mertan, Nebula Kitap, İstanbul, 2019]. Yaygın modern bir kavram seçeneği için bkz. Daniel T. Rodgers, *Age of Fracture*, Cambridge, MA, 2011, s. 10-11.

Çocuk sorunu mesai arkadaşım için halloldu bile. Partneri kabiliyet saçıyor. K ve ben onlarla ormanda yürüyüşe gittiğimizde, partneri iki küçük çocuğunu çok büyük bir mantara bakmaya ya da bir harfe benzeyen bir dala bakmaya gönderiyor, onları yorulmaya teşvik ediyor. Fark ediyorum ki aynı kabiliyet mesai arkadaşıma ve çocuklardan daha küçük olanını omuzlarına kaldıran K'ya da yapışmış. Önce bir çocuk sahibi olmayı seçiyorsun.

Demografik grafik benimle kalıyor; eski, kayıp dünyalarla ilgili tahayyüllerime insanları yerleştiriyor. 20. yüzyıldan önceki birçok toplumda bir sürü, bir sürü, bir sürü küçük çocuk kalabalığı olmalı. Bebekler herkese görünür haldeydi: Annelik yapmayanların genel olarak anne olanlardan ayrı tutulduğu günümüzün tam tersi. Bebeklerle ilgili cehaletim, keskin bir ayrım algısı, modern bir icat.[1]

Eski zamanların bu küçük çocukları, yüksek bebek ölüm oranına rağmen kalabalıklara ekleniyorlardı. 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde az sayıda ebeveyn bebeklerini kaybediyordu ama önceki tüm yüzyıllarda bebek ölümü, ebeveynlerin kaçınmak için şanslı olmaları gereken bir deneyimdi. Demograflar her ne kadar gelişen hayat standartlarına işaret etseler de düşen ölüm oranlarını tam olarak açıklayamıyorlar.

Daha az rahatsız edici konunun, hayatta ve bir arada kalanlar arasında olacağına karar veriyorum: Anne ölümü, bebek kaybı ya da mecburi feragattense yaşayan bir bebeğe hayattayken annelik yapmak. Geleceğimde bir çocuğun olup olmayacağına dair çiğ bilinmezliğin içinde, yalnızca bu annelik üzerine düşünmeye dayanılabilir.

Daha ruhani hikâyeleri başkalarına bırakıyorum. Yaşayan bir çocuğa hayattayken annelik yapmak, bu ikili varoluş yeterince hayal gücü ve araştırma gerektiriyor.

New Jersey sömürgecilerinden Esther Edwards Burr 1755'te çocuğunu doğurduktan sonra, "Planlayamadığım yarım düzine ya da on tane çocuğum varken nasıl geçinebilirim?" diye söylenmişti. Bir

1. Bu ve bir sonraki paragraf için: Hugh Cunningham, *Children and Childhood in Western Society since 1500*, Harlow, 2005, s. 95, 173.

yüzyıl sonra Oregon'da bir öncü olan Narcissa Whitman'a bu endişeler tanıdık gelebilirdi, çok sayıda çoluk çocuğa annelik yapmanın sonuçlarını ilk elden biliyordu. 1845'te New York'a gönderdiği ender ama samimi bir sevecenlikle kaleme aldığı mektubunda şöyle yazıyordu: "Sevgili anneciğim, babacığım, şimdi on bir çocuklu bir ailem var. Bu yüzden mektup yazamayacakmışım gibi hissediyorum."[1]

Doğurganlık dönüşümü sürecindeki farklı noktalardan böyle tesadüfi referanslar, böyle kasıtsız ve olayların göbeğinden mesajlar içeren çok daha fazla mektuba veya ilk elden anlatılara rastladım. Büyük kısmı en eğitimli ve en çok boş zamanı olanlar tarafından kaleme alınmıştı. Burada, araştırmanın başlarında, Britanya'nın ve Kuzey Amerika'nın eğitimli sınıfı için sayılarla anneliği insanlara döndürmenin, değişen doğurganlık sayılarının nasıl gerçek hissedildiğini hayal etmenin en kolay iş olduğu ortaya çıktı.

Örneğin köle kadınlar ya da yerli halklar veya kendi geçmişimin işçi sınıfı için anneliği canlandırmak çok daha zor. Köleler arasında okuryazarlık çok katı biçimde yasaklanmıştı, yani geriye, kendi elyazılarıyla kaleme aldıkları çok az belge kalmıştır. Her türden Kuzey Amerika yerli grubu kültürlerini, arşivlerde saklanabilen yazılı sözcüklerden ziyade sözlü olarak iletmişti. Her ırktan ve etnisiteden işçi sınıfı uyanık oldukları saatlerin çoğunu zar zor idare ederek geçiriyordu. Ama ben sebat edebilirim. Onlar olmadan görüntü yanıltıcı, güdük ve yanlış olur.

Mesai arkadaşımın küçük çocukları büyümeye devam ediyorlar ve o iki çocukla yetiniyor.

Sıfır, bir ya da iki? Hiç ya da birkaç tane?

1. Carol Karlsen ve Laurie Crumpacker (yay. haz.), *Journal of Esther Edwards Burr 1754-1757*, Newhaven, 1984, s. 191; Narcissa Whitman'dan Stephen Prentiss'e, 8 Mayıs 1845, *Mrs. Whitman's Letters*, Salem, 1893, s. 167.

2
Nesil

Hamile kalmak birkaç saniye alıyor. Belki tekrarlayan saniyeler ama neticede saniyeler. Güvenli seksle geçen onca yılın, özenli bir biçimde üretmemeye ve farklı yakınlıklara dayalı koskoca bir yetişkin hayatının ardından tüm bu süreçte bir tür yenilik parıltısı vardı. Kadın ve erkek arasındaki böylesi bir seksin, 18. yüzyılda günlük tutan birinin deyimiyle, bir çocuğu "bir araya getirmek"le bağlantılı hareketlerin bir tarihi olduğu kesin.[1]

Son nesiller cinsel devrimin ve geçmişi anlatan seks hikâyesinin mirasçıları. Şair Philip Larkin'in meşhur şakasında dediği gibi, seks 1963'e kadar yoktu. Tarihte ilk kez –ya da öyle görünüyordu– doğum kontrol hapı, seksi üremeden ayırdı ve müstehcen, yeni bir cinsellik dünyası doğdu. Daha önceki nesillere baskılandıkları, tatminsiz bırakıldıkları, utanç ve ahlaki endişeler altında ezildikleri için acınıyordu. Eski zamanların kadınlarının sessizce sırtüstü uzanıp başka şeyler hayal ettikleri düşünülüyordu. Şimdiyse doğum kontrol hapı bir nimet olarak görülüyordu. Modern şehvet, cinsel açıklık, zevk için seks, seks için seks anlamına geliyordu. Bundan başka bir şey ya da bundan önceki her şey kötüydü ya da önemsizdi.[2]

Hissettiğim o parıldayan yenilik; sekse üremeyi, cinsel arzuya üremeye dair umutları katmanın katıksız şeffaflığı hiç şüphesiz beni bu modern hikâyenin mirasçısı, bu mirasın şanslı hak sahibi kılıyor-

1. Frank D. Prager (yay. haz.), *The Autobiography of John Fitch*, Philadelphia, 1976, s. 37.
2. Philip Larki , 'Annus Mirabilis', *Collected Poems*, Londra, 1988, s. 167.

du. Aynı zamanda seksin heteroseksüellikten ayrıldığı daha da yeni bir dünyanın da hak sahibiyim. Reşit olmak sıradan bir biçimde açılmak anlamına gelebilir. Yoksulluk, erkek hırsı ya da çok katı muhafazakârlık gibi güçler bunu reddetmeye çalışsa da "tercih" artık hem kimle yattığın hem de çocuk sahibi olup olmak istemediğinle ilgili. Bir erkekten eski usulle hamile kalmayı ümit edebilirim ama kendi istemimle bunu yaparak müşkülpesentleşiyorum.

Cinsel devrimin ve açılmanın yeni hikâyelerine kıyasla seksin karanlık çağları ne anlama geliyordu? Gerçekten 1963'ten önce yalnızca kadın-erkek arasında merhametsiz, değişmez ve sessiz bir seks dünyası mı vardı? Seksin nadiren yalnızca zevk ya da yalnızca üremeye dayalı olması karikatür ya da mit gibi görünebilir.

Elbette, geçmiş cinsel faaliyetlerin tarihini bilmek neredeyse eşsiz derecede zor. Ama soruyu sorabiliriz. Eğer anne bir yüklem, üremek olağan, özgün bir faaliyetse, hiçbir bebek –evlat edinilmiş, taşıyıcı anneden doğmuş, "kendi" bebeğin– leylekler tarafından getirilmiyor.

Seks yalnızca cinsel devrimden önce mi sıkıcı ve sessizdi? Bu soru arada bir, bunu en iyi bilenlere doğrudan sorulur. Bir önceki neslin üyelerinin –1930'larda ve 1940'larda reşit olup evlenenler– çoğu öldü. Ama yüzyılın sonundan önce İngiltere'nin sanayi merkezi Lancashire'dan ve daha varlıklı ana ilçelerden birkaç kişi, bir grup araştırmacıyla bir araya geldi. 1921'de Blackburn'de doğmuş, kocasıyla birlikte bir bakkal işleten orta sınıf bir kadın olan Phyllis onlardan biriydi. Seks konusunun katiyetle yasak bir alan olduğunu hatırlıyordu. "Okulda konuşulmuyordu, evde ebeveynlerle konuşulmuyordu." "Israrcı" erkeklerden hoşlanmıyordu. Genç kadınların çoğu, itibarlarını korumak istedikleri için seksle ilgili her tür konuşmadan sakınıyorlardı, anneleri veya arkadaşlarıyla olan güvene dayalı ilişkilerinde bile. Vücutları konusunda mahrem ve temiz olmaları yönünde dikkatlice eğitilmişlerdi, aile banyo gecesinde kendilerini tedbirlice örtüyorlardı ve dans salonundan eve dönüş yolunda serseri ellerden kaçınıyorlardı.[1]

1. Bu ve sonraki altı paragraf için bkz. Simon Szretzer ve KateFisher, *Sex Before the Sexual Revolution: Intimate Life in England 1918-1963*, Cambridge, 2010. Burada geçen isimler,

Düzenli olarak kiliseye giden bir müteahhitin eşi olan Doreen, düğün gecesini tuhaf bir biçimde hatırlıyordu. Çift yatağın iki tarafına ayrı ayrı uzanmıştı, "iki kalas kadar katı"lardı. Nasıl öpüştükleri sorulduğunda, şöyle cevap vermişti: "Islak öpücükler değildi." "Buna katlanamazdım." "Birçok kez öpüştüm ama öpücükler düzgün olmalıydı." Bu kadınlar mikrop kapmakla ilgili endişelerini dile getiriyor, tecrübeler edinmeye karşı güçlü tabulara dolaylı yoldan işaret ediyorlardı. Herhalde bu, tatmin etmeyen ve sıkıcı seks demekti, değil mi? Mesela Doreen evliliğin getirdiği bu mecburiyetten hiç hoşlanmamıştı. İlk bakışta sıkıcı ve sessiz olması çok doğru görünüyor. Sıkıcı cehalet, sıkıcı görev.

Bununla birlikte olay tam olarak öyle değil. Bu usullerin bazıları, belki de şaşırtıcı biçimde anlamlı seksin temeli olarak boy gösteriyordu. Bahsedilen mahremiyet ya da temizliğin el üstünde tutulması, sevgiye dayalı seksin, seksiliğin farklı boyutlarının göstergeleri olabilirdi. Phyllis ve kocası birbirlerinin önünde kesinlikle soyunamıyorlardı. "Yani yatağa, herkesin önünde çıplak ya da soyunmuş olarak girmezdik", herkesin önünde dediği birbirleriydi. Peki seksten zevk alıyor muydu? "Evet, sanırım, evet." Kocası onun zevki için gönüllü bir biçimde kendini "tutabiliyordu" 1945'te bir araba tamircisiyle evlenen ve kendisi terzi olan Dora, açıkça keyif alarak, "Bana muhteşem bir banyo inşa etmişti. O kadar büyüktü ki... yapması iki yıl sürdü. Gerçekten, dürüstçe söylüyorum, tam bir şeytandı o," demişti. Penny seks için "asla soyunmuyordu" ama o "bunu" doğal, zevkli ve kolay buluyordu. Daha sonra kocası olacak "taşralı oğlanı"yla çıkarken, yürüyüşe çıkıyorlar ve "bir şekilde yere uzanıp, sarılıp öpüşüyorlardı" "Sanırım buradan başlıyor... sonu oraya varıyor ve otomatik olarak biliyorsun bunu... bir şeylerin olacağını otomatik olarak anlıyorsun."

Belki daha da çarpıcı olan, bu kadınların evlilikteki cinsel görevi cinsel ıstırapla bağdaştırmamalarıydı. Onlar için görev icabı seks aynı zamanda zevkli olabilirdi. Phyllis'in seksten hoşlandığına dair tereddütlü onayı –"Evet, sanırım, evet"– şu açıklamayla birlikte ge-

araştırmacılar tarafından verilmiştir. Alıntılar için bkz. özellikle s. 203, 76, 281, 276, 321, 338, 276 (Phyllis), s. 304-306 (Doreen), s. 310 (Dora), s. 150, 192 (Penny), s. 322 (Eleanor), s. 304 (yatıp), s. 1 ("iki kol"), s. 310 ("banyo yap").

liyordu: "Benim için 'seni seviyorum' demenin bir yolu, karşılıklı," (öksürüyor) "hisleri göstermenin bir yolu." Eski bir dokumacı olan Eleanor tam olarak nesinden zevk alıyordu? "İşin aslı, bilirsin," (duraksıyor) "evet işin aslı... kadının seksten zevk alması hoş bir şey çünkü bir erkek bundan zevk almanı ister, öyle değil mi?" Bu yorum, kendi zevkiyle kocasının zevki arasında, evliliğe dair beklenti ve kendi hoşnutluğu arasında kalıyor.

Cinsel devrimin ardından, bir mecburiyet olarak seks yapmak neredeyse herkes tarafından nahoş olarak, bir ilişkinin krizde olduğunun açık ispatı gibi görülüyordu. Bu kadınlar iyi seksi ve kötü seksi biraz daha farklı hatırlıyorlar. Kendilerinden sonraki nesillerin onların mahremiyet ethosunu "saçma" ya da "aptalca" bulduklarını –birbirini asla "cıbıl" görmemek ve dikkatle banyo yapmak– tahmin etselerdi daha genç, modern eleştirmenlerinin kendilerine doğru düzgün bakmadıklarını da düşünürlerdi.

Şimdi durup geriye bakınca en dokunaklı olan, kalça kıvrımlarını ya da meme dekoltesinin derinliğini dert etmenin eksikliği. Parlak saçlar, temiz bir görünüm ve derli toplu kıyafetler dışında cinsel çekicilik için pek bir şeyin önemi yoktu. Geriye dönük olarak en tuhaf ve en uzak gelen ve sonraki varsayımları en çok doğrulayan şey, kelimelerin eksikliği, iki kişi arasındaki hareketlere, temasa ve duygulara eşlik edebilecek bir dilin yokluğu.

Kadınlar görüşmecilerle beceriksizce konuşmuşlar, sanki cinsel yakınlık ilk kez yüksek sesle dile getiriliyor, sanki evlilikteki seks sessiz, içsel bir deneyimmiş gibi hikâyeleri hazırlıksız. Orta sınıf bir kadının alayla söylediği gibi, kadınlar sadece "yatıp arkalarına yaslanmıyorlardı" ama seks sessizlikle örtülüydü, pek tartışılmıyordu, tanımlanmıyordu, konuşulmuyordu. İlgili bir kocanın belirtileri, "bir yerine genellikle iki koluyla beni sarması"ydı. Ya da kadın, "Çık bir banyo yap," diyerek işareti verebilirdi.

Mecburiyet havada asılı durur, bazen kendiliğindenlikle çekişir. Doğurgan olduğum günleri sayıyorum hafifçe, gizlice. K'ya banyolardan, sessizliklerden bahsediyorum.

Her zaman sıkıcı ve hissiz olmasa da, 1963'ten önce sessizlik seksin, çiftleşme anlarının değişmez bir özelliği miydi? 1930'lar ve

1940'lar neslinin sessizliği, seksle ilgili sözcüklerin yalnızca cinsel devrimin gelişiyle yer aldığı 20. yüzyılın yaygın sözlükleri tarafından doğrulanmış gibi görünüyor. Seksle ilgili sözcükler 19. yüzyılın sözlükbilim ciltlerinde de geçmiyor, yoklukları, Britanya ve Amerika'nın Victoria dönemi insanları arasındaki üremeye dayalı seksin kısa, bağnaz ve mutsuz olduğuna dair genel stereotipe uyuyor. Daha da geriye gidip 18. yüzyılda, Samuel Johnson'ın meşhur *Dictionary of English Language*'ına bakınca da seksle ilgili sözcükleri bulamıyoruz. Sözlükbilimsel bir araştırmanın sonu, çıkmaz sokakla bitiyor gibi görünüyor.[1]

Daha da geriye gidince, 1960'larda seks sözcüklerinin görünmesinin, yalnızca bir yeniden ortaya çıkış olduğu anlaşılıyor. Bu sözcükler 17. yüzyılın, hatta daha öncesinin İngilizce sözcüklerinde *mevcut*. Peki neden bahsediyorlar?[2]

Bir sözlük sayfasının başına oturunca, 17. yüzyıl seks sözcükleri incelikten yoksun, arsız, sıklıkla metafor ya da vücut kısımları üzerine ve bazen de şaşırtıcı görünüyor. İtaatkâr. Fahişelik. Cinsel birleşme. Boşalmak. Cima etmek. Şimdi utanç ve şehvet arasında yer değiştiren böyle sözcükleri tekrar tekrar okumanın ve çok uzakta da olsa geçmişteki cinsel anlarla ilgili bir şeyleri ortaya çıkarmanın bir yolu var. (17. yüzyılda sözlü görüşmeciler yoktu ve bir kadının kendi elyazısıyla geriye bıraktıklarında cinsel anların doğrudan izlerine rastlanmıyordu.) Sözlükteki sözcükleri enerjik, canlı bir dile dönüşen sahne arkası eylemleri olarak düşünebiliriz – hareketlere uzaktan bir bakış. Öyleyse, o yüzyılda seks yapmak, genel olarak seks için bu fiilleri ve cümleleri ortaya çıkardı: şehvet duymak, çapkın veya şehvetli olmak ya da iffetsiz veya müstehcen olmak, cinsel bilgi sahibi olmak ya da cinsi münasebette bulunmak, aşk ayinini

1. Biliminsanları, Victoria dönemi insanlarının genel stereotiplerini tasdiklerler bkz. Stephen Kern, 'When Did the Victorian Period End? Relativity, Sexuality, Narrative', *Journal of Victorian Culture* Cilt 11, 2006, s. 327-328, ayrıca bkz. Peter Gay, *The Bourgeois Experience: Victoria to Freud*, Cilt 1; *The Education of the Senses*, New York, 1984. Samuel Johnson, *A Dictionary of the English Language*, Londra, 1755.

2. Erken modern dönem İngiltere'ye yaklaşım ve kanıt, *Thinkings. Sex with the Early Moderns*, Philadelphia, 2016, özellikle 7. bölüm, özellikle s. 180-82, ayrıca s. 371-372 dipnot 50 (oyun), s. 371-372 dipnot 50 (metres), s. 377 dipnot 130 (sözlükler); Sarah Toulalan, *Imagining Sex: Pornography and Bodies in Seventeenth-Century England*, New York, 2007, özellikle s. 62-91; aynı zamanda daha genel olarak Faramerz Dabhoiwala, *The Origins of Sex: A History of the First Sexual Revolution*, Londra, 2012 sayesinde ulaşılabilirdir.

canlandırmak. Bu kavramların bazıları tutkulu ya da vahşi gibi geliyor kulağa, diğerleri keşifçi, başkaları ise sevgi dolu.

Benim hususi endişem, erkek ve kadın arasındaki seksin zina yapmak, çiftleşmek, ifa etmek, biriyle yatmak ve cima etmek gibi fiiller ileri sürmesi. (Gözden kaçmış bir şey, 17. yüzyıl pornografisinin üremeye dayalı seksi, özellikle çekici olarak tasvir etmesidir.) Böylesi eylemler sırasında hareket halinde olan vücut kısımları biri birine, öteki diğerine uyan çok çeşitlilikte isme şekil vermiş. Kadın ve erkeği eşleştirecek şekilde düzenlenmiş üreme kısımları parça parça, iğne ve iplik, fiş ve priz, şeftali ve muz, mercimek ve fırın. Eşlikçi eylem ve hareketlerin bazıları ise kur yapmak, çene sıkmak (yüz okşamak), şefkatle hafifçe vurmak, okşamak ve balık gibi çırpınmak (her ne kadar anlaşılması zor olsa da birini tahrik etmenin yolu).

Sözcüklerin karmaşıklığı belli belirsiz Shakespearevari tınlıyor, bir tiyatro oyununa gidip kulağının farklı bir kelime haznesine uyum sağlamasını beklemek gibi. Bu yeniden tasavvur etmeye uygun bir sahne. Erken modern bir tiyatro performansında seyirci, güldürme amacı taşıyan repliğiyle bir karakterin şu yorumunu duyar: Seks hakkında doğrudan konuş ve bırak artık şu "halkadaki halat" "Kolezyum'daki dikilitaş", "bahçedeki pırasa", "kilitteki anahtar", "kapıdaki sürgü" diye lafı dolandırmayı... yok "küçük maymun", yok "orası", yok "şurası", yok "onun osu", yok "bunun şusu". Bir cariye olan karakterin bol miktarda metaforu vardı: Havandaki tokmak, kındaki kılıç.

Sözlüklere danışan veya oyunlara giden 17. yüzyıl İngiliz kadınlarının, bu oyunları ve sözcükleri, erkekler kadar onlara da tamamıyla aitmiş gibi deneyimleyip deneyimlemediklerini bilmiyorum. 17. yüzyıl tiyatrolarının izleyicileri arasında hiç şüphesiz her türden kadın vardı. İşçi kadınlar, seçkinler, aristokratlar, fahişeler ve metresler bir arada var oluyorlardı.[1] Hiç şüphesiz bazısı bir cariyeden, halkadaki halat ya da bahçedeki sütunla ilgili komik bir replik duymayı bekliyordu. Diğerleri de şüphesiz dikkatlice yüzlerini hizaya sokuyordu. Kadın-erkek arasındaki seks için metaforlar –kilidi açmak, örse çakmak, şişi delmek, mızrakla çarpışmak, hazineyi çalmak, kuşatma altına almak– genellikle eylemden erkeğin sorumlu

1. Tiyatroya gidenler üzerine bkz. Andrew Gurr, *Playgoing in Shakespeare's London*, Cambridge, 1987.

olduğunu varsayıyordu ama kadınlar delinmek ya da kuşatma altına alınmaktan, bahçeler ve sütunlardan, kilit ve anahtarlardan, kılıf ve kınlardansa bir "parça"yla diğerinin uyuşmasını tercih edebiliyorlardı.

Seksi tarif edememek, tipik olarak erdemli görünüyordu. Ama 17. yüzyıl İngiltere'sinde kadınlar genellikle daha şehvetli cinsiyet olarak görülüyorlardı, tutkuları kolaylıkla şaşkına çevirir cinstendi.

Bu kanıta göre 17. yüzyıl İngiltere'sindeki kadın-erkek arasındaki seks, 1930'lar ve 1940'lar Lancashire'ındaki versiyonları kadar sessiz olmamalı. Seksin Karanlık Çağı'ndan gelen söz konusu bu topluluk, seks hakkında konuşmakta görece utangaç değildi. Sözlükbilimciler ve tiyatro izleyicilerinin dünyasında, müstehcen laf kalabalığı en azından yüzyılın sonlarına, yükselen püriten görgü kuralları seksle ilgili konuşmayı baskılayana kadar varlığını sürdürdü. Kanıtlar, 1960'lardaki değişimler kadar enerjik, tersten bir cinsel devrim olduğunu gösteriyor. Sözlükbilimciler ve oyun yazarları, insanların çene sıkmak veya balık gibi çırpınmak hakkında açıkça konuşmayı kestiklerini duydular ve artık kayıtlarımızda böyle tabirler yok.

Hamile kalmak için gerçekten de tekrar eden anlar gerekiyor ve haftalar aylara dönüşüyor. Hamile kalmaya dair açık istek zayıflıyor.

Aramızdakiler değişmeyecek, değil mi, diye soruyorum K'ya. Yalnızca bir ekleme olacak, hayatlarımızda yeni bir şey ama ikimizin arasında değişen bir şey olmayacak, değil mi?

Philip Larkin'in, cinsel devrim hakkındaki şiirini okuduğu kaydını buluyorum. Ses tonu laubali ve cansız, sesi belli belirsiz düzgün. Şiirin yazıldığı 1967'de Aile Planlama Kanunu, doğum kontrol haplarına, evli olmayanlar kadar evli Britanyalı kadınların da kolay erişmesini sağladı. Benzer değişiklikler 1967'de Fransa'da ve 1972'de Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşti. Evli olmayan, evli ya da hiç evlenmemiş olsun tüm dünya bir gecede değişiyormuş gibi görünüyor olmalıydı. Ortaya çıkan hikâyenin, tuhaf bir biçimde kötü bir geçmiş hakkında bu denli kendinden emin olmasına şaşırmıyorum.[1]

1. https://www.youtube.com/watch?v=5L13XXPOW_k adresinde Philip Larkin'in, "Annus Mirabilis" şiirini okuyuşunu dinleyebilirsiniz; Hera Cook, *The Long Sexual Revolution: English Women, Sex, and Contraception 1800-1975*, Oxford, 2005.

Tekdüze bir küçümsemeyle, "O zamana dek," diye okuyor Larkin, kadın ve erkek arasında seks ve evlilik konularında "yalnızca" bir mücadele vardı. Pazarlık etme. Utanç tehdidi. Nikâh yüzüğü hakkında bir "münakaşa" Onun gençliğindeki Britanyalı kadınların evlilik öncesi seks için endişe dolu koca bir sözlükleri vardı: "Aklını kaybetmek", "teslim olmak", "boyun eğmek" Sheila Walker şanssız pazarlıkçılar arasındaydı. On dokuz yaşındayken çocuğunun babasına "abayı yakmıştı": "Ufukta onunla evliliği görüyordum, dolayısıyla muhtemelen sorun çıkmaz diye düşündüm. Oldukça güvendeydim ve herhangi bir şey olursa bana iyi bakardı..." Ama "bana karşı isteğini kaybetti. Değişti ve bitiverdi, bu sondu." Payına düşen Anne ve Bebek Evi oldu.[1]

Seksin Karanlık Çağı'nın müstesna kasveti ve sessizliği çok abartıldıysa, Larkin'in "yalnızca"sı da yetersiz bir ifadedir. Apaçık ortada olan erkek ayrıcalığı gerçeği ve alabileceği zorlayıcı haller hakkında düşünüyorum. Kırsal Essex'te, ben orada büyümeden yaklaşık 300 yıl önce, sıradan genç kadınlar için cinsel mülkiyet ortaya bir açmaz çıkarıyordu. Çoğu çiftlik hizmetlisi olarak çalışıyordu: İneklerle ilgileniyor, otları yoluyor, tavuklara bakıyorlardı. Ama böyle kadınlar, uzun süre sahiplerinin cinsel mülkü olarak görüldüler. Gayrimeşru doğumların çoğu çiftlik hizmetlileri arasında görülüyordu, bunların yarısından çoğu onları işe alan adamlardan hamile kalıyordu. Bir aile reisinin "bana ilgisi", kilise mahkemelerinde meşum ve yaygın bir kelamdı. Şehir hayatının da aşağı kalır yanı yoktu. Robert Parker'ın 1606'da, Londra'da Alice Ashmore'a anlattığı gibi: "Sen benim hizmetçimsin ve ben seninle canım ne isterse yaparım." Mahkemelerde kayıt altına alınan böyle aşağılayıcı cümleler, evlilik ahlakını güçlendirmek için ileri sürülüyordu.[2]

1. Claire Langhamer, 'Afterword', Alana Harris ve Timothy Willem Jones (yay. haz.), *Love and Romance in Britain, 1918-1970*, Basingstoke, 2015, s. 249 (sözlük); April Gallwey, 'Love Beyond the Frame: Stories of Maternal Love Outside Marriage in the 1950s and 1960s', Harris ve Jones (yay. haz.), s. 100-123, 105-106 (Walker); Kathleen Kiernan, Hilary Land ve Jane E. Lewis (yay. haz.), *Lone Motherhood in Twentieth-Century Britai : From Footnote to Front Page*, Oxford, 1998.

2. Cissie Fairchilds, *Women in Early Modern Europe, 1500-1700*, Harlow, 2007, s. 142 (Essex); Ann Kussmaul, *Servants in Husbandry in Early Modern England*, Cambridge, 1981, s. 44 ("bana ilgisi"); Adrian Wilson, *Ritual and Conflict: The Social Relations of Childbirth in Early Modern England*, Londra, 2013, s. 11 (Parker); Tim Meldrum, *Domestic Service and Gender 1660-1750: Life and Work in the London Household*, Harlow, 2000, s. 100-110.

Cinsel mülk muamelesi görmek Kuzey Amerika'daki köle kadınlar için de bir çıkmazdı. Amerikan köleciliğinin sürdüğü yüzyıllarda, denetmenlerin ve köle sahiplerinin açgözlülüğü, çocukların ayırt edici ten rengiyle yahut koskoca "gölge" ailelerin varlığıyla ortaya çıkıyordu. 1930'larda, eskiden köle olan bir adam, içsavaştan önce Güney Carolina'lı sahibinin taktiklerini hatırlıyordu. Genç bir kadına "kulübede mısır soymasını" emrediyordu: Tahıl ambarında. "Sahip o olduğu için, kadın gitmek zorundaydı. Sonra diğerlerini başka yerlerde çalışmaya gönderirdi." Hikâye devam ediyor: "Sonra kulübeye giderdi. Bunu benim teyzeme yaptı ve teyzemin *mulatto*[1] bir oğlu oldu."[2]

Nadir ve meşhur ilk elden bir anlatıda, kölelik karşıtı Harriet Jacobs hayatın bu sıradan gerçeklerini açıklar. Kuzey Carolina'lı köle efendisi, halihazırda on bir kölenin babasıydı. 1861'de James Norcom "bana onun malı olduğumu ve her şeyde onun iradesine tabi olmak zorunda olduğumu söyledi" diye anlatmıştı. Fısıldamış, tehdit ve taciz etmişti. Şiddete meyilliydi. Böyle hikâyeler, ne Güneyli köleler ne de kocalarının "cariyeleri"nden ve "süslü hizmetçileri"nden nefret eden beyaz köle sahipleri için yeniydi. Bir mahlasla, Harriet Jacobs özgür Kuzey'in beyaz kadın okurlarına kendi hesaplamasını açıkladı: Doğacak çocukları daha iyi koruyabilecek, evli olmayan beyaz bir erkekle ilişki kurmak. Kasabalı bir avukatla ilişkisi, onun deyimiyle, "tehlikeli bir geçiş"ti. Belki James Norcom geri adım atardı, belki de Edenton'lı avukat onun nihayetinde doğurduğu iki çocuğu satın alıp özgürleştirirdi.[3]

Hâlâ hamile değilim. 1960'ların cinsel devriminin anlatmak istediği –ve başka türlüsünü istemesi için bir neden yok– hikâyenin

1. Afrikalı ve Avrupalı soylardan gelen, yani ebeveyni in biri siyah diğeri beyaz olan melezlere verilen ad. Aşağılayıcı bir anlama sahip olduğu için günümüzde kullanımı politik olarak uygun değildir. (Ç.N.)

2. Philip D. Morgan, 'Inter-racial Sex in the Chesapeake and the British Atlantic World, c. 1700-1820', Jan Ellen Lewis ve Peter Onuf (yay. haz.), *Sally Hemings and Thomas Jefferson: History, Memory and Civic Culture*, Charlottesville, 1999, s. 52-86; George P. Rawick, *The American Slave: A Composite Biography*, Westport, 1972, [1941], s. iii, 194-195, alıntı: John D'Emilio ve Estelle B. Freedman, *Intimate Matters: A History of Sexuality in America*, New York, 1988, s. 101 ("mısır soyma").

3. Harriet Jacobs, *Incidents in the Life of a Slave Girl, Written by Herself*, 1861, Jennifer Fleischner'ın sunuşuyla tekrar basım, Boston, 2010, s. 52-61, 80, alıntılar: s. 52 ("mal"), s. 78 ("tehlikeli").

eksik parçasının, çocuğun rahme düşmesine dair bir arzu, hamile kalma umudunun tensel tarihi olduğunu fark ettim. 1776'da, İskoçyalı bir manifaturacının karısı enjektör yardımıyla hamile kalmıştı – yapay döllenmenin erken, nadir ve cesur –ve başarılı– bir denemesi. (Bunu öneren hekim ancak yıllar sonra notlarını yayımlayacak kadar cesurdu.) Sonraki ilk yüzyılda, evliliğe dair beklentilerle uyumlu bir tıbbi karşılıkla, yalnızca kocanın spermi kullanıldı.[1]

"Tohum"u vermek ve almak yüksek sesle adlandırıldığında, coşku, epilepsi, saçmak, sulamak, doldurmak, boşaltmak veya dışarı akmak gibi adlar alıyordu. Nasıl hamile kalınacağına dair uzun müddet süregelen tarihî cevap, bir kadının ve aynı zamanda erkeğin, buna benzer, bugün orgazm olarak adlandırdığımıza benzer bir şey yaşaması gerektiğiydi. Beyaz Amerikalı yerleşimciler, onların torunları ve İngilizler arasında geniş kabul gören bu anlayış, cinsel aynılık mantığından ortaya çıkmıştı. İnsanlar, aşağı yukarı aynı cinsel organlara sahip olduklarını düşünüyorlardı, yalnızca yerleri farklıydı. Bir tıp öğrencisinin deyimiyle, testis torbasını, testisleri ve penisi dıştan içe çevirince, kadın cinsel organı elde edebilirdiniz. Eski bir piskopos aynı fikri daha kibarca dile getirmişti: "Kadınlar erkeklerle aynı cinsel organlara sahiptir, yalnızca onlarınkiler vücutlarının dışında değil, içindedir."[2]

Ofisimden beş dakika uzaklıktaki Lilly Kütüphanesi'nde 17. yüzyıla ait, ebelik üzerine bir bilimsel çalışma, ilk bakışta biraz itici, kalın kenarlı başıyla kıllı bir penisi andıran anatomik bir oyma resmi sergiler. Ama bu görsel, kadının iç anatomisine aittir. Organın en üstünde görünen minik, büzüşmüş rahim-içinde-bir-fetüs imajı, bu noktayı gözden kaçırmamamızı sağlar. Aynılık mantığı, bazen mesut eden bazense korkunç sonuçlar doğuran, erkeğin ve kadının, *her ikisinin* de, hamileliğin gerçekleşmesi için "orgazm" olmaları gerektiğini

1. *Philosophical Transactions of the Royal Historical Society*, Cilt 89, 1799, s. 162; Ellen Lewi *Lesbian Mothers: Accounts of Gender in American Culture*, Ithaca, 1993, s. 48-49.

2. *Thinking Sex*, s. 371 dipnot 45 (kadın ve erkek boşalması için kavramlar); Thomas Laqueur, "Orgasm, Generation and the Politics of Reproductive Biology", Catherine Gallagher ve Thomas Laqueur (yay. haz.), *The Making of the Modern Body: Sexuality and Society in the Nineteenth Century*, Berkeley, 1987, s. 110; Ann Rosalind Jones, "Heterosexuality: A Beast with Many Backs", Bette Talvacchia (yay. haz.), *A Cultural History of Sexuality in the Renaissance*, Oxford, 2011, s. 35-36 (dıştan içe); Emily Martin, *The Woman in the Body: A Cultural Analysis of Reproduction*, 1987, s. 27 ("aynı cinsel organlar").

öne sürüyordu. "Salınımlar" karşılıklıydı: Erkek vücudundan çıkarıyor, kadın hem vücudundan çıkarıyor hem de vücuduna alıyordu.[1]

Sezgisel fikirlerin yok olması genellikle uzun zaman alır. 1860'lar gibi geç bir tarihte, kentli bir doktor, kibirli bir biçimde, "hamile kalındığından emin olunabilmesi için cinsel münasebetin her iki tarafa da aynı anda yorucu bir tatmin duygusu verecek şekilde, bir dereceye kadar eksiksiz icra edilmesini gerektiren ... bayağı düşünce"den şikâyet ediyordu. 1930'larda Amerikalı yoksul çiftçi kadınlarla görüşmeler yapan bir sosyalbilimci, "üstü kapalı söylenen ve yalnızca bir kez açıkça ifade edilen, bir kadının orgazm olduğunda hamile kaldığına dair inancı" diye kaydetmişti.[2]

Meşru ve kasti üremeye yönelik seks birçok farklı şekilde teşvik ediliyordu. Tavsiyeler, ılımlı yeme içmeyi, zihinsel olarak huzurlu olmayı, ön sevişmeden ve kadınları "ısıtmak"tan zevk almayı içeriyordu. O zaman genç bir gelin olan Margaret Godolphin 1676'da erkek bir akıl hocasından, seks sırasında kadın orgazmından kaçınmanın "yalnızca imkânsız değil, aynı zamanda aptalca ve nihai hedefe bir engel olduğunu" duymuştu. (Açıklaması, 17. yüzyılın olağan, erkek fiiline vurgusunu değiştirmişti: Bir koca "daima onun [karısının] aşkıyla mest olabilir".) Roka, biber, zencefil ve tarçın gibi ısıtıcı otlar almak veya ayıpençesinden şurup yapmak. Sonrasında yavaşça ve dikkatlice ayrılmak ve öksürüp tıksırmaktan kaçınmak. Haftada bir seks yapmak (Platon'dan alıntı) veya belki haftada üçdört kez (Willich isimli bir hekimden), ama çok fazla değil çünkü çok sık cinsel ilişki elden ayaktan düşürüyordu.[3]

Peki ya 1963'ten bu yana olan kuşak hareketi? 1970'ler Amerika'sında genç bir lezbiyen olan Bonnie Pereira, "anne olmak istediğini" fark ettiğini ve bunu gerçekleştirmek için bir erkekle seks yap-

1. [Jacob Ruff], *The expert midwife, or, An excellent and most necessary treatise of the generation and birth of man*, Londra, 1637, s. 63.

2. James Marion Sims, *Clinical Notes on Uterine Surgery*, Londra, 1866, s. 369, alıntı: Angus McLaren, *Reproductive Rituals: The Perception of Fertility in England from the Sixteenth to the Nineteenth Century*, Londra, 1984, s. 27; Margaret Jarman Hagood, *Mothers of the South: Portraiture of the White Tenant Farm Woman*, New York, 1972 [1939], s. 118.

3. Jennifer Evans, *Aphrodisiacs, Fertility and Medicine in Early Modern England*, Woodbridge, 2014; Frances Harris, *Transformations of Love: The Friendship of John Evelyn and Margaret Godolphin*, Oxford, 2003, s. 256; *Reproductive Rituals*, s. 45 (sıklık).

tığını söylüyor. Aynı araştırmacıyla konuşan çağdaşı Michelle O'Neill "çocukları, özellikle de bebekleri her zaman sevdiğini" ve oğluna yapay döllenmeyle hamile kaldığını anlatıyor. Başlangıçta, damlalık bebekler[1] diye adlandırılıyorlardı.[2] Yalnızca seksin üremeden ayrılması değildi konu, aynı zamanda her ikisinin de heteroseksüel ilişkilerden kurtulmasıydı. 21. yüzyıl, kimliklerin ve aile kurma biçimlerinin çoğaldığı bir dünya. Yolun karşısında, lezbiyen bir çiftin iki çocuğu var, her biri bir anneden. Karen bana, yakın düzcinsel arkadaşları için taşıyıcı olmaktan bahsediyor – yasaya uygunluk, uygunluğunu kontrol eden tıbbi görüşmeler.

Larkin'in kaydını son bir kez daha çalıyor, kendine has eskimişliğine geri çekiliyorum. Üzerine inşa edildiği basit denklem antika ve sınırlı geliyor kulağa: Bir düzcinsel erkek ve bir düzcinsel kadın eşittir cinsel çekim. Bu formül, Larkin'in doğduğu, yaşadığı ve öldüğü 20. yüzyılın arketipiydi. Heteroseksüel olmak –heteroseksüelliğe tam bir kimlik olarak sahip olmak, diğerlerini dışlamak, cinselliği "o" olarak görmek– 19. yüzyılın sonlarında katı bir isimlendirme ve normalleştirmeyle birlikte geliyordu. Kelime gündelik dile, evlilik rehberleri ve 1920'lerdeki tavsiye köşe yazılarıyla girdi.[3] Heteroseksüel kimlik bizim 21. yüzyılımızda soluklaşmıyor mu?

Bu değişen şimdi, değişen tarihleri ortaya çıkarıyor. Ya toplumların ve bireylerin yakınlığı, arzuyu ve kimliği –ve bebek yapmayı– birleştirme şekilleri büyük ölçüde değiştiyse? Kadın-erkek arasındaki seksin gizli anları, çeşitli deneyimlerin yanı sıra ve onların etrafında gerçekleşmiş, yani daha önce isimlendirilmemiş çeşitli arzularla bağlantı içinde deneyimlenmiş olabilir. 17. yüzyıl sözlükleri geniş bir yelpazede içgüdüsel eylemler ve yatak arkadaşları sunuyor. Oğlan sevgisi, erkeklerin kaynaştığı aşk. Kadın sevici kadın,

1. *Turkey-baster babies*. Basitçe, dölün şırıngayla rahime enjekte edilmesiyle oluşan hamilelik anlamına gelir. (Ç.N.)

2. *Lesbian Mothers*, s. 51-52 ("istediğini", "her zaman sevdiğini"); Mary O'Donnell vd., "Alternative Fertilization", *Lesbian Health Matters!*, Santa Cruz, 1979, s. 49-63; Laura Mamo, *Queering Reproduction: Achieving Pregnancy in the Age of Technoscience*, Durham, 2007.

3. Francis Rosnin, "Heterosexuality", Gert Hekma (yay. haz.), *A Cultural History of Sexuality in the Modern Age*, çev. Joanna Oseman, Londra, 2014, s. 27-47; Rebecca L. Davis, "Inventing the Normal Heterosexual in the Twentieth-Century United States" (yayımlanmamış makale). Yayımlanmadan önce makalesini benimle paylaştığı için Prof. Davis'e çok teşekkür ederim.

kadın homoseksüel. İngilizce sözlükteki seks kelimelerinin çoğunun, kadın-erkek arasındaki seksle pek ilgisi yoktu. Çok sayıda kişi seksin erkek ve kadın arasında gerçekleştiğini tahmin etmiyordu.[1]

Peki başka yerlerde? Heteroseksüelliğe bir başka tarihî alternatif, 17. yüzyıl Miami yerlileri arasındaydı. Kadın kıyafetleri giyen ve tarlayla ilgilenmek, yemek yapmak, kıyafet dikmek gibi kadın rollerini açıkça üstlenen erkekleriyle bu halklar erken Fransız gözlemcileri şaşkınlığa uğratmıştı. Bir başka tarihî alternatif 18. ve 19. yüzyıllarda, "kadın kocalar" Atlantik'in her iki kıyısındaki popüler İngiliz basınında yer alınca ortaya çıktı; çok sık dalga geçilse de, bu, aynı cinsten birliktelikler için kullanılan bir özdeyişti. İskoçya doğumlu Charles Hamilton, 1752'de bir doktor tarafından "Erkek Kıyafetleri İçinde Bir Kadın" olduğu iddia edilen Mary Price'la evlendi. Yüz yıl sonra, hayatının çoğunu Joseph Lobdell ismiyle yaşayan bir kişinin bir bebeği oldu. Geriye kalan kayıtlar Lobdell'in niyetinin "iş bulmak için erkek kıyafetleri giymek" olduğunu, "erkek işlerine alışkın olduğunu" ve 1862'de Pennsylvania'da Marie Louise Perry'yle evlendiğini belgeler. Travestiliğe karşı yasalar ancak 19. yüzyılın son on yılında hayata geçirilmiştir.[2]

Veya kadınlar arasındaki şehvet, düzcinsel evlilerin hayatlarının farklı olmasını sağlamış olabilir. 19. yüzyılda, orta sınıf evli kadınların kadın arkadaşlarına mektupları, bugün lezbiyen veya queer olarak yeniden etiketleyeceğimiz ve yeniden yol göstereceğimiz biçimde erotik bir şehvet kokuyordu. New York'lu Jeannie Fisher 1861'de eski yatılı okul arkadaşı Sarah Winter'a uzun bir mektup yazmıştı: "[Her ne kadar] tüm gece yazabilecek olsam da... yatağa gireceğim – binlerce öpücük – seni tüm kalbimle seviyorum – Angelina'n." 29 yaşında ve evli olan Fisher başka bir mektupta, "[Önümüzdeki hafta] tamamen yalnız olacağım. Seni nasıl çaresizce iste-

1. *Thinking Sex*, s. 181-182.

2. Miami üzerine bkz. James Madison, *Hoosiers: A New History of Indiana*, Bloomington, 2014, s. 11 ve daha geniş olarak bkz. Mark Rifkin, *When Did Indians Become Straight?: Kinship, the History of Sexuality, and Native Sovereignty*, New York, 2011. Aynı cinsiyetten birliktelikler için bkz. Emily Skidmore, *True Sex: The Lives of Trans Men at the Turn of the Twentieth Century*, New York, 2017, özellikle s. 19-20, 37-42; Jennifer Manion, "The Queer History of Passing as a Man in Early Pennsylvania", *Pennsylvania Legacies*, Cilt 16, 2016, s. 6-11, alıntı 9. sayfada ve ayrıca Rachel Hope Cleves, *Charity and Sylvia: A Same-Sex Marriage in Early America*, New York, 2014.

diğimi sana anlatmam mümkün değil." Bu kadın arkadaşlar gelenekleri zorlamıyorlardı. Kendilerini tamamen itibarlı olarak görüyor, kadınların ve erkeklerin birbirinden bir hayli ayrıldığı bir dünyada huzur içinde yaşıyorlardı. Şehvetli bir aşkı paylaşmanın yanı sıra, böyle orta sınıf evli kadınların başlıca faaliyetleri evle ve kilise ziyaretiyle sınırlıydı, kadın arkadaşlarını ve ailelerini ziyaret ediyor, çocuk sahibi oluyorlardı.[1]

Binlerce öpücük, yazmıştı Jeannie Fisher. Erkek ve kadın arasındaki sekse dair anlar, diğer yakınlıkların içinde ve etrafında vuku buluyordu. Şehvetli, samimi veya seksi olmanın birçok yolu vardı: Üreme anları için birçok hayat-bağlamı. Çoğullaştır ve nitele, diye düşünüyorum kendi kendime. Bedensel hiçbir şeye kesin gözüyle bakma ve içgüdüsel hiçbir şeyi aşikâr olarak düşünme. Bu insanı canlandırıyor.

Arzunun eski biçimleri bize yalnızca kelimeler, yankılar veya konuşulmamış, hatta isimlendirilmemiş duyguların ve hislerin ufak tercümeleri olarak ulaşıyor.

Sessiz veya değil, seks anları ne tamamen kelimelerle ifade edilebilir ne de mitlere sığar. Bu o zaman da doğruydu, şimdi de doğru. "Kocanızın sizden sonra almasına izin verin" (Mrs. E.E. Coley, 1918, Eckerty, Indiana). bir şey bulana kadar bir nevi kurcaladık... o zamanlar böyleydi" (Sue Baxter, 20. yüzyıl başı, Lambeth). "Her zaman derim, tütün çiğnediğinde onu pencereden dışarı tükürürsen çok fazla pislik olmaz" (1930'lar, Apalaşlar). "Olağanüstü bir haz", bir tür esneme ve gerinme, biraz titremek ve sarsılmak ve nihayet omuzlarının arasında bir ürperme (1612, gebe kalmaya dair). Binlerce öpücük.[2]

1. Carroll Smith-Rosenberg, "The Female World of Love and Ritual: Relations between Women in Nineteenth-Century America", *Signs*, Cilt 1, 1975, s. 1-29, alıntılar s. 4-5.

2. Leslie Reagan, *Dangerous Pregnancies: Mothers, Disabilities and Abortion in Modern America*, Berkeley, 2010, s. 15 (Coley); Mary Chamberlain, *Growing up in Lambeth*, Londra, 1989, s. 89 (Baxter); *Mothers of the South*, s. 123-124 ("tütün"); Jacques Guillemeau, *Child-birth Or, the Happy Deliverie of Women*, 1612, alıntı: *Vernacular Bodies: The Politics of Reproduction i Early Modern England*, s. 152 ("haz").

3
Öğrenmek

Bugün her yerde seks yapılıyor: Yatak odalarında ve otel odalarında, yakıcı güneşin veya solgun ay ışığının altında, çarşafların ve matların ve çimenlerin üzerinde. Bununla birlikte hamile olduğunu öğrenmek daha çok bir banyo işi. Bir çubuğa işemek –daha şık bir biçimde buna "test kiti" diyorlar– halka açık tuvaletlerde veya arkadaşların banyosunda yahut işyerinde ya da en sık evde gerçekleşiyor. Üreme biçimin ne olursa olsun, ilanı genellikle bir tuvalet ve bir çubukla oluyor.

Aşina olmadığım bir lavabonun başında duruyorum, ayağımın altında sert beyaz fayans var, çizginin belirmesini bekliyorum. Sütlü kahveler ve geç akşam yemekleriyle dolu, arkadaşlarla bir tatilin sonu, sahilde bir hafta. Reglim gecikti. Belki üç gün, belki dört? Daha önce, arkadaşlardan biriyle, güneş gözlüğünden ekmeğe kadar her şeyi satan şu büyük eczanelerden birine gittik. Kasadaki kadın, gergin soğukluğumuzu ilgisiz bir gülümsemeyle karşıladı, kutunun yanı sıra, gereksiz mendiller ve dudak kremini tarayıcıdan geçirdi. Hayır, "ev" testi özel bir mesele olmayı başaramadı.

Banyo zemininin köşeleri tamamen temiz değil. Kedi tüyleri, süpürgeliğin kenarında top haline gelmiş. Kenarları ıslak yeni bir dergi, havluluğun en altında gevşekçe kıvrılmış. Kat yerlerinden açılmış talimat kâğıdı yere uçuyor. Çizgiyi kontrol etmenin zamanı gelmedi hâlâ.

Hâlâ zamanı değil ama kontrol ediyorum. Ve orada. Hâlâ koyulaşan, şüphe götürmez bir çizgi. Ovalin bir tarafından diğerine doğru uzanıyor. Gözlerimi kırpıyorum. İşte burada: Hamile olmamaktan hamileliğe geçişin çizgisi, öğrenme ânı. Hormonlar öyle diyor. 1890'larda adlandırıldıklarından beri farklı yollarla ve yöntemlerle dile getir-

diler bunu – ya da daha doğru bir biçimde "A-Z" testi 1927'de icat edildiğinden beri. Aschheim ve Zondek, kadın idrarını bir sıçana ya da fareye enjekte ettiler, kadın hamileyse hayvan kızışıyordu. Kükreyen Yirmiler'de[1] sıçanlar ve fareler bunu söylemeye zorlanıyorlardı. Sonra sıra tavşanlara geldi ve sonra, 1950'lerde kurbağalara.[2]

Birkaç saat sonra, bir kutlama yemeğinin ardından ("Kabuklu deniz mahsulü yiyebilir mi?") ve kızaran yüzüm sakinleşince, K ve ben bir yürüyüşe çıktık. Korkutucu bir biçimde hoşnuttum. Demek ki gerçekten hamile kalmak *istiyordum* ve şimdi, ansızın hamileydim.

A-Z testi hormon değişimini bir yol ayrımı gibi haritalandırmadan önce, hamilelik geç ve aşama aşama kavranıyordu. Birkaç yüzyıl boyunca Anglofonların en sevilen sağlık elkitabı *Aristotle's Masterpiece* [Aristoteles'in Başyapıtı], hamile olmanın biraz peynir yapmaya benzediğini ima eden İncil'den satırları kullanıyordu. "Beni süt gibi dökmedin mi, peynir gibi katılaştırmadın mı? Bana et ve deri giydirdin, beni kemiklerle, sinirlerle ördün."[3] Kırsal toplumlarda tereyağı, kaymak ve peynir yapmak birçok kadının işinin merkeziydi. Hamile kalmayı peynir yapmak gibi tahayyül etmek, eski hamileliklerin en başlardaki süreçlerine muhteşem bir berraklık sağlamış olmalı. Hamile olmak akışkan ve kademeliydi, çocuğa dönüşecek madde yavaş, dönerek ve çalkalanarak şekilleniyordu.[4]

Hamilelik hakkındaki belirsizlik açıktı. Kadınlar bereketli yılları boyunca şişkinleşme ve boşaltma devamlılığı deneyimleme eğilimindeydiler, hepsi hamilelikle bağlantılı değildi. Farz edilen belirsizlik, yaşayan çocukları olan deneyimli anneler için bile geçerliyken, hele ki hiç çocuk doğurmamış olanlar için özellikle geçerliydi. 17. yüzyıl ortasında bir ebelik kitabında yapılan sert gözleme göre, "Genç kadınlar, özellikle ilk çocuklarında o denli cahil oluyorlar ki

1. Amerika Birleşik Devletleri'nin, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ve Büyük Buhran'dan önceki dönemi için kullanılan tabir. (Ç.N.)

2. Linda L. Layne, "Why the Home Pregnancy Test Isn't the Feminist Technology It's Cracked Up to Be and How To Make It Better", Linda L. Layne, Sharra L. Vostral ve Kate Boyer (yay. haz.), *Feminist Technology*, Chicago, 2010, s. 90; Sarah A. Leavitt, "'A Private Little Revolution': The Home Pregnancy Test in American Culture", *Bulletin of the History of Medicine*, Cilt 80, 2006, s. 317-345.

3. Eski Ahit, "Eyüp", 10-11. (Y.N.)

4. *Common Bodies: Women, Touch and Power in Seventeenth-Century England*, 2003, s. 112.

hamile kalıp kalmadıklarını anlamıyorlar." İşin doğrusunu bilselerdi, muhtemelen doğum zamanını önceden tahmin edebilir "ve çoğu gibi şaşkınlık yaşamazlar"dı. Yahut bir diğerinin açıkladığı gibi, "nasıl ki bir kadın karanlıkta ayakkabısının tekini karıştırabilir", insan hamileliğin süresiyle ilgili kolayca yanılabilirdi.[1]

Reglin gerçekleşmemesi gibi günümüzdeki bariz bir işaret, hamileliğin her zaman ilk ve açık kanıtı değildi örneğin. Kötü beslenme bazı kadınların âdet dönemini düzensiz hale getirebiliyordu ve kimisi günleri ve haftaları saymıyordu. 17. yüzyılda yaşamış nüfuzlu erkek ebe Francis Mauriceau, "âdetleri devam ettiği için birçok kadının kendisinin de yanıldığı ve kendilerinin çocuk sahibi oldukları" konusunda uyarmıştı. Bu görüş, Mauriceau'nun çağdaşı kadınların kendi bedenlerine dair bilgilerine bel bağladıklarını doğru bir şekilde gösteriyor: Mauriceau'nun sözcükleriyle etkili bir biçimde tekrar ettiği gibi "kendileri" "Hormon öncesi" geçmişte hamilelik yavaş yavaş, kadınlar tarafından belirleniyordu. En seçkinler bile teşhis için bir doktora gitmiyordu.[2]

Peki o zaman, bedensel işaretler nelerdi? 17. yüzyılda yaşamış, gösterişsiz bir isme sahip bir başka ebe Jane Sharp, on dört belirti listelemişti. Reglin gecikmesi listede ta altıncı sırada. Diğerlerini ben, aşinalık ve yabancılığa göre kendim için yeniden düzenliyorum. Ne de olsa bedenlerimizi kültürün sunduğu yöntemler üzerinden tanımaya başlıyoruz. Sharp'ın belirtilerinin bazıları günümüz sözlüklerine berrakça tercüme edilemez yahut modern gözleme karşılık gelemez.[3]

Sharp'ın belirtileri arasında, memelerin büyümesiyle birlikte damarların şişmesi; karın ağrıları; yeme veya içmeye çok uygun olmayan şeylere aşermek ve bugün çalkantılı ruh hali olarak adlandır-

1. Belirsizlik üzerine örneğin bkz. *Disembodying Women: Perspectives on Pregnancy and the Unborn*, s. 160-162; Patricia Crawford, "The Construction and Experience of Maternity in Seventeenth-Century England", *Women as Mothers in Pre-Industrial England: Essays in Memory of Dorothy McLaren*, s. 17; *Motherhood in the Old South: Pregnancy, Childbirth, and Infant Rearing*, s. 28; Jane Sharp, *The Midwives Book, Or the Whole Art of Midwifry Discovered*, Elaine Hobby, (yay. haz.), Oxford, 1999, s. 81-82; Nicholas Culpeper, *Directory for Midwives*, 1650, alıntı: *Vernacular Bodies: The Politics of Reproduction in Early Modern England*, s. 152 ("ayakkabı").

2. Linda A. Pollock, "Embarking on a Rough Passage: The Experience of Pregnancy in Early-Modern Society", *Women as Mothers*, s. 43.

3. Bu ve sonraki iki paragraf için bkz. *Midwives Book*, s. 81-84; *Disembodying Women*, s. 62-66.

dığımız şey var. "Kadın bir süre mutlu olur" diye yazıyordu ebe, "ya da belirgin bir neden olmaksızın aniden hüzünlenir." Günümüzde "hormonal" olarak tanımladığımız duygu çeşitlerinin canlı ve açık bir betimlemesi.

Belirtiler, olağandışı düz bir karınla devam ediyor (çünkü "rahim, tohumu muhafaza etmek için aşağı doğru batar"); kızarmış meme uçları; "ekşi ekşi geğirme"; solgun bir yüz ve göz çevresinde daha belirgin damarlar, özellikle de gözkapaklarının hemen altında. Tüm bunların "yaygın kurallar" olduğunu söyleyerek güven veriyor Sharp ve tüm kadınlarda gözükecek kadar genel olsalar da, hiç şüphesiz "bazıları nadiren yanlış belirti" oluyordu. 18. yüzyıl kadınları bireysel olarak başka türlü belirtiler kaydettiler. Kimisi hamile olduğunu burnunun belli bir biçimde akmasından; bir diğeri kafasının solunda kan yükselmesinden; kimisiyse boynundaki damarın atışından anlıyordu.

Modern idrar testlerinin ataları mevcuttu. 1639 tarihli *An Alphabetical Book of Physical Secrets*'ın [Fiziksel Sırların Alfabetik Kitabı] okurları, bir kadının idrarı kaynatıldığında, "altın gibi kızarıp, üstünde sulu bir daire bırakıyorsa" bunun "kadının hamile olduğunu gösterdiğini" öğrenmişlerdi. Eğer yüzünün yansımasını görebiliyorsa, bu hamilelik haberiydi. İdrar beyazsa çocuk ölmüştü, ama üzerinde belirgin çizgiler varsa "çocuk hayatta"ydı. 17. yüzyıl sonlarında yaşamış Londralı Katherine Boyle havalı ve özgüvenli bir elyazısıyla, rengin farklı yorumlandığı bir reçete yazmıştı: Bu kez tuzla kaynatılan idrar beyaza dönerse bu hamileliği gösteriyordu, kırmızı ise hamile değil demekti. İdrar gözleminin –uzun zamandır süregelen idrar inceleme uygulaması– diğer girişimleri, üç gün sonra hamile kadının idrarında canlı kurtçuklar bulunabileceğini veya idrara yerleştirilen bir iğnenin kırmızı benekleri toplayacağını öne sürüyordu. (Siyah benekler sayılmıyordu.) 1637 tarihli *The Expert Midwife* [Uzman Ebe], bir kadının idrarının "arpa tohumu üzerine dökülmesini ve on gün sonra tohum filizlenirse, kadının hamile olduğunu" söylüyordu.[1]

1. *Reproductive Rituals: The Perception of Fertility in England from the Sixteenth to the Nineteenth Century*, s. 46. Boyle üzerine ek bilgi, Wellcome Kütüphanesi kataloğundan. *Midwives Book*, s. 83 (kurtçuklar, benekler); Stephen Wilson, *Magical Universe: Everyday Ritual and Magic i Pre-Modern Europe*, Londra, 2004, s. 119 ("filiz").

Bu idrar deneylerinin bazıları, mazinin sihirli düşünce tarzını ortaya çıkarıyor: sırların vaatleri, kızıl altın su, suya yansıyan titrek suret. Ama bununla kalmıyordu. En sonuncusu, idrarın tohuma dökülmesi, kadının üretkenliği ile tarım dünyaları arasında olağandışı bir bağ kuruyordu. Hamile kalmak yalnızca peynirin ve tereyağının ağır ağır kesilmesine benzer biçimde anlaşılmaktan çıkıyordu. Hamilelik aynı zamanda tohumun beslenmesi olarak da düşünülüyordu.

Toprağı sürme ve tohumu ekme, mandıra işleri gibi hemen hemen tüm kırsal kadınların aşina olduğu bir şeyken tohumun bitkiye dönüştüğü o hassas süreç tamamen gizemliydi. İnsan tohumu, annenin vücudunda bir nevi misafir olarak tahayyül ediliyordu. Kadın, evine gelen misafirlerine olduğu gibi tohuma da misafirperverlikle yaklaşacaktı. Rahimde filizlenen tohuma su veriliyor, regl döneminde vücudundan çıkmayan kanla besleniyordu. *The Birth of Mankind, otherwise named the Woman's book*'un [İnsanoğlunun Doğumu veya Bir Diğer Adıyla Kadınların Kitabı] yazarı, "damarlardaki kan, hamile kalınır kalınmaz fetüsü sulayan ve besleyen doğal bir kaynak, bir memba, bir pınar ya da hiç olmadığı kadar canlanmaya hazır bir kuyu" olarak tasvir ediyordu kanı. Bu varsayımla, kadınların vücudu nemli, ekilebilir arazi kadar doğal bir biçimde açıktı. Bu fikir, uzun zamandır süregelen kadın misafirperverliği kavramına, tarımın topraksal ritmine olduğu kadar sıkı bir biçimde uyuyordu.[1]

Dolayısıyla, büyüyüp büyümeyeceğini görmek için kadının idrarını arpanın üzerine dökmek anlam kazanıyordu. Antik Mısırlılar bunu onaylarlardı; onlar da hamile bir kadının idrarının, arpayı ya da buğdayı çimlendirip filizlendireceğine inanıyorlardı. Günümüz uzmanları, böyle bir testin yüzde 70 oranında güvenilir olacağını ileri sürüyorlar.[2]

Kremalı makarna, üstünden tereyağı damlayan sıcak ekmek: En sevdiğim yiyecekler şimdi midemi bulandırıyor. Tekrar tuvaletteyim. Ders verdiğim sınıfın yakınındaki tuvaletin, süpermarketteki tuvaletin ve ofisimin karşısındaki tuvaletin karo zeminine haddinden fazla

1. *Vernacular Bodies*, s. 33.

2. "Why the Home Pregnancy Test Isn't the Feminist Technology It's Cracked Up To Be", s. 89-90.

aşina oldum. Ebe Jane Sharp benzer bir dizi belirtiyi listelemişti: canının kırmızı et çekmemesi, genel olarak yemekten tiksinmek, kusmak, "zayıf mide". (Betim benzim atmış gibi hissediyorum; solgun bir yüz derken kastettiği bu muydu?) "Sabah bulantısı" kavramı 1840'larda, durumun ne kadar kötü olduğundan muhtemelen habersiz bir hekim tarafından bulundu çünkü bu his yalnızca günün ilk kısmıyla sınırlandırılamaz. Bereket versin ki, ders vermenin ağız kurutan adrenalini, hamilelik salyasına baskın çıkıyor gibi görünüyor. Çantamda kuru bisküvileri koyduğum bir cep var. Kusmuyorum, bu da beni 21. yüzyılın mutlu azınlığına dahil ediyor. Duyuru yapmak için ilk üç aylık dönemin sonunu bir görev duygusuyla beklerken bulantı sırrımızı ifşa edebilir. Yalnızca tatil arkadaşlarımız biliyorlar.[1]

19. yüzyılda Georgia'da yaşamış Ella Clanton Thomas, "Midem çok kötü," diye yazmıştı. "Ve öğreniyorum ki kaderimde yeniden anne olmak varmış." (Yalnızca birkaç ay önce doğum yapmıştı.) Charles Lyttelton, eşinin "(sanırım) üremeden dolayı sürekli hasta olduğundan, yalnızca kustuğu"ndan şikâyet ediyordu üç yüzyıl önce. Bunun aksine, 18. yüzyılda seçkin İngiliz kadınları, hamilelik sırasında bulantıdan pek bahsetmemişlerdi. Yediklerini çıkarmak onlar için her şeyi genel olarak iyileştiriyordu, kendilerini hasta etmek sağlığı korumanın sıradan bir yoluydu, dolayısıyla kusmak sıradan gelmiş ve üstünde durmaya değer görülmemiş olabilir.[2]

Hamileliği sezmek ancak yakın tarihte erkenden deneyimlenmeye ve bir olay halini almaya başladı: Âdeta bir anda, bir durumu diğerinden ayıran çizgi belirgin biçimde geçiliyor. Daha sıklıkla, tıpkı Kuzey Saskatchewan'ın Kri halkları arasında ya da 20. yüzyılın başlarında işçi sınıfı Londralılar arasında olduğu gibi, bir kadın kendisini, fetüsün ilk fark edilir hareketlerine, bebeğin ilk tekmesine dek kesinlikle hamile saymazdı.[3]

1. Sandra Steingraber, *Having Faith: An Ecologist's Journey to Motherhood*, Cambridge, MA, 2001, s. 19.

2. *Motherhood in the Old South*, s. 29 (Thomas); Edward Maunde Thompson (yay. haz.), *Correspondence of the Family of Hatton*, 2 cilt, Londra, 1878, s. i, 54, (Lyttelton, 1667); *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, s. 99.

3. *Life Stages and Native Women: Memory, Teachings, and Story Medicine*, s. 43; *Love and Toil: Motherhood in Outcast London, 1870-1918*, s. 104, 106.

Tatilimin sonunun diri neşesi, yarı özel yarı herkese açık bir ânın yüz kızartan kafa karışıklığı; bunlar açıkça çağımıza ait deneyimler: Alelade ve dünyevi duyurular. Sırrı kendime saklıyorum, haftaları bulantıyla geçirmeye hazırım.

4
Onuncu Hafta ya da Sekiz Hafta Geçti

Modern embriyologların saydığı şekliyle sekizinci haftada vücudun bölümleri oluşuyor ve kalp atıyor. Embriyonun hücreleri yalnızca büyüyüp bölünmekle kalmadı –kızlar için biyoloji dersimdeki hücrelerin hikâyesi– aynı zamanda kök hücreler olarak ayrılıp ayakları ortaya çıkarmaya başladı ve belirli yapılar ile organları geliştirmek için aktarıldı. Embriyo bir ataç büyüklüğünde. Bir hafta sonra tüm organlar ve vücut parçaları üç aşağı beş yukarı tanınabilir bir formda ve embriyo artık bir fetüs. Günümüzde doğum uzmanları biraz farklı hesap ediyorlar: Hamileliği son reglden sonrasına tarihliyorlar. Embriyoloğun sekizinci haftası, onların onuncu haftası.[1]

Bu hücre aktarımları sırasında yavaşladım ama bulantım azalmadı.

Ultrasonda gördüğümüz, fıstık şeklinde, küçük ama belirgin bir kitle. Teknisyenin yüzünü izliyorum, farklı ölçümler yaparken ifadesiz ve aynı. Uzun kemiklerin boyunu ve kafanın ebadını gözlemlerken sonograflar, hamile kalma zamanını aşağı yukarı üç günlük bir yanılma payıyla hesaplıyor ve doğum tarihini belirliyorlar. Eğitimsiz bir göz fıstığın ne omurgasını ne bacaklarını ne de kafatasını görebiliyor. Teknisyen daha fazla iletişim kurmuyor, geriye dönüp bakmadan odanın mutlu merak sisinin içinden çıkıyor. Ebeyi bulmaya gidiyor.

1. *Having Faith: An Ecologist's Journey to Motherhood*, s. 14-17.

Sonar, derinlerin yankısının resmini çizer. Bu teknoloji, İkinci Dünya Savaşı'nda düşman savaş gemilerini saptamak için kullanılan askerî teçhizattan geliyor. Winston Churchill, Britanya Muharebesi'nin kilit etmenlerinden biri olarak sonara hakkını teslim etmiştir. Girişimci cerrahlar karanlıkta ameliyat yapabilmek için bu teknolojiyi kullandılar. Suların derinliklerindeki denizaltıları ortaya çıkarmak için kullanılan bu teknoloji şimdi su içindeki embriyoları belirlemek ve teşhis etmek için kullanılıyor. Bir şeylere çarpan ses dalgaları, ekranda bir fıstığın görüntüsüne dönüşüyor.[1]

Ebe gelmeden uzun bir süre geçiyor. Zaman uzuyor, merak tereddüt ediyor.

Ultrason kalp atışı olmayan bir embriyo gösteriyor, ebe öyle söylüyor. Canlı bir embriyoyu ya da boş bir embriyonik keseyi göstermiş olabilirdi veya herhangi bir kese göstermemiş de olabilirdi. Üzgünüm, diyor. Güven duygusunu bıçaklayan istatistikler var. Kayıplar çok yaygın, en çok karşılaşılan sayı, tüm hamileliklerin yüzde 15'i ile yüzde 20'si arasında. Bir düşük –olan bu mu yani? – gelecek düşüklerin ön göstergesi değil. Bir hamilelikte kayıp, bir başka kayıp olacağı anlamına gelmez.

Kan, ağrı, karmaşa olmadı. Ufak, kırmızı bir sızıntı bile olmadı. Buna "sessiz" düşük deniyor.

Sessiz. Sevgi dolu umutların yankısı odadan çıkıyor, bizi eve kadar takip ediyor.

6 Şubat 1763'te, Philadelphia'lı, koyu renk saçlı ve varsıl Quaker Elizabeth Drinker günlüğüne şöyle yazmış: "Pek nahoş bir akşamüstü, bebek düştü. [Kelimelerin üstü çizilmiş.] Sally, aşı oldu." Bir boşluk var ve bir satır atlanmış. Sonra: "Düşük olduğunda sekiz hafta geçmişti."[2]

Günlük kaydı olağandışı bir biçimde veciz veya ketum değil. Hafızayı canlandırmaya ya da kayıt tutmaya yardımcı olan 18. yüzyıl günlükleri genellikle olayların kayıtlarını içeriyordu. Belki de

1. *Disembodying Women: Perspectives on Pregnancy and the Unborn*, s. 75-76.

2. Elaine Forman Crane (yay. haz.), *The Diary of Elizabeth Drinker: The Life Cycle of An Eighteenth-Century Woman*, 3 cilt, Boston, 1994, s. i, 99, 1763; Sarah Blank Dine, "Diaries and Doctors: Philadelphia Medical Practice, 1760-1810", *Pennsylvania History*, 2001, s. 413, 434, 418-419.

yazılıp sonra üstü çizilmiş kelimelerde ve düşüğün zamanıyla ilgili bilgiye durduk yere geri dönüşte, çalkantılı bir duygu durumuna dair bazı işaretler var. Yahut bunlar, zihni meşgul eden hassas bir çocuktan –on beş aylık Sally çiçek aşısı olmuştu– dikkati dağıtmanın ya da sık sık seyahate çıkan kocasının birkaç hafta önce evde olduğunu hesapladığının işaretleriydi sadece.

Yaklaşık iki yüzyıl sonra bir şubat günü, şair Sylvia Plath düşük yapmıştı. Drinker gibi onun da küçük bir kızı vardı. Drinker'dan farklı olarak, düşük hakkında teferruatlı bir biçimde yazmıştı. 1960'ların başı Beatles'ın ve *Lady Chatterley'in Âşığı* davasının zamanıydı ve Plath "günah çıkaran" bir şair olarak bilinmeye başlamıştı. Bir şiirin anlatıcısı, Londra Parlamento Tepesi'nde yürür, zihni martılarla ve uyumsuz mavi üniformalar içindeki okullu kızların sırası ve anlam kaybıyla doludur. "Yokluğun fark edilmiyor;/Kimse bendeki eksiği bilmiyor. "Sanırım seni düşünmenin hiç anlamı yok./Oyuncak bebeği tutuşun gevşiyor." "Ağlayışın, tatarcığın ağlayışı gibi kayboluyor./Kör yolculuğunda seni artık göremiyorum."[1]

Delilik gibi, düşük yapmayı da yalnızca şairlerin anlatabileceğini varsayabiliriz. Ama bu tam olarak doğru değil, çünkü birçok kültür düşük yapmak hakkında, lahanalar ve krallar hakkında olduğu kadar rahatlıkla konuşmuştur. 20. yüzyılın sonlarında Nepal'de kadınlar en az doğum kadar kısırlık ve düşük yapmakla ilgili de "kolayca" ve "yüksek sesle" muhabbet edebiliyorlardı. Ürdün kırsalındaki çağdaşları arasında düşük yapmak bir ritüel yemeğiyle anılıyordu.

Yine de, 20. yüzyılın ortasında, Londra'da Plath bir tabuyu yıkıyordu. Bugün, düşük yapmanın gerçekçi sıradanlığı ne nahoş konuların mecbur olunmadıkça açılmadığı tıbbi kültürün ne de tüketici kültürün içine inşa edilmiş durumda. Evde yapılan hamilelik testi bundan bahsetmeyerek beni biraz aldatılmış hissettirdi. Şimdi kafa karıştıran bu gizliliğimiz, neredeyse kimsenin bilmediği anlamına geliyordu.[2]

1. Sylvia Plath, "Parliament Hill Fields", *Collected Poems*, Londra, 2002. Plath'in bir kaydı için, bkz. https://www.youtube.com/watch?v=snEkUrme-28.

2. Kathryn S. March, "Childbirth with Fear", Susan E. Chase ve Mary F. Rogers (yay. haz.), *Mothers and Children: Feminist Analyses and Personal Narratives*, New Brunswick, 2001, s. 171 (1990'lar Nepal); Linda L. Layne, *Motherhood Lost: A Feminist Account of Pregnancy Loss in America*, New York, 2003, s. 247-248 (1980'ler Ürdün).

Drinker'ın erken modern dünyasında, arkadaşlar kendi aralarında, düşük yapmak hakkında rutin bir biçimde konuşuyorlardı. Günlüğü, o aylarda iki arkadaşının düşük yaptığını kaydeder: Kocasının iş ortağının anaç eşi Becky James ve bir diğer tüccarın eşi, düşüğü onu "çok hasta" eden Catty Howell. Belki düşük yapmak Drinker'ın aklındaydı; diğer yıllarda benzer bir bilgi kaydetmemişti. Düşük, metresler ve hizmetçiler arasında bilinir, arkadaş grupları arasında tartışılırdı. Drinker'ınki gibi günlükler akşam eğlencesi ve geçmişi yâd etme amacıyla yüksek sesle okunur ve paylaşılırdı.[1]

İnsanların birbirlerine tam olarak ne söylediklerini bulmak daha zor. Bazen mahkeme kayıtlarında veya doktorların notlarında dolaylı bir işaret bulunur. 17. yüzyılda, Somerset'te Elizabeth Lewys, dul Margaret Whorewood'a, bir gece önce son derece hasta olduğunu söylemiş ve ona "yıkanacak en kirli bezi" vermişti. "Sahip olduğu en iyi keten bile olsa, eline ilk geçen ne olsa alırdı." Madde, vücudundan akmaya devam etmişti. Elizabeth Bradford'a "yıkanacak en kötü aybaşı bezi" verilmişti ve Lewys'in "hastalığının, kadınların alışkın olduğu doğal hastalıktan [regl] çok farklı olduğu bu bezden anlaşılıyor," demişti. Bir başkası Lewys'in "bir insanın iki elinde tutabileceği kadar çok (katı ve pelte halinde) kan" akıttığını söylemişti. Düşük de regl gibi kanlıydı ama katı ve yoğun, ayırt edici, pelte gibi ve olağanüstüydü.[2]

18. yüzyılda sıra dışı bir Alman doktor, Johann Storch, kendi sonuçlarına varmadan önce kadınların kendi kelimelerini doğrudan not ediyordu. Eisenach kadınları pıhtılaşmış, pestili çıkmış ve yanık kan akıttıklarını tarif ediyorlardı. Derimsi veya deri parçaları ıslak ve değişken, kanlı ve köpüklü ve katı gözüken şeyler döküyorlardı. Kesin olmayan hamileliğin bile ilk haftalarında, rahimden gelen bir boşaltım korkutucuydu. Kadınlar vücutlarından attıkları şeyi "sahte döllenme" ya da "işe yaramaz" veya hatalı "mahsul" olarak nitelendiriyorlardı. Storch kendi kelimeleriyle, şeytani mahsul, yanmış madde, tutuşmuş deri ve et parçalarının yanı sıra –daha eğitimli bir dilde– döl yatağı tümörü ve rahimde anormal kitle diye kayıt tut-

1. Crane, *Diary of Elizabeth Drinker*, 19 Eylül 1763 (Howell) ve 3 Aralık 1763 (James), s. i, 109.
2. *Common Bodies: Women, Touch and Power in Seventeenth-Century England*, s. 121.

muştu. Hekime göre gebe kalmak "gerçek ve hakiki" olabilir ve bir çocuğun zamanında ortaya çıkmasına neden olabilirdi ya da "heba olmuş, boş ve neticesiz" de olabilirdi. İkincisi doğuma benzeyen acılarla veya kırmızı mercan tozu gibi söktürücü ilaçların yardımıyla düşürülmeliydi.[1]

Benim vücudumdan atışım temiz ve düzenli oldu, yarım günüm ışıkları keskin, halıları süpürülmüş, ayakta hasta servisinde, kolumda sessizce ilerleyen soğuk anesteziyle geçti.

Olaylardan nasıl bir anlam çıkaracağımdan emin değildim, kısırlıktan şüphe etmeye başladım. Zihnim çocuksuzluğa doğru hızla ilerliyordu.

Çürümüş doğurganlık, kan dökmekten ya da anestezi almaktan daha tehlikeli olagelmiştir. Hasarlı doğurganlığa dair korkular, İngiliz Parlamentosu'nun 1604'te büyücülüğe karşı kabul ettiği bir kanunun konusuydu. Buna benzer son yasa, 1736'da yürürlükten kaldırıldı. Erken modern Avrupa ve Amerikan kolonilerinde, doğurganlığın hem doğa hem de insan dünyasında sihirli, şeytani saldırıların ağına düştüğü düşünülüyordu. Kısır bir kadın bir cadı olabilirdi ya da kısırlığına büyü sebep olmuş olabilirdi. Stresli koşullar altında, kısırlık korkusu kadınlar arasında ihtilafı yaydı, şeytanı ve onun hizmetkârı kadınları aralarındalarmış gibi gösteren bir tür kuşku ve nefret yarattı. Doğurgan evli kadınlara özeniliyordu ve çocuksuz kadınlar, genç ya da yaşlı, kırılgan olabiliyorlardı. Cadı avı çılgınlığı, engizisyon ve engizitörlerin dinî cephanesine bağlıydı, aynı zamanda kadınların korku içinde diğer kadınları itham etmesine de bel bağlıyordu.[2]

"Çorak" olmak, insanın saygınlığının merkezinde çocuk doğurmak varsa veya çocuksuzluk gönülsüzse, zordur. "On çocuğum var ve senin bir tane bile olmadı," diyerek komşusunu küçümseyen Londralı, bunu 17. yüzyılda söylemişti ama "birkaç tane"ye karşı "sıfır" alayı, 20. yüzyıla dek soluğunu korudu ve günümüzde hâlâ

1. *Disembodying Women*, s. 62-66; Barbara Duden, *The Woman Beneath the Skin: A Doctor's Patients in Eighteenth-Century Germany*, Cambridge, MA, 1991 [1987], s. 162-170.

2. *Reproductive Rituals: The Perception of Fertility in England from the Sixteenth to the Nineteenth Century*, s. 39; Lyndal Roper, *Witch Craze: Terror and Fantasy in Baroque Germany*, New Haven, 2004, 6. Bölüm, özellikle s. 135.

yankılanıyor. İlk New England yerleşimcileri hayatın birçok sıradan vazifesi için çocuklara bel bağlıyorlardı ve kadınlar kısırlığın nedenini Tanrı'nın laneti olarak görüyorlardı. Kısırlık hem annenin hayatını hem de dindarlığı tehdit ediyordu. Orta Koloniler'in güneyine yerleşen Quaker çiftçiler için çocuklar gelir kaynağından ziyade masraftı, bununla birlikte onlar için başarılı bir hamilelik, üreme başarısızlığının tersiydi. Doğurganlık ve verimlilik hem kadınlar hem de çiftçiler için kısırlığın karşıtıydı. Evlilik ve çocuklar ayrılmazdı ve her ikisi birlikte kadınların kişisel alanını içine alıyordu. Elizabeth Drinker'ın, bekâr ve çocuksuz ablası Mary, onun "temizlikçisi" durumuna düşmüştü.[1]

Eski alışkanlıklardan kolay kolay vazgeçilmez. Drinker'ların Philadelphia'sında cadı olarak avlanan en son kadın 1787'de öldü. Bir kadını çocuksuz kılmakla suçlanan bu kadının, "eski ve kadim geleneklere göre alnı kesildi", sokaklarda sürüklendi ve taşlandı ve çok geçmeden ölü bulundu. Yoksul, yaşlı ve belki de bir sepet örücüsüydü. Gazeteler böyle sahneleri eski, karanlık zamanların sahneleri gibi gösterir.[2]

Cadılık, çocuksuzluğa eşlik eden tek hoşnutsuzluk değildi. 20. yüzyılın ortasında Amerika Birleşik Devletleri'nde, *baby boom* yıllarının ters tepmesinden önce çocuksuz kadınlar, kadınsı ve Amerikalı görünmüyor, topluma uyumsuz addediliyorlardı. Bireysel mutluluk ve vatanseverliğin ikisi de kadınların üretkenliğine bağlıymış gibi gösteriliyordu. Ekranların büyüleyici güzellikteki kadını Elizabeth Taylor bile ancak bebek sahibi olduğunda "nihayet bir kadın"dı. Modern kadınlar arasında kelimeler, cadılık suçlaması kadar tehlikeli olmasa da can yakabilir. Sylvia Plath'in "Çorak Kadın"ı kendisini, sütunlar, galeriler ve kubbelerden müteşekkil ama heykeli olmayan boş bir müze olarak tahayyül eder. Bir biyografi yazarının dediğine göre şiir, Plath'in arasının açık olduğu çocuksuz görümcesi Olywn Hughes'e bir gönderme olabilir.

1. *Common Bodies*, s. 114 ("on çocuk"); Elaine Tyler May, *Barren in the Promised Land: Childless Americans and the Pursuit of Happiness*, New York, 1995, s. 21-23; *Good Wives: Image and Reality in the Lives of Women in Northern New England, 1650-1750*, Susan E. Klepp, "Revolutionary Bodies: Women and the Fertility Transition in the Mid-Atlantic Region, 1769-1820", *Journal of American History*, Cilt 85, 1998, s. 920; *Diary of Elizabeth Drinker*, s. i, xi (temizlikçi).

2. *Pennsylvania Packet*, 11 Mayıs 1787, 10 Temmuz 1787; *Pennsylvania Evening Herald*, 27 Ekim 1787.

"Kısır" terimi çevresinde nahoş anlamlar tıpkı piknikteki eşekarıları gibi toplanmış: verimsiz, dölsüz, boş, eksik, yoksun, kusurlu, muhtaç, mahrum, çorak. Bazıları başarısızlık ve beceriksizliği ima ediyor. Diğerleriyse bir boşluğu akla getiriyor.[1]

Daha geniş bir sosyal dünya, hamileliğimden hiç haberdar olmadı. Bildiğim hiçbir manada anne olmadım. Ama değişmiştim: Dönüşüyordum. Şimdi, beklemedeydim.

Bir hamileliği yitirmek zamandan ve mekândan bağımsız değil –bir albümdeki ultrason görüntüsü, kanlı bir bez, Londra'da bir parkta yürüyüş– ama daha geniş bir hayatın içine derinlemesine sokuyor. Aile talepleri bu kayba baskın çıkıyor. Annem, bir beyin kanamasından sonra komada. Essex'te kız kardeşimle ve onun yeni doğmuş oğluyla eski yatağımı paylaşıyoruz. Güçten düşmüş babamızla ilgileniyoruz. Kız kardeşim gidiyor, ben annemin rolünü oynamayı sürdürüyorum. Annem uyanıyor; bir arkadaşın bebeği için örülmüş bir kıyafetin resmini çiziyor; rüyasında kız kardeşimin yine hamile olduğunu gördüğünü söylüyor. Korkunç bir sonbahar boyunca İngiliz ailem dağılıyor ve mucizevi bir şekilde tekrar bir araya geliyor.

Aylardır çocuksuzum, yemek pişiren, araba süren, düzeni sağlayan ve temizlikçiyi oynayan kız evladım. Annem adına, onun evcimen hayatının içinde yaşıyorum. İşe yarıyorum. Sonra annem bacaklarını oynatmaya başlıyor, akabinde konuşuyor ve nihayet hastaneden taburcu oluyor. Düşük yapmak önemsiz görünüyor; paylaşılmasına gerek yok.

Ebeveynlerim bir araya gelince, Amerikalı ev halkıma geri dönüyorum. Beklemedeyim.

18. yüzyıl dönemine uygun olarak Elizabeth Drinker, Sally'den sonra dört tane daha yaşayan çocuk sahibi oldu. "Parlamento Tepesi"nde Plath, düşük yapan kadının, küçük kızıyla teselli bulduğunu tahayyül eder. Sıcak bir eve ve içinde yaşayan bir çocuğun olduğu çocuk odasına yürür. Diğer hiçbir şeyde olmasa bile, modern doğur-

1. *Barren in the Promised Land*, s. 127-136, 140 (Taylor); Paul Alexander, *Rough Magic: A Biography of Sylvia Plath*, New York, 1991, s. 256; *Oxford English Dictionary* (OED), *Barren in the Promised Land*, s. 11.

ganlığıyla sıradan olan Plath ikinci çocuğunu doğurduktan on üç ay sonra intihar etti.

Bebeğin doğmuş olması gereken baharda, rüyamda bir bahçenin patikasında yüzüme meraklı gözlerle bakan karışık saçlı ufak bir çocuk gördüm. Bir sonraki ay yine hamileydim.

5
İlk Hissedilen Hareketler

Yoldaki çukurun kenarları keskin. Arabayla tam üstünden geçiyorum, yüksek bir ses çıkıyor ve sonra düzlüğe çıkıyorum. Tekerlek yerinden çıkacak diye bir an yüreğim ağzıma geliyor ama hoplayan bir şey daha var, hayal meyal bir kıpırtı.

Beş gün sonra, ufak bir kıpırtı hissediyorum yine. İşte orada. Bu, ilk hissedilen hareketler: Bir zamanlar deneyimlenen, hamile olmanın ilk kesin işareti; bebeğin içerideki hareketleri için kabına sığmayan bir terim. Bazıları bu hareketleri bir kelebeğin ya da minik bir kuşun kanatlarını çırpmasına benzetmiş. Geçiciliğini açıklıyor, ama hiç elimde tutmadığım küçük bir yaratığı –fetüsü lahananın beyaz göbeği veya sinekkuşuyla değiştirerek– hayal etmek, zihnimde hareketleri tam olarak canlı kılmıyor. Hopluyor, aniden kıpırdanıyor, hafif hafif vuruyor: Bunlar daha yakın. 21. yüzyılın Vancouver'lı yazarı Gladys Hindmarch'la hemfikirim: "İçeride tekmeliyorsun, hafif darbeler ufak dalgalar halinde belli belirsiz dışarı çıkıyor. Vurduğun yer acımıyor, kanın aniden geniş bir damardan fışkırması gibi daha çok." Tekmelerin ve fışkırmaların acıtmadığını söylerken şunu da belirtmek gerekir: Hisler başta o kadar tuhaf ki hafifliklerinden etkileniyorum. Yaz mevsimindeyiz. Pamuklu bir tişört dışarıdan karnımı sıyırıyor; bebekse içeriden.[1]

İçerideki bu dokunuş, hamileliğin tipik bir özelliği – belki de doğumun yanı sıra, en iz bırakan özelliği. Tipik olarak, ilk hareket-

1. Gladys Hindmarch, *A Birth Account*, Vancouver, 1976, tekrar basım Laura Chester (yay. haz.), *Cradle and All: Women Writers on Pregnancy and Birth*, Boston, 1989, s. 63.

ler, bulantı tamamen geçtikten sonra, dördüncü ve beşinci aylar arasında hissedilir. 1667'de İngiliz hanımefendi Alice Thornton, "Gebelik süresinde çok sağlıksızdım, ta ki ilk hareketlere kadar; sonrasında çok güçlü ve sağlıklıydım," diye hatırlıyordu. İkinci hamileliğim, ilkinin bulantısını tekrar ediyor ama bu defa bulantı düşükle değil, zamanla ortadan kayboluyor. Ebe onuncu hafta, on birinci hafta, on ikinci hafta diye dikkatle saymamıza gülüyor.[1]

Bu içeriden dokunuş zihnimi meşgul ediyor, sanki bebek aniden, her günüme ortak oluyormuş gibi. Oraya buraya gidiyoruz. Vızıldayan bir vantilatörün altında geçen birkaç gece, paylaştığımız yatak fazla kalabalık hissettiriyor. K yatağı benimle paylaşıyor, bense K'yı bebekle paylaşıyorum. Belki de K ve bebek beni paylaşıyorlar. Telaş, yavaş yavaş tuhaf bir yoldaşlığa dönüşüyor. Hiçbir şey yapmadan, düşünmeden ya da hareket etmeden dokunuyorum ve dokunuluyorum.

Annem örgü şişlerini yeniden eline alıyor.

Dokunmak, görmek, duymak, koklamak, tatmak. Beş duyuyu düşünmeye alışkınızdır, dünyayı anlamak için beş standart araç. Yine de bir yerlerde sayıları değişiyor. Bazı Budist kültürler zihni de katarak altı duyu sayıyor, Nijeryalı Hausa ise yalnızca iki: Görmek için bir ve diğer hisler için bir tane kelimeleri var. Şeyleri hissetmemizin ve algılamamızın en temel yolları, koşullarımıza bağlı olarak değişiyor.[2]

Eskiden, içeriden bir dokunuşu hissetmek, içeride bir hayatın gelişmekte olduğunun ilk tam kanıtıydı. Bulduğum ilk yazılı izler 1662 kışından. Londralı günlük yazarı Samuel Pepys, kralın metresinin "Lord Gerard'ın bebeğinin ilk belirtilerini akşam yemeğinde hissettiğini ve mahvolduğunu söyleyerek bağırdığını, tüm lordların ve erkeklerin mecburen odadan çıktıklarını ve kadınların yardıma çağrıldığını" kaydetmiştir. Karındaki bir hareket, bir kraliyet metresinin statüsünü değiştirmişti ve bunu hisseden ve ilan eden de kendisiydi. Metresin hamile olduğuna dair beyanı, Gerard'ın çevresin-

1. "Embarking on a Rough Passage: The Experience of Pregnancy in Early-Modern Society", *Women as Mothers in Pre-Industrial England*, s. 46.

2. Constance Classen, *Worlds of Sense: Exploring the Senses in History and Across Cultures*, Londra, 1993, s. 2.

dekiler tarafından kabul edilmişti; aralarında odadan çıkan erkekler ve kalan kadınlar vardı. Dokunmak bilmek demekti. Dokunuş, otoriteyi elinde tutuyordu.[1]

Bu, gitgide teknolojik hale gelen modern dönemle çarpıcı bir tezatlık gösteriyor. Bugün, idrar testinin üzerindeki bir pencere, kimyasal bir hamileliği gösteriyor ve ultrason görüntüsü fizyolojik gelişimleri ortaya çıkarıyor. Şimdi görmek bilmek demek ve görmek otoriteyi elinde tutuyor. Modern bilimin, ilk hareketlerin hissedilmesini artık görmezden geldiği söylenir ve İngilizce de parça parça bu kullanımı bırakıyor. Günümüzde, görmenin hissetmek üzerinde kazandığı zafer neredeyse tam olarak ilan edilmiştir.[2]

Haftalar boyunca hareketleri hisseden bir beden içinde yaşamak, tüm hikâyenin bu olduğuna dair inancımı yok ediyor. Hisler tekrar ediyor ve değişiyor. Ben hareket ediyorum, bebek hareket ediyor. Dokunmak, dışarıdaki bir el için anlaşılması zor ama içeride ısrarcı ve zorlayıcı. Yalnızken, bir elim kayıtsızca karın kaslarımın, o ince duvarın içindeki sert ve dolgun yerin üzerinde oturma alışkanlığı edindim. Hissedilebilen bir bebeği taşımanın dokunsal tarihi nedir? Belki, büyümüş memelerin kolun iç kısmına hafifçe değmesi. Ayakların, hep giyilen bir ayakkabıya, sıkana kadar, daha yassı basması. Alışılmadık küçüklükte kesilmiş kumaşa sokulan iğnenin itişi. Gerilen bir karnı başka bir elin okşaması ya da bastırması. Esnek kumaşlar, tuhaf emniyet kemerleri. Hamileliğin ve dokunmanın tarihi yazılsa, neleri kapsar?

Aralık 1662'deki o akşam yemeğinde kralın metresi Lady Castlemaine'in ilk hareketleri hissetmesini tekrar tahayyül etmek mümkün. Kış mevsimi, dolayısıyla Londra'nın çakıllı pis sokaklarında onu Lord Gerard'a götüren diş takırdatan arabaya soğuk hava doluyor. Her iki tarafı kapalı at arabası, üst katları kaldırıma yamuk yumuk uzanan sıva yüzlü ahşap evlerin önünden geçiyor. Neredeyse her binaya farklı esnafların tabelaları asılmış. Beşik, sepet örücüsü

1. Robert Latham ve William Matthews (yay. haz.), *The Diary of Samuel Pepys*, Cilt 11, Berkeley, 1970-1983, s. iv, 1, 1 Ocak 1663 ("mahvolduğunu").

2. Bkz. Barbara Duden, *Disembodying Women: Perspectives on Pregnancy and the Unborn*, özellikle s. 79-82 ve Karen Newman, *Fetal Positions: Individualism, Science, Visuality*, Stanford, 1996.

manasına geliyor. Bir dizi tabut, marangoz demek. Âdem ve Havva, elma ve diğer meyvelerin satıldığı anlamına geliyor. Evlerin ocaklarından çıkan pis kokulu duman, fildişi tarak ve diğer egzotik malların ticaretini temsil eden fil gibi, diğer tabelaların ince detaylarını örtüyor.[1] Barbara Castlemaine yirmi iki yaşında, etkileyici, muhteşem ve kraliyet maiyetindeki gücünün zirvesinde.

Püriten İngiliz Milletler Topluluğu, Cumhuriyetçi sadeliğiyle birlikte, kısa birkaç yıl önce yerini Restorasyon monarşisine bırakmıştı. O gün, hırçın asker ve aristokrat Baron Gerard –ilk hareketleri hissettiği gün Castlemaine'in misafiri– Londra'ya muzaffer giren II. Charles'ın muhafızlarının önünde at sürmüştü. Şimdi yeni kral ritüel olarak insanlara dokunuyordu, birçok insan dokunuşunun tedavi edici, iyileştirici güçleri olduğuna inanıyordu. Duyusal hazlara yeni bir çeşit düşkünlüğün işareti olarak dans ve tiyatrodaki kamusal yasaklar kaldırılmıştı. Bu hazlar, bizzat sarayın arsız cinselliğinde en yoğun biçimlerine bürünüyordu.

Peter Lely tarafından 1662'de yapılan Barbara Castlemaine'in portresi, zengin Şam işi dokumalarla ve dokunmuş kumaşlarla çevrili, baygın bakışlı, al yanaklı bir kadını gösterir. Uzun, koyu renkli, açık saçları, daraltılmış bir beli vardır; doğrudan ve bezgin bir biçimde izleyiciye bakar. Dökümlü bukleleri ve eli başında, azizeye benzeyen pozu –nefes kesici bir kayıtsızlıkla– onun, İncil'in meşhur fahişesi ve İsa'nın adanmış takipçisi Mecdelli Meryem gibi tasvirine dair bir işarettir. Castlemaine'in cinsel cazibesini onurlandırmak ve bir prensi Tanrı'nın Oğlu'yla bir tutmak oldukça kepaze ve nükteli bir şeydi. Eski Püriten rejimin sadık sivil hizmetkârı Samuel Pepys dehşete düştüğü kadar büyülenmişti. "Bir nüshasını edinmeliyim," diye yazmıştı. Portre çizerinin ve Castlemaine'in talihleri birlikte arttı. Saray mensupları yemek odalarına ve girişe asmak için oymalı röprodüksiyonlar satın aldılar.[2]

Peki, Barbara Castlemaine'in temas dünyası neydi? Bir baloya girerken dükün elini tutmak. Zar atmak ve kartları karıştırmak.

1. Bu detaylar için bkz. Liza Picard, *Restoration London*, New York, 1998, s. 8 (tabelalar), 13 (duman).

2. 1662 tarihli bu portre için bkz. Catharine MacLeod ve Julia Marciari Alexander (yay. haz.), *Painted Ladies: Women at the Court of Charles II*, Londra, 2001, s. 118-122; *Diary of Samuel Pepys*, s. iii, 230, 20 Ekim 1662 ("nüsha").

Boynunda inci bir kolyenin ağırlığı. Cildini temizlemek için badem yağı ve tartar. Kenarları zengin dantellerle işlenmiş keten iç etekler. Günlüğünde sık sık Castlemaine hakkındaki saray dedikoduları üzerinde duran Pepys, genç kadın kadar dokunuşundan uzakta olsa da "bakmanın hoşuna gittiği" iç çamaşırının Privy Garden'da kuruduğunu görmüştü.[1]

Ve bir bebeğin içeriden dokunuşu. Tarihteki çocuk bekleyen birçokları gibi Castlemaine de hislerini tarif eden pek bir sözcük bırakmamış. Pepys, diğer erkek akranları gibi elbette günlüğünü saklamış, ama günlük tuttuğu yıllarda İngiliz kadınlar arasında bilinen neredeyse hiç günlük yoktur. Erken modern dönemde bebeğin ilk hareketlerini hissetmek konusunda bu tek içgörüyle ilgili onun röntgenciliğine ve saray dedikodusu aktarımına güveniyoruz. Yapılan dedikodulara göre –bu kez, patronunun hizmetçisiydi–, küçük hareketler yüksek sesli bir tepkiye yol açmıştı: Castlemaine'in, "mahvolduğu"nda yüksek sesle bağırması.

İlk hareketleri hissetmek, bir metres olarak talihini tehdit etmiş miydi, bir bebeğin içeriden dokunuşu erotik cazibesini sonlandırmış mıydı? Beli incecik değildi artık, çekiciliği yok mu olmuştu? Her ne kadar benim coşkulu hamilelik deneyimlerimle ya da damarlarda gezen fazla kan nedeniyle ikinci üç aylık dönemde "çok daha seksi" hissedildiğini söyleyen birden fazla yeni hamilelik kılavuzundaki cilveli görüşlerle uymasa da aklıma ilk bu geliyor.[2]

Her halükârda, daha fazla dedikodu ve bir başka portre aksini iddia ediyor. Castlemaine'in Charles'tan iki çocuğu vardı ve iki tane daha olacaktı. Kral metresi olduğu sürenin çoğunda hamileydi. Hamilelik, Castlemaine'in kralla ilişkisinde parlak sikke, kraliçeyle ve sarayın diğer gösterişli güzellikleriyle olan rekabetinde geçer akçeydi. Doğumun çok yakın olduğu bir önceki yaz boyunca Charles "her gün ve her gece", hamileliğiyle ilgili pek de mahrem olmayan şakalar yaptıkları, Castlemaine'in King Street'teki evinde yemek yemişti: "Kral ve Castlemaine, bir çift ölçek getirtip birbirlerini tarttılar ve bir bebek taşıyan Castlemaine en ağır olandı." Bir başka Lely portresin-

1. *Diary of Samuel Pepys*, iii, s. 87, 21 Mayıs 1662 ("bakmanın").

2. Örneğin bkz. Anna McGrail ve Daphne Metland, *Expecting: Everything You Need to Know About Pregnancy, Labour and Birth*, Londra, 2004, s. 104.

de, bu kez cesurca Madonna ve Çocuk'u taklit eden, uykulu bakışlı ve belirgin biçimde hamile Castlemaine, aşikâr bir tatminle kralın oğlunu kucağında tutuyordu. (Ortodoks bir görsel olduğuna inanılan portrenin bir versiyonu bir Fransız manastırının duvarına asılmıştı, ta ki gerçek özneye dikkat çekilip resim hızlıca kaldırılana dek.)[1]

Dolayısıyla, bir bebeğin ilk hareketini azıcık algılamak, güç patlaması gibi hissedilmiş olabilir. Castlemaine'in saraydaki hünerli manevrası ve portre seçimi düşünüldüğünde, "mahvolma" –lekelenme– ilanı, kadın iffeti hakkındaki İncil öğretileri ile ilgili, kasten abartılı bir hareket olabilir. Neticede, Madonna bakireydi. Seksi Mecdelli Meryem *tövbekâr* bir günahkâr kadındı.

Belki de yüksek sesli tepki daha kendiliğinden ve daha özgündü; çocuğun babası hakkındaki şüphenin etkisi. Kraliyet partneri gibi Castlemaine de özgür düşünceliydi, birçok âşığı vardı ve cinsel olarak tıpkı kral gibi, o da krala karşı sadakatsizdi. Anlayışlı çağdaşlar, özgür düşüncelilerin cinsel özgürlüğünü dürüstlük, iyi huyluluk ve kralcılıkla bağdaştırmıştı – tekrar kurulan monarşiye sadık bir hayat tarzı. O kış, dedikoduya göre Castlemaine zampara nedim Henry Jermyn'le yatıyordu; Charles'ın en son sevdasından dikkatini dağıtmasını umduğu bir ilişkiydi bu.

Bu, 1662-1663 kışındaki, dedikodusu yapılan ilk hareketleri hissetme boş çıktı. Ama baharda, Castlemaine tekrar hissettiğinde özel odadan, kraliçeninkinden bile daha lüks olan, Whitehall'da bir daireye yerleştirildi. Braganza'lı Catherine çocuksuz kaldı. Metresin dairesi, Castlemaine'i, zengin dokulu duvar halıları, koyu kadife ve altın yaldızlı deriler, parlak Hint ipekleri, Doğu halıları ve pürüzsüz gümüşten yapılmış ocakla çevrelemişti. Kralın metresinin ilk hareketleri hissetmesi, bebeğin içeriden dokunuşunu, kraliyet himayesinin elle tutulur ödülleriyle birleştirmişti.

Her başarılı hamilelikte hareketler hissedilse bile, devamı olmayan bir hikâyeyi yeniden oluşturamam. Geriye kalan kayıtlar buna izin vermiyor.

1. *Painted Ladies*, s. 124-125 (Madonna ve Çocuk); Horace Walpole, *Aedes Walpolianae: or, A Description of the Collection of Pictures at Houghton-Hall in Norfolk* ... Londra, 1747, s. xvi (Fransız manastırı); *Diary of Samuel Pepys*, iii, s. 87, 21 Mayıs 1662 ("ölçek").

Hamileliğim devam ediyor. Bebeğin hareketleri daha somut, daha tahmin edilebilir hale geldi. Ayaklar yukarıda, dirsekler yayvan. Bir ayak, tam sağ kaburgamın altına kendisini gömüyor, diklemesine beni dürtüyor. Masama ya da lavaboya doğru eğilmeyi bıraktım. Metrodaki soğuk metal direğe yaslanmışken, bebek kendi omurgası etrafında dönmeden önce protesto etmek için içeriden itiyor. Görmek en hâkim duyuysa belki de hamilelik dokunsallığın yeniden öğrenimidir. Dokunmak, bebekle benim aramdaki bilginin Braille'i, hamileliğin orta ve son aylarının onunla yaşandığı ve farkına varıldığı o hâkim his. Hamilelik testindeki bir çizgiyi izlemek, mutsuz veya mutlu bir biçimde ekranı taramak; bebeğin "oralarda" temsil edildiği bu görsel anlar, dokunuşun "içeride" ısrarı karşısında yavaş yavaş yok oluyor. Dokunmak, sayesinde duyguların heyecan verip tesir ettiği hayati bağın ta kendisi. Bebeği bir yabancı gibi, bir dost gibi, kendim gibi hissediyorum.

O halde, bir kadının saray yemeğindeki haykırışından nasıl bölük pörçük bir tarih devam edebilir? Geçmişteki hamilelik ve dokunma deneyimlerini, başka zaman ve mekânlara uyarlamak mümkün mü? Politikada, II. Charles'ın hükmettiği dönem, İngilizlerin Kuzey Amerika'yı otuz yıllık aradan sonra sömürgeleştirmesine şahit oldu. Monarşinin sadık destekçilerine "restorasyon sömürgesi" Carolina'yı bağışladı. Bazı saray mensupları köle tüccarlarıydı; Castlemaine'in saray yemeğindeki misafiri, Afrikalıları köleleştiren ve ticaretini yapan Afrika Kraliyet Şirketi'nin bir üyesiydi. 1680'lerde her sene yaklaşık beş bin köle taşınıyordu. Yüzyılın sonunda, acımasız bir yayılmadan sonra İngiltere köle ticaretinde dünya lideriydi. Barbara Castlemaine'in "küçük siyah oğlanı" olarak addedilen çocuk gibi, yerlerinden edilen Afrikalıların bazıları İngiltere elitlerinin hizmetkârı olmuş, büyük kısmı ise Amerika kıtasındaki plantasyonlarda köle olarak çalıştırılıyordu. II. Charles'ın sarayında keyfi sürülen ipek ve inciler, kısmen bu çirkin girişimci yatırımlara bağlıydı.[1]

1. William A. Pettigrew, *Freedom's Debt: The Royal African Company and the Politics of the Atlantic Slave Trade, 1672-1752*, Chapel Hill, 2013; Castlemaine'in siyah oğlanı üzerine bkz. *Diary of Samuel Pepys*, viii, s. 33, 27 Ocak 1667.

Carolina Lowcountry[1] yerleşimlerde pirinç bir nesil içine temel gıda maddesi haline gelmişti. Meşhur Carolina Gold pirinci, plantasyon sahipleri için muazzam bir kâr kaynağıydı. Küçük, sert, pütürsüz taneleri bu denli çok üretmek, anakara Kuzey Amerika'da en çok Güney Carolina'ya daha fazla Afrikalının gelmesini gerektiriyordu.[2]

Güney Carolina: Özel bir iklim, çift ırklı bir toplumda farklı kökenlere sahip insanlar, kölelik yılları. 19. yüzyılda bir çeltik plantasyonu, bataklık toprağı boydan boya, geniş ve düz bir biçimde kaplıyordu. Orada, denizdeki gelgitler temiz suyu yukarı doğru itiyor, tarlaları suluyor, narin ve sığ köklü çeltikleri besliyor ve yabani otlar suyun altında kalıyordu. Baraj kapakları cezirde açılmadan önce, havada durgun su kokusu hâkimdi. Yosun sarmalları, canlı meşe ağaçlarının alçak dallarından sallanıyordu. Yılanlar sulak patikaları istila etmişti. Servi padavralarıyla kapatılmış damlar ve geniş ön sundurmalarıyla havadan kararmış köle kulübeleri, İngiliz ziyaretçilere memleket taşrasını anımsatıyordu. Kulübenin içi Nijerya'nın iki odalı Yorubası gibiydi ve karanlık ve havasızdı. Hem kadın hem erkek köleler, çeltik tarlalarında günde dokuz, on bir, on dört saat çalışıyorlardı. "Kadın işi" diye bir ayrım yoktu. Köle kadınlar, onlara emredildiği gibi, beyaz sahipleri için en fazla hasadı toplamalarını gerektiren hızda toprağı işliyorlardı.

Aşırı çalışmış ve kötü beslenmiş bedenlerin dokunsal deneyimi neydi? Maddi kültür ve iklim koşulları, kalçanın biraz üzerinden iple tutturularak bağlanan eteğiyle kaba ketenden elbiseleri akla getiriyor. Tarak gibi görünmesi için kafanın arkasına sıkıştırılmış kalın bir parça kâğıtla, kaşları saran bir bandana. Sağ veya sol ayrımı ol-

1. Güney Carolina kıyısında coğrafi ve kültürel bölge. (Ç.N.)

2. Sonraki birkaç paragrafta Güney Carolina'nın plantasyon hayatının yeniden yaratılmasında özellikle yararlanılan eserler şunlardır: Charles W. Joyner, *Down by the Riverside: A South Carolina Slave Community*, Urbana, 2009 [1984]; Marli F. Weiner, *Mistresses and Slaves: Plantation Women in South Carolina, 1830-1880*, Chicago, 1998; *Labor of Love, Labor of Sorrow: Black Women, Work, and the Family, from Slavery to the Present*, 1. Bölüm; Emily West, *Chains of Love: Slave Couples in Antebellum South Carolina*, Urbana, 2004 ve Cheryll Ann Cody, "Cycles of Work and of Childbearing: Seasonality in Women's Lives on Lowcountry Plantations", David Barry Gaspar ve Darlene Gaspar Hine (yay. haz.), *More Than Chattel: Black Women and Slavery in the Americas*, Bloomington, 1996, s. 61-78. Plantasyon çapası üzerine bkz. Chris Evans, "The Plantation Hoe: The Rise and Fall of an Atlantic Commodity, 1650-1850", *William and Mary Quarterly*, Cilt 69, 2012, s. 71-100.

mayan ayakkabılar. Kavurucu güneş. Hissedilen ama görünmeyen nem. O senenin çapasının tanıdık güçlüğü ve ağırlığı: Çok kullanılmaktan pürüzsüzce parlayan kulp olarak yerel ahşap; altta dayanıklı çelikle birleştirilmiş yirmi-yirmi bir santimlik çubuk demir. Çapa, iş şarkılarının ritmine göre inip kalkardı. Kafanın üzerine kadar savrulur, toprağa dişlerini geçirmesi için indirilir, çekerek çıkarılır ve bu tekrarlanırdı. Kadınlar ve erkekler sıra sıra, yan yana çalışırlardı.

Çapayı tutan nasırlı ellerde, kumaşları boyadıkları karaceviz veya çivitotunun lekeleri olurdu. Günün sonunda pirinç ve köleler plantasyonun ahırına geri götürülürken yorgun parmaklar düz altlı geminin kenarından aşağı sarkardı ya da kötü talihi def etmek amacıyla ayak bileğindeki ipin üzerinde yer alan delik madenî paraya veya hayvan kemiğine dokunmak için aşağı uzanırdı. Bu tılsımlar *toby*, *mojo*, *jacks* olarak da bilinirdi.

Yemeklik pirinç pişirmek için köle bir kadın elbisesinin kollarını mümkün olduğunca yukarı sıvar, sabunu alır, ellerini yıkar, sonra tencereyi yıkar ve içine su doldurur, tencereyi ocağa koyar, suyun kaynamasını bekler, pirinci yıkar, tencereye tuz koyar, su iyice fokurdadığında pirinci ekler, şişene kadar pirinçleri kaynatır, suyu süzer ve tencereyi demlenmesi için ocağa geri koyardı. Çok fazla tekrar vardı. Açık ateşte pişirmek için mısır ekmeği, bezelye, domuz veya balık hazırlayan eller, zaman zaman sedirden karıştırıcılarla karıştırırdı. Böyle bir kadın yapışkan şeker pekmezinin ve kalın kabuklu tatlı patatesin hissini bilirdi. Tahta kaşık, çift çeneli kepçe, kırık bir çömlek: Bunlar onun araç gereçleriydi.

Bir bebeğin içeriden dokunuşunu hissetmek, görece dinginliğin ayrıcalığını gerektiriyor. İlk hissedilen harekette Güney Carolina'daki çeltik plantasyonundaki bir kadın genellikle on dokuz yaşlarındaydı. Mevsim büyük ihtimalle bahar sonu ya da yaz başlangıcıydı: Böyle plantasyonlarda kışın, hasadın yorucu temposu yerini yolların ve kanalların tamirine ve unun öğütülmesine bıraktığında hamile kalınırdı. Belki böyle bir kadın ilk hareketleri, ahşaptan bir çamaşır teknesinden doğrulduğunda veya parmakları Senegambiya ya da Angola'daki atalarının tasarımını izleyerek, çeltikleri kabuklarından ayıracak geniş, yuvarlak bir sepet yapmak için kamışları sarıp bağlarken hissetmişti. Belki de su yoluna çeltik tohumlarını atıp üstünü ayaklarıyla kapatmak için ayağa kalktığında hissetmişti hareketleri,

yahut yazın çeltiklerin başları olgunlaşmaya yakınken, güneye doğru göçlerine başlamış sarı ve siyah pirinç kuşlarını kovalarken hissetmişti. Belki de bebeğin ilk hareketi, ilahî ibadetin sermest seslerine, köle dininin karşılıklı âşık atışmalarına, hayvan derileriyle kaplanmış pirinç havanlarının çalınmasına bir tepkiydi.[1]

İlk hareketleri hissetmek hiç şüphesiz, kendi çıkarlarını korumaya kararlı bir köle sahibinin dik bakışlarının hissedilmesine de yol açıyordu. Kölelikte kadınların diğerlerinden ayırt edici çilesi, üretici olmak kadar doğurgan da olmaktı. Kısır kadınlar genellikle başkasına satılırdı. "Satılmak istemiyorsan, beyazlara bebek versen iyi ederdin," diye hatırlıyor, 1930'larda kendisiyle söyleşi yapılmış Tennesse'li eski bir köle olan Alice Douglass. İlk hareketler, yeni, ufak bir güvenlik heyecanı gibi hissedilmiş olabilir; yerinde kalma olasılığının artmasının. Ya da belki, Afrika kültürlerinde annelik saygıdeğer olduğu ve Amerika kıtasında kölelikte büründükleri biçimler sebebiyle nabız gibi atan şişkinlik gururdandı. Ya da belki küt küt atışlar ve güm güm vuruşlar, açgözlü bir idareci veya sahibe olan nefrettendi, travmanın bir yankısı ve hatırlatıcısı. Belki bu ihtimallerin hepsiydi.[2]

Bazı Güney Carolina plantasyonlarında, ilk hareketleri hissetmek yeni fiziksel "ayrıcalıklar" sağlıyor, gündelik hayatın rutin dokunuşlarının yerini, yeni araç gereçler ve yeni yüzeyler alıyordu. Tarla ekibinin ağır, kambur eden işi yerine, kızlar ve oğlanlar gibi, yarım günlük çalışanlar gibi çalıştırılırlardı ya da nihayetinde köle sahiplerinin yaşadığı "Büyük Ev"e, daha hafif ev işlerini üstlenmeleri için getirilirlerdi. Gracie Gibson, onunla görüşen beyaz bir röportajcıya, "Daha doğmamış çocukları taşıyan kadınlar el taraklarıyla hallaçlama yaparlardı; bazıları çıkrıkta iplik dokurlardı," diye anlatmıştı. İlk hareketleri hissetmek, tendeki güneşi ve rüzgârı, dört sağlam duvarın koruyuculuğuyla değiştirebilirdi ve çapa, el tarağının ince dişleriyle alışılmadık hafifliğine dönüşebilirdi. Yünün doğal yağının, deriyi yumuşatıcı etkisi vardı. İplikler, yüzlerce küçük çivili iki palayla hallaçlanıyordu. Lifler, doğru hizaya getirilmek için

1. Güney Carolina sepetçiliği üzerine bkz. John Michael Vlach, *The Afro-American Tradition i Decorative Arts*, Cleveland, 1977, s. 4-5.

2. *Birthing a Slave: Motherhood and Medicine in the Antebellum South*, s. 19-20 (Douglass).

taranıyor ve çıkrığa uygun hale getiriliyordu. Hallaçlama yeni ve farklı bir tür maharet gerektiriyordu ve köle sahibesinin doğrudan gözlemi altında yapılıyordu.[1]

Hamile köle kadınlar için, ilk hareketleri hissetmek ve ağır iş sonsuz bir biçimde aksediyordu; birbirlerinden ayrılmıyorlardı. Uçsuz bucaksız bir genişlikte ufak bir böceğin ağır ağır ilerlemesini gözlerimizin önüne getiren eski köle Hannah Davidson şöyle hatırlıyor: "Çalışmaktan çok yorulmuştum, bir çatıda sürünen tırtıl gibiydim. Bir sonraki sillenin beni öldüreceğini düşünene kadar çalıştım."[2]

Öte yandan, Avrupalı yerleşimcilerin soyundan, 19. yüzyıl köle sahibesi, angarya işleri hor görerek büyütülmüştü. Ahşaba dokunuşu çapayı eline almayı değil, merdivenlerin parlak tırabzanlarına tutunmayı, verandanın oymalı lambrisine dokunmayı, geniş bir hane halkını yönetmek için vazgeçilmez emirleri verdiği sandalyenin kıvrımını hissetmeyi kapsıyordu. Dokunduğu demir tarla çapasının ucu değil, ambarın anahtarlarının ince işlemeleriydi. Bir tüy kalem için düzgünce kesilmiş kuştüyüydü aracı büyük ihtimalle. Güney'in her tarafındaki plantasyonlardaki eski arkadaşlardan ve ailesinden izole olan köle sahibesi, haber almak için geveze mektuplara ve paylaşılan günlüklere güveniyordu. Bebeğin ilk hareketleri hakkında, "Sanırım bu gece yeni bir hayatın belli belirsiz emarelerini hissettim," diye yazmıştı Mahala Roach, Kasım 1858'de; bir hafta sonra "'hayat' belirtileri gerçekmiş, o zamandan beri hissediyorum onları," diye eklemişti. Yirmi yıl öncesinde Adele Allston'ın kız kardeşi ona, balina kemiğinden yapılan korseleri giymekten vazgeçmesini, "bol" giyinmesini ve Charleston'ın daha serin esintileri için plantasyonun nemini terk etmesini öğütlemişti.[3]

Bu sahibelerin mektupları, köle kadınları hem bir hüsran kaynağı hem de kendilerinin çok zayıf versiyonları olarak gördüklerini

1. *The American Slave: A Composite Autobiography*, ii, s. 2, 114 (Gibson); Richard H. Steckel, "Women, Work, and Health under Plantation Slavery in the United States", Gaspar ve Hine (yay. haz.), *More Than Chattel*, s. 51-5 ("ayrıcalıklar"); L. E. Simpson ve M. Weir, *The Weaver's Craft*, Leicester, 1957, s. 43-44 (hallaçlama).

2. *Labor of Love, Labor of Sorrow*, s. 13.

3. *Born Southern: Childbirth, Motherhood, and Social Networks in the Old South*, s. 46 (Roach); *Motherhood in the Old South: Pregnancy, Childbirth and Infant Rearing*, s. 52 (Allston'ın kız kardeşi).

gösteriyor. Birçoğu, işleri tamamlayamayan, düzgün dikiş yapamayan ya da kırbaçlanmadan seve seve çalışmayan dik kafalı kölelerden keskin bir biçimde şikâyet ediyordu. Bazı sahibeler öfke krizlerinde köle kadınları tokatlamaya ya da yüzlerine vurmaya, saçlarını çekmeye ya da derilerini yakmaya kadar vardırıyorlardı işi. Bazıları, kökleri bedensel benzerliğe dayanan bir çeşit özdeşleşme hissediyorlardı: "Bir plantasyonun tek idarecisi olsaydım, hamile kadınları bir hayli kayırırdım," yazmıştı biri, kendini kutlarcasına, "bir kadın olarak, beyaz da olsa siyah da olsa kendi cinsimle aynı duyguları paylaşabiliyorum." Bu görüş arada sırada kölelerin hatıratlarıyla destekleniyor: "Bazen plantasyon sahibinin eşi, kadının durumunu öğrenir ve onun günlük işini azaltması gerektiğini kocasına söylerdi," diye yazmıştı bir çiftlik işçisi.[1]

Güney Carolina'nın ve Amerika'nın güneyinin geri kalanının köleleri içsavaş sırasında köleliği sonlandırınca, eski çiftlik köleleri çapalarını bırakıp gecenin içinde kayboldular. Kölelik Güney Carolina çeltik tarlalarında iki yüz yıl, Virginia ve Maryland'in tütün plantasyonlarında ise daha da uzun sürmüştü. On binlerce bebek, çeltik plantasyonlarında çalışan köle kadınların çocukları olarak doğdu. Kimi özgürlük sembolleri olarak eski sahibelerinin güzel, giyilebilir elbiselerini veya çocuklarının saçına takmak üzere kurdelelerini aldı. Yeni kazanılan özgürlük, yasaklı eşyaları almakta şekilleniyordu.[2]

"Görmek inanmaktır" der bir atasözü. Hamilelik, orijinal ifadenin daha uzun versiyonuna hayat katıyor: "Görmek inanmaktır ama hakikat hissetmektir."[3]

Hamile bir insan yattığında bebek, bel omurunun kavisinden kurtulduğu için daha kolay hareket eder. Carolina'lı köle odalarının tahta yataklarında, saman ya da kırılmış mısır koçanlarıyla doldu-

1. *Born Southern*, s. 55 ("kayırırdım"); Henry McMillan, American Freedman's Inquiry Commission'a bir röportaj veriyor, 1863, alıntı: John W. Blassingame, *Slave Testimony: Two Centuries of Letters, Speeches, Interviews, and Autobiographies*, Baton Rouge, 1977, s. 380 ("günlük işini azaltması").

2. *Closer to Freedom: Enslaved Women and Everyday Resistance in the Plantation South*, s. 121.

3. Atasözü için bkz. Mark M. Smith, *Sensing the Past: Seeing, Hearing, Smelling, Tasting, and Touching in History*, Berkeley, 2007, s. 93.

rulmuş keneli şiltelerin altında; Büyük Ev'in kuştüyü yataklarında; Whitehall'da bir sahibenin dairesinde; sokağınızdaki neredeyse her yatak odasında ya da meskende, doğmamış bebekler tekme attılar. Bir isim verilsin ya da verilmesin, ilk hareketleri hissetmenin o belirgin içeriden dokunuşu tarih boyunca azimle devam ediyor.

Hissetmek hakikat olabilir ama dokunuş hem birbirine bağlıyor hem de birbirinden ayırıyor. Bazen, paylaşılan hisler, tarihin mesafesiyle ya da eşitsizlikler ve baskıyla kopuyor. Mektuplar, portreler, demir çapalar ve anahtarlar zamana dayanır ama beden birçok şey gibi çürür ve yok olur. Talihin ve baskının aşırılıkları empatiye son verir: Bir sahibenin, köle kadının yüzüne acıtan bir tokat atması. Diğer zamanlarda, paylaşılan hisler, bir insanla bebeği arasında, geçmişin ve bugünün insanları arasında, dün ve bugün arasında bir bağ yaratır: Şişkin bir karnı okşamak, hamile bir işçi lehine bir müdahale, bilinmeyen durumlara adım atmayı tahayyül etmek.

6
Önlüğün Yükselişi

Bir sessizliğe uyanıyorum. Şimdi uzun, sessiz sabahlar ve öğleden sonraları var. K mutfakta bir ileri bir geri gidiyor, kahvaltı ya da akşam yemeği hazırlıyor, önümüzdeki haftanın öğünlerini hazırlıyor, bir mobilyayı (ahşap bebek karyolası, bir şifonyer) yaptıktan sonra alet çantasını düzenliyor.

Sekizinci aydan dokuzuncuya geçerken, hamilelik kılavuzunun bir sonraki bölümünü okuyorum, bir doğum dersinde aldığım notları toparlıyorum, girmem gereken kalan dersleri sayıyorum, sayıları giderek azalan bir dizi giyilebilir kıyafeti çekiştiriyorum. Pratisyen hekim Sarah Jinner, 1659 tarihli almanağında hamileliğin sonunu "önlüğün yükselişi" olarak tanımlıyor. Bisiklette, heybetli bir anaç kadın gibi dik oturuyorum, kollar dümdüz ileride, göğüskafesime kadar uzanan bir karından dışarı doğru uzayan dizler. Bir sürücü cıklıyor. Bir esnaf yüzümden ziyade karnıma bakarak konuşuyor. Kibar ayaküstü konuşmalar iş ya da kış soğuğuyla ilgili değil artık. Kız mı erkek mi? Kendine dikkat et! Benim çok az yönlendirmemle, her konuşma bir beklentiye gebe.[1]

1753'te New Jersey'li bir kadın yakın bir arkadaşıyla mektuplaşmasında, "Beni tanıdığından beri en tombul ve en diri halimdeyim," diye övünüyordu. 1912 tarihli bir mektupta, Prairie'li bir gecekonducu "Savaşçı bir kuş gibi!" diye tarif ediyordu. "Fevkalade büyük" "işe koyulmaya hazır" "hâlâ Truva Atı kadar hamile"

1. Sarah Jinner, "A Prognostication", *An Almanack and Prognostication for the Year of Our Lord 1659*, Londra, 1659.

"üreme"den bıkmış... diye devam ediyordu diğer kişisel yorumlar.[1] İnsanlar hamileliğin sonu hakkında nasıl konuşurlar? Şişkin, bağlı ve ağır, 15. yüzyıldan 17. yüzyıla aktarılan kavramlar. "Hamile" kavramı da aynı dönemlerden geliyor. 16. ve 18. yüzyıllar arasında, hamileliğinin ileri safhalarında olan bir kadın, bereketli, muhteşem rahimli, koca karınlı veya karnı burnunda olabiliyordu, tüm bu kavramlar doğurganlığı ve şişmeyi imliyor. Ya da kuluçkadaydı, çatlamamış bir yumurtaya bakıyormuş yahut kanadının altında küçük bir ördeği koruyormuş gibi. Ya da verimli. Mahsuldar. Ongun. Doğurgan. Kanlı canlı.[2]

Ayrıcalıklı kadınlar için böyle konuşmalar, sahip oldukları çocuk sayısı üzerinde kontrol sahibi oldukları ve doğum oranlarının düştüğü dönemde değişim gösterdi. 19. yüzyılın elit kadınları bedenden kurtulmuş, rasyonel yaratıklar olarak görülüyorlardı. Hüsnütabir gündemdeydi. Böyle kadınlar aile olma ya da anne olma yolundalardı veya *hassas* bir sağlık durumları vardı. Bazıları yabancı ülkelerin icatlarına sığındılar. Tanrısızlıkları ve Cumhuriyetçilikleri yüzünden Fransızlardan tiksinen o Frankofobik Britanyalı aristokratlar artık *enceinte*[3] oluyor veya *grossesse*[4] geçiriyorlardı. 1846'da Meksika'ya seyahat eden ilk "Amerikalı hanımefendi" olduğunu düşünmekten hoşlanan Susan Magoffin, Anglo-Amerikan üstünlüğünü de yanında getirmişti, bununla birlikte kendisini İspanyolca

1. *The Journal of Esther Edwards Burr, 1754-1757*, s. 287 ("en tombul ve en diri"); Nanci Langford, "Childbirth on the Canadian Prairies, 1880-1930", Catherine A. Cavanaugh ve Randi R. Warne (yay. haz.), *Telling Tales: Essays in Western Women's History*, Vancouver, 2000, s. 149 ("savaşçı bir kuş"); Phillis Cunnington ve Catherine Lucas, *Costumes for Births, Marriages and Deaths*, New York, 1972, s. 15 ("fevkalade", Sarah Churchill'den alıntı); Verna Mae Slone, *How We Talked and Common Folks*, 2009, [1978] s. 161 ("işe koyulmaya hazır"); Linda Pollock, *Forgotten Children: Parent-Child Relations from 1500 to 1900*, Cambridge, 1983, s. 25 ("Truva Atı", Sydney Smith'ten alıntı); Patricia Crawford, "The Construction and Experience of Maternity in Seventeenth-Century England", *Women as Mothers in Pre-Industrial England: Essays in Memory of Dorothy McLaren*, s. 20 ("üreme", Elizabeth Turner'dan alıntı).

2. *OED*; Catherine M. Scholten, *Childbearing in American Society, 1650-1850*, New York, 1985, s. 15; *Revolutionary Conceptions: Women, Fertility and the Family Limitation in America, 1760-1820; Vernacular Bodies: The Politics of Reproduction in Early Modern England.*

3. (Fr.) Hamilelik. (Ç.N.)

4. (Fr.) Gebelik. (Ç.N.)

embarazada[1] (ya da kendisinin yazdığı gibi, *em beraso*) olarak tanımlıyordu. Missouri Tarih Topluluğu'nun kütüphanecisi, Magoffin'in, 1926'daki Santa Fe seyahatini anlatan günlüğünü yayımladığında bu tabiri, kalıcı bir biçimde zararsız olan, "hassas durumda" betimlemesiyle birlikte dizine eklemişti.[2]

Şişkin rahim, önlüğü yukarı kaldıran büyük karın, 19. yüzyılın kibar İngilizce konuşmalarından ve özel mektuplarından böylece silinmiştir. Hamile olmak, sık görülen bir yetişkin durumu değildi artık. Çocuk doğurmak bir şekilde hem doğal değildi hem de çok doğaldı. Saygın sohbetler tuhaf bir biçimde gürbüz bedenlerden, pasifçe beklenen sonuca doğru kaydı: Küçük yabancı ya da yumurcak veya yaramaz, yeni gelen, hatta evlilik aşkının ilk taahhüdü. Cümleler, resmî bir mesafeyle aşırı bir duygusallık arasında gidip geliyordu. Yeni annelere verilen iğnelikler, samimi, aynı zamanda yapmacık kelimelerle süslüydü: Hoş geldin küçük yabancı. İroni keskin. Böyle kadınların rasyonel yaratıklar oldukları kabul edilmişken, tam aile büyüklükleri küçülürken, bedensel deneyime dair zengin ve anlamlı kelime dağarcığı gözden kaybolmuş. 19. yüzyılın ortasında, Güney Carolina'nın varlıklı Musevi topluluğundan Eleanor Cohen, "Sevgili eski günlük... bana verilen aşkın teminatına sahip olacağım," diye sırrını açıyordu. Boston'dan Elizabeth Cabot muğlak bir biçimde, bir arkadaşının "iyice şişmanladığını [ve] ağustosta doğuracağını" kaydetmişti. Yumuşak hüsnütabir ve kadın mantığına sadakat, zihinleri fiziksel bedenden ayırmaya yarıyordu.[3]

1818'de yaşlı bir aristokrat, kendi döneminin elitleri arasındaki değişimler hakkında, "Kimse, nezaketsiz olarak algılanmadan 'üreme', 'çocuklu' ya da 'lohusa' diyemez," diye yazmıştı. "'Aile yolunda' ve 'doğum sonrası' bunların yerini aldı," diye eklemişti. 1791 tarihli *Gentleman's Magazine*, züppe sınıflar arasında dildeki bu nesil değişimini ve tavrı alaycı bir biçimde ele almıştı: "Tüm anneler ve

1. (İsp.) Hamile. (Ç.N.)

2. Judith Schneid Lewis, *In the Family Way: Childbearing in the British Aristocracy, 1760-1860*, New Brunswick, 1986, s. 72; Stella M. Drumm (yay. haz.), *Down the Santa Fe Trail and Into Mexico: The Diary of Susan Shelby Magoffin 1846-1847*, New Haven, 1926, s. 245, 287.

3. Jacob R. Marcus (yay. haz.), *The American Jewish Woman: A Documentary History*, New York, 1981, s. 267 (Cohen); *Private Matters: American Attitudes to Childbearing and Infant Nurture in the Urban North, 1800-1860*, s. 38 (Cabot).

büyükanneler, zaman içinde kullanıldığı gibi, *çocuklu* ya da Shakespeare'in dediği gibi *yuvarlak rahimli* olurdu... ama oda hizmetçisi ya da çamaşırcı kadın seviyesinin üzerinde hiçbir kadının son on yılda çocuklu olmadığı çok iyi bilinir."[1]

İşçilerin konuşma tarzı ve 19. yüzyıl argosu da pek doğrudan değildi. *Puding kulübünde. Muhallebiye çıkmış. Fırında ekmek.* Yapışkan-tatlı bu hüsnütabirler erkekleri ve seksi çağrıştırıyordu. Puding, penis veya meni için söylenen ucuz bir laftı. Muhallebi (Avustralya pudingi) ya da ekmek, hamile olduğunuz, zor durumda olduğunuz, heba olduğunuz manasına gelirdi: Başınız belada. 19. yüzyıldan çarpıcı bir şekilde modern zamanlara dek, İngilizce konuşan hamile kadınlar istediklerini seçebiliyorlardı: İster saygıdeğer ol ister başını belaya sok ama hüsnütabir hüküm sürmeye devam etsin. Sözel tevazu, hatta görünür hamileliğin tamamen reddi yüzyılın dönümünde, örneğin Londra'da ya da kırsal Nebraska'da geniş işçi sınıfı ailelerin çoğunda olağandı. 1889 tarihli bir argo sözlüğün yazarları, bir hüsnütabiri diğeriyle bağlayarak, "Aile kurma yolunda olan bir kadının puding kulübünde olduğu söylenir," diye yazmışlardı.[2]

Sözlük hazırlayanlar, konuşmacının duygularını yeterince güçlü iletebilecek kavramlar olmadığı için sıklıkla argo kullanıldığını fark etmişlerdi. 19. yüzyılda biri abayı yaktıysa, yanıp tutuşuyorsa, aklı başından gitmişse âşıktı. Eğer çok içmişse zilzurna, uçmuş, kafası iyi, matiz, kanzil, mastor ya da zom olmuştu. Ama hamilelikte, yuvarlak, ağır bir bedene sahip olmak, kelimelerle ifade edilmekten ziyade örtbas ediliyordu. Geniş bel çevresi gözlerden saklanıyordu.

1. Joanne Begiato, "'Breeding' a 'Little Stranger': Managing Uncertainty in Pregnancy in Later Georgian England", Jennifer Evans ve Ciara Meehan (yay. haz.), *Perceptions of Pregnancy from the Seventeenth to the Twentieth Century*, Cham, 2017, s. 21, 25; Countess of Ilchester ve Lord Stavordale (yay. haz.), *The Life and Letters of Lady Sarah Lennox, 1745-1826*, 2 cilt, Londra, 1901, s. ii, 292 ("nezaketsiz"); *Gentleman's Magazine*, LXI Aralık 1791, s. 1100, alıntı: Maurice J. Quinlan, *Victorian Prelude: A History of English Manners, 1700-1830*, Londra, 1965, s. 67.

2. Buradaki ve bir sonraki paragraftaki argo için bkz. Albert Barrère ve Charles G. Leland, *Dictionary of Slang, Jargon and Cant*, 2 cilt, Londra, 1889-1890, s. i, x (argo değerlendirmesi için), s. 165 (*boozed*), s. 297 (*drunk as a lord or a fish*), s. 345 (*drunk as an emperor*), s. 377 (*flying high, paralysed*), s. 417 (*love*), s. 522 (*kisky*); s. ii, 155 (*pudding*). İşçi sınıfı toplulukları örnekleri için bkz. *Love and Toil: Motherhood in Outcast London, 1870-1918*, özellikle s. 107; Deborah Fink, *Agrarian Women: Wives and Mothers in Rural Nebraska, 1880-1940*, Chapel Hill, 1992, özellikle s. 84.

Kız mı, erkek mi? Bilmiyorum, sürpriz olmasını istiyorum.

Soru sıradan bir nezaket, siluetim yandan görüldüğünde, parlak ve yukarı kalkmış dikkat çekiciliğimle harekete geçiyor ve elbette iyi niyetli. Soru aynı zamanda feminizmimi kışkırtıyor, rahatsız ediyor ve dürtüyor. Cinsiyetin veya toplumsal cinsiyetin henüz tepeme yıkılmasını istemiyorum. Yerel Kinsey Enstitüsü'nde asılı siyah beyaz bir fotoğrafta bir kadın, tam doğum ânında bebeğinin içerlemiş, ağlayan yüzüne doğru aşağı bakıyor: Baş meydana çıkmış, omuzlar ve beden hâlâ içeride. Mariette Pathy Allen, dokunaklı biçimde, şevkle, 1983 tarihli resmi *Son Cinsiyetsiz An* diye adlandırmıştı.

Rutin bir testte, bebeğin "yakışıklı" bir beyne sahip olduğu söylendi. K kasıtsız dil sürçmesini fark etti ama çok uzun bir süre dile getirmedi. Tanıdığımız diğerleri, alabilecekleri tüm tıbbi bilgiyi alıyorlardı: Önden plan yapmak, işe yarayıp yaramayacağını görmek için bir ilişki denemek ya da teşhise dair kaygılarda biraz keyif bulmaya çalışmak için. Radyoda, Gallup anketleri hakkındaki bir tartışma, Amerikalıların tıpkı 1941'de olduğu gibi, erkekleri kızlara tercih ettiklerini bildiriyor.

Çoğu için geçerli olsa da geçmişteki tüm toplumlar, ısrarlı bir oğlan tercihine şahit olmadı. Bu, patriyarkadır. Bu aynı zamanda bedenleri ikilik olarak görmek; dünyayı, bazı bebekler kesinlikle öyle olmasalar da, biri ya da öteki olan insanlarla sınıflandırmaktır. Geçmişte, bir bebeğin kim olacağına dair gündelik tahminler oldukça değişkendi: Anne karnında sıcak yemek oğlan, soğuk yemek kız çocuk lehineydi. Oğlanlar kızlara göre, rahimde daha yüksekte dururlardı. Eğer bir kadının sağ memesi daha sert ya da sağ gözü daha parlaksa bu oğlu olacak demekti. Eğer solsa, kızı. Genç annelerin daha sıklıkla oğlu oluyordu ve daha yaşlı annelerinse kızı.[1]

Gallup anketörleri, rasgele Amerikalılara, 1941 ve 20. yüzyılın sonu arasında altı kez, kız çocuk mu oğlan mı tercih ettiklerini sordu. Sayılar dikkat çekici biçimde istikrarlıydı: Yüzde 36 ile yüzde 41

1. Alice Domurut Dreger, *Hermaphrodites and the Medical Invention of Sex*, Cambridge, MA, 1998; *Reproductive Rituals: The Perception of Fertility in England from the Sixteenth to the Nineteenth Century*, s. 46; *Magical Universe: Everyday Ritual and Magic in Pre-Modern Europe*, s. 161-163.

arasında oğlan tercih ediliyordu. Ama büyük sayılar bir tercih, kararsızlık ya da fikir ifade etmiyordu: yüzde 38 (1941), yüzde 35 (1947), yüzde 41 (1997). Toplamda bu sayılardan ne çıkarılacağından emin değilim. Bir birey her zaman toplumdan daha karmaşıktır. 1947'de kendisine kişisel tercihleri hakkında anket yapılan herhangi bir Amerikalı, İkinci Dünya Savaşı'nda kaybettiği aile fertlerini ya da en yakın arkadaşının çocukları arasında en çok hangisini sevdiğini düşünmüş olabilir.[1]

Bu sırada, "kız mı erkek mi?"nin nasıl duyulduğu değişti. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin feminist ve yaygın kavramları 1940'lardan beri, genellikle karışık bir biçimde değişti. Cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımı olması, bir şeyleri açığa çıkarabilir. Pathy Allen'ın 1983'te işaret ettiği toplumsal cinsiyet, iki cinsiyetin biyolojisinden farklı olarak, erkeklerin ve kadınların değişen rolleri ve haklarıydı. O dönemdeki diğer feministler gibi fotoğrafçı da toplumsal cinsiyet ve kadın itaatinin doğal olmadığını ve olmaması gerektiğini ileri sürüyordu. 20. yüzyılın ortasından sonra, yaygın toplumsal cinsiyet kavramları birçok farklı yol izledi. Toplumsal cinsiyet, cinsiyetlerinin algılanma meziyetiyle, dışarıdan insanlara empoze edilen bir sosyal statüydü. Ya da toplumsal cinsiyet, bir insanın beyninin cinsiyetine bağlı bir çeşit kimlikti, bu da özgürce ifade edilebilirdi. Toplumsal cinsiyetin ifadesi cinsiyet gibi ikiliydi. Ya da ikili değildi veya akışkandı.[2]

Gallup'un soruları daha basit ve daha belirgin hale geldi. Doğum oranlarının genel olarak düşmesinde ve tek çocuk sahibi olma ya da hiç çocuk sahibi olmama tercihinde bir farkındalık belirtisi olabilir. "Tek bir (ya da bir tane daha) çocuğunuz olsaydı, hangisini tercih ederdiniz, kız mı erkek mi?" (Mart 1941). "Bir çocuğunuz

1. Bir sinopsis için bkz. Frank Newport, "Americans Prefer Boys to Girls, Just as They Did in 1941", Gallup, 23 Haziran 2011. Haber için: https://news.gallup.com/poll/148187/americans-prefer-boys-girls-1941.aspx. Akademik literatürün bir 21. yüzyıl incelemesi N. E. Williamson, "Sex Preferences, Sex Control and the Status of Women", *SIGNS: Journal of Women in Culture and Society*, Cilt 1, 1976, s. 847-862.

2. Feminist ve yaygın "cinsiyet" üzerine bkz. özellikle Deborah Cameron, "Gender: The Unsettling Adventures of a Feminist Keyword", Raymond Williams Society'nin yıllık dersi, Oxford, 2016; Joanne Meyerowitz, "A History of 'Gender'", *American Historical Review*, Cilt 113, 2008, s. 1346-1356.

daha olsaydı kız olmasını mı erkek olmasını mı tercih ederdiniz?" (Eylül 1947). Daha yakın bir tarihten: "Diyelim yalnızca bir çocuğunuz olabilir. Kız olmasını mı erkek olmasını mı tercih edersiniz?" Her zaman ikili.[1]

Gebe kaldığım o çarpıcı anlarda ne yediğimi kim hatırlıyor? Her neyse, beynim yeterince yakışıklı değil mi?

Kendine dikkat et! Dikkat et!

Edeceğim. Teşekkürler.

Hassasiyet, hamileliğe her zaman eşlik etmiştir. Hamileliği belirgin olana hassasiyet atfetmek de öyle. Kadın düşmanlığı, ucube korkusu ya da doğanın küçük detayları –manzara, ekin, bir kuşun yumurtasının rengi– annenin, doğmamış bir çocuğa etkisi hakkında kaygılara karışmıştır.

Çağdaş yorumlar, diyete odaklanıyor. Alkolden, kahveden, çaydan, deniz ürünlerinden ve yumuşak peynirden kaçının. Tecrübeler, bulgulara ağır basıyor. Ama 20. yüzyıla kadar belli başlı endişeler daha çok deneyimlerle alakalıydı. Elbette bazı insanların yediklerini değiştirmesi bekleniyordu. En önemli rolleri bir vâris dünyaya getirmek olan, soylu *grossesse*'likleriyle Britanyalı aristokratlar diyetle ilgili öğütlerden kaçınamıyorlardı: Kırmızı et yeme, daha az tuz, alkol yasak, daha çok lif. *Em beraso* Susan Magoffin gibi Amerikalı hanımefendilere, yağlı ve baharatlı yemeklerden, kahve ve içkiden kaçınmaları ve sindirim sistemlerini temizlemek için lavman tavsiye ediliyordu. Daha fazla insan yeterli beslenmekle ilgili endişeleniyordu. Hamilelik aç bir iştir.[2]

Daha tipik olarak, annelik deneyimi, olaylar ve duygular içerideki bebeği etkileyebileceği için önemliydi. Görülen şeyler, korkular, yemekler, rüyalar ve güçlü hislerin bir etkisi olabilir. Tuhaf şekilli izler –anne izleri diye adlandırılırdı sıklıkla– ya da ucube doğumları hakkında hikâyeler dolaşıyordu. Minnesota, Nett Gölü'nde Amerikan yerlisi anneler, martı yumurtalarını çillerle ilişkilendirmişlerdi ve birbirlerini, dikenleri keskin olduğu için, çocukları dik

1. "Americans Prefer Boys to Girls".

2. Diyet üzerine örneğin bkz. Lewis, *In the Family Way* (aristokratlar); *Motherhood in the Old South*, s. 37.

kafalı, eğitimi zor, nefret dolu ve huysuz kılabilecek oklukirpiyi tüketmemeleri konusunda uyarıyorlardı.[1]

Bazen anne lekesi fikri, hamile kadınları bariz biçimde istismara ya da paylamaya açık hale getiriyordu. Erken modern İngiliz kadınları, yaralı ya da biçim bozukluğu olan dilenciler tarafından, para verilme umuduyla takip edilirlerdi. Sağlıksız sevdalar, çocuk üzerinde "yanlış etkiler" bırakabilir diye tipik tıbbi uyarılar vardı. Modayı çok fazla umursamak, çocukların Tudor portrelerinin kaskatı fırfırlı yakalarına benzeyen oluşumlarla doğmalarıyla sonuçlanabilirdi.[2]

Başka zamanlarda, anne lekesi fikri, kadınlara bireysel olarak pazarlık payı, hatta güç veriyordu. Bir çırağın davranışı yüzünden sinirlenen hamile bir metres, onu Londra'daki Lord Mayor'ın mahkemesine çıkarabilirdi. Bu zamanların dışında patriyarkal otoriteyi ellerinde tutan kocalar, eşlerinin mantıklı isteklerine boyun eğilmesi gerektiğini anlamışlardı. Ünlü bir bitkibilimciye, hamile karısı, yüzünde bir düzine yumurta kırmak istediğini söylemişti, bitkibilimci de buna katlanmıştı. 18. yüzyılda, Leadenhall pazarından karısına ıstakoz almayı unutan bir koca, daha sonra gidip bir tane alarak onu şaşırtmıştı ama daha sonra çocuk "haşlanmış gibi kırmızı" doğmuştu.[3]

Köle bir kadın olan Emma Foster her bir elinde altı parmak olan bir çocuk doğurduğunda, fazladan parmakları, arkadaşının yaralı parmağına dokunmasının bir neticesi olarak yorumlamıştı. Eski Güney'de[4] muhtemelen topluluğunun ırksal ve cinsel tabularını yıkan bir plantasyon sahibesi, koyu tenli bir çocuk doğurmasının nedeni olarak, yerel bir köle ayaklanmasından duyduğu korkuya işaret etmişti. 1742'de, roman yazarı Henry Fielding, bir karakterini "sol memesinde, annesinin aşererek ona bahşettiği çilek lekesiyle"

1. *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, s. 7-9 (Nett Gölü).

2. *Common Bodies: Women, Touch and Power in Seventeenth-Century England*, s. 127 (fırfırlı yakalar), s. 128 ("yanlış etkiler"), alıntı: A. M., *A Rich Closet of Physical Secrets*, Bölüm 1, Londra, 1652.

3. Laura Gowing, "'The Manner of Submission': Gender and Demeanour in Seventeenth-Century London", *Cultural and Social History*, Cilt 10, 2013, s. 37 (Lord Mayor'ın mahkemesi); , *Reproductive Rituals*, Cilt 50, şuradan bir hikâye alıntılıyor: G. J. Witkoswki, *Histoire des Accouchements Chez Tous Les Peuples*, Paris, tarih bilinmiyor, s. 170 (bitkibilimci).

4. Coğrafi olarak orijinal On Üç Koloni'ye dahil olan ABD eyaletleri. (Y.N.)

ayırt ediyordu. Anne lekeleri, bir anneyi topluluğuna bağlayabilirdi ya da bir girişimin veya çaresizliğin kaynağı olarak kullanılabilirdi yahut masumiyeti ifade edebilirdi.[1]

Anne tahayyülünün gücü hakkında dolanan hikâyeler, doğrudan tarihî çevrelerini yansıtmıştır hep. Kralcıları Püriten Yuvarlak Kafalarla çarpıştıran İngiliz İçsavaşı sırasında bir risale, yuvarlak kafalı olmasındansa kafasız bir çocuk dünyaya getirmeyi tercih eden bir kadından bahsediyordu. Sonuç tamamen beklendiği gibiydi. En azından Shakespeare, böyle inançların komik bir değeri olduğunu düşünüyordu: *Kış Masalı*'nda, bir tefecinin, yirmi para çuvalı doğuran karısı hakkında bir balad vardı.[2]

Eğlenceli ya da kınayıcı hikâyeler, bedenler, bebekler ve çevreleri arasındaki kırılgan sınırları gösterir. Hassas bir geçirgenlik varsayarlar. Buzlu bir kaldırımda sendeleyen şekilsiz bir kuka gibi, farz edilen bakış ve ruh ve bebeğin geçirgenliğinin değilse de hassasiyet hissinin farkına varabiliyorum. Anne izlerinin eski hikâyeleri günümüze kadar ulaşmasa da zararlı isteklere ve uygunsuz aşermelere karşı ihtarların ya da moralimizi yüksek tutma ve depresyondan kaçınma çağrılarının yankılarını duyabiliyoruz. Benden bebeğime iletilen şey ne? Bir orgazm, peynirli bir sandviç, soğukta ürpermek mi? Bebeğin ruh hali benimkiyle birlikte yükselip düşüyor mu?

Anne lekesi kavramı tam olarak ne zaman yok oldu, bu hikâyeler ne zaman anlatılmaz oldu, kesin değil. Londra'daki General Lying-In Hastanesi kayıtları, 1880'lerden önce olmadığını gösteriyor. Örnek vaka kayıtlarında eski hikâyelerin yankıları var. Agnes Reed, sindirim tedavisinde kullanılan kükürt ve şeker pekmezi şurubu karışımının çok miktarda tüketiminin beşinci bebeğinin yüzü-

1. *Birthing a Slave: Motherhood and Medicine in the Antebellum South*, s. 132-134 (Foster); "A Question of Legitimacy", *Western Journal of Medicine and Surgery*, 1845, s. 457, şurada tartışılıyor: *Birthing a Slave*, s. 133; Henry Fielding, *The History of the Adventures of Joseph Andrews, and His Friend Mr. Abraham Adams*, 2 cilt, Londra, 1742, s. ii, 73 (çilek).

2. Bu ve sonraki dört paragraf için bkz. *A Declaration of a Strange and Wonderfull Monster: Born in Kirkham Parish in Lancashire*, 1646, alıntı: Gowing, *Common Bodies*, s. 127 (yuvarlak kafa); Stephen Wilson, *Magical Universe*, s. 158 (Shakespeare); *Love and Toil: Motherhood in Outcast London, 1870-1918*, s. 111 (General Lying-In Hastanesi); *Dangerous Pregnancies: Mothers, Disabilities, and Abortion in Modern America*, s. 19 ("biçimsiz kollu", "deforme"); Indiana University Archives, IU Folklore Institute öğrenci makaleleri, 70/149, Barbara J. Stanley, "Superstitions of Pregnancy and Childbirth", 1970, s. 12, 15, 18, 19, 22 (orta batı örnekleri, "ucube").

nün kırmızı olmasına neden olduğunu açıklamış. Mrs. Lambert'in elsiz doğan dokuzuncu çocuğu üzerine görüşleri, akla dilencilerle ilgili eski endişeleri getiriyor. Hastanenin baştabibi, bir yorum katmadan, "Sokakta bir dilenci elsiz kolunu gösterip onu korkutmuş," diyerek hikâyeyi kaydetmiş.

1916'da Connecticut'lı bir kadın, eğer bir anne, "sahnede oynayan biçimsiz kollu bir adam görse ve bundan ürküp salonu terk edecek kadar etkilense ve üç gün boyunca başka bir şey düşünemez hale gelse, bebek üzerinde bir etkisi olur mu?" diye yazmış. 1912'de anne ve bebek sağlığını geliştirmek için kurulan ABD Çocuk Bürosu'na gönderdiği meraklı mektubu, 20. yüzyılın ilk yarısında anne lekesi hikâyelerinin hâlâ var olduğunu gösteriyor. Filmlerin ya da vodvillerin etkisi? 1926'da Alabama'da biri, "Komşumun yeni bir bebeği var ve bebek deforme. İnsanlar, film gösterilerinin buna neden olduğunu söylüyorlar," diye yazmıştı. Bu durumda cevap rahatlatıcıydı: "Filmleri seviyorsanız ve gece sekiz saatlik uykunuzu engellemeyecek şekilde ara sıra film izlemeye gidiyorsanız ... zaman zaman eğlenceli bir film izlememek için bir nedeniniz yok."

En yakın tarihli kanıtları bulduğum, 1970'lerin ortasında ABD'nin Orta Batılılarıyla yapılan görüşmeler çilek veya balık aşermenin etkilerini ya da endişelerin neden olduğu lekeleri kaydetmiştir. Sirkte "ucube", hayvanat bahçesinde yılanları görmekten kaçının diye belirtmişler. Dikkat edin! Dikkat edin!

Hâlâ çalışıyorum: Amfinin önündeki masanın üzerinde oturmak pek uygun değil artık. İş yavaş yavaş uzaklaşıyor benden. Son bir grup öğrencinin denemeleri kaldı değerlendirilecek. Aklım sayılardan oluşan kısa listeden uzaklaşıp gövdemin genişliğine doğru kaysa da kalkıp son notları çıkarmaya başlıyorum.

Hamileliğin sona ermesini hiç istemiyorum. Matematiğe karşı koyuyoruz: Bir artı bir, bir eder. Ben benim ve ben, ben değilim; iki kişi için yiyorum. Bu fazladan hayatla olan ilişkim, K'ya ve arkadaşlarıma anlatabildiğim hayallerim ve düşüncelerimle olan ilişkimden farklı değil, ama bizim için aynı şekilde bir konu olamaz. Her ne kadar kolay ağlasam da normalden daha mutluyum.

Hamileliğin bitmesini iple çekiyorum ki tekrar normal hissedebileyim: Sevgilime sarılayım, bağdaş kurayım. Sinirli bir biçimde,

yalnızca benden önce öne çıkan vücudumun engel olduğunu gördüğüm eski alışkanlıklarla karşılaşıyorum – bağcıklarımı bağlamak için eğildiğimde bacaklarımın üzerinde kocaman bir karın, ön kapının kapanıp kapanmadığını kontrol etmek amacıyla dönerken yandan çekiştirilme hissi.

Bu, duyguların lüks bir karışımı.

Büyüdüğüm yerde her sene yapılan yat yarışlarında, deniz aktivitelerinin genel merkezi görevi gören, belki de bir yelkenli olan, büyük siyah bir yat vardı. Gemi başı süsü, balıketli ve taşkın bir kadındı, göğüs dekoltesindeki pastel boya soyulmuştu. Çocukken hep fark ederdim onu çünkü beni çok rahatsız ederdi, annemin "alelade" davranmamaya dair uyarılarının tahtadan bir taklidi.

Şimdi, memelerim ve vücudumun ön kısmıyla eski zamanlardan bir geminin pruvası gibiyim, yükün gelişini duyuruyorum. Gemi yolculuğu büyük bir işken ve Britanya ticari bir imparatorluğu yönetirken şöyle bir atasözü varmış: "Seyir halinde bir gemi ve büyük karınlı bir kadın, benzer görünen en güzel iki şeydir." İçimdekiler gün gün, saat saat benden daha büyük ve benden daha kopuk.

Yat yarışlarının sonunda, kaygan yelken direğinin ilerleyişini ve havai fişekleri izledikten sonra bazen çay için Mrs. Wass'ın evine giderdik. Yaşlı, katı bir kadındı ve balık ezmeli sandviçler yapardı. İnce bir pencere pervazındaki bir şişe içinde, üzerine beyaz yelkenliler asılı üç direğiyle uzun bir yelkenli gemi vardı. Nasıl yapıldığını hiçbir zaman anlayamasam da bunu yapanın uzun zaman önce ölmüş kocası –arkadaşımın büyükbabası– olduğunu biliyordum.

Daha fazla zaman geçtikçe, bir şişenin içinde bir gemi yaptığımdan daha çok korkuyorum. Tüm bu zaman boyunca, ikinci bir kalp atışı, şişenin içinde kendi amacına sahip bir ses titreşiyor.

7
Doğum Yapmak

Eğilmek, çömelmek, kasılmak, sevgiliye, anneye ya da Tanrı'ya seslenmek, kesik kesik solumak, çekmek, itmek – doğum yapanlar, doğum yaparken doğumu belgelemezler. Bu iş başkaları tarafından kaydedilir – uzun süredir acı çeken kadının kocasının günlük kaydı, ebenin muhasebe defterinde yumurta ya da tereyağıyla yapılan ödemenin kaydı, bir hastane belgesinde yenidoğanın testinin sayımı. Ama doğum yapanlar hikâye anlatma işini geçmişi anımsamaya bırakırlar. Not alamazlar. Doğum yapmak, bir şairden alıntı yapacak olursak, bu parıldayan fiil, olaydan sonra betimlenir.[1]

Her olayın bir başlangıcı ve sonu olduğu için, burada da iki an vardır. İlkinde dışarısı karanlıktır ve gelen su ayaklarımın çevresinde bir havuz oluşturur. Ahşap zeminin üzerine yayılan su birikintisinde kan veya başka bir leke yoktur ve nemli saman gibi, belli belirsiz zirai kokar. Yüzümün, perdesiz cama aksi düşer, korkmuş, endişeli bir bakış ve işin aslı, kafesli bir pencere çerçevesinde bölünmüş bir sırıtış. Birçok kilometre ötede ve birkaç saat sonra, bir kez daha, aydınlık bir odanın dışarısı karanlık. Hastane penceresinin geniş çerçevesinin ötesinde kalın paltolu figürler soğuk akşam havasına dayanıyorlar. Yeni doğmuş sağlıklı bir bebek göğsümü ısıtıyor. Bir ebe yatağın ucunu topluyor.

Hiçbir doğum sahnesi veya sonuçları aynı değildir. Bazı doğumlar günlerce, bazıları saatlerce sürer. Bazı doğumlar gergindir, bazıları çelişkili duygular içerir, bazısı ise her ikisi birdendir. İnsanlar

1. *The Sign of Saturn Poems 1980-1987*, s. 8-9.

evde, özel barakalarda, hastane ve kliniklerde ve düşkünler evinde ya da başka yerlerde, aşağı yukarı belirledikleri yerlerde doğum yaptılar: Bir hayırseverin evinin basamaklarında, bir kar fırtınasında, bir ağacın arkasında, bir köprünün yanında ya da bir taksinin arka koltuğunda, bir ameliyat masasında. Kadın arkadaşları ve komşularının arasında, doktorlarla, hemşirelerle ve ebelerle çevriliyken ve sevgililerinin, hizmetçilerinin, sahibelerinin, kız kardeşlerinin ve annelerinin yanında doğurdular. Nefeslerine odaklanmak için şişelerin içine nefes alıp verdiler ve doğum sandalyelerinin veya geniş kucakların ağırlıklarını almasına izin verdiler. Elleri ve dizleri bir halının üzerinde, gazetenin veya yosunların üzerinde, bilinçleri açık ya da kapalı, sterilize eldivenler giyen ellere doğurdular.

Bununla birlikte tüm doğumlar, bir şekilde geniş bir tarihsel değişime uyar – her doğumun işaret ettiği bir dönüşüm kavisine. Bu, kadınlardan oluşan aile, komşular ve arkadaşlar arasında doğum yapmaktan hastanede tıbbi bir doğum yapmaya doğru bir değişimdir. Kimileri geçmişte tek başına ya da yabancılar arasında doğum yaptı ve kimileri bugün evde doğum yapmayı tercih ediyor ama doğum yapmanın baskın bağlamı –şartlar ne olursa olsun, ait olduğumuz kültürün taraftarı olduğu bir dizi beklenti– geleneksel bir kadın bilgisi ve yoldaşlığı dünyasından, teknoloji ve uzmanlığın tıp dünyasına dönüştü keskin bir biçimde. İlk olarak doktorlar, erkek ebeler ve sonra doğum uzmanları olarak ayrıcalıklı kadınların evlerine gidiyorlardı. Sonra, doğum yapan kadınlar hastanelere götürüldü ve bipleyen aletlerle, acı hafifletme kabinleri ve beyaz çarşaflarla çevrildi. Günümüzde, özellikle 20. yüzyılın sonundaki doğal doğum aktivistleri nedeniyle, insan sıcaklığı ve doğum yapanın deneyimine dair eski endişelerin bazıları tekrar doğuma bağlandı. Bazen çağdaş doğum hayat kurtaran ya da korku ve endişe atfedilen sezaryen doğumdur; bazen doğum eski ve yeni uygulamaların yeniden yazılmasıdır.[1]

Olaydan sonra, doğum yapanlar olup biteni anlamlandırmak için bildikleri benzetmelere başvururlar. İlk kasılmalar, Stinson Plajı'ndaki küçük dalgalar gibidir (yakın dönemde Berkeley'li bir ka-

1. Doğum tarihi, muazzam bir bilim alanı yarattı. Bu bölüm dört ana figüre odaklanıyor: Bir 17. yüzyıl East Anglia'lı bakanın eşi, bir 18. yüzyıl Cherokee kadını, 1930'ların Güneydoğu ABD'sinden beyaz bir çiftçi kiracı ve 1940'ların Manhattan'lı Otis Burger'ı. Güçlü, artık standart haline gelmiş, değişimin öncüsü olan bir anlatı: Judith Walzer Leavitt, *Brought to Bed: Childbearing in America, 1750-1950*, New York, 2016 [1986].

dın) ya da yeşil bir topografik haritanın alçaltıları ve yükseltileri gibi (çağdaş bir şair). Acı, kızgın bir ocak süngüsü gibidir (bir 20. yüzyıl şapkacısı) ya da pelvisi ana hatlarıyla çizen ince bir elektrikli iğne gibidir (acıyı zihniyle takip eden bir 20. yüzyıl başı sosyal bilimcisi). Doğum yapmak işkenceye maruz kalmaktır, her bir uzuv birbirinden ayrılıyor gibidir (acıyı din şehitleriyle tanımlayan bir Püriten, 17. yüzyıl hanımefendisi). Ikınmalar, rüzgârın bir çığın önünde gitmesi gibidir (yine aynı Berkeley'li kadın). Bir atı öldürebilecek bir gece gibidir (atların hâlâ başlıca ulaşım aracı olduğu dönemden Yorkshire'lı bir kadın). Vajinal doğumla ilgili bazı içgörüler evrenseldir: Bebeğin kafasında ateşten bir halka vardır. Tüm bu cümleler anlamak amaçlıdır. Kelimeler hiç şüphesiz, deneyimi önceden ve baştan başa şekillendirir ve geriye dönüp bakınca gün ışığına çıkarlar ama doğum yapmanın kendisi her zaman kelimelerin sınırını aşar: Anlaşılması zor, talepkâr, benliğin hem varlığını hem de yokluğunu talep eder. Kelimelerim şimdiden uzaklaşıyor. Ayaklarımın dibinde parıldayan, gelen sudan oluşan küçük havuz ilk başta küçük bir çay tabağı boyutundayken yemek tabağı boyutuna ulaşırken, doğumun ışıldayan fiilinin içinde buluyorum kendimi.[1]

İlk başta, kızarmış ekmek yiyip sakin görünüyormuş gibi yaparak evin içinde dolanmak dışında yapacak pek bir şey yok. Yaşadığım yerde, doğal doğuma adanmış, geniş ve canlı bir "doğum topluluğu" var. Bize doğum dersini veren doğum koçu Molly birkaç saat sonra kalmak ve yardım etmek için geliyor. Kahvenin kokusu normal mi, diye soruyor karşılığında yukarı aşağı sallanan başa. Artık kullanılmayacak birkaç müzik biletini bir arkadaşım için zarfa koyuyorum. Kâseden bir elma alıyorum ve geri koyuyorum.

17. yüzyılda East Anglia'da kapı kapı dolaşıp ebe ve doğum konusunda deneyimli kadınları toplamaya *nidgeting* derlerdi. Jane Josselin'in kocası olan Earls Colne'nin rahibi, altı ila on iki kadın –komşular, arkadaşlar, kız kardeşler, anne– getirmek için kapı kapı dolaş-

1. Bu doğum metaforları için bkz. Peggy Vincent, *Baby Catcher: Chronicles of a Modern Midwife*, New York, 2002, s. 134, 135 (Stinson Plajı, rüzgâr); Lia Purpura, *Increase*, Athens, GA, 2000, s. 43 (topografik harita); Steve Humphries ve Pamela Gordon, *A Labour of Love: Experience of Parenthood in Britain, 1900-1950*, Londra, 1993, s. 15 (süngü, şapkacı); sosyal bilimci Margaret Mead, "On Having a Baby" (1972), alıntı: Wendy Martin (yay. haz.), *The Beacon Book of Essays by Contemporary American Women*, Boston, 1996, s. 215; *Common Bodies: Women, Touch, and Power in Seventeenth-Century England*, s. 169 (raf, Alice Thornton).

mış olabilir. Birkaç yüz kişiden oluşan köy, küçük tarlalar ve çitlerden, akçaağaç koruları ve bataklıklardan ibaret bir taşradaydı. Ortaçağ'dan kalma ağaçlık arazi dışında eski ormanların çoğu uzun zaman önce ortadan kaybolmuştu. Kulağa çalınan aksanlar, köye yolla bağlı Londra'dan ya da tüm Avrupa'ya ihraç etmek için kıyafet örmek ve dokumak için göçmenlerin geldiği Hollanda'dan izler taşıyordu. Belki Jane Josselin yoldan sesleri duyabiliyordu, belki de evin arka tarafındaki mutfaktan, elmaların ya da tavanarasındaki şerbetçiotunun yahut taze yünden yayılan yağlı kokuyu bastıran, pişen soğan ve sarmısak kokusunu alabiliyordu. Doğum odasına çevrilmiş oda karanlık ve sıcak tutuluyordu. Kadınlar toplandıkça, kalın perdeler ışığı ve havayı geri çeviriyordu. Anahtar deliği tıkanmıştı.[1]

Böyle doğum sahneleri, geri adım atma ya da şüphe yerleri olabiliyordu. 1640'larda bir rahibin eşi olan Jane Josselin, dürüst bir evli kadın addediliyordu. Bebek yatağı nazikçe desteklenmeliydi. Yüzükler, danteller, düğümler, bağlar ve tokalar, dolanmaması için kibar bir biçimde kaldırılmalıydı. Eller tanıdık ve şefkatliydi. Daha şanssız kadınlar –yoksul, evlenmemiş olanlar– tarlada ya da yerel hapishanede veya sahibelerinin dik bakışları altında doğum yapıyorlardı. Josselin doğum sancısının zirve yaptığı bir sırada, babanın adını vermesi için çağrılan böyle bir kadın görmüş olabilir. Günah ve ahiret günüyle ilgili tehditkâr sözcükleri kendisi bile söylemiş olabilir. Belki yoksul bir anne, Josselin'in doğum odasının kenarında duruyordur, karşılığında papazdan hayır göreceği görevlerinin bir kısmı, doğumla ilgili angarya işler olan yıkamak ve temizlemektir.

1. Erken modern çocuk doğumu, İngiliz tarihçiler arasında sıra dışı bir ilgi uyandırdı. Genel bir bakış için bkz. bana ait "Early Modern Birth and the Story of Gender Relations", *History Workshop Journal*, Cilt 78, 2014, s. 287-294. Bu kısımdaki ve yakın geçmişteki, Earls Colne'nin Jane Josselin'i hakkındaki hikâyenin detayları şuradan alınmıştır: Linda A. Pollock, "Childbearing and Female Bonding in Early Modern England", *Social History*, Cilt 22, 1997, s. 286-306; Laura Gowing, *Common Bodies* ve ona ait "Giving Birth at the Magistrate's Gate: Single Mothers in the Early Modern City", Stephanie Tarbin ve Susan Broomhall (yay. haz.), *Women, Identities and Communities in Early Modern Europe*, Aldershot, 2008, s. 137-152; Adrian Wilson, *The Making of Man-Midwifery: Childbirth in England 1660-1770*, Londra, 1995 ve ona ait *Ritual and Conflict: The Social Relations of Childbirth in Early Modern England, Vernacular Bodies: The Politics of Reproduction in Early Modern England*. Bilhassa Jane Josselin için bkz. Alan Macfarlane, *The Family Life of Ralph Josselin, A Seventeenth-Century Clergyman: An Essay in Historical Anthropology*, Cambridge, 1970; Alan Macfarlane, *The Diary of Ralph Josselin, 1616-1683*, Londra, 1976. Domestik sahne için ayrıca yararlandığım: Catherine Richardson, *Domestic Life and Domestic Tragedy in Early Modern England: The Material Life of the Household*, Manchester, 2006.

Belki, ilk doğumunun sonuna yakın Jane Josselin duvarın ardından kocasının öksürüğünü duymuştu. Erkekler doğumun dışında tutuluyorlardı ama ahşap çatkı evin duvarları inceydi, bu duvarlarda delikler, çatlaklar ve boşluklar vardı. Ralph Josselin gibi rahipler doğumu, kadınların boyun eğmesi gereken bir şey olarak görüyorlardı. Doğum, Havva'nın günahı için Tanrı'nın verdiği cezaydı ve ıslah sopası, sabırla yüklenilmesi gereken bir acı dağıtıyordu. Çağdaşı diğer erkekler odadaki kadınları, seks hakkında şakalar yaparken, erkekleri yargılarken ve saygınlıklarını küçümserlerken tahayyül ediyorlardı. Katılan kadınlar, doğum yoldaşları ya da bir sonraki yüzyılda pejoratif anlam kazanacak dedikoducular olarak adlandırılıyorlardı.[1] Doğum odasının içinde ise ebe doğumu bir görev, bir kadının ağır işi olarak görüyordu. O ve doğum yoldaşları, Jane'in moralini yüksek tutmak için konuşup duruyorlar, baharat ve tahıllarla kıvamlandırılmış özel bir tür şarap içiyorlardı. Şerbet tatlı ve ılıktı, sakince acıyı yumuşatıyordu. Zambak yağı ebenin ellerini ısıtıyor ve yumuşatıyordu. Mum ışığı, kalaylı bir tabaktan ve bir kadının kaşındaki terden yansıyordu.

Şimdilik yerimizden kımıldamıyoruz ama her bir kasılmayla ev sessizleşiyor. Her biri benim tüm neyimi? Dikkatimi? Zihinsel meşguliyetimi? Direncimi? Alıyor. Panik, kusmaya neden oluyor ve bunu yapamayacağım diye düşünüyorum ve bunu yüksek sesle de söylüyorum ama direnç geldiği kadar hızlı gidiyor. Hiçbir şey bu hareketli acı kadar istemsiz olmamıştı. Yalnızca ortaya çıkmaya, zihnimi devredışı bırakmaya ve nefes vermeye ihtiyacım var. Banyonun sıkışık sınırlarının yerini oturma odasının havası ve şömine rafındaki eski saat alıyor. Buraya getirdiğimizden beri saat çalışmıyor, gerçekten tamir etmemiz gerektiğini fark ediyorum... ama bu düşünce kaybolup gidiyor. Banyo suyu, her bir kasılmanın serpiştirdiği acıyı içeriyor. K üstüme bir kez, beş kez, otuz kez, yüz kez su döküyor. K'nın varlığı tamamen gerekli ama aynı zamanda, içerideki yorucu ritmin dışında kalıyor.

18. yüzyılda Cherokee kadınlar regl olmak ve doğum yapmak için özel kulübelere giderlerdi. Bu gözlerden uzak kulübelere *osi* di-

1. Metinde, bir çeşit vaftiz anne-babalığı anlamına gelen *godsip* ile dedikodu anlamına gelen *gossip* kelimeleri kullanılmıştır. (Ç.N.)

yorlardı, sıradan kasaba meskenlerinden biraz uzaktaki bu kulübelere yürüyerek gidiyorlardı. İçinde, evle ilgili sıradan işler olan çanak çömlek ya da kumaş üretimi, yemek pişirmek ve çocuklarla ilgilenmek son buluyordu. *Osi*'nin dal örgülerden duvarları dinlenmek ve konuşmak için kullanılıyordu. Mısır Anne'nin, hayat veren mısır olarak dünyaya kanı düşen ilk kadının hikâyesini duymuşlardı. Baykuşlar ve devler hakkındaki diğer hikâyeleri ya da bir nehir kazasında çağrılabilecek Beyaz Kunduz'un hikâyesini duymuşlardı. Doğumu, ruhani güçle ilişkilendirmişlerdi.[1]

Dawnee ya da Qualiyuga gibi bir ismi olan Cherokee bir kadın bir an için ocağın önünde durmuş olabilir. Bir başka anda, elinde bir sandalyeyle yere diz çökmüş olabilir, bir diğerinde bir kucakta oturmuş ve diğer kadınlardan biri belinden tutmuş olabilir. Günlük –dokunmuş bufalo kılından ya da geyik derisinden veya kendir otundan ve dut ağacı kabuğundan yapılmış– giysileri yukarı sıvanmıştı.

İlk anlarda, böyle bir kadın dışarıdan, *osi*'nin doğu köşesinden batı köşesine doğru yürüyen büyücü doktoru duymuş olabilir. Güney Apalaşlar'ın verimli vadileri boyunca, kadınların çiftçi, erkeklerin avcı oldukları alaçam ve akçaağaçtan oluşan bir manzara uzanıyordu. Keskinleştirilmiş sopalar ve taştan kazmalar çapa görevi görüyordu. Kuzgun olarak bilinen yaşlı kadınlar etraftaki sert kabuklu mısır tarlalarına göz kulak olurlar, karga, rakun veya eşkıyalara dikkat kesilirlerdi. Tarlalardan uzakta, yaşlı bir anne oğluna ok ve yayın nasıl kullanıldığını öğretir, oğlunun vurması için havaya bir parça yosun ya da başka kolay kırılır eşyalar atardı. Kilden çanaklar pürüzsüz, siyah ve sert olmaları için çıralı çam ateşlerinin üzerine konurdu. Yağ ve bal, geyik derilerinin içinde saklanırdı. Ekmeğe kestane, fasulye ya da balkabağı eklenirdi.

1. 18. yüzyıl Cherokee doğumunu ve yakın tarihi i tanımlamak için danıştıklarım: James Mooney, "The Sacred Formulas of the Cherokees", *Seventh Annual Report of the Bureau of American Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution, 1885-1886*, Washington, 1891, s. 387, 363; Lee Irwin, "Cherokee Healing: Myths, Dreams and Medicine", *American Indian Quarterly*, Cilt 16, 1992, s. 239-242; Carol Niethammer, *Daughters of the Earth: The Lives and Legends of American Indian Women*, New York, 1977, s. 1-22; *We Have Raised All of You: Motherhood in the South, 1750-1835*. İlave detaylar: *Weaving New Worlds: Southeastern Cherokee Women and their Basketry*, *Cherokee Women: Gender and Cultural Change, 1700-1835*, Carolyn Ross Johnston, *Cherokee Women in Crisis: Trail of Tears, Civil War, and Allotment, 1838-1907*, Tuscaloosa, 2003, özellikle s. 18-22.

Osi'nin doğu köşesinde şaman, "Küçük oğlan, atla aşağı!" Ya da batı köşesinde, "Küçük kız, atla aşağı!" diye seslenirdi. Kızıl karaağaç, çocuğun korkup annenin bedeninden yaprakların üzerine atlaması için kullanılırdı. Vişne kabuğunun demlenmesinden ortaya çıkan sıcak koku, annenin burun deliklerine yaklaştırılırdı. Kadınların sözcükleri bebeği tatlı dille dışarı çıkarmaya çalışırdı. Bu sözcükler sevgi dolu vaatler ve içi boş tehditlerdi: "Sen, küçük adam, derhal ayağa kalk. Yaşlı bir kadın geliyor... Dinle! Çabuk! Yatağına geç ki biz de kaçalım!"

Hastanenin otoparkında tuhaf bir üçlü oluşturuyoruz: Molly ve K iki tarafımda dimdik duruyorlar, geniş ve titrek bir yürüyüşle ellerini kavrıyorum. Son dakika alınan ucuz erkek pijamaları delik bir montun altından çıkıyor. Her bir acı yavaş ilerleyişimizi durduruyor, eksi derecelerdeki soğukları tuhaf bir biçimde inkâr edişimizde bizi aniden engelliyor. Soğuğu hissetmiyorum. Bu hem harika hem de iğrenç: Gençliğimin boşa geçirilmiş fazlasıyla kısa bir döneminde katıldığım bir partiyi hatırlatıyor, ekstaziden kafayı bulmuş ve deponun soğuk zemininin ve düşük hava sıcaklığının farkına ancak güvenlik görevlilerinin hantal ceketleriyle farkına varabildiğim bir haldeydim. Beton otoparklar ve gri hastane binaları bugün gözümü korkutmuyor: Doğum yüzünden kafam dağınık. Asansörün girişinde bir kez ve doğumhanenin girişinde bir kez daha duruyorum.

Ebe bekliyor. Sekiz santimetrelik açılma: Olan bitenin içine, bir okul sınavına çok çalışılmış gibi sızan, doğum kılavuzunun küçük ama değerli bir açıklaması. Oda sade ve rahat, bir kez daha banyo yapıyorum. Artık hızlı gelen her ağrıda Molly benimle konuşuyor. Mükemmel. Bunu bir kez daha yapmana gerek yok. Gerekirse elimizin altında doğum uzmanları var ama onlarsız halletmeyi umuyoruz. Annemin kendi doktorunun saldırganlığıyla ilgili verdiği ipuçları, tıbbi müdahalenin kademeleriyle ilgili doğum derslerinde yapılan uyarılarla uyumlu.

1930'larda Amerika Birleşik Devletleri'nin güneydoğusundaki beyaz bir kiracı çiftçinin evine gelen doktor tipik olarak kloform getiriyor ve su kaynatılmasını istiyordu. Hastanede doğum yapmanın başarısızlıklarıyla ilgili –enfeksiyon tehlikesi, anne ölüm oranının yüksekliği– hararetli profesyonel tartışmalardan haberdardı ve doğum yapan kadınlar mesafeyi ve masrafı bilirlerdi. Taşradaki dük-

kânların, beyaz şapellerin ve tütün kurutma amaçlı, çamurların yarıkları doldurduğu kütük ambarlarının kesiştiği düz arazide az sayıda hastane vardı. Boyanmamış, tek katlı, duvarları siper tahtalarından yapılmış evler, kızıl ve gri toprak tan yükseliyordu. Kırsal elektriklendirme hatları anacadde boyunca uzanıyordu. Kırmızı et genellikle pazar günleri, fasulye ve lahanayla birlikte servis ediliyordu.[1]

İlk doğum için, böyle bir kadın büyük ihtimalle ebeveynlerinin dört odalı evini tercih etmiştir. Gazyağı lambalarının asılı olduğu duvarlarda genellikle isten lekeler oluşurdu. Mutfakta bir fırın, yemek hazırlamak ve yemek için muşamba örtülü bir masa ve depolama için ahşap bir dolap vardı. Hem oturma odası hem de yatak odası olarak kullanılan odada yataklar, bir dikiş makinesi, belki şöminenin etrafında birkaç sandalye vardı. Un çuvalları perde olacak şekilde birleştirilmişti ve yapay laleler veya takvimler ya da geçmişten ve bugünden fotoğraflar şifonyeri süslüyordu. Büfe veya gardırop yoktu, dolayısıyla silahlar, nacaklar ve kıyafetler duvarlarda çivilere asılıyordu. Ayakkabılar genellikle, bir aynanın üst kenarına topuklarından asılıyordu. Meyve ve sebze kavanozları mutfak duvarı boyunca dizili duruyordu ya da yatak odasının bir köşesinde istifleniyordu. Yarım litrelik süt şişesi, bir önceki senenin tütün tohumlarını gelecek sene için muhafaza ediyordu.

Genellikle nine olarak bilinen deneyimli bir komşu yardım ediyordu. Bu, bir kadının alabileceği tüm yardıma ihtiyacı olduğu zamanlardan biriydi. Nine suyu ısıtıyor, acıyı uyuşturmak için kloroform veriyor, doktor şeylerini uzatıyor ve kadın ıkınırken elini tutuyordu. Doğum zor olursa ve işin içine araç gereçler girerse mutfak masası kullanılıyordu. Yüz farklı çeşit forseps vardı. Belki kadının gözüne ters çevrilmiş tabaklarla ayrı ayrı kapatılmış yemek tabakları ya da ninenin ağzının kenarındaki kahverengi enfiye lekeleri çar-

1. 1930'ların Güneydoğu ABD'sindeki beyaz çiftçi kiracılar ve yakın geçmişleri için çağdaş sosyolog Hagood'un ince görsel yazımından ve içgörüsüden yararlandım: *Mothers of the South: Portraiture of the White Tenant Farm Woman*, ek olarak, nine ebeler için, Linda Holmes ve Margaret Charles Smith, *Listen to Me Good: The Life Story of an Alabama Midwife*, Columbus, 1996, s. 96 (doğum sonrası); Onnie Lee Logan, Katherine Clark'a anlatıldığı şekliyle, *Motherwit: An Alabama Midwife's Story*, New York, 1989, s. 147 (Tanrı, kolay) ve Molly Ladd-Taylor, *Mother-Work: Women, Child Welfare and the State, 1890-1930*, Chicago, 1994, s. 23-26 ("acı", "eller").

pıyordu. Elinin altında bir şişe dezenfektan olduğu, ufak yastıklar ve göbek bağı için eski kumaşları topladığından dolayı rahatlamış olabilirdi. Övünme hakkı, doğum süresinin aşırı uçlarda –olağandışı uzun ya da kısa– olmasıyla geliyordu... ve bağırmamayla. Ninelere göre acıdan bağırırsan bir kez daha aynı acıyı çekmen gerekir, hatta çok yüksek ve çok fazla bağırırsan bebeği öldürebilirsin.

Ikınmaya alışmak zaman alıyor. Bu zor bir iş: Meşakkatli ve hararet dolu. Hastane ebesi soğukkanlı ve sağduyulu. Bebeğinin etrafında kıvrıl.· Ikınmanın bu kadar uzun sürmesine şaşırıyorum. Bir saat, iki saat, üç saat. Molly saati ortadan kaldırıyor. Ikınmalar arasında, tekrar güçlenmeden ve bükülmeden önce uyku gibi bir şeyin içinde kayboluyorum. Bir beklenti havası var. Bir hemşire cenin monitörü getiriyor. Gözlüyor ve beni temizliyor, gözlüyor ve temizliyor. Belki hafif bir endişe var, emin değilim ama endişeli de değilim. Hâlâ karnımın içinde tanıdık tekmeleri hissediyorum.

1949'da New York'ta, Otis Burger her kasılmayı durdurup nasıl hissedeceğini görmek istemişti. İçeride tamamen yeni bir hisse sahip olmak tuhaftı. Doğumun acısız olması gerektiğini düşünen İngiliz doktor Grantly Dick-Read'i okumuştu, kadınları biyolojilerine indirgeme kararlılığından hoşlanmıyor ama duyarlığını takdir ediyordu. Korkusu, bir çeşit numune gibi, çıplak kalmaya ve yabancıların vicdanına kalmaya dair o hastane hissiyatıydı. Erkek doktorlar küçümsüyorlardı; zorluğun tamamen annenin zihninde olduğunu ve doğumun, annenin böyle bir yaygara koparmasını gerektirmeyecek kadar sıradan bir şey olduğunu düşünüyor gibi görünüyorlardı.[1]

1. Otis Burger'ın dünyası ve hemen öncesi ve sonrasında doğumla ilgili değişimler için danıştıklarım: Abigail Lewis [Otis Burger], *An Interesting Condition: The Diary of a Pregnant Woman*, Garden City, NY, 1950, yayıncılar tarafından görevlendirilmişti (yazarla yazışmaları, özellikle s. 190-200 (doğum), daha fazla detay s. 117'de (doktorlar), s. 34 (zooloji sınıfı), s. 61 (750 dolar), s. 120-21, 140, 203 (Dick-Read), s. 120 (numune), s. 171 (İskoç), s. 173 (bir kasılmayı durdurmak), aynı zamanda aşağıdaki tartışma için, s. 69-70, 75 (19. yüzyıl romanları), s. 98 (bilim). Grantly Dick-Read, *Childbirth without Fear; The Principles and Practice of Natural Childbirth*, New York, 1944; ayrıca, bilhassa, Jacqueline H. Wolf, *Deliver Me from Pain: Anesthesia and Birth in America*, Baltimore, 2009; Ann Oakley ve diğerleri, "Becoming a Mother: Continuities and Discontinuities over Three Decades", Fatemeh Ebtehaj vd. (yay. haz.), *Birth Rites and Rights*, Oxford, 2011, s. 9-27; Paula A. Michaels, *Lamaze: An International History*, New York, 2014; Wendy Kline, "Communicating a New Consciousness: Countercultural Print and the Home Birth Movement of the 1970s", *Bulletin of the History of Medicine*, Cilt 89, 2015, s. 527-556; *Brought to Bed*.

Bu çok eğitimli kadının şehri, taşınabilir radyoların ve mayoların, jelatinden tatlıların ve kolalı kıyafetlerin, kapı kapı dolaşan pazarlamacıların ve daktiloların dünyasıydı. Royal Roost Kulüp'te caz çalıyordu ve güneşe tapmak ve sigara içmek güvenli addediliyordu. Village'da iki yatak odalı, mobilyalı bir daire 750 dolara satılıyordu. Otis Burger'ın annesinin tıbba ve beyaz önlüklü doktorlara inancı büyüktü. Erkeksi bir kız olan Otis bebeklerle ilgili bildiklerini, üniversitede zooloji dersinde öğrenmişti.

Otis Burger doğumu hızlıca başlatmak için dört İskoç viskisi içmişti. Bir hemşire tarafından tıraşlanmış ve kendisine lavman yapılmıştı. Doğum odasında ışıklar göz kamaştıracak kadar parlaktı. Steril çarşafları korumak için, ıkındığında bilekleri kayışla bağlanmıştı. Belden aşağısı antiseptikle boyanmıştı. Acıyı uyuşturmak için ağrı kesici eter ve skopolamin teklif edilmiş, o ise bunları reddetmişti. Bir hemşire, kızıl saçlı kadınların her zaman daha çabuk bebek sahibi olduklarını söylemişti. Bir doktor, Ortaçağ'da kadınların yalnızca ebeyle doğum yaptıklarını, gerçek bir doğum görmek için kadın kılığında içeri sıvışan ilk doktorun yakılarak öldürüldüğünü söylemişti. (Bu doğru değil.) Bebek yolu yarıladığında, maske takan bir görevli güldüren gaz vermişti ve Burger yirmi dakika boyunca "yok"tu.

Ebem, bebeğin kafasının tepesini hisset diye talimat veriyor. Alt bedenimin geniş ve yabancı hale gelmesini keşfetmeyi planlamamıştım. Önden arkaya doğru küçük, eğri bir yarığın arkasındaki yapışkan ve sert şey hâlâ yapılması gerekenler olduğuna dair göz korkutucu, aniden yükselen bir his yaratıyor. K parıldıyor. Bebek tekrar tekmeliyor ve bu hissiyatın hatıramda yer etmesi için, hissi içimde saklamak için çabalıyorum. Nihayet bebeğin kafası çıkıyor. Kız kardeşimi düşünüyorum. Onun ilk bebeği de iki ayrı ıkınmayla çıkmıştı. Şaşkın bir duraksamada son ıkınmayı bekliyorum. Sonra uzuvlardan bir girdap, havaya atılan bir kurbağa tekmesi ve birbirimizden ayrılıyoruz. Olay bitiyor. Faaliyet aceleyle, tamamen sonlanıyor.

Doğum yapmak, zamanı defalarca yumrukladı, onu biçimsiz ve eşitsiz hale getirdi. Bir kez daha bu odadayım, bu şehirdeyim, bu adamla ve bu kadınlarlayım, zamana ve mekâna hızlıca geri döndüm. Molly hastane saatini duvara tekrar yerleştiriyor ve her bir dakika altmış saniyeye geri dönüyor.

Yani, kadınlar normal zamanın içinde ve dışında doğum yapıyorlar. Ve belki onların yakın geçmişi de aynı şekilde daha çok ve daha az mevcut hissettirdi. 17. yüzyıl Earls Colne'unda Jane Josselin gibi kadınların düşünceleri, Protestan Reformu'ndan önceki nesillere yansımış olabilir. Köyünde kendisinden önceki kadınlar, aziz kemerleri ya da Haç'ın kutsal emanetleri yahut Meryem Ana'nın veya Azize Margaret'ın şefaatlerinin yardımıyla doğum yapmışlardı. Bu alışkanlıkların yanı sıra Aziz Benedikt Manastırı da Reformasyon'la birlikte ortadan kaybolmuştu.[1]

Plasenta çıksın diye karnı sıcak bir elle ovulan Dawnee ya da Qualiyuga isimli 18. yüzyılda yaşamış Cherokee bir kadın eski nesilleri ve eski kehanetleri düşünmüş olabilir. Eğer bir yenidoğan, kadının altına yerleştirilmiş yaprakların üstüne atlar ve göğsünün üzerine düşerse kumaşlarla sarılmalı ve dereye konmalıydı. Kumaş batarak her türlü kötü talihi uzaklaştırdığında bebek geri getirilirdi. Apalaş Cherokee'lerinin kasabalarına yaklaşan Hıristiyan misyonerler, Mısır Ana'nın doğurganlığına dair hikâyeler de dahil böyle inançların tarihini ve kehanetleri, ilk günah ve İsa Peygamber'in çilesi anlatılarıyla değiştirmeye kararlıydılar. Brainerd misyonu yakınındaki Oostanaula'dan Dawnee isimli bir kadın beyaz bir erkekle evlenmişti.

1930'larda, ABD'nin güneydoğusundaki beyaz kiracı çiftçi kadınlar, *kendi* annelerinin düz yatakta uzanmaktan ziyade lapa çömleklerinin üzerine oturarak doğum yapmayı tercih ettiklerini hatırlıyorlardı. Bu anneler de kendi ebeveynlerinin, Büyük Buhran'dan önce, tütünün hâlâ iyi bir geçim kaynağı olduğu daha iyi zamanlara dair hikâyelerle veya doğumlarında yalnızca nine ebelerin yer aldığına dair öykülerle ilgilerini dağıtmış olabilirler. Böyle nineler, şansla, plasentanın "kitap gibi düştüğünü" söylerlerdi. "Nine sana acında yardım edecek," demişti böyle bir anne, "ebe ... çay falan verir ve elleriyle yardım eder," diye hatırlıyordu bir diğeri. Bu eyaletlerdeki hem siyah hem beyaz nine ebeler kasılmaları "ağrı" olarak adlandırır ve bebeklerin "yavaş çalıştıkları"nı hatırlatırlardı. Sıklıkla derin deneyimleri dinî inançlarla eşleştirirlerdi: Aralarından biri, "Senden tek istediğim sakin ve rahat olman," demişti. "Gerisini Tanrı'ya bırak. O halleder."

1. Sonraki dört paragraf için, her bir kahraman için bkz. bir önceki alıntılar.

Otis Burger'ın 20. yüzyılın ortasındaki hastane deneyimi, 19. yüzyıl romanlarından öğrendikleriyle çelişiyordu, bu romanlarda anestezi ya da yeterli ilaç yoktu. Doğumdan nefret edeceğini ve hasta hissedeceğini düşünmüştü ve öyle de olmuştu. Aynı zamanda, ilerlemeye ve bilime derin bir inancı vardı. Doğumdan birkaç gün sonra Otis bir mahlasla, doğumla ilgili ilk elden bir anlatı kaleme aldı. Bununla, kendi çağının yaklaşık yirmi yıl kadar ilerisinde hareket etmiş oluyordu. Samimi, ilk elden doğum anlatıları, doğal doğum aktivizmi ve ikinci dalga feminizmle birlikte belli bir miktarda ortaya çıktı. İlaçsız doğumun geri dönüşü, "tercih"in ortaya çıkışı ve eski sessizliklerin reddi, birlikte, halka açılmayı mümkün kıldı.

Değişim kavisi, günümüze ulaştıkça hızlanıyormuş gibi görünüyor, buraya ve şimdiye doğru hızlanan bir ok gibi. Yeni nesillerde babalar bekleme odaları ve koridorlardan doğumhanelere geldiler. Doktorlar haber vermeden doğum odalarına girmeyi bıraktılar. İlk ağlamayı duymak için bebeğin poposuna vurmak gibi tuhaf hastane uygulamaları başladıkları gibi ansızın sona erdi. Doğumu ilaçsız hale getirmeye yönelik kampanyalar yürüten aktivistler, doğumu bir hastalıktan ziyade kadının hayatındaki bir olay olarak baştan ele aldılar ve uzmanlığın ve deneyimin eski biçimlerini aramaya koyuldular. Aynı zamanda bir dizi ağrı kesici gelip geçti. Sezaryen çok daha yaygın hale geldi. Hastaneler doğum yapan trans erkekleri destekleme politikaları geliştirdiler.

Bu uzun aralık günündeki doğumu izleyen günlerde ve aylarda doğum hikâyesi çocuğun hikâyesine dönüşecek. Bebeğin birkaç hafta önce dünyaya geldiğinin ve onu bir dizi ölçüme tabi tutmamızı yüksek sesle protesto ettiğinin farkına kararlılık ve duygu yoğunluğuyla varacağız. Olayın iplerini, ailenin manasından oluşan bir ağa bağlayacağız. Şimdilik, doğum hikâyesi toplanmamış parçalar halinde. Yaratma ve bağ miti yok. Yalnızca bebeğe bakıp duruyoruz.

8
Merhaba Sana

Böylelikle bir olay bir şeye dönüşüyor. Bir yenidoğana. Bir evlada.

Yeni doğan bir bebeğe bakarken ne gördüğümüz ve daha önce ne görmüş olduğumuz kimin baktığına göre değişir. Modern bir ebe veya doktor hayat işaretlerine odaklanır. Şüpheci bir baba, babalığa dair işaretler arayabilirken, kaygılı bir anne günahlarının belli olmayacağına dair umut içinde göz gezdirebilir. Bir hemşire, uğraşmak zorunda kalacağı musibet bir bebek görebilir. Apar topar yetişen bir vaiz kurtarılacak bir ruh görebilir. Bir taşıyıcı anne verilecek bir bebek görebilir. Sıklıkla insanlar ne göreceklerini bilirler: Geri dönen bir ata, aileye sevgi dolu yeni bir ilave, Kilise'nin vesayeti altındaki çocuk, bekledikleri kız ya da oğlan, müstakbel kral ya da köle, bir piç, bir yetim, evlatlık, annenin klanına bir ilave, teyzesinin hık demiş burnundan düşmüş bir çocuk.

Otis Burger'ın bebeğini hastanenin hemşire kadrosu görmüştü, kendisi değil. Güldüren gazın etkisi geçmişti ama yeni anne erken saatlere kadar özel odasında uyanık bir biçimde yatıyor, roman okuyordu: "Onu o kadar az gördüm ve o kadar az tahayyül ettim ki burada bulunma nedenimi unuttum." Bu derhal gerçekleşen ayrılmalar yakın zamana kadar yaygın hastane uygulamalarıydı. 1967'de Londralı genç ev hanımı Ann Oakley, beyaz önlükler içinde kendisine sırtını dönmüş iki tıp öğrencisinin, yeni doğan ve ağlayan bebeğinin el ve ayak parmaklarını saymalarını izlemişti. Bir sorun mu vardı?[1]

1. *An Interesting Condition: The Diary of a Pregnant Woman*, s. 203-204; Ann Oakley, *Taking It Like a Woman*, Londra, 1987, s. 62.

18. yüzyılda yaşamış Cherokee bir anne, yenidoğanın yumuşak bıngıldağının yakınına dokunmuş olabilir; kafatasının içinde, hatıraları olan ve sonsuza dek yaşayan bir ruhun bulunduğu o tatlı noktaya. Belki uzuvlara, karna ve yüze dikkatlice bakmıştır. Dal örgüden kulübenin dışında şöyle sormuş olabilirler: "Bebek yay mı yoksa elek miydi?" "Raket mi yoksa ekmek mi?" (Bu yeni kişi avcılık yapıp oyunlar mı oynayacaktı, yoksa un eleyip ekmek mi yapacaktı – erkek miydi, kız mıydı?) Genellikle kadının kocası plasentanın üzerini kapatıp gömerdi. Kulübenin içinde, gelecekteki ayırt edici özelliklerini göstermek için oğlansa panter derisine, kızsa geyik derisine sarılırdı.[1]

Benim gördüğüm hormonlarla gül rengi: Uzun mor ayaklar, yayvan uzuvlar ve fıçı göğüs, ince tutamları yapış yapış koyu saçlar, bir kulağın içinde beyaz bir şeyin kalıntısı, lekeli ve parlak bir surat, çukur bir çene. Koyu renkli gözler açılıyor ve bana bakıyor. Merhaba sana.

Armağan gibi o bir-iki saatte bebek uyanık. Acele etmeden gözünü dikiyor ve kendi kendine yetiyormuş gibi tuhaf bir havası var, bu hava dışarıya çıktığını tamamen anlayana kadar birkaç gün sürüyor. Ne yapacağını biliyor gibi duruyor, meme ucuma kenetleniyor, sonra yanağını bana dayayarak sarkıyor. İpince, morarmış göz kapaklarının ardında uyuyor, ağzı bir O şeklini almış ve yumrukları dudağının kenarını hafifçe dürtüyor. Tuhaf bir çeşit bitkin neşe var.

Hastane personeli gelip gidiyor: Böyle kundaklayacaksınız. Bebek sert plastikten bir beşikte uyumalı. Bu iyi bir tutuştu. İşitme testi departmanı yarın öğleden sonra ikide müsait. Mahcup eden cihazlar ve ufak korkular banyoda bekliyor: sargılar için geniş bir sallanan kapaklı çöp kovası, ayağımın altında kanlı bir karo zemin, acil durumlarda çekilecek bir ip. Neşe ve mahcubiyetin uçlarındayım ve artık eve gitmeyi, normale dönmeyi çok istiyorum.

Bebeğin bileğindeki etikette "Knott oğlan" yazıyor çünkü ismine daha karar vermedik ve bizim bileklerimizde de aynı isimli etiketler var. Bu etiketlerde hastanenin bir bebek ve iki ebeveyn üretti-

1. *Cherokee Women: Gender and Cultural Change, 1700-1835*, s. 25 (raket), s. 43; *Cherokee Women in Crisis: Trail of Tears, Civil War, and Allotment, 1838-1907*, s. 19 (bıngıldak) ve bkz. *Life Stages and Native Women: Memory, Teachings, and Story Medicine*, s. 57.

ğini gösteren barkodlar var. Doğum sertifikası için evrak işleri boy gösteriyor.

K'yla birkaç olabilecek isim üzerinde tartıştık. Her biri, bir soyadı şekli ya da okuldaki bir zorbanın ismi veya bir filmdeki bir karakter yahut bir stereotip sebebiyle daha iyi ya da daha kötü geldi kulağa. Kız isimleri akla daha kolay geliyordu, erkek isimleri öyle değildi. Bir öğleden sonra arabada, emniyet kemeri yıpranmış sabrım gibi gererken dört iyi isim ve bir tane de büyük ihtimalle beğenmeyeceğim isim önerdi. Önce büyük ihtimalle beğenmeyeceğimle başla dedim... ve işte oydu. Şimdi otoparktaki isim, yeni tuhaf şimdiki zamanımıza giriyor ve uyum sağlamış gibi görünüyor.

Bir isim birçok amaç barındırır. Yetişkinler kendilerine nadiren isim verirler. Elizabeth Howell, John Powell ve Samuel Stephens bunu yapanlar arasındaydı. Bu 18. yüzyılda yaşamış Philadephia'lılar, şehirlerinin özgür siyah topluluğunun ilk neslinin üyeleriydiler. Köleyken Elizabeth Howell'ın adı Susanna'ydı. John Powell, Jack'ti. Samuel Stephens, Jamaika'nın kısaltılmışı olan Jammy'ydi. Köle sahipleri soyadlarıyla uğraşmıyorlardı, işletmelerine ait kayıtlar, Betty ve Ben gibi kısaltmalarla doluydu. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'yla kaçarak ya da Pennsylvania'nın kademeli özgürleştirme mevzuatının belirli şartları sayesinde köle sahiplerinden kurtulan eski köleler kendilerine hem ad hem soyadı vermişlerdi. William Trusty, James Jones. Her ne kadar az yazınsal iz bırakmış olsalar da, kararları liman şehrinin resmî kayıtlarında, vergi listelerinde, vaftiz anlatılarında ve nüfus sayımında kendini gösteriyordu.[1]

Sağlam, düzgün. Böyle yeni isimler, köle olarak yaşamakla beyazların hâkim olduğu bir dünyada bağımsız bir geleceği biçimlendirmek arasına keskin bir çizgi çekiyordu. Freeman ve Newman seçilen soyadlar arasındaydı ve kararlılığı netleştiriyordu.[2] Özgür siyah Philadephia'lılar birçok ismi reddettiler, en çok da kölelikle özdeşleştirdikleri, sömürgeci sahipleri tarafından bahşedilenleri:

1. Bu üç paragraftaki, özgür siyah Philadelphia isim verme uygulamaları için bkz. Gary B. Nash, *Forging Freedom: The Formation of Philadelphia's Black Community, 1720-1840*, Cambridge, MA, 1998, özellikle s. 79-88; Julie Winch, *A Gentleman of Color: The Life of James Forten*, New York, 2002, özellikle s. 113; *Revolutionary Conceptions: Women, Fertility and the Family Limitation in America, 1760-1820*, s. 118 (Dinah).

2. *Freeman*, özgür adam/insan, *Newman* yeni adam/insan anlamına gelir. (Ç.N.)

Cuffee veya Cajoe (haftanın günlerinin Afrika dilindeki ifadeleri), Cato ya da Caesar (klasik geçmişten), Glasgow ve Bristol ya da Jamaica (plantasyon sahiplerinin işletmelerinin olduğu yerler), Venus, Mistake veya Moody (her biri tehlikeli ya da gülünç isimler). Susanna'dan Elizabeth Howell'a dönmüş insanlar, yeni bir bebeğe isim vermek gibi daha olağan bir görevle karşılaştıklarında da aynı şekilde hareket ettiler.

"Karnı burnundayken ve doğumu çok yakınken" "son kalan Britanya birlikleri"yle şehirden kaçmaya çalışarak özgürleşme çabası içindeki yirmi yaşındaki Dinah'ya ne olduğunu bilmiyoruz. Bebeği güvenli bir biçimde doğdu mu ve Dinah hem ona hem kendisine ne isim verdi? Philadephia'yı yuvaları belleyen özgür siyah insanlar yeni soyadlarını ve bebeklerin adını özerklik, özgürlük ve yerel kiliseleriyle özdeşleştirerek dikkatlice birleştirdiler. Ekonomik olarak güvende olan özgür siyahlar arasından Charlotte ve James Forten isim verme aracılığıyla, yerli hayırseverleri ve işinsanlarını kendi ailelerine dikkatlice bağladılar. Robert Bridges (1813), Sarah Louisa (1814), Mary Isabella (1815) – bu isimler aynı zamanda onların beyaz bağışçıları Robert Bridges'ın ailesinde de olan isimlerdi. Thomas Willis Francis Forten (1817) hem baba tarafından büyükbabaya hem de yerli bir tüccara bir göndermeydi. Dinah veya Susanna'nın tek bir ismi varken, bebek dört isimle vaftiz edilmişti. İsim vermek tesirli bir iş olabilir, bir çocuğun ya da ailenin hızla değişen dünyada yollarını bulmasına yardım edebilir.

Amaçlar aynı zamanda, daha az belirgin değişim geçiren ya da daha düşük riskli yerlere, daha olağan düzenlemelere sızabilir. 20. yüzyılın sonunda geçimini balıkçılıkla sağlayan İskoçya, Doğu Sutherland'daki küçük köylerde isimler tekrar ederdi ve genellikle yalnızca üç soy ismi, soyadı olarak kullanılırdı. Birçok Hugh Macdonald ya da John Sutherland vardı. Balıkçıların eşleri, bebeklerin, büyük ebeveynlerinin isimlerini aldığı geniş ailelerde çocuk sahibi olurlardı. Genellikle ebeveynler sıralarını değiştokuş ederlerdi: İlk çocuğa baba, ikinci çocuğa anne isim verirdi. Her ailede, en yaygın isimleri taşıyan en az bir erkek ve bir kız çocuk bulunurdu. Bu isim verme alışkanlıkları, birbirine sıkı sıkıya bağlı topluluklar arasında iyi bağlantı labirentleri oluşturuyordu. İsim paylaşmak, karadaki aileleri, kötü havadan geçilmeyen Kuzey Denizi'nde ringa balığı sü-

rüleri için düzenli seferler yapan balıkçılara bağlıyordu. Doğu Sutherland'ın balıkçılıkla geçinen halkı, çok sayıda Hugh MacDonald ve John Sutherland olması problemini, onlara "balıkçı çocuğu" lakabı takarak çözmüşlerdi: İnsanlara bu adla hitap etmeseler de onlardan bahsederken bu lakapları kullanıyorlardı.[1]

Texas sınırında siyah Seminole'ler arasındaki İskoç çağdaşları da kasten isimleri tekrar ederlerdi. Birçok alışkanlık, aynı isimlerin görünür kalmasını sağladı. Bir akrabanın adını koymak bunlardan biriydi. Esther Factor'ın oğlunun adı, tıpkı babası gibi Hardy'ydi. Soyadını isim, ismi de soyadı olarak kullanmak gibi, erkek ve kadın isimlerini birbirinin yerine kullanmak da bir diğer alışkanlıktı. Clara Dixon'ın oğluna isim olarak Dixon verilmişti. Bu paylaşılan isimler Afrika'dan Florida'ya, oradan Texas'a dek uzanan bir siyah Seminole mirası yaratmıştı: Elverişli bir geçmiş. Aynı isimlere sahip insanları ayırt etmek için Texas'lı Seminole'ler, sepet ismi dedikleri isimleri kullanırlardı: Birçoğu Afrika mirasını onurlandıran tamamen farklı isimler. İnsanları ayırt edebilmek, Texas sınırında olduğu gibi, Doğu Sutherland köyünde de bir toplumun işlerini kolaylaştırıyordu. İsimler, iletişim ve toplumsal anlamlarla, kişisel umutlar ve tarihî olaylarla, hayata karşı tavırla ve kültürel değerlerle yüklüdür.[2]

Bebek sessiz ve yeni ve her türden isim resmî gibi geliyor. M gözlerini her açtığında kendimi merhaba sana, derken buluyorum, sanki onu toplumsal varoluşa buyur ediyor ve aramıza gelişini işaretliyormuşum gibi. Merhaba sana.

Olaylar şeylere dönüşüyor, ama olaylar her zaman dağınıktır. Ritüeller olayları muhafaza etmeyi amaçlar –kralın tahta çıkışı, bir yargıcın tasdiki– ama doğumda bile, çok nadiren net bir öncesi ve sonrası vardır.

İçeriden dışarıya doğru hareket, hamilelikten anneliğe geçiş beklediğim kadar keskin değil. Çok az fark var. Hamileliğin sonla-

1. Nancy C. Dorian, "A Substitute Name System in the Scottish Highlands", *American Anthropologist*, Cilt 72, 1970, s. 303-319; Nancy C. Dorian, *The Tyranny of Tide: An Oral History of the East Sutherland Fisherfolk*, Ann Arbor, 1985, s. 83 (John Sutherland), s. 66 (adla hitap etme).

2. Shirley Boteler Mock, *Dreaming with the Ancestors: Black Seminole Women in Texas and Mexico*, Norman, 2010, s. 219, 223.

rında, bebeğin gelişinin fiziksel bir ayrılmaya ve bir şekilde hoş karşılanan bir özerkliğe yol açacağını, bebeğin daha hazır bir şekilde karşılayabileceğim bir mesafe benimseyeceğini düşünüyordum. Dışarıdan, doğum, bir bedenin bir diğerini bırakması gibi görünüyor, aşırı birliği, aşırı ayrılık takip ediyor. ("Bebeğiniz 3.20 kilogram") Ama yakından bakıldığında tam tersi gibi görünmeye başlıyor. İçeriden tanıdığım kurbağa tekmesi. Bebek uhrevi bir huzur içindeki rahip gibi ellerini göğsünde kavuşturmuş uyurken, saatlerce süren ıkınmayı açıklayan tuhaf pozisyonu hatırlıyorum. (Uhrevi huzur bana, sahte bir vakar, daha da kötüsü cenazeyi anımsatan bir şey gibi geliyor ama bunu yüksek sesle söylemeye cesaret edemem.) Yalnızca tenime yakınken halinden memnun.

1920'lerde ve 1930'larda kadınların doğum için kitleler halinde hastanelere gitmeye başlamalarından beri hastaneler sıklıkla doğumu sonlandıran ritüelleri sağladılar. 20. yüzyılın sonlarında yirmi yıl boyunca Britanya'da bir NHS ebesinin, bebeği hastanenin ön merdivenlerine götürüp babaya uzatması âdettendi. Nijeryalı bir göçmen olan Buchi Emecheta, gitmeden önceki son saati anlatıyor: 1960'ların hastanelerinin büyük ve açık anne koğuşu, geceliklerini ve kartlarını birbirleriyle karşılaştıran genç annelerle doluydu, bebeği ilk düzgün kıyafetleriyle ve yeni bir şalla giydirmeyi de kapsayan ayrılık sırasında herkes mırıldanır ve bebeğin ne kadar zeki göründüğünü belirtirdi. Emecheta'nın otobiyografik romanında genç göçmen koridorda saklanır, bir hemşire bebeği etrafa gösterirken bütün kadınların onun yoksulluğuna ve siyah oluşuna güldüğünü tahayyül eder. Anne koğuşları, yeni annelerin orada kaldıkları iki haftalık süre boyunca (bunun, Britanya'nın tam teşekküllü refah bir devlet için kaynak sağladığı dönem olduğunu belirtiyor) birbirlerine arkadaşlık ettikleri yoldaşlık mekânları olabiliyordu. Ama koğuşlar aynı zamanda tecrit mekânları da olabiliyordu. Kadınlar arkadaş canlısı olsalar bile, ten rengi yanlıştı ve şalı fazla eskimişti. Yirmi yaşındaki biri için yeni bir şala sahip olmamak dünyanın sonuydu.[1]

Yan kapıya tekerlekli sandalyeyle, sırtım bu son seremoninin en büyüğüne dönük halde götürüldüm. Hastane hademesinin mavi

1. Buchi Emecheta deneyimini roman ve anı olarak anlatıyor: *Second-Class Citizen*, Londra, Oxford, 1994, s. 135-138 ve *Head Above Water*, Oxford, 1994 [1986], s. 104.

kıyafetlerini bir an görüyorum ama yüzünü göremiyorum. Kapı, soğuk havanın kuvvetli rüzgârıyla ıslık sesi çıkarırken, tekerlekli sandalyenin kullanılma maksadını merak ediyorum. Hastane diğer tarafta bizi kimin karşılayacağını düşünüyor? Yürüyemiyor muyum? Bebek kendisine çok büyük gelen araba koltuğunda büzüşmüş ve K'ya ilk annelik endişelerini dile getiriyorum: Sence üşür mü? Bir battaniyeyle daha sarmalı mıyız? Neden daha sıcak tutacak kıyafetler getirmeyi akıl edemedik? Hediye getirenler bizden daha ileri görüşlü çıktılar: Araba koltuğu örtüsü için şükürler olsun.

Annelik endişelerinden oluşan bir yığın bu ve ben endişeli bir insan değilimdir. Hiç değilse genellikle değilimdir.

9
Gözyaşları ve Anekdotlar

Bebek ağlıyor. Muazzam, patlayan ağlamalar odayı dolduruyor. İçim parçalanıyor. Bebeğe sarılıyorum, sırtını pışpışlıyorum, koridordan yatak odama ve oradan geri geri yürüyoruz, sakinleştiriyorum. Dar duvarlar arasında ses sekiyor ve içime işliyor. Hamileliğin elle tutulur sessizliğinden sonra çok fazla gürültü var.

Bir bebeğin ağlayışı kulağa tam olarak nasıl geliyor? İçinde bulunduğumuz yüzyılın başında, kendisini erken anneliğin anılarını yazmaya adayan Dublin'li yazar Anne Enright bebeğinin ağlayışının sesini açık bir şekilde ifade edebilmek için en az üç sayfa –ÜÇ SAYFA– ayırmış. H-a-N-a-n-g. H-a-N-a-h.g. HaNang. Altı yüz "kelime". Ağlama tamamen kesilene kadar üç tam sayfa.[1]

Enright'ın karşılaştığı zorluk, sesi metne, kâğıt üstünde bir dizi harfe, siyah ve beyaza çevirmekti. Sorunu, ısrarcı bir ağlamanın her zaman değil ama sıklıkla yaptığıyla aynı şeydi: Başka hiçbir şeye yer bırakmamak.

Bir bebeğin ağlayışı kulağa nasıl gelir? Banal bir soru bu. Bebekler ağlarlar. Bazen, şimdi olduğu gibi, çok ağlarlar.

Ama görünen o ki bir bebeğin ağlayışının sesi, tarihî çevresinden ayrı tutulamaz. Ağlayış, 1900'lerde California'lı bir teyzeye uzun, ince hırıltılı sesleriyle İskoç gaydaları gibi tınlayabilir. Ya da 1940'larda Manhattan'daki yeni bir anne için küçük bir korna gibi olabilir. 1930'larda eski av arazilerindeki bir koruma bölgesinde ya-

1. Anne Enright, *Making Babies: Stumbling into Motherhood*, Londra, 2005, s. 127-130.

şayan Ojibva için kızıl başlı batağan gibi. Batağan enerjik, çetin bir kuştur ve büyüklüğü ördek kadardır. Bir bebeğin "acınası şiddetli inlemesi" onun gibi çınlayabilir. Bir ağlamanın kulağa nasıl geldiği, neyi duymaya alışkın olduğumuzla ilgilidir.[1]

Ya da bir ağlayışın kulağa nasıl geldiği, bebeklerle ilgili düşüncelere bağlı olabilir. 17. yüzyılda İngiltere'de, berrak ve yüksek bir yenidoğan ağlaması, her ne kadar yoğunlaşan ağlama endişeye sebep olsa da, bebeğin rahmin nemini ve balgamını dışarı attığına dair iyi bir işaretti. Şiddetli ağlamanın, bir bebeğin hassas kemiklerine yük olduğu düşünülürdü. Elli küsur yıl önce bir Nottingham kasabasında birçok anne bebeklerin basitçe bir şeye ihtiyaç duyduklarında ağladıklarını düşünüyordu. Diğerleri, bebekleri hem inatçı hem kurnaz olarak görüyor ve gerçek ağlamayla "dalavere" ağlama arasındaki farkı ayırt edebiliyorlardı. Bir bakıcının adil koşullarda çalışmayan eşinin söylediği gibi, "Çok dalavereci oluyorlar, [merdivenlerden] bir yukarı bir aşağı koştuğunuzu bilseler daha da fazla yaparlar, sonra da durup size gülerler."[2]

Ya da ağlama, acıyla ilgili düşüncelere bağlıdır: 18. yüzyılın büyük bir kısmında ve 19. yüzyılın başlarında Batılı doktorlar, bebeklerin uyarıcılara karşı aşırı hassas oldukları konusunda uzlaşıyorlardı. Bu, birçok biliminsanının ve doktorun bebeklerin acıyı neredeyse hiç hissetmediklerini belirttikleri 1870'lerde değişti. Bu fikir, tamamıyla 1980'lerde çürütüldü ancak. Bebeklere bakım verenler buna gerçekten inanmışlar mıydı?[3]

Veya ağlama yalnızca bir sesten fazlasıdır: 18. yüzyıl mektup yazarları arasında, "rahatsız edici" bir ağlama; 20. yüzyılın başındaki bir anlatıda, "omurgayı kıran" bir ağlama. Dolayısıyla bir ağlamanın, bebeğe bakım veren ile bebek arasındaki belirgin sınırı aşan

1. Milicent Washburn Shinn, *The Biography of a Baby*, Boston, 1900, s. 20 (gaydalar); *An Interesting Condition: The Diary of a Pregnant Woman*, s. 153 (küçük korna); *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, s. 7 ("acınası şiddetli inleme").

2. Leah Astbury, "'Ordering the infant": caring for newborns in early modern England', Sandra Cavallo ve Tessa Storey (yay. haz.), *Conserving Health in Early Modern Culture: Bodies and Environments in Italy and England*, Manchester, 2017, s. 83-86; John ve Elizabeth Newson, *Patterns of Infant Care in an Urban Community*, Londra, 1963, s. 89-92, alıntı s. 89'da ("dalavere").

3. Joanna Bourke, "The Sentience of Infants", *The Story of Pai From Prayer to Painkillers*, New York, 2014, s. 214-218.

bedensel bir niteliği olabilir ve bu, hislerin kati biçimde beşe ayrılmasına meydan okuyabilir. Bir ağlama, bir sesten çok daha fazlası olarak hissedilebilir. Ses temas edebilir.[1]

Ya da bir ağlama yerel demografiye bağlıdır. 1801'de, bebek ölüm oranı yüksekken Esther Cox, "hasta bir çocuğun içe işleyen ağlayışı"ndansa gürültücü, sağlıklı çocukların sesine "katlanmak yeğdir" demişti. Bir bebeğin ağlayışının sesi, Massachusetts'te on çocuklu, büyük, klan gibi bir aile yetiştirmiş Lois Larcom'a, kendi kızı Emeline'e olduğundan daha farklı geliyordu muhakkak. 1852 baharında, Emeline'in altı bebeğinden dördü, Batı sınırındaki yarısı tamamlanmamış kulübelerde ölmüştü.[2]

Ya da bir ağlama, sıkıntı verecek kadar münasebetsiz olabilir. 1620'de Nottingham'da İngiliz bir kadın, "tüm cemaate büyük bir saygısızlık olarak, kiliseye en gürültücü çocuğu" getirmekten hâkim karşısına çıkarılmıştı. Kayıtlara göre bölge papazı, "saygısızca gürültü" nedeniyle duyulamamıştı. Güneyli, köle bir baba "bebek ağladığında ona vermek amacıyla, sıcak tutmak için gömleğinin içinde şekerli su şişesi saklıyordu" Laura Clark, Alabama plantasyonlarında köle bir çocukken, köle kadınların "bizi sessiz tutmak için" çocuklara düzenli olarak şeker verdiklerini hatırlıyor. Louisville, Kentucky'de bir hapishanede, içsavaştan önce Angie King, sarhoş beyaz bir kadının "ağlamayı kesmezse bebeğin beynini duvara yapıştırana kadar onu döveceği" tehdidini savuşturmak için bebeğini bütün gece yürütmüştü. King ertesi gün gardiyanlara, kocasının onu kölelikten azat etmek için özgürlüğünü satın aldığını kanıtlamak amacıyla "özgürlük kâğıtları"nı hazırlamıştı.[3]

20. yüzyılın sonunda Pine Ridge, Güney Dakota'da "geleneksel" usulleri izleyen Oglala kadınları, bebek ağlamaya başladığında

1. *An Interesting Condition*, s. 23 (omurgayı kıran).

2. *We Have Raised All of You: Motherhood in the South 1750-1835*, s. 90 (Cox); Shirley Marchalonis, *The Worlds of Lucy Larcom 1824-1893*, Athens, GA, 1989, s. 70-71.

3. Emily Cockayne, *Hubbub: Filth, Noise and Stench in England, 1600-1770*, New Haven, 2007, s. 116 ("saygısızlık"); Stephanie J. Shaw, "Mothering under Slavery in the Antebellum South", Evelyn Nakano Glenn, Grace Chang ve Linda Renine Forcey (yay. haz.), *Mothering: Ideology, Experience, and Agency*, New York, 1994, s. 245 ("şişe"); Mark M. Smith (yay. haz.), *Hearing History: A Reader*, s. 37 (Clark); Work Projects Administration, "Angie Boyce", *Slave Narratives: A Folk History of Slavery in the United States. From Interviews with Former Slaves: Indiana Narratives*, Washington, DC, 1941, (eski adı Angie King).

ellerini bebeğin burnuna ve ağzına koyarak nazikçe nefesini keser ve "aynı zamanda onu korkutmamak için yavaşça şarkı söylerlerdi" Bebek mücadele edince onu serbest bırakırlardı. Bu, sessiz kalma eğitimiydi, sesin bir avı kaçırma ihtimaline karşı bebeklere, onları korkutarak ağlamamaları öğretilirdi.[1]

Odamın önündeki, eskiden sessiz olan koridorda bebeğin ağlaması bir nakarat, dizeleri olmayan bir şarkı, vaazsız bir tören. Dinliyorum, yorumluyorum, rahatlatıyorum, tarihe sesi yerleştiriyorum. İnce gaydalar. Bir batağanın inlemesi. HaNang, haNang. Ağlama kulağa çiğ geliyor, dışarı dökülen içsel bir şey. Aynı zamanda ses, doğal görünen şeyin yalnızca kültür aracılığıyla bilindiğini onaylıyor. Doğa ve kültür, aynı şey için farklı terimler olabilir. Hiçbir ses, tarihî koşullarımız, zaman, mekân ve bireyin özellikleri ve özgünlükleri hariç tutularak sezinlenemez ve bir anlam ifade edemez. Bu düşünceyi rahatlatıcı buluyorum, sahte evrenlerin bir reddi.

Ayrıca ağlamanın kesilmesini de istiyorum. Daha kolay rahatlatarak onu kendi gücüne nasıl döndüreceğimizi keşke bilseydik. Beraber yaşayan, Londralı emekli hemşireler ve 20. yüzyıl tıp mesleğinin öfkeli yüreklileri olan vaftiz annelerim Margaret ve Betty ağlamanın bebeğe iyi geldiğini söylüyorlar. Ben öyle düşünmüyorum.

Duşun akan suyu kendi geçici sessizliğini yaratıyor. Boş diyaframım sarkık ve nahoş, ilgiden yoksun. Hamilelikle ilgili azalan merakımla birlikte kan, giderin etrafında dönüyor. Bir ağlamayı duymak gibi, hamilelik de bedenleri ve kültürü birleştirmişti: Utanç ve özgüvenle yapılan, göz ardı edilen ya da kutlanan, giyinmekle ve sözcüklerle şekillenen, bollaşan bir korse, genişleyen veya yukarı kalkan bir önlük, dokunmak için bir metafor, seks veya ebatla ilgili bir hüsnütabir, bir hissetme beklentisi, bir teknolojinin ortaya çıkması, bakmaya ya da görmeye karşı bir tabu veya bir şeyi ya da bir diğerini yemek.

Bebek her zaman bir çeşit yeni başlangıçtır. Şimdi benim, bizim, ayrı durumumuz var. Hemen hemen. Belki. Muntazam özerkliğim, derimin altında saklanan keskin köşelerim gözden kayboldu. Erken

1. Marla N. Powers, *Oglala Women: Myth, Ritual and Reality*, Chicago, 1986, s. 56 ("korkutarak"); benzer bir Ojibva alışkanlığı için ayrıca bkz. Thomas Peacock ve Marlene Wisuri, *The Four Hills of Life: Ojibwe Wisdom*, Afton, 2006, s. 38.

modern dönem beyaz kanı gibi, süt damlacıkları mememden aşağı, bakımsız karnımın alışılmadık, boş çadırına doğru akıyor. Duşun suyuyla yok olan pıhtılara karışıyorlar. Ebenin dediğine göre suyun sıcaklığını düşürmek, bu solgun kaçışı durdurabilir.

Bebeğin ağlaması tüm düşünceleri durduruyor, kalbimi derinden etkiliyor. Molly'nin doğum derslerini düşünüyorum, oyuncak bebeği nasıl elden ele gezdirerek farklı rahatlık şekilleri uydurduğumuzu, o zaman saçma ve soyut olan acemi görevi. Şimdi, daha giyinmeden bile: Aç mısın, yorgun musun? Ağlama, geri kalan her şeyi süreksiz hale getiriyor.

Süreksizlik sadece günümüz bebeğiyle değil, geçmişte bebek bakımıyla ilgili kalanlardan bilebildiklerimiz için de geçerli. Bir siyasi tarihçi olsanız ve parlamento ya da kongre kayıtları için arşivleri tarasanız, hemen hemen süreklilik gösteren siyasi konuşmaların kayıtlarını bulabilirsiniz. Ama küçük bir bebekle yaşamak ve ona bakmakla ilgili kayıtları ararsanız –yeterince ararsanız ve nereye bakacağınıza dair bir önseziniz varsa– geniş ama yüksek oranda parçalara ayrılmış ve tamamlanmamış bir arşiv bulursunuz.

Bebeğin gözyaşlarını duymaya dair doğumdan önce bulduğum zayıf, kırık dökük kanıtlar, örneğin, koruma alanlarındaki Ojibva veya Oglala yerlileriyle antropologların yaptığı görüşmelerdeydi; yayımlanmış bir günlükteki bir yorumdaydı; eskiden köle olan kadın ve erkeklerle hükümet destekli yapılan görüşmelerde sarf edilen rasgele bir-iki cümledeydi; bir avuç elyazması mektuptaydı; bir 17. yüzyıl kilise kaydındaydı.

Toplanmış ve üstüne düşünülmüş bu arşiv, en iyi ihtimalle anekdotlardan oluşabilir. Geçmişteki İngiliz ve Amerikalıların en konuşkan ve okuryazarları bile –18. yüzyıldan 20. yüzyıla dek, birbirlerine yüz binlerce mektup yazmış ayrıcalıklı beyaz orta sınıf– nadiren gündelik bebek bakımının ayrıntılarıyla ilgili yazmışlardır. George dönemi kadınları konusunda uzman, önde gelen bir tarihçi, "Burada kanıt, en parçalı halinde," diye yorum yapmıştı.[1]

1. *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, 1998, s. 110.

Bana öyle geliyor ki anekdot anlatmak, büyük T'li Tarih'le –kölelik kurumu, sanayileşmenin yükselişi, devrimci ideoloji– bebekle yaşamanın olağanlığı arasında hareket etmek için güçlü bir araç. Anekdotlar, süreklilik gösteren kayıtlar olmamasına ve genellikle geride kalan küçük arşiv izleri küçük ya da önemsiz olsa bile bir bebekle birlikte olmaya ışık tutan birbirinden farklı türden sahneler, görüşler veya objeleri yorumlamaya dair nadir bir fırsat sunar. "Acaba neye benziyordu?" diye sormanın tek aracıdırlar.

Anekdotlar, gündelik, sıradan ve daha geniş bir bakış açısından uzakta olanları yakından inceler. Bugün bile , bebeklere bakım verenlerin deneyimleri, anekdotlar sayesinde gün yüzüne çıkıyor – birbirlerine anlattıkları hikâyeler olarak. "Postacı kapıyı çaldığında tam bebeği uyutmak üzereydim ve günün geri kalanında çok huysuzdu." Ya da "*Bu* mamayı daha çok seviyor." Ya da "O kadar yorgundum ki kırmızı ışıkta geçtim." Anekdotlar önemsiz ve önemli olanları bir araya getirir ve bir şekilde onları aynı telaffuz eder. Burada, şimdi, öyleler.

K ile paylaştığımız açık anekdotlar, gözyaşlarının ne anlama geldiği veya onları durdurmak için neyin işe yaradığına dair açıklamalarda birbirini yakalıyor: Bu, açlık sebebiyle ağlama. Dün şey olduğunu hatırlıyor musun... Bu, yorgunluktan. Bu, aşırı uyarılmaktan. Kendini beğenmiş bir şekilde "son derece iyi bir bebek"e sahip olduğunun farkına varan ve "ağlayan bir bebeği olsa ne yapacağını bilemeyen" 1970'lerde Londra'da yaşamış kadınla aynı durumda olmadığımızı fark ediyorum. Bizim bebeğimiz çok ağlıyor ve ben şimdiden azminin hayranı, her türden eleştiriye karşı savunucusuyum. Zamana ayak uydurarak ve büyük bir rahatlamayla, birbirimize kötü bebek diye bir şeyin olmadığını söylüyoruz.[1]

Bazen gözyaşları ve buruşmuş suratı bebeğimizin esas hali gibi geliyor. Her zaman ağlayarak uyanıyor. Kuzey Amerika ovalarında Lakotaca konuşanların, "uyanıp annesini isteyen çocuğun mızmızlanması, sızlanması, ağlamak üzere olması" anlamına gelen bir fiilleri olduğunu öğreniyorum. Duyduğumu, algıladığımı, bebeğe bakmanın nasıl hissettirdiğini tanımlamak için sözlüklere uzanıyo-

1. *From Here to Maternity: Becoming a Mother*, s. 252 ("iyi bir bebeğe").

rum. Bazen geçmişle ilgili bilgi sahibi olmak, söylenebilecekleri genişletiyor.[1]

İşleri doğru düzgün yapmak için temkinli davranıyorum ve anlamak için çok gayret ediyorum. M'nin gözyaşları yavru bir kedininkiler gibi, hız kazanmadan önce miyavlıyor sanki. Gözyaşları onun olduğu kadar benim de. Mutlu-üzgün ve üzgün-mutluyum ve çoğunlukla kendi düşüncelerimi duyamıyorum.

1. Amerika Yerlileri Çalışmaları Araştırma Enstitüsü, Indiana Üniversitesi, Sözlük Veritabanı.

10
Yatakta Kalma Ayı

Bir ay. Altı hafta. Ya da belki sadece bir hafta veya on gün. Doğum yapanın iyileşmesi ve bebeğin beslenmesi, yenidoğanı hayatta tutmaya dayalı o dağınık ve yoğun ilk günler için farklı zaman aralıkları tahsis ediliyor. Bazen akrabalar, hizmetçiler ve üvey ebeveynler etrafta geziniyor, doğum yapana yardım ediyor ya da onun yerine bakıyor, bir yandan da sayıyor.

Yatakta kalma ayı, iyileşme dönemi için bir ad. Ya da lohusalık ve oturma ayı. İnsanlar zamanı nasıl sayıp sınıflandırıyorlardı? Ve sayma boyunca, bu yeni tür hesaplamaya ne tür bağlar ekleniyordu?

Karanlık ocak ayında evimde gündüz ve gece birlikte hızlıca ilerliyor. Geçmişim, sıradan hayatım büyük bir hızla uzaklaşıyor; geleceğim uzakta ve odak dışı. Sadece uzun, bulanık bir şimdi var, bebeğin yaşının günlerine göre tek tek hesaplanıyor. Ya da belki doğumdan beri benim günlerim. Geçmişten bir araya getirilecek kırıntılar, gelecek konuların ipuçları var.

Üç gün sonra

"Doğum sonrası depresyon" modern bir kavram. Bu cümle bir zamanlar iltifat olarak kullanılıyordu. Flörtöz gözler, açık mavi renk erkekleri cezbediyordu.[1] "Senin güzel hallerin, açık mavi gözlerin /

1. Doğum sonrası depresyonun İngilizce karşılığı *baby blues*'dur. Bu aynı zamanda açık mavi renk göz anlamına da gelir. (Ç.N.)

Beğenip seçme hakkı veriyor sana" diye yazmıştı bir 19. yüzyıl şairi. 1940'lardan itibaren, doğumdan sonraki birkaç gün içinde değişen ruh hallerini tanımlamak için kullanılmaya başladı. Bunun ne olduğunu biliyorum. 1978'de *Our Bodies Ourselves*'i [Kendi Bedenlerimiz] yazan feminist bir kolektif, "üçüncü günde birçok kadının artık çok bilinen 'doğum sonrası depresyon'a sahip olduğunu" belirtmişti. Ağlayabiliriz; kâbuslar ya da korkutucu fanteziler görebiliriz; eksik "annelik duygumuz" nedeniyle korkabiliriz ya da endişelenebiliriz. Evlere giden İrlandalı hemşire Ellen George, önceden buna güldüğünü hatırlıyor: "Üçüncü günde gelseydin beni ağlama günümde yakalardın!" Annesi onu üç haftalığına eve getirmişti ki bu muhteşemdi.[1]

Süt gelmeden önce, ağız sütü geliyor. Erken modern doktorlar, bebeğin ilk günde hiç süt emmemesi gerektiğini ve ikinci günden sekizinci güne dek bir başka kadın tarafından emzirilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Mantığa göre, bir kadın doğum yaptığında sütü sulu ve zayıf oluyordu, "Pis, Tortulu ve Kesilmiş" ve dolayısıyla kalitesiz. Ama bu bakış açısı değişti. 1920'lerde bebeğin ilk ayı hakkında Truby King'in çok satan kitabını alabilirdiniz: "Yaklaşık bir gün boyunca bebek genellikle neredeyse hiçbir şey alamaz – krema gibi görünen birkaç çay kaşığı sıvı; ama her bir damlası kıymetlidir." Bu, basmakalıp hale gelmişti. Elli yıl sonra, eski barmen Anne Bloomfield emzirmekten nefret etti ve dört gün boyunca emzirmedi, ama en azından bebeğin "ağız sütü vardı, dolayısıyla problem yoktu, biliyorsunuz, iyi bir şey olduğunu söylüyorlar" Biberon Bloomfield'ın alternatifiydi.[2]

Batı Georgia, 18. yüzyıl. Bir beyaz gözlemcinin kayıtlarına göre, eğer bir Cherokee kadın doğumda ölürse, "kadının yakınlarından kim süt veriyorsa çocuğu alıp emzirir ve o çocukla kendi çocukları

1. Kavram için bkz. *OED*, alıntı *Magazine of Poetry* of 1892 ve *Our Bodies Ourselves*, Boston, 1978; *From Here to Maternity: Becoming a Mother*, s. 145.

2. Patricia Crawford, *Blood, Bodies and Families in Early Modern England*, Londra, 2014, [2004], 5. Bölüm, alıntı s. 147'de ("kesilmiş"); F. Truby King, *The Expectant Mother, and Baby's First Months: For Parents and Nurses*, Wellington, 1925, s. 59; *From Here to Maternity*, s. 181 ("iyi bir şey").

arasında ayrım yapmaz" Onların arasında öksüz diye bir kategori yoktur.[1]

1970'lerde kızıl saçlı, açık tenli bir manikürcü olan José Bryce, kendisini o kadar kuru ve tuzlu hissediyordu ki vücudunu bir gevrek imalatçısına satabilirdi. Hamileliği "kahrolası bir hastalık" gibi hissettirmişti. Şimdi o kadar çok dikişi vardı ki kolayca oturamıyordu. Dikişlerinden bir tanesi "kablo teli gibi, kocaman bir düğüm"dü. Dünyanın geri kalanı yavaşça kaybolmuştu: "Haberleri izliyorum ve üçüncü dünya savaşı çıkmış olsa bile o an pek de önemli değil."[2]

Kanepedeyim, yüzüm şömineye dönük: Bebeğin dört damla emişi yutkunmaya dönüyor. Doğum yüzünden bozulmuş yüzündeki cildi pürüzsüzleşmeye başlıyor. Benim çukur çenemi almış ya da K'nın çukur çenesini. Romantik aşkı hissetmeye alışkınım, o yüzden bu derinlere dalma, bu düşüş beklenmedik, hatta gelişigüzel hissettiriyor.

20. yüzyılın başında Kanada'da, Great Whale River'ın İnuitleri arasında, yeni bir anne, kafası çadırın kapısına doğru olacak şekilde bir hafta boyunca yatardı. Eğer şanslıysa genç bir kız ona yardım ederdi: Bir sonraki hafta her türlü ağır işten kaçınırdı. Kuzey Alberta'daki ya da Newfoundland'daki Kanadalı beyaz anneler de az eylemde bulunmaları için teşvik edilirlerdi. Hafif şeyler yemeli ve karın desteği için pazenden yapılmış korse giymelilerdi. Aralarından biri, daha sonra ebenin bakımıyla ilgili şunları hatırlıyordu: "İlk gün çay, tereyağı ve ekmek vardı. Sonra üç gün boyunca bunlar yoktu, üç gün kuru ekmekle yaşadım... Yatakta dik oturmanıza izin yoktu."[3]

1. Alexander Longe, "A Small Postscript on the Ways and Manners of the Indians Called Cherokees", David H. Corkran, (yay. haz.) *Southern Indian Studies*, Cilt 11, 1969, s. 34 ve bkz. Julie L. Reed, "Family and Nation: Cherokee Orphan Care, 1835-1903", *American Indian Quarterly*, Cilt 34, 2010, s. 312.

2. *From Here to Maternity*, s. 48 ("hastalık"), s. 124 ("kablo teli"), s. 163 ("dünya savaşı").

3. Irma Honigmann ve John Honigmann, "Child Rearing Patterns among the Great Whale River Eskimo", *University of Alaska Anthropological Papers*, Cilt 2, 1953, s. 33; Wendy Mitchinson, *Giving Birth in Canada, 1900-1950*, Toronto, 2002, s. 89 ("çay"), s. 286-288.

Alberta'dan daha da güneyde, 1930'larda koruma bölgelerinde yaşayan Ojibvalar arasındaki yaşlı kadınlar doğumdan sonra yatağa bağlı olma fikri karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Eski günlerde bu yapılmazdı: "Anne ayağa kaldırılır ve içmesi için yerlilerin ilacından verilirdi. Her ne kadar iki-üç gün iş yapmasa da etrafta yürürdü ama yatağa uzanmazdı." Yeni doğan bebekler yosuna ve sincap ya da sansar derisine sarılırdı. Söylenene göre o günlerde çok az bebek ölürdü: "Yavru kedi gibiydiler, hemen yaşamaya başlıyorlardı."[1]

Yedi gün

Doğum koçumuz Molly ziyaret ediyor, bacaklarını koltukta yukarı çekmiş, bebeği kucağında tutuyor, yüzü bebeğin yüzüne yakın. Aslında akşam ve birkaç gün daha kalmasını istiyorum. Hayatımın sonuna kadar onunla arkadaş olmak istiyorum. Ama bunları söylemiyorum. Duygularıma güvenmeyerek ve ses tonumu ayarlayabileceğimden emin olmadığımdan bunların hiçbirini söylemiyorum. K ile ikimizin bildiğinden daha fazlasını biliyor Molly. Onun bebeği sevmesini, ona olan sevgisini izliyorum; duyguların yeni bir hesaplaması.

Yedinci ya da dokuzuncu günde, Margaret Charles Smith bir çeşit karşılama hareketi olarak evin içinde bebekle ve bir yüksük suyla dolanıyor. Söylenene göre bebeğin ruhu daha önce henüz yerleşmemişti. Bu, 1926 senesi ama böyle gelenekler, Alabama'dan Batı Afrika'ya, kölelik günlerinin öncesine kadar uzanıyor. Annesi işini bitirdiğinde yüksükteki suyu bebeğe içiriyor. "Sadece bir yudumdu. Bir yudum değildi. Küçük bir yüksüktü." Margaret annesine itaat ediyor (aslında anneannesi, onu büyüten kadın): "Bana neden olduğunu hiç açıklamadı ama görüyorsunuz yaşlı bir insan, yaşlı insanlara itaat etmeyi severim." Birkaç yıl sonra hatırlayıp bir görüşmeciye anlattığına göre, yüksüğü geri koymuş.[2]

1. *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, s. 15-16.
2. *Listen to Me Good: The Life Story of an Alabama Midwife*, s. 51.

19. yüzyılın başında İngiltere ve Kuzey Amerika'daki varlıklı orta sınıf arasında, anne ve bebeğin bakımı için "doğum sonrası hemşiresi" istihdam etmek yaygındı. İlk hafta bitip ikinci hafta başlarken, anne ve çocuk hâlâ üst katta kalıyorlar. Warwickshire'lı bir tekstil imalatçısının eşi, doğum sonrası hemşiresinde, bedensel kuvvet ve çok az uykuyla idare edebilme özelliklerini arıyor. (Bebek bir karyolada ya da beşikte, hemşirenin yakınında uyuyor.) Diğer özellikler arasında, doktordan tavsiyeler almak; sevecen, nazik ve kibar, aynı zamanda enerjik olmak; bebeğin düzenini ve temizliğini teşvik edecek deneyime sahip olmak var. 1850'lerde, üst kattaki varlığı, önemli bir saygınlık nişanı haline geliyordu.[1]

19. yüzyılın bolluğu arasında bunun nasıl hissettirdiğini anlamak benim için zor. İki nesil kadının tanıdığı "Monroe Ana", "insan sevgisinin çekiciliğiyle dolu", "bilge olduğu kadar iyi, sevecen olduğu kadar güçlü" olarak tanımlanıyordu ve Johnstown, New York'ta iki nesil anneye bakıcılık yapmıştı. Biri şöyle anlatmıştı: Bir bebek "onun ellerinde sanki kuştüylerine sarılmış gibi huzurla yatıyordu" Ama *Ruth Hall*'da bir romancı, genç bir anneyi, doğum sonrası hemşiresiyle sessiz bir savaş içinde tahayyül etmişti. Mrs. Jiff'ten "bebeği alıp, gecenin *bir kısmında* sessiz tutmasını" isteyip isteyemeyeceğini merak ediyordu.

Konfedere Texas, içsavaşın bitimi, Güney köleliği hezimete uğruyor. Eskiden köle olan Chloe Ann isimli bir kadın, "on iki Klu Klux[2] oraya geldiğinde" bir haftalık bebeğiyle kulübesindeydi. Aile anlatılarına göre, "bir bir geldiler ve Chloe hepsini birer birer dövdü" Uzun vadeli şiddet biçimlerine, geniş ölçekli değişime karşı yerel direnişe bir bebek yüzünden ara verilmiyordu.[3]

1. Bu ve bir sonraki paragraf için: Mrs. William Parkes, *Domestic Duties or, Instructions to young married ladies*, Londra, 1825, s. 319-332; Elizabeth Cady Stanton, *Eighty years and more*, New York, 1898, s. 118 ("Anne Monroe"); Fanny Fern [mahlas], *Ruth Hall: A domestic tale of the present time*, New York, 1855, s. 43.

2. Ku Klux Klan. 1865'te ABD'de kurulan, beyaz üstünlüğünü savunan, ırkçı örgüt. (Ç.N.)

3. Patrick Minges, *Far More Terrible for Women: Personal Accounts of Women in Slavery*, Winston-Salem, 2006, s. 148-150.

1914 yılı. Vita Sackville-West, Dışişleri'nde kendini işine kaptırmış eşi Harold'dan bir mektup alıyor. "Geçen gün doğan tuhaf, küçük, komik şeye benim için sarıl." Harold arkasında Vita ve bebeğin yanı sıra, hizmetçiler ve bir dadıyla dolu bir ev bırakmıştı.[1]

1960'ların sonu. Koreli bir askerin gelini, ufak bebeğine Korece bir ninni söylüyor. Kocası bağırıyor, "Korece söyleme!" O zaman kadın, bebeğinin Amerikalı olduğunun farkına varıyor. 1952'den beri Amerika Birleşik Devletleri'nde oluşan böyle asker ailelerin gelinleri genellikle çift dillilerdi.[2]

K'nın göçmen ailesine –Rusça ve Almanca konuşuyorlardı– onunla sadece İngilizce konuşmaları söylenmişti ve bizim de çocuğumuza devretmek zorunda olduğumuz tek şey bu.

İngiltere'nin kuzeyinde bir kömür madenciliği bölgesi, 19. yüzyılın son on yılı. Kocası yine işsiz, dolayısıyla kadın fiziksel olarak hayatta kalmakla çok meşgul. Adamın işsiz olması sıradan: Bazen geceleri çalışıyor, diğer zamanlar, evlendiklerinden beri işsiz ve kadın kendi ailesinin, adam kendi ailesinin yanına döndü. Hamileyken de durum aynıydı. Dikiş makinesi kirayı ödemek için satılmıştı. Bakıcı yedi şilin altı penny'e mal olmuştu. "Bebek doğduktan sonra ilk gece dışarı çıkışım cumartesi günü alışveriş içindi. Et, sebze-meyve ve evi yakın olan... [annem] gelene kadar idare etmek için gerekenleri alabileceğim 1 şilin, 7,5 penny'im vardı." Kocası iş bulmak için oradan oraya dolaşıyordu. "Oğlanlar için maden ocağı" dışında hiçbir şey yoktu.[3]

Kömür madencisinin eşi, o cumartesi alışveriş gezisinden önce on gün yatakta kalmıştı. Tanıdığı kadınlar, bu yatakta kalma zama-

1. Harold Nicolson'dan Vita Sackville-West'e, 15 Ağustos 1914, Nigel Nicolson (yay. haz.), *Vita and Harold: The Letters of Vita Sackville-West and Harold Nicolson*, New York, 1992, s. 53.

2. Ji-Yeon Yuh, *Beyond the Shadow of Camptown: Korean Military Brides in America*, New York, 2002, alıntı s. 100'de.

3. Bu ve bir sonraki paragraf için: Margaret Llewelyn Davies (yay. haz.), *Maternity: Letters From Working Women*, 1978, [1915] s. 46 ("lüks"), s. 49 ("kalkma"), s. 187 ("ilk gece"), s. 189 ("maden ocağı"), s. 190 ("daha zor").

nını dört gözle bekliyorlardı: "Hareket etmemek ve dinlenmek lükslerin lüksüydü." Birçoğunun bunla ilgili güçlü duyguları vardı. "Onuncu günden önce kalkmama izin yoktu, kimsenin de kalkabilse bile bunu isteyeceğini sanmıyorum." Gelecek aylarda ve yıllarda, dört bebek daha olacaktı, anneden ve kız kardeşten daha fazla yardım gelecekti ve yeni Britanya başbakanı Lloyd George sayesinde, annelik yardım parası onu rahatlatacaktı. Şöyle soruyordu: "Kim, biz annelerden daha çok çalışıyor? Sıklıkla söylediğim gibi, genellikle yirmi dört saatin yirmi saati çalışıyoruz. Bazı günler bir lokma yemek yemek için zar zor oturduğum oluyor."

On dört gün

1939'da doğmuş Vancouver'lı sanatçı Carole Itter, tükenmişliğin, sonsuza kadar bir arabanın içinde mahkûm olmak gibi olduğunu düşünüyor. "Zaman, bir karnın boşluğu ve bu memelerin doluluğuyla ölçülüyor, sonra tersine dönüyor. Böyle bir yorgunluğu hiç bilmiyordum, arabayla bir günde Vancouver'dan Halifax'a, Halifax'tan Vancouver'a, tekrar Vancouver'dan Halifax'a ve yine Halifax'tan Vancouver'a gitmek kadar zor, iki haftalık, bugün iki haftalık, aralıksız üç saatten fazla uyumadım, rüyalarım çok zengin, tuhaf."[1]

Bazen bebek, K'nın göğsünde uyuyor, bazen yatak odasının kapısından birkaç adım mesafede olan kanepe kadar uzakta. Göğsümde uyunamayacak kadar çıkıntılı ve hassasım ama K'nın cömertliği nazik olsa da tam doğru hissettirmiyor. Genellikle bebek de benimle hemfikirmiş gibi görünüyor ki bu hiç kimseyi memnun etmiyor. Bebek ve ben bir işaretler denizinde yüzüyoruz – gözyaşları ve seğirmelerle kurulan bir iletişim akıntısı. Bebek hep aç, ben de öyle.

Doğu Londra'daki Lambeth'in işçi sınıfından Violet Harris, "Yedi gün boyunca, yatağını düzeltmek için bile yataktan çıkman yasaktı. Sonra onuncu ya da on birinci günde kalkardın ve on ikinci günde dışarı çıkardın, yani kilise töreni için. On dördüncü günde,

1. Carole Itter, "Cry Baby", Laura Chester (yay. haz.), *Cradle and All: Women Writers on Pregnancy and Birth*, Boston, 1989, s. 213.

eğer iyiysen bebek vaftiz edilirdi," diye anlatıyordu. 20. yüzyılda, kilise töreni kimle konuştuğuna bağlı olarak ya geleneksel ya da batıl inanç oluyordu.[1]

On dokuz gün

Arizona'daki Maricopa koruma bölgesinde oruç artık sona eriyor. 1898'de Hopiler arasında doğan Helen Sekaquaptewa on dokuz gün sonra tekrar tuz ve kırmızı et yiyebilir. Yalnızca mısır ve iyi pişmiş sebzeler yiyordu. Yirmi günlük bir dönem boyunca evin günlük işlerini halletmek için kayınvalidenin her gün gelmesi âdetti. Her gün, bir buhar banyosu Helen'in iyileşmesine yardım etti. Sıcak taşlar, sedir dalları ve suyla dolu bir leğenin üzerinde duruyor. "Gerçekten iyi hissettiriyor." Tüm bunları, onun hikâyesini yazan, Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints'ten Louise Udall'a aktarıyor. Hopi geleneklerinin anlatısından sonra Helen, kayınvalidesinin, Oraibi'de yaşadığı için "dört günde bir geldiğini" ekliyor.[2]

Helen Sekaquaptewa'nın topluluğunda saymanın mısırla işaretlendiğini fark ediyorum. "İlk gün, yirmi günü saymak için kayınvalide odanın dört duvarına da beyaz mısırunuyla, her biri on beş santim uzunluğunda beş yatay çizgi çiziyor ... Her dört günde bir, bir çizgi duvardan siliniyor."

Neşe, kafa karışıklığı, kesintiler ve yorgunlukla bu tarihî anekdotlara henüz uzun zaman harcayamıyorum. Böyle benzerlikler, böyle zıtlıklar yaratan geçmiş bağlamlarda yolumu zor görüyorum.

Arkadaşım Jen, kucağında dört aylık bebeği Jack'le şöminenin orada benimle konuşuyor. Eski hayatına geri dönmek için çok çabalıyor. Kelimeleri cömert ve esprili, ruju her zamanki parlak feminist kırmızısı. Tarihe tutunmaya çalışıyorum. Her bir projemiz bir şeyler ifade etmeye çalışıyor. Birbirimize bakışlarımız biraz yabani, ayarsız.

1. *Growing up in Lambeth*, s. 94 ("yasaktı"); Michael Young ve Peter Willmott, *Family and Kinship in East London*, Glencoe, 1957, s. 39-40 (doğum sonrası seremoni için kiliseye gitmek).

2. Bu ve bir sonraki paragraf için: Helen Sekaquaptewa, *Me and Mine: The Life Story of Helen Sekaquaptewa as told to Louise Udall*, Tucson, 1969, s. 180-181.

Üç hafta

Sam üç haftalık. Bir öğretmen olan Jo Ingram bir kızı tercih ederdi ama uyum sağlıyor. Pembe pamuklu çarşaflar istemişti –güzel olduklarını düşünüyordu– ama onun yerine mavilerini almıştı. "Bir oğlan, cinsiyetçi bir çocuk yetiştirmek"le ilgili kaygıları vardı. Şimdi "onu bir oğlan olarak tanımaya başlıyorum" diye düşünüyordu, "umarım çok fazla fark yaratmaz". Belki kendisiyle ilgili diğerlerinden farklı olduğuna dair bir hissi vardı: 1970'lerde Britanya'da o dönem, beş kadından yalnızca biri kız çocuk istiyordu. Oğlanların popülerliği özellikle ilk bebekler için çok güçlüydü. Jo, Steve'le birlikte yaşıyordu ve Steve bebek bezleriyle ilgileniyordu. Erkeklerin tuvaletinde bebek bezi değiştirmek için araçlar yoktu çünkü erkekler bebeklerin altını değiştirmezlerdi.[1]

22 Ağustos 1798, Liverpool. Bir pamuk tüccarının eşi olan Hannah Rathbone, birkaç kelimeyle günlük tutuyordu. Oğlu Theodore'la geçen zor günleri kaydediyordu. Üç haftalıkken şöyle yazmıştı: "Küçük oğlan artık hiç olmadığı kadar sessiz ve uslu." Ve sonra: "24'ü fırtınalı bir geceydi ama canım küçük oğlum, genellikle olduğu gibi iyi uyudu ki bu benim için çok büyük bir rahatlık." Günlük kendi durumunun ve çocuğununkinin nasıl değişebildiğini de aktarıyor: "Bir başka kötü gece ve baş ağrısı dolu bir gün. Çocuk çok ağladı, ona biraz Dalby's verdim" (yatıştırıcı bir ilaç).[2]

Akıllı, aksi, uyumayan, sinirleri bozuk bir bebeğe sahip olduğumuzu öğreniyoruz. Rahatlamamıza izin vermeyecek gibi.

Georg'ann –doğum koçu, yetişkin bir çocuğun annesi, doğum aktivisti, bu sabahın ziyaretçisi– hassaslığını "zekâ" olarak adlandıran kişi.

1930'larda Amerika'nın güneyindeki bir hasat festivalinde, "zeki" bir bebek sık sık ağlamayan bebeğe deniyordu genelde. Beyaz bir kiracı kadın, hasat festivali sırasında bebeğinin neredeyse üç

1. *From Here to Maternity*, s. 119-120, 215-216.

2. Emily Rathbone Greg (yay. haz.), *Reynolds-Rathbone Diaries and Letters 1753-1839* (kişisel basım), 1905, s. 76-77.

saat boyunca ağlamadan yatakta yatacak kadar zeki olduğuyla övünüyordu. Araştırmacı Margaret Hagood'a anlatıldığına göre, "Bu beceri dikkat çekti ve nihayet yaşlı kadınlardan birkaçı kadını paylayarak, 'Derhal bebeği al ve besle. Sadece zeki diye onu açlıktan öldürmene gerek yok,' dediler."[1]

San Francisco, 1896. Jeong Hing Tong ilk çocuğunun doğumundan sonra, bir aylık bebeğinin "kırmızı yumurta ve zencefil partisi" ni[2] bekliyordu. Foshan kasabasından göç etmiş bir Çinliydi ve 1848'deki Altına Hücum'la gelenlerin ve Asya'dan gelen ilk grup Amerikalı göçmenin uzun süredir devam eden geleneğini takip ediyordu. Çin mahallesinde böyle kadınlar genellikle tamamen kapalı yaşarlardı. Dışarı çıktıklarında, bağlanmış ayakları yüzünden alay edilirlerdi. Jeong'un yumurtalar ve zencefil, şans ve iyileşme planları devasa bir depremle aksayacaktı. İnsanlar sokaklara doluşacaktı. Jeong, bebeği kollarında, bir atın çektiği arabayla Golden Gate Köprüsü'ne gitmeyi başaracak ve alevler içindeki şehri izleyecekti.[3]

1916 veya 1918 civarında, kırsal Mississippi'de kiracı çiftçi olarak yaşayan siyah kadınların çoğu, yerel deyişle, bir annenin "yatakta kalma ayı"na dair geleneği izlemeye çalışıyordu. Eğer şanslıysanız, "Ayımı tarlada geçirmedim," diyebilirdiniz. Birçoğu yatakta bir hafta bile kalmıyordu. Önemli olan yılın hangi mevsimi olduğuydu. Bir kadın, bir "yaz bebeği"yle yalnızca dört gün yatakta kalabildiğini ama yılın başka herhangi bir zamanında doğan bir bebekle daha uzun kalabileceğini söylemişti. Çiftliğin en meşgul olduğu aylar, pamuk ve mısır için çapalama ayları olan mayıs ve haziran'dı, ekim ve kasımda pamuk toplama sezonu başlıyordu. En gevşek haftalar, haziranın ortasından eylülün ortasına kadar olan zamandı.[4]

1. *Mothers of the South: Portraiture of the White Tenant Farm Woman*, s. 137.

2. Bebeğin birinci ayını doldurmasının kutlandığı bir Çin geleneği. (Ç.N.)

3. Connie Young Fu, "The World of Our Grandmothers", Asian Women United of California (yay. haz.), *Making Waves: An Anthology of Writings by and about Asian American Women*, Boston, 1989, s. 37-39.

4. Helen M. Dart, *Maternity and Child Care in Selected Rural Areas of Mississippi*, Washington, 1921, s. 4, 30, 40-41.

Pek içsel bir hayat yok. Yalnızca bebekle aramda uzayan zamanda ve eski hayatımla bir şekilde aniden değişen sahne arasında yaşıyorum. Kendim için ve onun için varım. Neler olduğunu yakalamak zor. Neredeyse gözkapakları olmayan gözlerine bakmak, yüzündeki beyaz lekelerin yok olduğunu fark etmek, tüm dikkatini ona vermek daha kolay.

Eskiden dışarıya bakardım, aşağıya değil. Erken modern İngiliz kadınlarına "erkeklerle birlikteyken aşağıya bakmaları, gözlerinde bir bebeğe bakıyormuş gibi gözlerini dikerek ve iç çekerek durmamaları" söylenmişti. Bu, kadınların davranışlarında neyin doğal ve kabul edilebilir olduğunun yanı sıra, kadınların erkeklere olan itaatini sağlamak için gereken talimatları da anlatıyor.[1]

K işteyken (babalık izni bir sonraki sömestr başlayacak) bir arkadaşım geliyor ve durup düşünüyorum. Ortaçağ insanlarının, midelerinde yer alan bir duyguya sahip olduklarını okuduğumu hatırlıyorum: İnsanın dua etmek için hevesini kaybetmesine dair bir his. Görünen o ki duygular zamanla kaybolabiliyor, toprağa karışmış bedenlerin içinde, geride bırakılabiliyor. İnsanlar duygularının yalnızca beyinde, sinirlerde ve kalpte, bilim ve romansın çağdaş hedefleri olan fMRI testlerinde ve tebrik kartlarında değil, aynı zamanda dalakta da yer aldığını düşünüyorlardı. Bağırsakta. Karaciğerde. Dolayısıyla bir insanı huysuz ya da kızgın olarak nitelendirmek[2], tamamen bedensel bir şey anlamına geliyordu.[3]

Emzirirken, bu alışılagelmemiş yerlerde duygular olması fikri bir şekilde daha sezgisel bir anlam ifade ediyor. Memelerimdeki süt yalnızca bebeğin "ağızlığı"na "inmiyor" (kabaran, kuvvetli bir his),

1. *England's Merry Jester*, 1694, alıntı: Laura Gowing, "'The Manner of Submission': Gender and Demeanour in Seventeenth-Century London", s. 33.

2. Orijinal metinde huysuz için *splenetic*, kızgın için *having a gall* kullanılmıştır. İngilizcede *splenetic* aynı zamanda dalakla ilgilidir ve *gall* ise safra anlamına gelir. (Ç.N.)

3. Duygu tarihinden bu örnek için bkz. Joel Pfister, "On Conceptualizing the Cultural History of Emotional and Psychological Life in America", Pfister ve Nancy Schnog (yay. haz.), *Inventing the Psychological: Toward a Cultural History of Emotional Life in America*, New Haven, 1997, s. 31-32.

aynı zamanda bebeğin ağlamasına, bir başka bebeğin ağlamasına, bir arkadaşın sıyrılmış dizine, aşırı duygusal bir reklama, bir çiftin ayrılma haberine de empatik bir cevap. Dünyaya dair bu duygu yanıtları, yüksek sesle söyleyebildiğim şeylerden önce geliyor. Tuhaflar, gelişigüzeller ve garip bir biçimde neşelendiriyorlar. Bunları tam olarak göğsümde hissediyorum.

Dört hafta

17. yüzyılda Londra'da, çaresiz anneler bazen dört haftalıktan küçük bebeklerini terk ediyorlardı.[1] Muhtemel terklerin nedenleri genellikle gayrimeşruluk, dul kalmak ya da...

Anne kaybı ya da yetimhane üzerine olan bir yığın kitabımın sırtını duvara çeviriyorum. Konuları midemi bulandırıyor ya da panik yaratıyor. Öncekinden de aceleyle, yol gösteren konuya tutunuyorum: Yaşayan bir bebeğe hayattayken annelik etmek.

Ojibva hikâye anlatıcısı Louise Erdrich, New Hampshire'daki evinde. "Doğumdan kısa süre sonra, bebeği beslerken, bir anne olarak yazarken insan derinden etkileniyor," diye gözlemlemiş. Tarih 1990'ların ortası ve o bir anı kitabı hazırlıyor. Üç küçük kızı hâlâ evdeler. En küçükleri, bebek. "Şeytanın yüzüne tamamen bakmak imkânsız gibi ve merhamete, keyfe ve hevese gölge düşüren kötülük, canilik ve zalimlik hakkında... ikna edici bir şekilde yazmak zor."[2]

1782'de Boston'da, Sally'nin yeni doğan bebeği, görümcesinin bugüne kadar gördüğü "en boğumlu bebek". Belki bu cümle bebeğin görünümünü yansıtıyor: Çırpı gibi, kordona benzeyen kollar ve bacaklar, boğumlara dolanmış uzuvlar. Ya da belki bu bebeği çözmek zordur, yorumlamak meşakkatlidir, açıklamaya ya da teselliye dirençlidir. Ya da belki, 18. yüzyıldaki kulaklara daha aşina olacak

1. Tim Reinke-Williams, *Women, Work and Sociability in Early Modern London*, Houndsmills, 2014, s. 33.

2. Louise Erdrich, *The Blue Jay's Dance: A Memoir of Early Motherhood*, New York, 1995, s. 146.

biçimde "boğumlu", henüz biçimlenen belli bir tür karakter manasına geliyordur. Sert ve zorlu, hatta haşin. Bebek aç olabilirdi: Çevresinde kümelenen aile –görümce Polly ve kocası– emziremediği için hayal kırıklığına uğramışlardı. Polly, Sally'nin şehrin gazetelerindeki birçok ilan arasından bir sütanne istihdam ederek bebeğini "verdiğini" yazmıştı: "Sütanne deneme sırasında... tahmin edebileceğinden de kötü çıkmıştı."[1]

1785'te Philadephia'da Elizabeth Sellers'ın kocası, eski bir arzuhalci olan Nathan yeni doğan bebeklerini, "iriyarı bir kız" olarak tanımlamıştı. Annesine, ziyarete gelmesini istediğini yazmıştı. Yardıma ihtiyaçları vardı.[2]

Kapıdan bir ebe ya da sağlık çalışanının girmesini bekleyip duruyorum: Britanya'nın NHS'siyle büyümenin getirdiği devlet desteği beklentileri. Ama bu küçük Amerika şehrinde kendi kaderimize terk edildik. Kim bu büyük değişikliğimizi gözlemliyor ve hayatta kaldığımızdan ve başardığımızdan emin oluyor?

Hester Thrale bir bebeğin ağlamasının dikkat dağıtıcı olduğunu düşünüyordu. Eylül 1777'de, on bir doğumdan dört çocuğu kalmıştı ve meşhur, aydın centilmen Doktor Johnson tarafından aktarılan anekdotlardan bir kitap meydana getirmeye çalışıyordu. Bugüne kadar neden başarısız olduğunu biliyordu. On iki yıl önce... yani 1765'te ilk anne olduğundan beri nedenini biliyordu. Bir yaşlının asabiyeti ya da aniden gelişen bir tehlike gibi, "küçük bir çocuğun ağlaması ... kısa süre sonra, bir kızın ebeveyninin aklını zekâ, bilim veya düşünceyle ilgili bir konuşmadan alıkoyar." (Sadece bu da değil, diye meşrulaştırıyordu, eğer bir anneysen bir yetişkin sohbetini "duymak"tansa bir şey "yapmak" daha önemliydi – yoksa "eğitmek, okşamak" ya da "çocuğuna aklını vermek" için nasıl zaman

1. Polly Clarke'tan (Lexington) Mrs. Mary Cotton'a (Hopkinton), 11 Aralık 1782, Allen-Ware Papers, 1782-1866, Kutu 1, Dosya 1782-1800, Massachusetts Historical Society.

2. Nathan Sellers'dan [Mrs. Ann Gibson Sellers] (Philadelphia?), 12 Aralık 1785, Sellers Family Papers, American Philosophical Society.

bulunacaktı? Eğitimli arkadaşlarının sitemlerine karşı şakacı ve düşünceli cevabı buydu. "Ben... şu an... *Johnsoniana*'yı yazacak boş vaktim olduğu için... kendimi sefil gibi hissediyorum.")[1]

Aynı anda çok fazla tema doluşuveriyor. Zamanın ve değiştirilmiş ritminin mimlenmesi, kesintiye uğrama duygusunun niteliği. Bir bebeği memeyle ya da biberonla hayatta tutmak. Pazen kuşaklar ya da plastik şişeler yahut sincap derisi veya küçük pamuklu çarşaflar gibi şeyler kullanmak. Uyumak ya da daha doğrusu uyumamak. Anneliği hizmetçilere ve onlar arasında delege etmek. Akrabaların ya da topluluk fertlerinin "diğer-anne olması" – siyah Amerikalı feministlerin bulduğu bir kavram. Kendimizi, diğerlerini, dünyalarımızı deneyimlemek için yeni hammaddeler bulmak olarak annelik. Hammaddeler, bebeğe bakanlar ve bebekler ve tarihî koşullar arasında üretiliyor.

Nihayetinde tüm bu temaların ayıklanması gerekiyor. Sonrası, hücum.

8 Mart 1980. Londralı Jean Radford o gün evlat edinerek anne oluyor, kadınların özgürleşmesinin on yılının sonunda. Irklar arası evlat edinme yoluyla eve bir kız bebek getiriyor: "Pek saçı yok, dişsiz, gelişigüzel pembe bir elbise içinde şişman, kel bir çocuk. İlk görüşte aşk. Klişe kafamda yankılanıyor ve pek doğru düzgün göremiyorum." Radford, doğum yapan bir anne için bir bebeğin gelişinin bir ayrılık sahnesi, yalnızca bir başlangıç değil aynı zamanda bir sürecin sonu olduğunu tahayyül ediyor. Ama evlat edinen anneler için "bir bebeğin gelişinin farklı bir önemi var. Çocuk için duyulan arzu 'içeride' ama evlat edinilen çocuk 'dışarıdan' geliyor. Bu ikisini bir araya getirmek, ayrılıktan ziyade bir birliktelik ve benim için neredeyse mani derecesinde bir keyfe eşlik ediyor."[2]

1. Katharine C. Balderston (yay. haz.), *Thraliana: The Diary of Mrs Hester Lynch Thrale (later Mrs. Piozzi), 1776-1809*, 2 cilt, 2. edisyon, Oxford, 1951, s. i, 158.

2. Jean Radford, "My Pride and Joy", Katherine Gieve (yay. haz.), *Balancing Acts, On Being a Mother*, Londra, 1989, s. 138.

1861, Amerikan İçsavaşı. Bebek beş haftalık ve Mrs. Slichter onu şeker pekmeziyle besliyor. Yeni anne olan ev sahibesi, Kanada doğumlu Rachel Cormany bunun korkunç olduğunu düşünüyor: "Fena yaygara çıkarıyor."[1]

1768'de bir aylık yatma vaktini dolduran seçkin bir Kuzeyli İngiliz olan Bessy Ramsden rahatlayışını ve fikirlerini kaydediyor. "Tanrı'ya şükürler olsun ki iyice yatabildim, tam bir ay boyunca bir saat bile hastalanmadım ve küçük oğlum da benim kadar iyiydi." Yatmak, "lohusalık dönemi" olarak da adlandırılıyordu. Bu haftalar kadının eşinin "bakma ayı"ydı. Deyiş alaycı[2] ve evlilikten doğan haklarının askıya alındığı anlamına geliyor.[3]

1673. Hannah Woolley'nin *The Gentlewomans Companion* [Hanımefendinin Elkitabı] okuru, hizmetçi istihdam edecek kadar varlıklı. Bebekler hakkında: Bebek bakıcıları "bebekleri sık sık ileri geri" gezdirmeli ve "dikkatsizlik nedeniyle düşmemelerini önemsemeli".[4]

Bebeğin ağzıyla midesi arasındaki tüp hâlâ o kadar ince, hâlâ teninin yüzeyine o kadar yakın ki sütün aşağı indiğini duyabiliyorum. İşimiz bittiğinde onu yolda ileri geri gezdireceğim; karanlıktan, komşularımızın ışıklı odalarına bakacağız.

Bir toprak kiracısı çiftliği, 1930'lar. Evin on yedi yaşındaki kızının küçük bir bebeği var ve evli değil. "Gece azıcık ağlasa bile çocuklar onu sırayla gezdiriyorlar veya sallıyorlar." Sosyal Yardımlaşma Departmanı aileye bir cibinlik vermiş.[5]

1. James C. Mohr ve Richard E. Winslow (yay. haz.), *Cormany Diaries: A Northern Family in the Civil War*, Pittsburgh, 1982, s. 597.

2. *Gander*, hem bakmak, ilgilenmek hem de ahmak anlamına gelir. (Ç.N.)

3. *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, s. 15-16 (alıntılar); *Ritual and Conflict: The Social Relations of Childbirth in Early Modern England*, s. 179.

4. Hannah Woolley, *The Gentlewomans Companion; Or a Guide to the Female Sex: Containing Directions of Behaviour, in All Places, Companies, Relations and Conditions, from Their Childhood Down to Old Age*, Londra, 1673, alıntı s. 208'de.

5. *Mothers of the South*, s. 55.

Çoğu akşam K bebeği yıkıyor ve ben kımıldamadan oturup sessizlik içinde yazıyorum. Rutinin minik ve sessiz bir sureti.

Altı hafta

Altıncı hafta kontrolü yarın ve hep birlikte gideceğiz.

Roseboom gemisi alt tabakadan bir yolcu doğum yaptıktan altı hafta sonra sisli, sakin bir günde Hollanda'dan Manhattan'a ulaştı. Gemi sorumlusu, kadının 21 Nisan 1663'te bir oğlan doğurduğunu kaydetmiş ama gemi rıhtıma yanaştığında kayıt "kız çocuğu" olarak düzeltilmiş. Onun gibi yoksul Hollandalılar, Atlantik Okyanusu'nu şirketlerin, patronların ve varlıklı ailelerin çalışanları olarak dolaşıyorlardı, su üstünde bir dünya.[1]

2 Kasım 1993, San Francisco. Chicana oyun yazarı Cherríe Moraga içinde bir şeylerin kırıldığını hissediyor ama her şey normalmiş gibi davranmaya kendini zorluyor. Şöyle yazıyor: "Artık bir anneyim ve dünyadaki bu yere nasıl tamamen yerleşeceğimi hâlâ bilmiyorum. Evimin küçük sınırlarında, Ella'yla" (partneri ve sevgilisi) "ailemle birlikteyken her şeyin doğru olduğu hissi var ama başka hiçbir yerde bunu hissedemiyorum." O kadar uykusuz ki pazen çarşaflarla, bir Japon şiltesi üzerinde bebeğiyle uyumaya başladı. Tuhaf ebatlardaki ikizler gibi görünüyorlar. "Endişeleniyorum, bu ne anlama geliyor? Bu çocuk beni ve kadınımı ayrı yataklara koydu."[2]

Sonra bir huzur ânı yaşanıyor: "Rafa'yla banyoya girince, rahmimden beri bedeninin bu denli rahat olduğunu ilk kez görüyorum. Su üzerinde yüzüyor, yüzüyor. Yumrukları açılıyor, kolları kafasının iki yanına geriye doğru düşüyor, göğsü suyu karşılıyor." Bebek kitabına göre Rafaelito çoktan gülümsemeye başlamalıydı ama erken doğdu. "Yakında gülümseyecek."

1. Susanah Shaw Romney, *New Netherland Connections: Intimate Networks and Atlantic Ties in Seventeenth-Century America*, Chapel Hill, 2014, s. 66.

2. Bu üç paragraf için bkz. Cherríe Moraga, *Waiting in the Wings: Portrait of a Queer Motherhood*, Ithaca, 1997, alıntılar s. 85-87'de.

Moraga, hamileliği boyunca neredeyse günü gününe bir günlük tutmuş ama Rafa'nın ilk yılıyla ilgili az anı var. Sonradan özetliyor: "Uykusuz gecelerin, kulak enfeksiyonlarının ve önemsiz tartışmaların olağan dünyasına ait bir dizi an. Olağanlıkla damgalanmış: Bebek yuvarlanıyor, bebek oturuyor, bebek emekliyor..."

İkisi de "annelik" kelimesini bünyesinde barındırmasına rağmen, hamile olmak ve bir bebeğe annelik yapmak birbirinden farklı şeyler. Taşımak ve bakım vermek farklı aktiviteler. Doğumu bekleyen hamilenin tek bir biçimi yok artık. Bazen iki olabiliyor. Ya da bebeğe bakım veren diğerleriyle birlikte üç olabilir, belki daha da fazla. Bu sırada, doğum yapanlar her durumda anne olmuyorlar ve evlat edinen annelerin, baktıkları bebekleri doğurmadıkları için tam olarak anne olmadıkları ya da daha az anne oldukları doğru değil.

"Çocuk sahibi olmak" ayaklarımın altında dönüştü. Kimlikler ya da kurumlarla değil, fiillerle düşünmeye çalışıyorum. "Anne", "ana" ya da "analık" yerine "annelik yapmak". Mecburi, fırça yiyen, duygusallaştırılmış annelik kurumu üzerinden bebeğe bakmak.

Zeki, huysuz bir bebeğimiz var. Onu istiyorum, onu seçiyorum.

O gülene kadar bu karmakarışık sevgi karşılıksız gibi geliyor. Bir paragraf yazmak bile uzun bir hazırlık gerektiriyor.

11
Nemli Bez

Yine hareketsizim. Aynı oturma odasında, aynı kanepe üzerinde bebekle birlikteyim. Kafamı kaldırıp baktığımda duvarda aynı resimleri görüyorum. Tüm sabah boyunca taze süt koktum. Li-Young Lee'nin emziren bir anne hakkındaki şiiri, "Akan sütle yol yol boyanmış" der. "Tatlı, sert, şaşılacak kadar ince" sıvı. Evet, bebeğin ağzının kenarlarında ince. Tatlı bir rayiha, bir de o demir kokusu. Evet. Havaya yapışıp kalan nem kokusu kıyafetlerime de bulaşıyor. Kanepe üzerinde geçirdiğim saatler kokuyu, görüntüyü ve dokunuşu yoğunlaştırıyor, duyularımı hassaslaştırıyor.[1]

Bebeğin tırnak uçlarının altında belli belirsiz siyah bir çizgi var. Tırnakları yine biraz fazla uzamış. Tırnak makasının soğuk keskin metalini, tırnaklarının kâğıdımsı uçlarına yaklaştırmak zor. Birkaç hafta önce yüzünü fazla uzamış bir tırnakla çizdi ve şimdi sol gözünün tam altında ipince bir yara izi var. Kusursuzluğuna karşı bu ilk iz, ilk görünür kusur.

Dün olduğu ve yarın da olacağı gibi kanepede hareketsizim, zihnim odada ve bebeğin yüzünde geziniyor, eve bağlı diğer bakış açıları, başka nemli bezler tahayyül etmekle başlayarak bir bebeğe annelik etmenin sürdürülebilir temalarını arıyor. Başka kokular.

Victoria dönemi Glasgow'unda teraslı bir orta sınıf evi. Carnarvon ya da Claremont Sokağı'nda çoğu evin yaklaşık beş odası var. 1880'ler. İki aylık bir bebek "yatma" zamanının sona erdiği ve doğum sonrası hemşiresinin gittiği anlamına geliyor. Oturma odasın-

1. Li-Young Lee, "The Waiting", *The City in Which I Love You*, Rochester, 1990, s. 64.

da kıpırdamadan oturan yeni bir anne uzun, beyaz bebek kıyafetleri dikiyor ya da onarıyor veya küçük delikleri yahut lekeleri olan çamaşırları ayıklıyor ya da hane halkının hesaplarına dikkatini veriyor. Bir hanımefendinin iş sepeti, ayağına yakın bir yerde.[1]

Oturma odasında böyle bir kadının bakışları, kadife ve Şam işi yeşil veya kırmızı perdelere takılabilirdi. Oda darmadağındı; çok fazla eşya diye bir şey olamazdı... güzel oldukları müddetçe. Yağlıboya resimler ailenin geçmişini ve geleceğini kapsıyordu; merhameti onu uçsuz bucaksız Britanya İmparatorluğu'nun bir yerlerinde misyoner olarak çalışmaya götürmüş bir akraba gibi. Piyano vardı. Bir nota sehpası. Singer marka bir dikiş makinesi. Taburenin üzerindeki dikişli örtü Berlin yününden yapılmıştı.

Bambudan bir çay sehpasının üzerinde popüler bir Japon çay tepsisi ya da yerel gazete *Waverley Journal* vardı. Victoria dönemi yavanlığına sahip gazete, evi, kendini adamış bir eş ve anne olan bir kadın tarafından çekip çevrilen, ruhsal ve manevi bir yenilenme yeri olarak görüyordu.

Dağınıklık ve ağır mobilyalar kendi dikkat çekici kokularını yayıyorlardı. Kesilmiş çiçekler oturma odasının kokusunu yoğunlaştırıyordu.

Kadın temiz kokuyordu. 1880'lerin "temiz"i ayırt edici ve keskindi: Sabahları ayakta yıkanırken kullandığı sabun, hayvan yağlarından ve kostik sodadan yapılmıştı. Ya sabundan ya da lavanta parfümünden gelen bir çiçek kokusu da vardı.

Diğer kokular evde yasaklanmıştı: Yıkamaya gönderilen kirli çamaşır kokusu ya da hizmetçi tarafından lazımlıklardan boşaltılan, geçen gecenin dışkılarının kokusu. Tek bir yatılı hizmetçi, bir ailenin orta sınıf statüsünü ispatlıyordu. Yemek kokuları oturma odasının altında, bodrum katındaki mutfakta yoğunlaşıyordu.

1. Bu kısımdaki Victoria dönemine ait figür ve sahnesi alaşımı için faydalandıklarım: Annmarie Adams, *Architecture in the Family Way: Doctors, Houses and Women 1870-1900*, Londra, 1996, özellikle s. 131 (mutfak), s. 136 (oturma odası), s. 140-143 (bebek odası); Jane Hamlett, *Material Relations: Domestic Interiors and Middle-Class Families in England, 1850-1910*, Manchester, 2010, özellikle s. 47, 50, 78, 87 (oturma odası), s. 118-119 (hizmetçi), s. 112, 120-124 (bebek odası, örnekleri deneyen), s. 130 (Hollandalı resmi); Ruth Goodman, *How to Be a Victorian: A Dawn-to-Dusk Guide to Victorian Life*, New York, 2014, s. 11-15, 123-127 (koku, bez), s. 17, s. 133-134 (sabun, parfüm), s. 214-215 (bebek bezleri), s. 255-270 (çamaşır yıkamak) ve özellikle Glasgow'a ışık tutan Eleanor Gordon ve Gwyneth Nair, *Public Lives: Women, Family and Society in Victorian Britain*, New Haven, 2003, özellikle s. 6, 123-125 (oturma odası), s. 45, 150-151 (hizmetçiler), s. 96 (*Waverley Journal*).

Çamaşırların gönderildiği yerel çamaşırhanede koku haftanın günlerine göre değişirdi. Pazartesi günkü bayat, kirli kıyafet kokusunu sabun, beyazlatıcı, çivit ve buharla karışmış kola kokusu izliyordu. Haftanın geri kalanında, ütüleri ısıtan kok kömürü ya da gaz sobası kendi kötü kokusunu ve dumanını katıyordu: Pencereler, kent "is"ine karşı kapalı tutuluyordu. Bazen çamaşırcının günü atlatmasına yardımcı olan biranın bayat kokusu da olurdu. Fiiller bir sırayla ilerlerdi: Kumaş ütüsünü kullanmak, kolalamak, ütülemek, katlamak, havalandırmak. Victoria dönemi Glasgow'unun is yüklü havası, çamaşırları askılara asarak evin içinde kurutmayı gerekli kılıyordu. Haftanın sonunda çamaşırhane temiz, havalandırılmış kıyafet kokardı. Yıkama pazartesi başlardı, böylece kıyafetler pazar gününe hazır olurdu. Amaç, kar gibi çamaşırlar teslim etmekti.[1]

Teraslı evdeyiz tekrar, bebek oturma odasında değil belki. Bebek odasında bakıcı olarak hizmet eden hizmetçi, fiziksel bakımın daha meşakkatli kısımlarından sorumluydu. Hizmetçinin gözleri, *Alice Harikalar Diyarında* karakterleriyle bezenmiş, bebek odasındaki duvar kâğıdına takılmış olabilir. Ya da duvar kâğıdının üstüne asılmış resimlere bakmış olabilir ("Beni Gören Tanrı" diye sert bir biçimde uyaran, elle yazılmış bir mısra gibi) ya da bebek karyolasının pirinç topuzları ve parmaklıkları yahut at kılından kanepenin şekline. Hizmetçinin giysisi odanın özel bir köşesinde bulunuyordu. Her ne kadar küçük olsa da 19. yüzyılın ortasından itibaren Britanya'nın orta sınıf evlerinde böyle bebek odaları yaygındı. 20. yüzyılın başından ortalarına kadar, bu neslin çocukları arasından otobiyografi yazanlar, ebeveynlerini pek ortalarda görünmeyen, oldukça mesafeli kişiler olarak hatırlama eğilimi gösteriyorlardı.

Hizmetçi kirli bezlerle ilgileniyordu. Onları suda bekletmek için büyük ihtimalle bir bez kovası vardı. Döküntüyü engellemek için kullanılan domuz yağının kokusu gibi kokular, bebeğin uzun katmanlı kıyafetlerinin altında bastırılıyordu.

Daha güneşli bir sabahta, annenin oturduğu oturma odası, bir Hollanda resmi kadar aydınlıktı. Temiz hava içeri doluyordu. Eğer kocası düşünceliyse, geçmek bilmeyen tütün kokusu bile olmazdı.

1. Patricia E. Malcolmson, *English Laundresses: A Social History, 1850-1930*, Urbana, 1986, s. 23, 34, alıntı s. 34'te.

Yine kanepedeyim. Taze süt hafifçe ekşiyor. Paylaşılan sütümsü koku son derece aşina hale geliyor; eski bedenim ve eski hayatımdan olan uzaklığı ölçüyor. İkinci ayda, ilk haftalara göre daha az bebek bezi var. K evdeyse o değiştiriyor.

Mobile kasabası, Alabama, yine 1880'ler. Otuz yaşındaki Caroline Bowers ilk (ve görünen o ki tek) bebeği Willie'yi emziriyor. Nemli bez kokusuna bir hayli alışmış. Ailede Crissy olarak bilinen annesi Lucrecia Perryman, içsavaşın getirdiği özgürlükten beri çamaşırcı olarak çalışıyor. Başka ailelerin çamaşırlarını yıkamanın, diğer tür işlere nazaran birkaç avantajı var: Lucrecia Perryman kendi evinde çalışabiliyordu, yerli beyazlarla sadece çamaşırları almak ve teslim etmek için görüştüğünden eski köle sahiplerinden bir hayli uzak tutabilmişti kendisini. Ailenin, üzerinde iki tane eğreti binanın yer aldığı, kasabanın köşesinde ve Magnolia Mezarlığı'nın karşısında küçük bir toprağı vardı. Bu onları, Mobile'in siyah topluluğundaki birçok kişiden daha varsıl kılıyordu. Neredeyse onları market, restoran ve hırdavat dükkânı sahibi olan, kasabanın siyah elitleri arasına yerleştiriyordu.[1]

Eğer işiniz çamaşırlaysa, koku rehberlerinizden biridir. Keskin bir buruna ihtiyacınız vardır. Perryman kadınları bunu biliyor olmalılardı; kendisi de çamaşırcı olan komşuları Emira Hansberry de bunu biliyordu. Bu kadınlar başka bilgilere de sahiptiler: Çamaşırlar, yakıcı Güney güneşine serildiklerinde beyazlıyordu. 1880'lerin varlıklı oğlanlarının resmî kıyafeti olarak popüler olan Little Lord Fauntleroy takımında geniş klapalı bir ceket ve geniş yakalı kolalı bir gömlek vardı. Çocuklar kuruyan kıyafetlerden uzak tutulmalıydı: Caroline Bowers kendisinden küçük kardeşlerinin ve üvey kardeşlerinin yetiştirilmesine yardım etmişti, annelik görevlerini dağıtmıştı. Daha sonraki aile hikâyelerinde "Anne Caroline" olarak hatırlanacaktı.

1. Bu kısımdaki Perryman, Bowers ve Mobile için kanıt şuradan alınmıştır: Laurie A. Wilkie, *The Archaeology of Mothering: An African-American Midwife's Tale*, New York, 2003, özellikle s. 25, 28, 104-106 (ev ve toprak), s. 33 (Willie), s. 83 (Hansberry), s. 87-88 (statü), s. 91, 96, 97 (yemek ve yemek eşyaları), s. 127, 215 (antiseptikler, ilaçlar), s. 214 (melek yüzlü vazolar); Marilyn Culpepper, *Mobile: Photographs from the William E. Wilson Collection*, Charleston, 2001, özellikle s. 9, 55. Özgürleşme sonrası beyazlardan ayrı olma tercihi üzerine bkz. Paula Giddings, *When and Where I Enter: The Impact of Black Women on Race and Sex in America*, New York, 1984 ve *Labor of Love, Labor of Sorrow: Black Women, Work, and the Family, from Slavery to the Present.*

Ahşap bir ev, bir köle kulübesinden üç kat büyükken bile çamaşır ve yemek kokusu hemen birbirine karışırdı. Meksika Körfezi'nden kızarmış balık vardı. Worcestershire sos, yaban turpu, turşu ve hardal gibi keskin çeşniler vardı. Worcestershire sosu İngiltere'den geliyordu zira Mobile'in pamuk ticaretinden kaynaklanan güçlü ticari bağları vardı. Hardal, balık sosu için iyi bir koyultucuydu. Ev yeni temizlenmişse, "Dr Tichenor'un antiseptiği"nden gelen nane kokusu havada asılı kalırdı. 1880'lerdeki birçok çağdaşı gibi Caroline Bowers da mikroplarla temas etmenin hastalıklara yol açtığına dair bir nosyon olan yeni mikrop yayılması teorisini biliyordu. Genel tavsiyeler evi iyice havalandırmak, içeriye güneş ışığının girmesini sağlamak ve eşyaları yerden kaldırmaktı. Bu uygulamalar aileyi kölelik günlerinden iyice uzaklaştırmıştı.

Emzirirken nerede oturduğuna bağlı olarak Caroline Bowers'ın bakış açısında melek çocuk motifli iki vazo olabilirdi. Herhangi bir ırktan olmayan, sağlıklı güzel çocukları akıllara getiren bir çift olarak oluşturulmuşlardı. Çocuklardan biri lavta çalıyor, diğeri oyuncu bir şekilde eliyle kulağını tutuyordu. Caroline'in annesi ebe sanatını öğreniyordu; belki de vazolar, beklenen misafirlerin görmesi içindi.

Porselen bir tükürük hokkası hem Lucrecia'nın kocasını öldüren veremin hem de güncel hijyen alışkanlıklarının bir işaretiydi. 19. yüzyıl sonlarındaki Japon çılgınlığıyla uyum içinde olan birkaç çay fincanı bambu tarzındaydı. "Kuyudaki Rebeka" çaydanlığı (küçük ya da büyük olabilirdi, zira iki tane vardı), İshak'ın develerini doyurmak için kuyudan su çekmeyi teklif eden Rebeka'nın, İshak'ın karısı olarak seçilmesine dair İncil hikâyesinin hatırlatıcısıydı. Hisse, kadının, kocasının ruhani ve fiziksel koruyucusu olduğuydu.

Belki bir anne, çocukları aracılığıyla yüceliğe erişebilir. En azından Redware kibrit kutusunu süsleyen, kartalı emziren bir kadın görseli bunu ima ediyordu. Gönderme, Semele'yi baştan çıkarmak için kartal kılığına giren Zeus'un çok iyi bilinen mitiydi. Oğulları Dionysos onu bir tanrıça yapmıştı.

Caroline Bowers'ın hikâyeleri, ırka dayalı ayrım 1902'de yasalaştığında ve sonra ilga edildiğinde, elektrikli tramvaylar ve sonra otomobiller, Mobile'in katırların çektiği arabalarının yerini aldığında, ailesinin nesilleri boyunca tekrarlandı. Kölelik süresince Lucre-

cia'nın acımasız bir anne olduğuna dair hikâyeler. Lucrecia'nın saçını uzun iki örgü şeklinde yaptığı çünkü kısa saçın ona eski kötü günleri hatırlattığına dair hikâyeler.

Baharat kavanozları, vazolar ve çay fincanları ve Rebeka çaydanlıkları, Semele'nin Zeus'la karşılaştığı Redware kibrit kutusu; bu eşyaları biliyoruz çünkü bir evin lağımına atılmış ve sonra bir arkeolog tarafından bulunmuşlardı. Kokular, kırık seramiklerden ve çay araç gereçlerinden çoktan dağılmıştı.

Bu akşamüstü bebek kucağımda uyukluyor. Kımıldayamıyorum yoksa uyanacak, o yüzden masanın üzerindeki çayımın soğumasını gönülsüzce izliyorum. Kanepeden hiç kalkabilecek miyim? Masada, çay fincanının yanında, işte olan K'ya mesajlar yazdığım bir not defteri var – günümüz hakkında, misal, güzel ya da tuhaf bir şey hakkında mesajlar. Yazmazsam küçük şeyler unutulacak ya da dış dünyanın gerçekleri yanında bir değerleri olmayacak yahut saçmalıkları, kolik bir bebeği rahatlatma ihtiyacına boyun eğecek.

(Bebek hayatınızı ne kadar değiştirdi, diye sorulmuştu Edward Heath'in Britanya'sında yaşayan Diana Meade'e. "Tüm gün çay içerdim; artık çay içmiyorum. Çay demleyemiyorum ya da içemiyorum. [Bebeğe] bir şey yapamam, öyle değil mi?" Çay 18. yüzyılda popülerleştiğinden beri, kaç fincan çay bu şekilde soğudu?)[1]

Kokuların ve nemli bezin farkında olarak bir bebekle kımıldamadan oturmak. Kırsal Alabama'da, Pamuk Bölgesi'nin merkezinde sıcak o kadar fazlaydı ki tabiat titriyordu. Kokular pişiyordu. Ellie Mae Burroughs, Caroline Bowers'tan bir ya da iki nesil sonrasına ve farklı bir ırka mensuptu. 1930'larda evlerin, komşularından 500 metre uzaklıkta olduğu kırsal kesimin ücrasında yaşıyordu. Birçok insan ortakçıydı.[2]

1. *From Here to Maternity: Becoming a Mother*, s. 163.

2. Ellie Mae Burroughs için bkz. James Agee ve Walker Evans, *Let Us Now Praise Famous Men: Three Tenant Families*, Boston, 1988, bu baskıda Annie Mae Gudger olarak tekrar isimlendirilmiştir, özellikle s. liii-liv, s. 127-189, detaylar: s. 139 (bahçe), s. 151 (sabun), s. 152, 155, 206 (koridor), s. 154-155 (kokular), s. 165, 173, 259, 272, 275, 279 (gardırop, giyinmek), s. 173 (raf), s. 177-182 (mutfak), s. 441 (emzirmek). Sadie Ricketts olarak tekrar isimlendirilen komşusu Elizabeth Tingle için bkz. Agy., xvii, detaylar s. 191, 199-200, 364'te. Nostaljik koku üzerine bkz. Agy., s. 154 ve bebek bezi kokusu üzerine *Mothers of the South: Portraiture of the White Tenant Farm Woman*, s. 105.

Emzirmek için en iyi yer antrenin gerisindeki ceviz sandalyeydi. Burası akşamları yemekten önce ya da yemekten biraz sonra oturmak içindi çünkü yalnızca orada bir çeşit esinti oluyordu. Antre hem öne hem arkaya açılıyordu. Duvarların arasında yaklaşık iki metre mesafe vardı ve çatının çam kalaslarının altında tavan yoktu. Burroughs sandalyeden, ön taraftaki çirkin, boş, kirli avluyu, köpekleri ve tavukları görebiliyordu ve ön verandada bir başka sandalyenin köşesi, ceviz ağacı kabuğundan sallanan sandalye görünüyordu. Koridorun bazı geniş tahta döşemelerinin arasında, gün ışığında toprak görünüyordu. Çıplak ayaklar, çıplak ahşap döşemeler boyunca yolu pürüzsüzleştirmişti.

Dört odalı evin daimi kokuları, çam kokusu, kızarmış tuzlu domuz, kızarmış ve haşlanmış domuz yağı ve pişmiş mısırdı. Antrenin gerisinde, Ellie Mae Burroughs'un emzirmek için oturduğu yerde ve mutfağın hemen yanında lavabo ve sabun olan bir raf vardı. El için sabun bazen, güçlü koyu renkli "mutfak" sabunuydu, bazense taşradaki dükkândan alınmış jelatinli ucuz, beyaz, lavantalı yüz sabunu.

Açık bir kapıdan, ocak rafının üstünde, kırmızı, kahverengi ve sarı gölgeli bir resim görünüyordu. Resmin adı *Alacakaranlıkta Bir Dua* idi: Genç bir anne ateşin karşısındaki büyük bir koltukta oturmuş; uzun beyaz bir gecelik içindeki küçük bir kız, annenin dizlerinin arasında diz çökmüş, avuçlarını kavuşturmuş; annenin görünüşü, üzerine titreyenle öğretenin bir karışımı. Ellie Mae Burroughs'un komşularından birinde de aynı resim vardı. Bir başka komşu olan Elizabeth Tingle'da şöminesinin çevresine asılmış, aile hayatını idealize eden ve cezbedici reklamlardan oluşan karmaşık resimler vardı: Mutlu, genç ev hanımları, bol güneş alan mutfaklarındaki ışıl ışıl fırınlarının yanındalar; yaramaz veya köpekli ya da dua eden oğlanlar ve kızlar; pembe veya mavi bulutlarda parmaklarını emen, mavi gözlü, gül renkli bebekler; ellerinde Lysol sallayan genç kadınların yakın görüntüleri.

Ocak rafına yakın bir dolabın içindeki, yıkanmaya hazır bir yığın önlük, elbiseler, gömlekler ve yatak takımları kendi kokularını eklemişlerdi.

Kucağındaki bebek, beyaz pamuktan düz bir elbise ya da gri

bir kot kumaşının üst kısmından ve sarı bir gömlekten ve beyaz kareli desenden dikilmiş bir elbise giyiyordu. Ellie Mae Burroughs'un ucuz, ham pamuktan yaptığı kendi kıyafetleri, uzun etekli ve omuz ile bel arası kısa olacak şekilde kesilip dikilmişti. Büyük Buhran zamanıydı: Komşusu gübre çuvallarından kolsuz elbiseler yapacak kadar kötü bir hale düşmüştü. Bir şirket, çuvallarını kasten karışık desenli yapıyordu.

Ziyaret eden bir gazeteci, pamuk üretimini çok detaylı bir şekilde anlatmaya sayfalar ayırmıştı, ama Mrs. Burroughs'un çamaşır yıkamasını tasvir etmemişti. Fakat aynı Büyük Buhran döneminde, beyaz kiracı çiftçi aileleri ziyaret eden bir kadın bebek bezlerini kaydetmişti: "Bebek, bezi sadece ıslatmışsa bezler yıkanmadan öylece asılıyor. Ocaktan gelen ateşin önüne ya da sandalyelere asıldığında koku tüm odayı kaplıyor."

Burrough'larla kalan gazeteci, Ellie Mae'nin emzirirkenki eğik bakışlarını betimlemiş. Çocuğunun kafasından, toprakla kesişim yerine bakışlarını çeviriyor; zemine, duvara, gün ışığına ve gölgeye. Gazeteci için evin ağır basan kokusu kapalı ve karanlık havada ısınmış çam döşemelerin, pis kokulu mısırın ve taze ve bayat insan teri kokusuydu. Tüm bunlar, "yoksul, beyaz Güneyli kırsal evlerin nostaljik kokusu"nu oluşturuyordu.

Kokunun iz bırakmayan, geçici bir his olduğu söylenir. Kokular havada yok olur gider. Fakat aynı zamanda koku odalar boyunca seyahat eden, havada taşınan çığlıkların ve fısıltıların dilidir. Koku hatırlatıcıdır.

Kokular karşılaşıldıktan saniyeler sonra havada kaybolurlarken bez kokusu, birçok yaygın annelik tarihini bir araya toplar. Tarihlerin ikisi gözle görülür biçimde süreklilik arz eder: Bezlerle sarılıp sarmalanan bebeklerin düzenli olarak altlarının değiştirilip bezlerin sık sık yıkanması ve çamaşırın her durumda kadınların işi olması. İlk süreklilik bebeğin ihtiyacı olan şeydir, ikinci süreklilikse evle ilgili belirli bir düzenlemedir. Kadın emeği her zaman anneliğe özgü değildi: Bezlerin yıkanması, küçük ev işlerinin en düşüğüydü ve işveren sınıfı fırsatı olduğunda bundan kurtuluyordu. Bir 18. yüzyıl hizmetçisi yılda fazladan iki şilin ve yeni bir kıyafet

karşılığında bebeğin kirli bezlerini yıkamak üzere işe alınmaya razı olurdu.[1]

Nemli bez kokusu, bu süreklilikler kadar değişimi de bir araya getirir. 17. yüzyılda İngiliz ya da kolonyal bir anne, kısmen, ailesi için ürettiği kumaş miktarıyla tanımlanıyordu. Kıyafetin tene sürtmesi, bedenin temiz tutulması olarak anlaşıldığı için kıyafetler sık sık değiştirilirdi. Sonra kıyafetlerin mekanik üretimiyle, evle ilgili titizliğe dair yeni dünya görüşüyle ve mikrop teorisiyle birlikte, üretim ve kumaş miktarından ziyade temizliği önemli oldu. Bu, ketenlerin kokusuz, kuru beyazlığıyla ölçülüyordu. Altmış yaşındaki New England'lı Ruth Henshaw Bascom bu değişimlerin dönüm noktasındaydı. Hayatının birçok gündüz saatini kumaş dokumakla geçirmişti. 1840'ta, kumaş yapmaktansa yıkamaya ve temizlemeye daha fazla vakit harcayan genç kadınlar için pek sabır gösteremiyordu. Günlüğünde onları, "bilgeden ziyade hoş" hanımlar olarak tanımlıyordu. Bilinen atasözü "bilgeden ziyade hoş"u hatırlatmak, titizlik ve özen göstermek için canlı bir kısaltmaydı.

17., 18. ve 19. yüzyılda annelik yapanlar, kumaşlar hakkında çok ama çok şey biliyordu. Yoksul sınıfın hayli yukarısında yaşıyorsan kıyafetler ve ketenler mevsimsel ya da üç ayda bir (17. yüzyıl), ayda bir (17. yüzyılın şehirli kadınlarıyla başlamıştı) ya da pazartesi çamaşır günü olmak üzere haftada bir (19. yüzyılın başlarından itibaren) yıkanırdı.

Hane halkının gündelik emeği olarak büyük miktarlarda örmek ya da titizlikle yıkamak, materyalin ne olduğunu tam olarak anlatan bir kumaş dili –dokulu, ince taneli bir dil– yaratmıştı. 1830'larda bir mutfakta bıçak kumaşları, toz bezleri, çay bezleri ve cam bezleri bulunurdu. Bıçak kumaşlarının sert bir hissiyatı vardı, toz bezleriyle

1. Buradaki *longue durée* (uzun süreli) anlatım özellikle Kathleen Brown'dan esinlenmiştir Kathleen Brown, *Foul Bodies: Cleanliness in Early America*, New Haven, 2009. Bu ve sonraki beş paragraf için. Özellikle Bascom için bkz. Agy., s. 221, 237 ("daha hoş"). 18. yüzyıl hizmetçisi için bkz. Carolyn Steedman, *Labours Lost: Domestic Service and the Making of Modern England*, Cambridge, 2009, s. 14. Bezin dokunmaya dair dili için ayrıca bkz. *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, s. 149; *OED*, "bebek bezi, "çocuk bezi"; *A Woman's Place: An Oral History of Working-Class Women, 1890-1940*, s. 161 (Lancaster "silecek"); *Love and Toil: Motherhood in Outcast London, 1870-1918*, s. 138 (kokulu, ilmekler ve bağlamalar); *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, s. 15 ("tatlı yosun") ve bkz. *Life Stages and Native Women: Memory, Teachings, and Story Medicine*, s. 58-61.

toz alınırdı ve pamuktan ya da kendirden yapılırdı; çay bezleriyle cam bezleri eski çarşaflardan yapılırdı ve havsız olurlardı. Hepsi, tamamen nasıl bir pislikle karşı karşıya olunduğuna bağlıydı.

"Keten kundak bezleri" isimlerini bebek bezlerine verdiler. "Ketenden bebek bezleri", bebek bezleri olarak değişti. Bu kalitesiz keten küçük, basit bir kalıpla dokunur, ışığın tüm açıları yansıtmasını sağlayacak şekilde, ipliğin farklı yönleriyle oluşturulurdu. Beze dair konuşmalar çok özelleşebilirdi. 20. yüzyılın başında, Lancaster dokuma fabrikalarındaki anneler "silecek"in –makineyi temizlemek için işçilere dağıtılan yumuşak, pazen tipi materyal– bebek kıyafetleri yapmak için kullanılabileceğini ve "uygun paçavralar"ın silmenin yerini aldığını biliyorlardı.

Her zaman yeterince yumuşak bez yoktu, hatta bazen hiç bez yoktu. Victoria döneminde en yoksul anneler bebeklerini, altta muşamba bez olan hasırlara yatırırlardı. 20. yüzyılın başındaki Londra işçi sınıfı üzerine yorum yapanlar, bebekleri hep ıslak ve kokulu olarak hatırlıyorlardı. Bezler üzerine ilmek ve ipler dikili, eskimiş erkek gömleklerinin eteklerinden yapılıyordu ve görevleri için yeterli değillerdi. Bazı yerlerde ve zamanlarda bez diye bir şey bile yoktu. Vermilion Lake koruma alanındaki Amerikan yerlisi anneler alternatif olarak kurutulmuş bataklık yosunlarını kullanıyorlardı. Yosun baharda ve yazın toplanıyor, çalılar üzerinde kurutuluyor, sonra böceklerden ve kuru otlardan kurtulmak için sallanıp parçalara ayrılıyordu. Bebeklere bakım verenler aynı zamanda akçaağaç şurubu veya yabani pirinç depolamak için de kullanılan, huş kabuğundan *makuk* ya da çuval türünde gereçlere de sahiptiler. 1930'larda bir kadın şöyle hatırlıyordu: "Bebek nadiren tahriş olurdu ve altı açıldığında yalnızca tatlı yosun kokusu alırdınız."

Son zamanlarda insanlar kokuyu yok ettiler, dip köşe temizlediler, bahar temizliği yaptılar ve kokunun hakkından geldiler. Çamaşır makinesi çalıştırdılar ve evde bir bebek varken bunu ne kadar sık yaptıklarını fark ettiler. Elektrikli çamaşır makineleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygın hale geldi. Bizim evimizde çamaşır makinesi arka odaya tıkılmış vaziyette, vızıldaması arka planda bir uğultu. K'nın kullandığı toz deterjan, annemin Persil Otomatik'ine göre farklı bir kokuya sahip. Yüzde yüz pamuklu kıyafetler seçmeyi

ondan öğrendim ama daha önce kumaşlar hakkında düşünmeye pek zaman harcamadım.

1880'lerde Victoria dönemi Glasgow'unda bir orta sınıf evi; aynı on yılda Mobile, Alabama'da ahşap bir yapı; 1930'ların Pamuk Bölgesi'nde, kırsal Alabama'da bir kiracı çiftçinin kulübesi. Bebekle birlikte bir kez daha kıpırtısız otururken, beyaz orta sınıf Victoria dönemi annelerinin ilk akla gelen figür olması karşısında afallıyorum. Bu belki de geçmiş yüzyıllardaki diğer anne figürlerinden ziyade onun hakkında daha çok şey bilmemizden kaynaklanıyor olabilir. Bu Victoria dönemi annesi evcimen, fedakâr, ahlaklı ve özveriliydi. Ekonomik bağımlılığından oldukça memnundu. Victoria dönemi ideolojisine dair yüzlerce sayfada şekillendi: Glasgow'un *Waverley Journal*'ı ya da tavsiye kitapları yahut evle ilgili rehberlerde. Martha Vicinus, kadınların tarihinin ilk dalgasında, 1972'de yayımladığı Victoria dönemi kadınıyla ilgili denemesinin başlığını "Kusursuz Victoria hanımefendisi"[1] koymuştu.

Ya da belki Victoria annesi ilk akla gelendi çünkü bu özverili, idealize edilmiş figür hâlâ birçok çağdaşın zihnine hâkim. Onu tekrarlıyormuş gibi görünen figürle birlikte yapıyor bunu: Parıltılı buzdolabı, temiz yüzlü kocası, çocukları ve açık gülümsemesiyle, 1950'lerde evi çekip çeviren ev kadını. Bu görüntüler genellikle "evde kalan" annelerle ilgili sorulan, bunu nasıl yaptıklarına dair sorunun arkasındadır. Ya da geleneksel veya alışılmış, istikrarlı veya "iyi" olanı temsil ederler. Bir isim olarak "anne" dendiğinde bu tarihî figürler akla gelir hep. Çağdaş kültürde ziyadesiyle görünürlerdir, insanları eleştirmek için birer bahanedirler.

Victoria kadını figürü, anneliği anlamlandırmaya çalışan 1970'lerin feminist hareketi destekleyen yazarlarının aklına musallat olmuştu elbette. 1976'da lezbiyen feminist ve şair Adrienne Rich, anne olmadan önce fark etmediği, kendisi gibi eğitimli ve orta sınıf kadınların 1950'lerin sonundan önce takdir etmediği bir şeyi kaleme al-

1. Martha Vicinus, "The Perfect Victorian Lady", Martha Vicinus (yay. haz.), *Suffer and Be Still: Women in the Victorian Age*, Bloomington, 1972. Bu evcil kadınlığın ortaya çıkışının klasik metni: Leonore Davidoff ve Catherine Hall, *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class, 1780-1850*, Chicago, 1987.

mıştı. "Hem Victoria döneminin çalışmaya ihtiyaç duymayan kadını, fedakâr ev hanımı hem de Victoria döneminin aşçısı, bulaşıkçısı, çamaşırcısı, evi çekip çevireni ve bakıcısı olmamızın beklendiğini anlamamıştım," diye dile getirmişti. Rich ne evcimen, ahlaklı anne ne de karın tokluğuna çalışan köle olmak istiyordu. "Kendi hayatımı yeniden yaratmam gerektiğini *biliyordum*," diye yazmıştı Rich, "sürekli tekrarlayan çamaşır döngüsünden", "çocukların refahı" ve "kocanın kariyeri" için kendini adamaktan uzaklaşmalıydı. Victoria dönemi kadınlığının baştan savılması için adlandırılması gerekiyordu.[1]

İdealize edilmiş anne ve çocuk figürleri her zaman olmuştur. Beyaz bebek kıyafetleri diken Glasgow'lu bir Victoria dönemi insanının elinin altındaki *Waverley Journal*'da. Ya da 1930'larda kırsaldaki bir ortakçının şömine rafına tutturulmuş bir resimde. Victoria dönemi Londra'sında, banliyödeki arkadaşını ziyaret eden Frances Murray buna "bebek dünyası" demişti ve ev sahibinin evcimen hayatını "geleneksel can sıkıntısı" olarak yorumlamıştı. Aslında daha sert ifade etmişti: "Bebek dünyasının kutsallaştırılması." Bazen idealler acımasızca zorlayıcıydı ve hâlâ öyle. Daha da kötüsü, idealler, tehlikeli ya da erişilmesi imkânsızdılar ya da böyle olabilirler. "İyi" bir annenin olduğu yerde, ister kendi bakış açısından ister kurumların –devlet, hukuk, doktor, sosyal görevli– gözünde, gerçek hayattaki "kötü" anneler de mevcuttur.[2]

1880'lerin Mobile, Alabama'sındaki Caroline Bowers sahnesi, bir dizi idealin, bir başkasını sıkıştırmak için kullanılabileceğini gösterir. Şömine rafındaki melek çocuk motiflerinin olduğu vazolar, siyah kadınların da iyi anneler olduklarını iddia eder. Bu, 19. yüzyılın sonundaki beyaz Alabama'lıların ırkçı geleneklerine rağmen böyledir. Evinin karşısındaki Magnolia Mezarlığı'nda, uzun bir içsavaş anıtı, Güney eyaletlerinin köleliği muhafaza etmek için şiddetli savaşında ölen birçok Mobile'lı erkeği anar.[3]

Dolayısıyla bazı idealler, bazı idealleştirmeler diğerlerine göre daha kullanışlıdır. Adrienne Rich'le aynı feminist yıllarda yazan şair Lucille Clifton, siyah annelik dirençliliğinin kuvvetli tarihini keşfet-

1. *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*, s. 27.
2. Eunice Murray, *Frances Murray: A Memoir*, Glasgow, 1920, s. 113 (sıkıntı), s.117 (bebeklik).
3. Mobile'in içsavaş bildirisi için bkz. Culpepper, *Mobile*, s. 48.

miştir. Clifton, Büyük Göç sırasında Kuzey'e gelen bir çelik işçisinin ve eskiden çamaşırcı olan, sonra evi çekip çeviren bir kadının çocuğuydu. 1976 tarihli *Generations* [Nesiller] eseri, "1823'te Afrika'da doğan" ve 1910'da Virginia'da özgür olarak ölen bir başka Caroline'e uzanan bir tarihi hatırlatır. Caroline Sale Donald bir anne, bir ebe, bir hayat verendi. Lucille Clifton'ın satırları, atalarından kalma bir sözü alıntılayarak, "Endişe etme," der. Anneliğe dair musallat olanlar, Clifton'ın bir dizi tarihî idealleştirmesi, Buffalo, New York'tan Güney'in köle plantasyonlarına, oradan, şimdi Güney Benin olan, 19. yüzyıl Dahomey'sine dek uzanır. Onun "anne" figürü koyu tenli, uzun boylu ve zayıftı. "Bir asker gibi dimdik" yürürdü: Üzerine düşünülüp taşınılacak gözü kara siyah anneliğin mirası.[1]

1. Lucille Clifton, *Generations: A Memoir*, New York, 1976, özellikle s. 11-12, 34, 79.

12
Kesintiye Uğrayan Zaman

Bir telefon konuşmasında arkadaşım Myfanwy, günü dört parçaya ayırarak düşün dedi. Sabah, öğle, akşam, gece. Bu yeterince tanıdık, şu hariç: Her bir parça aşırı farklı olabilir. Bebek bir an çok iyiyken bir sonraki an perişan hale gelebilir. İyi kısımlar, değişken neşelilikle, kötü kısımlarsa kesik ve kuvvetli kaosla yaşanıyor. Ritim ve kesintiye uğrama söz konusu.

Doktorun söylediğine göre, üçüncü ay civarında ağlamalar en üst noktaya ulaşıyor. Ağlamak ve sarılmak, ağlamak ve adım adım yürümek, ağlamak ve şarkı söylemek, ağlamak ve daireler çizerek yürümek, ağlamak ve döşeme tahtalarındaki çatlaklara basmak. M'yi neden hep dik tuttuğumuzu anlıyoruz: Sadece kolik bir bebek değil, aynı zamanda reflüsü var. Bu durum, bebeğimizin sürekli acı içinde olduğu, dizlerini karnına çektiği, sırtını büktüğü ve asit kustuğu anlamına geliyor. Bebeği dikey tuttuğumuzda daha az kustuğunu onaylıyor doktor. Bebek bu pozisyonda daha rahat.

Kendi derinden çıkıp kurtulmak istercesine çığlık atıyorsun. Ben de bocalıyorum ve çığlıklarla parçalara ayrılıyorum ve yoğun ışıltınla da bocalıyorum ve parçalara ayrılıyorum ve ses kesildiğinde rahatlıyorum. Bebeği dik tut. Temkinli davran.

Dış dünyada takıntılı bir biçimde, yatay yatan bebekleri fark ediyorum. Pusetlerinde cırt cırt var mı? Parktaki bu dış mekân halısının üstünde ebeveynler başka yere bakarken ve kaygısızca konuşurlarken? İçgüdüm –ki bu elbette yanlış– bebekleri kaldırmak. Bu bebek, benim bebeğim her zaman kaldırılıyor ve omzuma atılıyor,

kaldırılıp ana kucağına konuluyor. Benim için bebekler böyle, benim için bir bebeğin ihtiyacı bu. Annelik bu.

Sabah, öğle, akşam, gece. Bunlar günlük rutinin ritimleri. Tereddüt etmek, kesintiye uğramak her günü oluşturuyor. Yarı düşünüyorum, cümlelerim yarım, görevlerim yarım ve sonra duruyorum.

Sabah, öğle, akşam, gece.

Arşivin anneliğe en yaklaştığı anda, kesintiye uğramak görünür hale geliyor. Yaklaş. Eğer yapabiliyorsan yumuşak bir biçimde ara ver. Denemeci Lisa Baraitser kesintilere o kadar amansız ve o kadar biçimlendirici gözüyle bakıyor ki bunların anneliğin esas durumu olduğunu iddia ediyor. Onun önüne bir bebek ve bir anne koy, bir kesinti sahnesi görecektir.[1]

18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın mektup yığınları arasında böyle bir kesinti hikâyesi mevcut. Kopuk mektuplar, kısa mektuplar, zayıf mektuplar, yazılmamış mektuplar: Eğitimli kadınlar 18. yüzyılda mektup yazmaya başladıklarında annelerin, çağdaşlarına ayak uydurma denemeleri sık sık kesintilerden bahsediyordu. Jane Scrimshire, "ailelerde vuku bulan binlerce küçük hiç" tarafından durdurulmuştu. Bir arkadaşını çoktan, "anne ve ev idarecisi olduğunda en az bazı diğer insanlar kadar kötü olacaksın" diye uyarmıştı – binlerce küçük hiç, zamanı parçalara bölüyordu.[2]

Mektuplaşılan böyle çevrelerde, bebeği ya da aslında beş yaşından küçük çocuğu olan annelerin yavan mektup arkadaşları olması basmakalıplaşmış, hatta ara sıra işin bahanesi haline gelmişti. 1787'de Halifax, Nova Scotia'da, Rebecca Allmon her zamanki dikkatli mektup yazımındaki kesintiler için teyzelerinden özür diliyordu: "Sevgili, şirin yavrusuyla sürekli ilgilenmesi" onu başka bir şey yapamaz hale getirmişti.[3]

Bessy Ramsden, kocası William'ın bitirdiği bir mektuba başlamıştı: "Mrs. R çocuk odasına çağrıldı" diye kendi elleriyle yazmıştı kocası, "yoksa böyle birdenbire yazmayı bırakmazdı." Bu tarz ke-

1. *Maternal Encounters: The Ethics of Interruption.*

2. *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, s. 114-115.

3. Rebecca Allmon'dan teyzelerine, Halifax, 29 Mart 1787, Byles Family Papers, Kutu 2, Massachusetts Historical Society.

sintiler, şimdiki zamanla, bir iş için çağrılmayla gerçekleşiyordu. Acil olana, orada ve o anda olanın içine çekilmekti; geçmiş geride kalıyordu ve gelecek ertelenmişti. Sonraki yıllarda, Bessy konsantre olma ya da tek bir göreve dikkatini verme şansına erişmeye çalışmaya devam etti:

"Ne zaman kalemi elime alsam, bir kesintiyle karşı karşıya kalıyorum." "Beşiğin yanında olduğum için" –bebekleri büyümüştü– "daha fazla zamanım olacak."

Ama: "Benim ufaklıklar çayları [için] bana rahat vermiyorlar, o yüzden bitirmeliyim."[1]

Ya da 1783'te, Philadelphia'da yaşayan Anne Livingston vardı: "Çocuğum yardım için çağırıyor. O yüzden akşama kadar yazmak niyetinde olsam da sonraya bırakmalıyım." Ya da 19. yüzyılın başında Ellen Parker. "[Elizabeth], emzirilmek için anne diye ağlıyor, o yüzden kısa, aceleci ve ilginç olmayan mektubum için beni affet." Ya da 1846'da, Fort Pickens'taki Frances Smith, rehber kocasına şöyle yazıyordu: "Fanny kucağımda ve beni o kadar çok bölüyor ki durmak zorundayım." Yahut 1878'de Indiana'daki Wylie Boisen: "Sürekli bebeğin peşinden koşmam gerektiğinden, daha rahat olduğu için kurşunkalem kullanacağım." – Kurşunkaleme mektup için uygunsuz gözüyle bakılıyordu. Aynı kızıl tuğlalı evde, üç yıl önce Boisen'in bir akrabası, "Bebek ortalığı karıştırıyor, sonlandırmak zorundayım," diye yazmıştı.[2]

Bir mektup yazmak ya da bir mektup yazmaya başlamak bile böyle bir kadının okuryazar olduğu, muhtemelen kendisine ait biraz zamanı olduğu anlamına gelir. Bir akranı değilse de bir hizmetçisi olduğu anlamına gelir. Bu kadınların hepsi 18. ve 19. yüzyılın işveren sınıfının fertleriydiler. Beşikte ya da yukarı çıktıklarında ne olduğu hakkında pek yazmıyorlardı –bu belli ki çok sıradan, mektup arkadaşlarıyla paylaşılmayacak kadar bilinen bir bilgiydi– ama

1. *The Gentleman's Daughter*, s. 115.

2. Ethel Armes (yay. haz.), *Nancy Shippen, her journal book*, New York, 1968, s. 144 (Livingston); *The Gentleman's Daughter*, s. 115-116 (Parker); Frances Marvin Smith Webster'dan Lucien Bonaparte'a, Fort Pickens, 18 Eylül 1846, Van R. Baker (yay. haz.), *The Websters: Letters of an Army Family in Peace and War, 1836-1853*, Kent, 2000, s. 109; Louisa Wylie Boisen'dan Herman Boisen'a, Bloomington, 4 Ağustos 1878 ve Rebecca Wylie'den Louisa Boisen'a, Bloomington, Ocak 1875, Wylie House Museum.

kesintilerde, anneliğin bir özelliğini hissettiriyorlardı. İlk başta yalnızca bu yazarların bahsetmediklerini, merakımı artıran sessizlikleri fark ettim. Şimdi kuştüyü kalemin anlık bir tereddütle bırakılıp, durduğu yerde mürekkebinin kurumasının, bir kurşunkalemin yanlış kullanımının, eldeki işin ya da düşüncenin durmasının, kompozisyonun içinde olduğunu fark ediyorum.

Öğle, akşam, gece, sabah.

Bazen işi başından aşkın bir anneyi bir görüşmeci ziyaret eder. 1970'lerin başında, birkaç aylık bebekleriyle ilk kez anne olanlar, Londra Üniversitesi Bedford College'dan bir araştırma görevlisiyle görüşmüşlerdi. Akademisyen sempatikti –bir feminist, eski bir ev hanımı, bizzat bir anne– ve kadınlar kendilerini açtılar.[1]

Sandy Wright bir sekreterdi ve şimdi "sürekli düşünüyorum, evle ilgili yapacağım işleri düşünüyorum ve bebek uyanmadan bunları yapmaya vaktim olacak mı diye düşünüyorum... Çünkü biliyorsun, *ağlarsa* gidip ona bakacak başka kimse yok, ne yapıyorsan bırakman lazım."

Eski bir memur olan Lily Mitchell: "Yapmak istediğim şeyin yarısını bile yapamıyorum ... insanlar bütün gün evdesin diyorlar ama işleri yapmaya *başlayamıyorum* – yapmaya gömülmek istediğim şeye başlamıyorum. Ve sonra eğer bitirmek istiyorsam başlamam gerektiğini fark ediyorum."

1970'lerin kesinti stili, ev işleri ve bebeğin kısa uykularıyla bağlantılı olarak tasvir ediliyordu. Bu kadınlar evde yalnızdılar, ev işleri kadının göreviydi ve karyoladaki bebek yatırılıyor, sonra kaldırılıyordu. Lily Mitchell, "Yıllardır süregelen hal bu," diyordu.

Haberciliğin güven duyulan, basmakalıp tonu, böyle daha çok beyanlar olduğunu, bu kesinti deneyiminin tamamen olağan olduğunu gösterir. Bu aynı zamanda, Lily'nin zamansızlıkla ilgili bitap hissiyatının da çıkarımıdır...

Ah. Bebek uyandı.

1. Bu dört paragraf için bkz. *From Here to Maternity: Becoming a Mother*, s. 31, 253-254, alıntılar: s. 142 (Wright), s. 253 (Mitchell).

Akşam, gece, sabah, öğle.

Günün yorgunluğu arttıkça, bulduğum kanıtlar yalnızca kendi hissiyatımın bir yankısı gibi görünüyor. Keskin uçlu özgüllük, miskinliğimde kayboluyor. Tarihsel seçicilik gözden kayboluyor. Bebek yan odada kesik kesik uyurken okuyorum:

"Anne olan sen, bir mektuba başlamanın ve sonra bir çocuğun öksürüp, diğer çocuğun uyanıp su için ağlamasının ne demek olduğunu bilirsin."[1]

Bu, 1860'ların sonunda Alabama'da yaşayan Mollie McEwan'ın, Glasgow'daki görümcesine yazdığı mektup. Mollie, dikkatini dağıtan şeyler "çok daha fazla" olduğu için gün içinde yazmaya hiç kalkışmadığını açıklıyor. Artık bir "hizmetçi"yi bütçesi karşılamıyor. Akşamın dinginlik vaadine ertelenmiş bir beklenti olan zihinsel meşguliyeti diliyor.

Hızlıca okuyorum, bebeğin uyanmasıyla cezalandırılmaktan korkuyorum. Mollie MacEwan'ın yaşadığı 1860'lara nazaran bir önceki yüzyıldaki mektup yazarlarının daha fazla işleri olduğunu biliyorum: Daha fazla mürekkep ve hassas bir tüylü kalemi hazırlamıyor, yalnızca çelik uçlu bir kalemi ellerine alıyorlardı.

Gece, sabah, öğle, akşam.
Geceyi iple çekmiyorum.

Bazı günler, hâlâ, varlığının uyandırdığı neşeye, yakınlığımızın mütevazı memnuniyetine hazırlıklı değilim.

Ellerini buluyor. Sanki idrak, bedeninde dolanıyor gibi. İlk olarak gülümsedi. Şimdi ellerini ağzına ve benim ağzıma bastırabiliyor. Elleri kayıp dudağımın içini çekiştiriyor.

Bu sabah, kesinti kavramına ne kadar sıkı sıkıya tutunursam fikir o derecede benden uzaklaşıyor, bir şekil alamıyor. Rahatlıkla genelleştirilemiyor. Ya da belki kesinti, zıddı ya da ötesi fark edilmeden tarihsel olarak belirtilemiyordur. Nedir kesinti? Kesintiye uğramak tam olarak nedir? Konsantrasyon, bir şeyle meşgul olma? Günlük aktivitelerin ritmi? Diğer tanıdık ritimler?

1. *Public Lives: Women, Family and Society in Victorian Britain*, s. 143.

İşin aslı, kesinti birçok sıradan insanın deneyimlerinin olağan hali olarak tanımlanabilir. Kesinti, bakım sağlamanın şartıdır. Kesintiye uğramak, zamanı kendisine ait olmayan birinin bir şekilde doğrudan bir başkasına borçlu olduğu, günlük iş deneyimidir. Ataerkil zamanlarda ve mekânlarda kadınların, kocalarına. Erken modern dönemde çırakların, ustalarına. Ev kölelerinin, köle sahiplerine. Ev hizmetçilerinin, işverenlerine. Hemşirelerin, doktorlara ve hastalara. Sekreterlerin, patronlarına.

En çok sabahları tetikteyim, bebekse kırk-kırk beş dakikalık kestirmeler arasında tetikte.

Eski gündelik aktivitelerin ritimleri, insanların günlerini deneyimledikleri usuller açığa çıkarılabilir mi? 1930'lar İngiltere'sinde binden fazla "işçi sınıfı eşi"nin sağlık ve koşullarını araştıran Margery Spring Rice için bu tek başına bir bölümü hak eden bir soruydu. Rice için olduğu kadar kendisine bilgi sağlayanlar için de "eş", ev hanımının ve annenin rollerini birleştiriyordu. Hayatı "yaklaşık bir metrekarelik bir mutfağa kısılmış, her on dört ayda bir, bir bebek" diye tanımlayan bir kadın, "evde olmamız gerektiği, eski bir düşüncedir" diye gözlemlemişti. İlk evliliğin yapıldığı ortalama yaş yirmi dörttü.[1]

Rice'a bilgi sağlayanların çoğunun günlük aktiviteleri yaklaşık altı buçukta uyanarak başlıyordu; kocaları madenci, fırıncı ya da gece vardiyasında çalışan biriyse, kahvaltıyı hazırlamak için dörtte kalkmaları gerekiyordu. Aynı odada uyuyan bebek annesine altıdan sonra pek huzur vermiyordu her halükârda. Sabahları mutfakta çalışarak ve bebeğe bakarak geçiyordu, sonra "akşam yemeği" için koca işten eve dönüyordu. Kadın çoğunlukla oturmuyordu; Rice, "yemekleri ayakta yemeyi daha kolay bulduğunu" fark etmişti. "Eğer bebeği emziriyorsa, sonra oturuyordu ve böylece 'daha çok dinleniyordu'." Öğleden sonra koca işe geri dönüyordu, kadının bu sürede kendisine çekidüzen vermek, dinlenmek, dışarı çıkmak ya da oturmak için vakti oluyordu. Belki haftada bir ya da

1. Bu ve takip eden iki paragraf için bkz. Margery Spring Rice, "The Day"s Work", *Working-Class Wives: Their Health and Conditions*, Harmondsworth, 1939, s. 94-127; Selina Todd, *Young Women, Work, and Family in England, 1918-1950*, Oxford, 2005.

ayda bir bebekle birlikte Welfare Centre'a ya da yerel dinlenme mekânına yahut kız kardeşini ya da yan sokaktaki arkadaşını görmeye gidiyordu. Ama çoğunlukla böyle dinlenceler için fırsat olmuyordu çünkü yapılması gereken dikiş, onarım ve örgü işlerinin yanı sıra alışveriş de vardı. Kocası işten eve döndüğünde çay olurdu. 1930'ların tipik işçi sınıfı annesinin sabahı ve öğleden sonrası böyleydi.

Akşam olduğunda, on iki ya da on dört saat ayakta durduktan sonra otururdu ve belki "kocasıyla sessizce konuşurlardı" ya da "tek lüksleri" olan radyoyu dinlerlerdi. Belki kocası ona gazete okurdu. Çok fazla dikiş işi vardı, o yüzden kendi başına okuyamıyordu. Kocasıyla bazen bir lokma akşam yemeği bile yiyemezdi; yiyebildiğinde, kakao ve ekmek ve tereyağı veya muhtemelen biraz kurutulmuş balık olurdu. Saat on buçuk ya da on bir gibi yatağa girerdi. Margery Spring Rice, ilk bebeği doğmuş ya da yalnızca birkaç çocuklu bir kadının genellikle daha çok dışarı çıktığını ve daha iyi finansal koşulları olduğunu kaydetmişti. Genellikle bu kadınların yaşadıkları ritimler ve kesintiler dış dünyadan kopuk gibi görünüyor. Kesintileri evde gerçekleşiyordu ve evdeki yalnızlıklarıyla belirleniyordu; içeridelerdi ve kocalarının ve çocuklarının ihtiyaçlarıyla kesintiye uğruyorlardı.

Britanyalı sosyal araştırma örgütü Mass Observation'a da anlatıldığı üzere, 1950'lerin başında, orta sınıf bir ev hanımının gündelik bir ritmi vardı. Tipik bir kayıt şöyle diyordu: "07.30. Kalktım, yıkandım, saçlarımı yaptım." Kahvaltı yapıyor, bebeği yıkıyor, besliyor ve giydiriyordu, sonra sıra kendisine geliyordu ve dışarı alışverişe çıkıyordu. "Et, sebze, meyve, şeker aldım. Kendim için bir çift uzun çorap, bebek için keçeden pantolon aldım. Çamaşırları geri getirdim." Bu, bir saat içinde, onla on bir arasında gerçekleşmişti. Sonra bebeğin dışarıda giydiği kıyafetleri çıkarıyor, bezi değiştiriyor, kendisine bir fincan çay hazırlıyor, kahvaltıdan kalanları yıkıyor ve yatakları düzeltiyor, öğlenleyin, akşam yemeğini pişiriyor ve bire çeyrek kala oturup yemeği yiyordu. Bebeğin yiyeceğini hazırlıyor, ona veriyor, sonra bebeği karyolasına yatırıyor ve bir fincan çay daha içiyordu. Bebeğin bazı şeylerini yıkıyordu. "Ağırdan alıyorum, acele etmiyorum, bugün cumartesi." Üçte bebeği yürüyüş için dışarı

çıkarıyor, kocası kendi başına başka bir yere gidiyordu. Bu, raporun kocadan ilk kez bahsedişiydi.[1]

Bebek, arabasında uyumuş olmalı çünkü sonrasında: "04.30 Bebek uyandı... 04.30'dan 06.00'ya kadar bebekle meşguldüm." Bebek tekrar karyolasına konuyor ve kitapları verip yenilerini almak için kütüphaneye gidiyordu –büyük ihtimalle, kocasının evde olmasından faydalanıyordu çünkü hafta sonuydu– ve sonra ütü ve onarım işlerini yapıyor, akşam yemeğini hazırlıyor, haberleri dinliyor, gazete okuyor ve akşam dokuzda akşam yemeğini yiyordu. Ona çeyrek kala bebeği tekrar besleyip altını değiştiriyor ve karyolasına geri yatırıyordu. Temizleniyor ve 1930'ların işçi sınıfı denkleri gibi on buçukla on bir arası yatağa giriyordu.

Burada, yemek pişirme, bez değiştirme, temizlik ve bebeği uyku için yatırma görevleriyle belirlenmiş belirli bir ritim var. Ve neredeyse laf arasında belirtilmiş bir kesinti var: "Bebek uyandı." Halk yorumcuları da bunu fark etmişlerdi. Marjorie Lloyd, 1955 tarihli *Manchester Evening News*'un sayfalarında, böyle kadınların "kesintisiz zaman"a ihtiyaç duyduklarını tartışmıştı, bu, belirli saatlerde işten dönen çalışan kocalara halihazırda verilmiş boş zaman anlamına geliyordu.[2]

Otuz altı yaşındaki stenograf, çok sıklıkla "bir adam, günlük işine saat 17.30'da 'aletlerini bıraktığı' anda bitmiş gözüyle bakıyor" diye gözlemlemişti. Ama anne sürekli kesintiye uğrayabiliyordu. Sonu olmayan, kesik zamanda yaşıyordu.[3]

Bebekten önce, gündelik aktivitelerim iş hayatının ritimlerine göre ayarlıydı – ders vermek, toplantı, son teslim gününe yetişmek, hafta içi, hafta sonu, dönem. K'nın ortadan kayboluşları ve tekrar ortaya çıkmaları bu uyumluluğu tekrar ediyor ama ben şimdilik sabah, öğle, akşam ve gecenin içinde yaşıyorum. Yan sokakta oturan bir anne ya da kız kardeş yok; bir göçmen durumu. Ama salı ve

1. Bu iki paragraf için: Mass Observation, "The Housewife's Day", *New Series Bulletin*, Cilt 42, Mayıs/Haziran 1951, s. 2, alıntı: Clare Langhamer, *Women's Leisure in England 1920-60*, Manchester, 2000, s. 31-32.

2. *Manchester Evening News*, 20 Ekim 1955.

3. Mass Observation: DR1831, Mart/Nisan 1948 yönergesine yanıt, alıntı: Langhamer, *Women's Leisure*, s. 30.

perşembe sabahları, halk merkezinde karşılaştığım yeni ebeveynler grubu var. Margery Spring Rice bizim buluşmalarımızı "boş zaman"dan sayardı ve evden dışarı çıkma olanaklarımızın yanı sıra hayat standartlarımızı da kaydederdi.

Merkezdeki konuşma, üç ya da dört saatlik programlardan ya da istek üzerine emzirmeden oluşuyor. Kimileri işe geri dönmekle ilgili endişeli, ABD kanunları yalnızca altı haftalık bir izin sağlıyor ve bazıları evde kalmayı planlıyorlar. Konuşmanın tonu karşılıklı teselliden, şiddetli şoka doğru yön değiştiriyor. Abartılı bir biçimde, bir yemeği bitirememekten, bir fikri akılda tutamamaktan, cümlenin sonunu getirememekten dem vuruyoruz. Perşembe öğleden sonradan, salı sabahına çok zaman var. Her perşembe geminin çapasını ileri atıp, bebeği ve kendimi bir sonraki haftaya çekmeye çalışıyorum.

Cuma öğleden sonra. K, yolun aşağısında bisiklete biniyor ve her an gelebilir. Günlüğüme şunları yazıyorum: "K saçımı kestirebilmem için benimle geldi. M ile birlikte yürüdüler, ona arabaları, süzülen bulutları gösterdi – M beni çağırmadan önce, kırk beş dakika boyunca." Günlük kaydının son cümlesindeki ifade, bebek üç ay önce aramıza katıldığından beri ayrı geçirdiğimiz en uzun zamanı belgeliyor.

Bebekle yolda yürürken, arşivlerin anneliğe pek yaklaşmadığı ama anneliğin kesintisinin değişmezliğine dair alternatif bir anlatı, tüm dikkatin verilmesi ve kesintiye uğramanın ritmine dair belirgin bir alternatif sunan yerleri düşünüyorum. Çağdaş Amerikan yerlilerinin hikâye anlatımı, dolaylı olarak karşıt bir çalışma öne sürüyor.

Maria Campbell, "Kendi neslimdeki birçok kadın gibi ben de pek çok ve farklı türde hikâyelerle büyüdüm," demişti. Kutsal hikâyeler, aile hikâyeleri, bilmeceler. Ama: "En sevdiklerim kadınlarla ilgili olanlardı." Gabriel's Crossing, Saskatchewan'lı hikâye anlatıcısı, 20. yüzyıl ortalarında Métis topluluğunda, pazartesi gününün çamaşır günü olduğunu söylemişti. Çamaşır yıkamak imeceydi: "Belki sekiz ya da on yük arabasıyla, yolun yedi yüz metre kadar yukarısındaki büyük çukura giderdik." Suyla dolu, devasa, dökme demirden tencereler ateşin üstünde ısıtılırdı. Öğle yemeği, pazar akşam yemeğinden kalanların ısıtılmasından ibaretti. Bir kadının be-

beği olduğunda, ağır ovalama işine katılmazdı; onun yerine çamaşırlarını verir, yemek yapardı. İnsanlarla çevriliydi.[1]

Bu topluluk alışkanlıkları, gazla çalışan makinelerin gelmesiyle son buldu. Ama hemen öncesindeki on yıllarda Campbell'in anlattığı gibi, Métis kadınları yalnız değil, komün halinde çalışırlardı. Çekirdek hanelerinde gündelik aktiviteleri kesintiye uğrayan çağdaşları ve mevkidaşları İngiliz kadınların aksine bu kadınların anneliğe dair kesintilerinde o yalnızlık, yaklaşık bir metrekareye kısılı özerklik söz konusu değildi. Margery Spring Rice'ın haber kaynağının, 1930'larda "evde olmamız gerektiğine dair eski düşünce"ye atfı ya da Lily Mitchell'ın 1970'lerde "yıllardır bu şekilde sürüp gidiyor" hissiyatı, anneliğin her zaman yalnız ve yalnızlaştırıcı olduğuna, bunun doğal ve işlerin asırlardır böyle olduğuna dair inancı yansıtır. İşin aslı, ev içindeki yalnızlıkları ve tek başlarına yüklendikleri sorumluluk kendine özgü ve kaçınılmaz olmaktan uzaktı, diğer tarihsel olasılıklar çok daha çeşitli, çok daha spesifikti.[2]

İşlerin farklı olabileceğine dair hissiyat, Bedford College araştırmacısının, 1979'daki ev kadınlarıyla ilgili çıkarımlarını etkiledi. "Diğer görevlerin sürekli kesintiye uğramasının etkisi, çok sinir bozucu bir deneyim olabilir," diye özetlemişti. Her ne kadar karyoladan bir gülümseme, beslendikten sonra memnuniyetle çıkarılan klasik sesler ya da günbegün küçülen temiz kıyafetler içinde temiz, sağlıklı bir cildin verdiği bağımlılık yapan zevklerin beraberinde gelseler bile, bir annenin tek başına verdiği emeği, bir fabrika işçisininki kadar yabancılaştıran koşullar bunlardı, diye düşünüyordu.

İyi bir günde, bebekle uyum içinde olduğumuz o güzel günlerin birinde kesintiyi ve ritmi ayrı tutmak yanıltmaca gibi görünüyor. Kesinti, tüm dikkatini bebeğe vermenin içine sızıyor, öfke ya da memnuniyetsizlikten etkilenmiyor. Ritim, bebekle ikimizin birlikte içinde yer aldığımız durum; yapılması gerekeni yapıyorum. Dün gibi kötü günlerde, hafta sonundan sonra K işe geri döndüğünde ve bebek huysuzken yalnızca kaotik bir kesinti söz konusu. Akışın ek-

1. Bu ve sonraki paragraf için: Maria Campbell, "Preface", *Life Stages and Native Women: Memory, Teachings, and Story Medicine*, s. xv (hikâyeler) ve röportaj: s. 112-114.

2. Bu ve sonraki paragraf için: *From Here to Maternity*, s. 252-254, alıntı s. 253'te (fabrika işçileri, s. 254 (Mitchell, "yıllardır sürüp gidiyor").

sikliği. Çağdaş teorisyen Lisa Baraitser taraf tutmuyor. Ona göre, anneliğe dair kesinti ne ahlakça yüceltilebilir ne de üstesinden gelinmesi gereken bir şeydir, yalnızca ufak, kesik bir yer, bölünmüş bir andır ve annelik nasıl hissettirir sorusunu yanıtlar.

Yine gece çöküyor. 1940'larda, en son saha çalışmasından sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne dönen antropolog Margaret Mead, yeni bebeklerle ilgili tıbbi görüşün insafsız beklentilerine dair yazmış. Bebekler gece boyunca uyumalıydılar, kabaca belirttiği gibi "empoze edilmiş ritimleri tuhaf ve tatsız bir dünyaya boyun eğmeliydiler."[1] Tarihsel olarak kesin gibi gözüken, annelerin ritimlerinin ve bebeklerin ritimlerinin ve toplumun ritminin hiçbir zaman tam olarak birbirine benzemediğidir. Belki, anneliğe dair kesinti bu uyuşmazlığın içinde yer alır.

Ve belki anneliğe dair kesinti, kendisini en güçlü –en kesik, en apansız haliyle– annelik yapanların, başka işlere dikkatini vermeye dair toplumsal beklentilere sahip olduğu ve büyük ölçüde günlerini yalnız geçirdikleri yerlerde gösterir.

Gece yaklaşıyor. Bu kesintileri, sekreter olmakla karşılaştırın, demişti Deidre James, 1979'da. "Sabah yediden itibaren faalsiniz ve çalışırken olmasanız da hemen hemen tüm gece, her gece telefondasınız. Patronunuz gece on birde arayıp, gelip bir mektup almanızı söylemeyecektir. Ama bebek ağladığında, bugünlük bu kadar, şansına küs diyemezsiniz."[2]

1. "On Having a Baby", *The Beacon Book of Essays by Contemporary American Women*, s. 216.
2. *From Here to Maternity*, s. 241.

13
Gece Yarısı

Koyu dinginlik üçümüze yer açtı. Bu karanlık, bu durgunluk, bir zamanlar örten bir battaniyeydi. Uyku basit ve değişmez, hatta doğal ve zamansızdı.

Eski bedenim, sekiz saatlik, belki sekiz buçuk saatlik deliksiz bir uyku beklentisindeydi. 18. yüzyıl yazarı James Boswell böyle derin, böyle ölüm gibi uykuyu, "mutlak, bilinçsiz ve hissiz" olarak tanımlamış. Bu nefis, ağır sözcükleri buluyorum. Bunlar ortadan kaldırmanın ve eski haline getirmenin sözcükleri.[1]

Şimdi elimde bir bebek var: 20. yüzyılın sonunda şair Alicia Ostriker, "Uykun, kirli, yırtık pırtık bir kıyafet gibi," diye yazmıştı. Boswell'in döneminin Anglofonlarının bölük pörçük uyku için başka cümleleri, küçük ve kırılgan hayvanların hafif uykusunu anımsatan sözcükleri vardı: köpek uykusu, kedi uykusu, tavşan uykusu.

Geceleyin, bedenlerimize daha çok çekiliyor gibi görünebiliriz, zihinlerimiz orada değildir. Yine de gecenin hisleri, duygusu, gündüzünkiler kadar özeldir. Her yirmi dört saatin birçok saati yatakta ve bu saatlerin çoğunda uyanığım; gece yarısının, anneliğin en gizli geçmişi olduğundan şüpheleniyorum. İdrak etmek zor, yine de belki annelik yapan bir insan için en önemli şey.

Bir bahar gecesi, yatak odamız saat dokuz buçukta karanlık. Bebeğin dört aylık bedeni bana dönük, yüzü, göğsümden iki santim

1. Bu ve bir sonraki paragraf için bkz. A. Roger Ekirch, *At Day's Close: Night in Times Past*, New York, 2005, s. 267-268 (Boswell ve onun zamanları); Alicia Ostriker, "Postscript to Propaganda", *The Mother/Child Papers*, Pittsburgh, 2009 [1980], s. 47.

uzakta. Hareketsiz yatıyorum, bir kamp gezisinin ilk gecesinde, vücudumun yan tarafları ve sırtım yumru yumru zemine alışmadan öncesi gibi kaskatıyım. Herhangi bir hareket onu uyandırır. Yatak odası, yolun aşağısındaki fabrikanın ışıklarıyla, çok az, renksiz bir parıltıya sahip; o kadar belli belirsiz ki yüz hatlarını, hatta çarşafın üstündeki siluetinin tepesini bile göremiyorum. Yan odadan K'nın klavyesinin tıkırtıları geliyor; arada sırada bir ambulans sireni. Anneliğin gecesinin geçmişini nasıl bilebiliriz?

Görüntü uzaklaştıkça, sesler karanlıkta farklı bir biçimde beliriyor diye düşünüyorum. Görüntü kaybolunca ve dokunmak, hareketsizlikle sınırlanınca ses artıyor ve bozuyor. Geçmişteki gece vakitlerinde insanlar sinekleri, fareleri, horlamaları, havlamaları, feryatları, yük arabalarını, sokağa çıkma yasağı çanlarını, kilise çanlarını, yangın çanlarını, plantasyon çanlarını, at arabalarını, çöp kamyonlarını, fabrika düdüklerini, sütçü kamyonetlerini, acı acı öten trenleri, akan çatıları, çatırdayan döşemeleri, gece nöbetçisinin seslerini, gazeteci çocuğun bağrışlarını, yan komşunun seslerini, kuş ötüşlerini, çalar saatleri duyuyorlardı. Gündüz görüş alanları, günbatımları ve mevsimlerin getirdiği belirli bir karanlıkla ya da mumların veya sokak lambalarının yahut elektrikli lambaların söndürülmesiyle uzaklaşmıştı. İnsanların çevrelerine dair bir hissiyatları vardı: bir yatağın ebatı ve yüzeyi; yatak perdeleri; tavanlar, duvarlar ve yere yakınlıkları; meskenin büyüklüğü; uyuyan diğer partnerlerin varlığı. İlk çocuktan önce eski uyku alışkanlıkları ve bir gecenin getirebileceklerine dair sıradan beklentileri vardı ve sonra, bir bebekle bu, *bu* bebeğin nasıl uyuduğuna ve nasıl bir yakınlıkta uyuduğuna dönüştü.

Belki de birçok toplum uyku için özel bir alan belirlediğinden yatakla başlayalım. Erken modern İngiliz köylüler yalnızca bir çarşaf örtülmüş saman paletlerde, kaba ve kalın, kabarık, kaba yünlü kumaştan örtülerin altında uyurlardı. Ya da aileden ve hizmetçilerden oluşan tüm hane halkını alma kapasitesine sahip yataklarda. Chesapeake'nin yeni göçmenleri sıklıkla bir yer yatağı kullanırlardı. Cizvit bir gözlemcinin anlattıklarına bakılırsa Maryland'in derme çatma evlerindeki onlarla aynı durumda olan Algonkinler, "yerden yaklaşık bir metre yükseklikteki alçak sehpanın üzerine yayılmış matlar"da geceyi geçiriyorlardı. 18. yüzyılda Virginia plantasyonla-

rındaki köle İgbo halkı, yerden yaklaşık bir-bir buçuk metre yükseklikteki platformların üzerine, deri ve plantin olarak bilinen ağacın süngerimsi parçalarını yerleştirirlerdi. Shenandoah Vadisi'nde Fransız bir gezgin aynı yüzyılda, bir köle evinin içinde, "kabası pek alınmamış tahtalardan yapılmış, kazıklarla [ve] biraz buğday samanı ve mısır sapıyla desteklenmiş, üzerine çok kısa tüylü ve birçok yeri yanık bir battaniye örtülmüş, kutuya benzer bir çerçeve"den yapılmış bir yatak görmüştü.[1]

Daha modern zamanlarda yünle doldurulmuş döşekler vardı; yontulmuş keresteden yapılan tahtayla kaplı, tahıl çuvallarından oluşan yataklar, bank yataklar, dik yataklar, içinde uzanması zor olan şiltesiz yataklar, katlanan yataklar, iskeleti, tavana iliştirilmiş ahşap ya da metal uçlar üzerine oturtulmuş, perdelerin asılı olduğu sayvanlı karyolalar vardı. Üstü örtülü, alçak yataklar, demir karyolalar; tek kişilik yataklar, ayakucu ve yatak başı pirinçten yataklar, beyaz emayeden yataklar, divan yataklar ve Japon şilteleri vardı. Yere yakın ve mobilya tekerleği üzerinde hareket eden, uyanınca daha yüksek esas karyolanın altına kolayca toplanabilen tekerlekli yataklar ya da tekerlekli karyolalar vardı.[2]

Genellikle yataklar kanıksanırlar, normal gibi hissedilirler. Bazen nostaljinin veya kararlı bir yeniliğin gerekçesidirler ve daha faz-

1. Erken modern yataklar üzerine burada ve takip eden dört paragrafta yararlandıklarım: John Crowley, *The Invention of Comfort: Sensibilities and Design in Early Modern Britain and Early America*, Baltimore, 2003, özellikle s. 74 ("kaba yünlü kumaş"), s. 81 (Maryland), s. 91 (Igbolar); Jean-Louis Flandrin, *Families in Former Times: Kinship, Household and Sexuality*, çev. Richard Southern, Cambridge, 1979, s. 90-102; Laura Gowing, '"The Twinkling of a Bedstaff": Recovering the Social Life of English Beds 1500-1700', *Home Cultures*, Cilt 11, 2014, s. 275-304; Ferdinand Baynard de la Vingtrie, *Travels of a Frenchman in Maryland and Virginia*, Ben C. McCary (yay. haz.) Williamsburg, 1950, s. 13 ("kutu gibi iskelet"); Philip D. Morgan, *Slave Counterpoint: Black Culture in the Eighteenth-Century Chesapeake and Lowcountry*, Chapel Hill, 1998, s. 114; Raffaella Sarti, *Europe at Home: Family and Material Culture, 1500-1800*, New Haven, 2002, s. 103 (Chesapeake göçmenleri), s. 119-31; John Styles, "Lodging at the Old Bailey: Lodgings and Their Furnishings in Eighteenth-Century London", Styles ve Amanda Vickery (yay. haz.), *Gender, Taste and Material Culture in Britain and North America 1700-1830*, New Haven, 2006, s. 71-75.

2. Modern yataklar hakkında daha fazla, burada ve takip eden üç paragrafta yararlandıklarım: Tom Crook, "Norms, Forms and Beds: Spatializing Sleep in Victorian Britain", *Body & Society*, Cilt 14, 2008, s. 15-35; Judith Flanders, *Inside the Victorian Home: A Portrait of Domestic Life in Victorian England*, New York, 2003, s. 42-47; Hilary Hinds, "Together and Apart: Twin Beds, Domestic Hygiene and Modern Marriage, 1890-1945", *Journal of Design History*, Cilt 23, 2010, s. 275-304; Reader-Editors of Woman's Home Companion, *Bedtime Story. Reports on Sleeping Equipment*, New York, 1942.

la detayla bahsedilirler. Bir asilzade, Ortaçağ'ın kapalı köylü yataklarını anımsayarak, "Zorlanmadan herkesin birlikte uyuduğu o büyük yatakları hatırlıyor musun?" demişti.[1] 19. yüzyılın ikinci yarısında büyük, kare, Victoria dönemi tarzı, üstü örtülü alçak yataklar, zenginlerin perdeli yataklarının yerini aldığında havanın yeni "hijyenik" sirkülasyonu, eski kapalılık hissiyatını ikame etti. Asılı perdeler, havadarlıkla yer değiştirdi. Şimdi bize bağnaz gibi görünen ikiz yataklar, Victoria döneminin ideallerinin kasti reddi olarak 1890'larda popüler hale geldi. 19. yüzyıl yerini 20. yüzyıla bırakırken, eskide kalmış, kadının kocasına itaati ve emre amade olma hali artık modası geçmiş bir şey olarak görülüyordu. Yeni estetikte, birbirinin aynısı ikiz yataklar, karıkocanın karşılıklı tatminlerini temsil ediyordu.

Bir insanın karanlıkta, altında hissettiği bir gece vakti mobilyası olarak yatakların birçok hikâyesi vardır. Bunlardan biri, neye paranın yettiğine dair maddi kaynaklardır. George Washington'ın Mount Vernon plantasyonunu 18. yüzyılda ziyaret eden bir Polonyalı, köle mahallerinin "adi hasır"larını, köleleştirilmiş insanların yoksunluklarının bir işareti olarak görmüştü.[2] 18. yüzyıl Avrupa'sında bir yatak, bir işçinin mülkünün değerinin dörtte birine mal oluyordu. Ocakla birlikte yatak, bir yeri yaşanabilir kılan en önemli özellikti. Her türden kıymetli yataklar göstermek ve miras bırakmak için önemli eşyalardı: En sevilen vârise dikkatlice bırakılmak ve listelenmek üzere vasiyetnamelere eklenirdi.

Bir başka hikâye, artan mahremiyeti ve yükselen rahatlık beklentilerini anlatır: Tüm hane halkı ve hizmetçiler için kapalı yataklardan ya da kıymetli, tek odalı Algonkin evlerindeki alçak döşeklerden, bir ya da iki kişi için tasarlanmış ayrı yataklara. İç mekânın herhangi bir yerindeki yatağın çevresindekilerden, yalnızca uyuma amacıyla kullanılan ve açıkça yatak odası olarak düzenlenen alanlara. (İngiltere'de ayrı yatak odası, saman ve sazlardan yapılan çatıların yerlerini kiremit ve damtaşından yapılanlara bıraktığı 18. yüzyıldan itibaren yaygınlaştı.) Gündüz, karyolanın altına sığan ve hizmetçilerin ya da iri çocukların kullanması için çıkarılan tekerlekli yataklar-

1. *Families in Former Times*, s. 100 ("büyük yataklar").
2. *The Invention of Comfort*, s. 167 ("adi hasırlar").

dan, beklenmedik şekilde kullanımlarından vazgeçilmesine. Ve kaba yünlü kumaştan örtüler ve kaba tüylü yorganlardan ya da tene temas eden yünlü veya çadır bezinden, yumuşak, dokuma çarşaflara. Standart modern yatak, tek başına ya da partnerle birlikte, tüketici konforu içinde uyumak üzere bir mobilya olarak odada yer alır.

Peki özellikle anne geceleri? Bebek büyütenlerin geceleri?

Eylül 1937, Caney, Kentucky'nin dağları. Verna Mae Slone geceyi dört aylık bebeğiyle, demirden karyolasında geçirdi. Verna Mae'nin yeni kocası Willie pazardan cuma gecesine kadar evde değildi. Geceleri büyükbabasının evinde kalıyor ve gündüzleri onun için ağaç keserek para kazanıyordu. Verna Mae'nin gece vakti, yakınlarda komşu veya yol olmadığından zift gibi karaydı. Açık açık konuştuğu anı yazılarında hatırladığı alışkanlığı, "tavuklarla birlikte" yatağa girmekti, yani, tavukların tünediği vakitte yatmaktı.[1]

Verna Mae'nin kafasının üstündeki tavan o zamanlar için hayli yüksekti; yerden üç metre yükseklikteydi. Bir zamanlar "büyük tek odasında çok büyük bir ocaklık bulunan kütükten bir evde" yaşıyordu, bir de "biçilmiş kereste"den bir oda eklenmişti. Kütük ev yıkılmıştı, geriye tahta döşemeli oda kalmıştı. Demir karyoladan ayrı olarak odada cevizden bir beşik, yarık tahtalardan yapılmış, üstü pürüzsüz bir masa, dikiş makinesi ve Willie'nin "konuşan makinesi" (pikap), bir zamanlar annesine ait olan bavulu ve odun sobası vardı. Tabaklar için bir duvar rafı vardı. Yatağının altındaki zemin pürüzsüzdü: Kesilmiş tomrukların yan yana dizildiği, kesik kısmın üste geldiği, geniş ağızlı baltayla düzleştirilmiş "direk" zemin. Böyle bir zemin, süpürge ve koydaki dövülmüş taşlardan yapılmış kumla ovalanıyordu. Tavuklar geceleri, eğer aralarına bir kokarca karışırsa, zeminin altında gıdaklarlardı. Başka bir çiftlik hayvanının

1. Burada incelenen Kentucky uygulamaları için bkz. *How We Talked and Common Folks*, özellikle s. 259 (yatak paylaşmak), s. 251-252 (kulübe), s. 266 ve s. 279 (tavuklar), s. 254 (hayvanlar), s. 28 ("sıkıştırıyorsun"), s. 32 ("direk"), s. 61 (yeterince büyük), s. 125 (yatıya kalmak); William Lynwood Montell, *Killings: Folk Justice in the Upper South*, Lexington, 1986, s. 29 ("bunu özlerdin") ve hükümet reformcularının bakış açısından, Lydia J. Roberts, *The Nutrition and Care of Children in a Mountain County of Kentucky, United States Children's Bureau Publication*, Cilt 110, Washington DC, 1922. Geç antropolojinin konusu olarak bkz. Susan Abbott, "Holding On and Pushing Away: Comparative Perspectives on an Eastern Kentucky Child-Rearing Practice", *Ethos*, Cilt 20, 1992, s. 33-65, alıntı s. 58'de (okul öğretmeni).

sesi duyulmazdı: İnek sahibi olmak için hane halkının daha fazla kazanması gerekiyordu. Verna Mae 22 yaşındaydı, Willie ise ondan birkaç yaş büyüktü.

Verna Mae yatak paylaşmaya oldukça alışkındı. Kardeşlerin düzenli olarak birbirleriyle ve ebeveynleriyle uyuduğu yoksul bir kırsal Baptist toplulukta yaşayan on iki çocuklu bir ailenin on ikinci çocuğuydu. Küçük bir oğlanken annesiyle uyuyan başka bir Kentucky'li, "Böyle büyürdük," diyordu. "Evden ayrılırsan bunu özlerdin." 1930'larda Caney'de bir çocuğa kaç yaşında olduğunu sorduğunuzda, "Tek başıma uyuyabilecek yaştayım," cevabını alırdınız. Yatak paylaşmaya dair bu düzenli alışkanlık, tanıdık misafirlere dek uzanırdı. Sıklıkla "akrabalar yatıya kaldıklarında" üç kişi bir yatakta yattıkları zamanlar için çocukların uydurdukları bir tekerleme vardı.

Gün içinde Verna Mae dışarıda çalışırken bebek beşikte ya da bir ağacın gölgesi altındaki yorganın üstünde olurdu. Ama gece, bebeği uyutur ve beslerdi. Bu geceler birincil elden kaydedilmemiş, geriye dönük olarak hatırlanmıştır. Dört tane daha oğlan ve kırk sene sonra, "çocuğunla birlikte uyuyup onu emzirmeyi", "Tanrı'nın annelere bahşettiği en büyük iki lütuftan biri" olarak tanımlamıştı. Bu temasa dayalı zevklerin, "deneyimlenmediğinde anlaşılamayacak bir yakınlık" olduğunu hatırlıyordu. Gece yarısına dair anıları, o belirgin yakınlık, sevgi dolu, buyurgan ve meydan okuyucuydu. "Doktorların ne dedikleri umurumda değil, en iyisinin anneyle çocuğunun birlikte olması diye düşünüyorum."

Anının ifade edilişi, tıbbi tavsiyeye karşı savunmacıydı ama çok güçlü bir savunma değildi bu: Hem 1937'de hem de anıların yazıldığı kırk yıl sonra, eğitimli trendlerin aksi olsa da yatak paylaşımı, Apalaş Dağları'ndaki kırsal, işçi Kentucky'liler arasında normaldi. 1930'arda tersini yapan bir okul öğretmeni, yataklarını bebekleriyle paylaşmayan annelerin ihmalkâr olduklarını düşünen tenkitçi bir "taşralı kadın" tarafından azarlandığını hatırlıyor. Apalaş anneleri, Büyük Buhran bittiğinde ve ahşap kulübe ve evlerden, merkezî ısıtma sistemli evlere geçtiklerinde de yataklarını paylaşmaya devam ettiler. Yatak paylaşmak toplumsal bir alışkanlık, bir değerdi; yalnızca soğuk kışlar ve tek odalı kulübelerin mecbur bıraktığı bir uygulama değildi.

1937'de Verna Mae'nin kış geceleri yaklaştığında, ayaklı ocağı[1] geceleri kullanma zamanı gelmişti. Bu ocağın adı, arkadaki iki kapağının öndeki iki kapaktan daha yüksekte durmasından geliyordu. Ocak tüm ayakları ve kapılarının çoğunu yitirmişti. Olmayan kapaklardan birinin yerini demirden bir çaydanlık almıştı. Willie evdeyken, geceleri yatağa girmeden önce yangın çıkmaması için, ahşaptan yaptığı ocak ayaklarına su dökerdi. Ahşap çatıda yağmur tıpırdardı. Çok yakın uyuyan Kentucky'liler belki şöyle diyorlardı: "Kenara kay, beni sıkıştırıyorsun." Bebek beslenmişti. Sabah, Verna Mae'nin "horozun meydan okuyan ötüşü" olarak düşündüğü şeyle başlamıştı. Bir ötüşe, uzak bir çiftlikteki bir başka ötüş yanıt veriyordu, sonra bir başkası ve bir başkası daha. Belki horozun sesi, Almanların *Ammenschlaf*[2] –sütannenin ya da yeni bir annenin hafif uykusu– diye adlandırdıklarından sonra gelen yeni günün gelişinin zorluklarını haber ediyordu.

Yatak paylaşmak? Çocuk büyüten annelerin fazlasıyla hafif uykuları? Uykunun hafifliği, herhangi bir düşünceyi takip etmeyi zorlaştırıyor. Halk merkezinde biri, kahkahalarla karşılık bulan, "Bebek gibi uyumak ne ki?" sorusunu sordu. Kimi yatak paylaşıyor, kimileri yatağının yanındaki bebek karyolalarına yatırıyor, diğerleriyse bebekleri kendi odalarında yatırıyor. Yüklü bir konu; "nerede" konusu açılınca, gerginleşen cömertliği duyabiliyorsunuz.

Kız kardeşim, ilk bebeğiyle yatağını paylaştı –"Emziriyorsan, ilk aylarda bu en kolayı"– ben de onu takip ediyorum. M'nin reflüsü o kadar ağır ki başka bir seçenek yok gibi. Onu en rahat ne ettirecekse, sırtı nasıl desteklenip dik duracaksa o mantıklı geliyor. İlk on günde bazen bebek sepetinde uyudu. Biliyorum, fotoğrafları duruyor. Ama reflü başladığından beri yanında uyuyorum. Sadece sevgilileriyle uyumuş biri için bu nefes kesici derecede samimi. Ufak nefesleri duyuyorum. Uyku çöktükçe, soluğunun hızı yavaşlıyor. Nefesimiz bir alanı paylaşıyor. Onun orada olduğunu bilmek hoşuma gidiyor. Meşe ağacı evin üstüne devrilse ya ikimiz de hayatta

1. Hem ısınmak hem de yemek pişirmek için kullanılan, küçük bir fırın içeren ocak. (Ç.N.)

2. *Ammenschlaf* için bkz. Lodewijk Brunt ve Brigitte Steger (yay. haz.), *Worlds of Sleep: New Perspectives*, Berlin, 2008, s. 18.

kalırız ya da yok olup gideriz. Aynı zamanda, sekiz saatlik kesintisiz sıradan zevki de hatırlıyorum, burnumda tütüyor.

Kesintisiz uykuya duyulan özlem, tarihsel olarak olağandışı değil. Neredeyse her dilde kesintisiz uyku için bir kavram var. Ama kesintisiz sekiz saat kavramı kendine has. Tarihçiler, olağan ve kesintisiz sekiz saat fikrinin, modern zamanlara özgü olduğunu biliyorlar. Doğal ve zamansız bir şey değil bu. Sanayileşmeden önce, yapay ışıklandırmadan ve elektriklendirmeden önce, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki kadınlar ve erkekler uykuyu iki aşamalı düşünüyor, bazen "birinci uyku" ve "ikinci uyku" olarak adlandırıyorlardı. Gecenin ilk kısmı hava kararınca başlıyordu. İlk gece ya da gece öncesi, uykunun en derin olduğu zamandı. Sonra, seyir ya da izlemek olarak adlandırılan bir uyanıklık müddeti vardı. Sonra ikinci gece başlıyordu, daha hafif, rüyalarla dolu bir uyku safhası.[1]

Bu alışkanlıklar, kırsal ritimlerin, ışığın yokluğunun ve mevsimsel ısınma ihtiyacının dünyasıyla uyumluydu. Nadiren, doğrudan yorumun öznesiydiler. Bunlar hakkında bildiklerimiz, ikna edici bir sanayi öncesi örüntüsü kuran, şans eseri referanslar sayesindedir. Parçalara ayrılmış ya da iki aşamalı uyku olarak adlandırılabilir. İlk gece ve sonra, ikinci gece.

İlk başta düşününce, o uzun geceler ve o gecelerin ortasında uyanık olmanın sıradanlığı, şimdiki uyuma şeklimden çok farklı görünmüyor. Parçalara ayrılmış uyku, kulağa neredeyse eğlenceli geliyor. Diğerleri de gecenin bir yarısında ayaktalarmış! Böyle sahneler arasında bir çocuğa annelik yapmak çok daha kolay olmalı. Okuduğuma göre, uyanıklık fasılalarının hoş, kaygısız bir niteliği vardı. İnsanlar dua ediyor, sohbet ediyor, sevişiyorlardı. Kalkıyor ve evle ilgili işlerini hallediyorlardı. Uyku bölünüyordu, uyanıklık sosyal bir durumdu.

Bu daha uzun, daha fazla bölünen ve sosyal geceler, sanayi öncesi anneliğin uyku alışkanlıklarını özetliyor olabilir. Ama parçalara ayrılmış uykunun düzenli örüntüsünün, anneliğin gece yarısını doğru dürüst izah edememesi daha olası. Böyle bir olasılık pek araş-

1. Erken modern ilk gece ve ikinci gecenin en önemli anlatımı, *At Day's Close*, 12. Bölüm.

tırılmadı. Sanayi öncesi anne uykusunun da kirli, yırtık pırtık bir bez parçası olup olmadığını öğrenmek istiyorum.

Şans eseri bulduğum referansların birkaçı, iki parçalı uykuyu tamamen bozan bir parçalanma örüntüsüne, olağan yapının bozulmasına işaret ediyor. İlk gece, ikinci gece annelik haline dahil değilmiş gibi görünüyor. 17. yüzyılın sütanne karşıtı ahlakçıları, bunun tamamen apaçık olduğunu varsaymışlardı. Annelerin, kısmen "rahatlık ve sessizlik için" çocuklarını "verdikleri"ni çünkü "uykularının bölünmesine ya da çocuklarının zırlamasına ve ağlamasına dayanamadıkları"nı öfkeyle dile getiriyorlardı. Huzurlu sessizlik, gürültü ve yatıştırmanın karşıtıydı. Bir bebek ağlaması geceyi bozuyordu ve hak ettiği ilgiyi topluyordu. "Zırlamak" kulağa öfkeli, ısrarcı geliyordu.[1]

Gece bir bebekle "boğuşmak" kısaca bahsedilen bir diğer şeydi. Ya da "gece öncesinde ani ağlamalar" Ya da 1739'da, çalışan kadınların hayatları hakkında nadir rastlanan bir şiiri kaleme alan çamaşırcı Mary Collier. Hedefinde, işçi sınıfından bir şair olan erkek akranı Stephen Duck'ın ağıtları vardı. Kim daha çok zorlanıyordu? Çalışan kadınların gecelerinin, "ağlayan ve kuduran" "dik başlı çocuklar" yüzünden "az uyku"yla öne çıktığını yazmıştı. Bir anne, ikinci geceye varabilmek için önden çok az uyku uyuduğundan, "*rüya görecek zamanı* bile zor buluyoruz" diye detaylandırmıştı. Erken modern dönem yetişkinleri iki aşamalı uyumuş olabilirler ama o zamanlar da tıpkı şimdiki gibi bebeklerin uykusu çok aşamalıydı. Bizim çağımızın mesafeli ve kibar kavramı polifazik. Collier'nin "dik başlı"sı daha rahatsız edici, daha yakın: Gece ağlamalarının aşırı ve çok uğraştırıcı olduğunu aksettirmek istemişti.[2]

Ve beni yüzyıllar sonra bile kıskançlıktan kudurtan bireysel istisnalar vardı. 30 Mart 1837'de Narcissa Whitman, bebek "bir kez emzirdikten sonra ya da bazen hiç emzirmeden bütün gece uyuyor"

1. William Gouge, "The Duties of Parents", *Of Domesticall Duties*, Londra, 1622, s. 515 ("zırlaması"na) ve bkz. Elizabeth Lincoln, *The Countesse of Lincolnes Nurserie*, Oxford, 1628.

2. A. Marsh, *The Ten Pleasures of Marriage Relating to All the Delights and Contentments that are Mask'd under the Bands of Matrimony*, Oxford, 1682, s. 122 ("boğuşmak"), Aphra Behn'e atfedilmiştir; *The Family Life of Ralph Josselin, a Seventeenth-Century Clergyman: An Essay in Historical Anthropology*, s. 89 ("ağlamalar"); Mary Collier, *The Woman's Labour: An Epistle to Mr Stephen Duck*, Londra, 1739, alıntı s. 11'de.

diye yazmıştı. Bazılarının dediğine göre, bebekler gibi uyumak diye bir şey var. Oregon'daki yerleşimci yaşamın fiziksel zorlukları Narcissa Whitman'ın günlerine izini bırakıyordu ama o düzgün bir biçimde, yeterli derecede *uyuyordu*.[1]

Bazı sanayi öncesi topluluklarda dinî inançlar ve alışkanlıklar ilk gece ve ikinci geceye kendi değişimlerini yansıtıyordu. Andover, Massachusetts'in 17. yüzyıldaki Püriten ev hanımları örneğinin peşine düştüm. Onlara göre, Tanrı'nın çağrısı ve yaşayan bir çocuğun ağlamaları, birlikte, gece yarısını bir günah, günah çıkarma ve günahların affedilmesi döngüsüne çeviriyordu. Uykunun aslen günah dolu olduğuna inanılıyordu –bir insanın yoz ve aşağı durumunun kanıtıydı– ve gözlemek ya da uyanıklık dua etmek için bir fırsattı.[2]

Bazı Andover gece ritüellerinin Püritenlikle çok az ilgisi vardı. Pire veya tahtakurusu yakalayarak yatağa girmek için hazırlanmak erken modern dönem alışkanlığıydı, tıpkı bit ayıklamak, közü güvenli bir uzaklıkta tutmak için şömineyi küllemek, iç gömlek ya da gecelik giymek ve mumları söndürmek gibi. Bebek sıkıca kundaklanıyordu, birçok bağ ve kat, bedeni sarıp sert bir hale getiriyordu. Boş sayfasında bebeğin doğduğu dakika, saat, gün ve ay yazan aile İncil'i veya cereyandan korumak için derin bir başlığı ve hasır, kuştüyü ya da meşe yaprağıyla doldurulmuş bezden sert döşeğiyle hasırdan ya da ahşaptan beşik gibi, karanlığın gizlediği eşyalar. Dört aylıkken bebek geceleri muhtemelen ev hanımıyla aynı yatakta olurdu.

Dindarlar için, Püriten inanışları gün kadar geceye de sirayet ediyordu. Massachusetts'in köyleri ve Andover, Ipswich ve Boston

1. Narcissa Prentiss Whitman, 30 Mart 1837, Clifford Merrill Drury (yay. haz.), *Where Wagons Could Go: Narcissa Whitman and Eliza Spalding*, Lincoln, 1997, [1963] s. 126.

2. Buradaki ve bundan sonraki dört paragrafta yorumlarda yararlandıklarım: Anne Bradstreet, *The Tenth Muse Lately Sprung Up in America, or, Severall Poems Compiled with Great Variety of Wit and Learning, Full of Delight*, Londra, 1650, alıntı s. 43'te ("şımarık ağlamalar"); David H. Flaherty, *Privacy in Colonial New England*, Charlottesville, 1972, s. 76-79 (yatak paylaşmak); Robert S. Cox, "The Suburbs of Eternity: On Visionaries and Miraculous Sleepers", *Worlds of Sleep*, s. 53-73; Alec Ryrie, "Sleeping, Waking and Dreaming in Protestant Piety", Jessica Martin ve Alec Ryrie (yay. haz.), *Private and Domestic Devotion in Early Modern Britain*, Farnham, 2012, s. 73-92; Sasha Handley, "From the Sacral to the Moral: Sleeping Practices, Household Worship and Confessional Cultures in Late Seventeenth-Century England", *Cultural and Social History*, Cilt 9, 2012, s. 27-46.

gibi kasabalarına yerleşmek, bu aşırı dindar Protestanlara, daha az dini bütün bir İngiliz toplumunu geride bırakma olasılığı sunmuştu. Kutsallıklarının bir özelliği, Tanrı'nın mevcudiyetinin sürekli farkında olmaktı. Amaç, tanrısal konulara odaklanmış bir zihinle uykuya dalmak ve uyanınca akla gelen ilk düşüncenin Tanrı olmasıydı. Gecenin ritmine ve gereksinimlerine sınır çizen duaydı. Uykudan önce ev hanımı, "Yüce Tanrım, yatağın, mezarın bizim için neredeyse hazır olduğu duygusunu uyandırmasını sağla. Şu kapanan gözlerimizin bir daha açılıp açılmayacağını hangimiz bilebilir?" diyordu. Gece yarısı uyanıklığı dua, meditasyon ya da kendini sorgulama yoluyla Tanrı'ya bilhassa yakın bir ruhu çekmek içindi. Uyanmak ve erken kalkmak –ikinci gecelerini uyuyarak geçiren daha az dindarların aksine– geceden gündüze dönüşü belirtmeliydi.

Yaşayan ilk çocuğuyla ev hanımı, çocuğuna uykuya dalması için beşik ninnisini söylemeye teşvik edilirdi. Bebek evde onunla birlikteydi –sütanneye verilmemişti– çünkü kadın, Püriten ahlakçıları okuyor ya da vaizin törenlerine katılıyor yahut çevresindeki kadınların tedbirli, ruhani usullerini takip ediyordu ve aynı zamanda emzirmek gayet iyi gidiyordu. Andover Püritenleri gece yaşanan rahatsızlıkları bir bebeğin ağzından anlatan, "The Four Ages of Man" [İnsanın Dört Yaşı] isimli şiirin yazarı Anne Bradstreet'in şu dizelerini biliyorlardı: "Şımarık ağlamalarımla, annemin rahatını bozdum / O ki hâlâ memesiyle açlığımı bastırmaya çalışıyordu; / Yorgun kollarıyla dans etti ve By By'ı söyledi..." Annenin rahatı sesle bozulmuştu, uzuvları yorgunlukla hareket ediyordu, şarkı söylüyordu. Bu kıvançlı ataerkil toplumun vaizleri, sonsuz neşenin metaforu olarak memedeki bir bebeğin hoşnutluğunu kullanmayı seviyorlardı ama Bradstreet'in bebeği o kadar kolay "doymuyor"du.

Bir bebeğin gece vakti ihtiyaçları duayı bölebilir veya dua fırsatı yaratabilir, gecenin şafak sökerken sonlanmasını sağlayabilir veya annenin erken kalkma tetikliğini zayıflatabilirdi. İyi düzenlenmiş geceler ve erken kalkmaların, inançlı bir insanın daha iyi ibadet etmesini sağlayacağına inanılıyordu. Zayıflık veya mahmurluk hisleri ruhani metanet eksikliğini yansıtabilir ya da buna neden olabilirdi. (Kilisede uyuyakalmak bilhassa şeytan işiydi.) Tanrı'dan gelen cezaların ve hükümlerin ikisi de gece vakti annelik etmenin tepesinde dikilirdi.

Anne Bradstreet'in şiiri, ilahî dinin gerektirdikleri ve zevkleriyle dünyevi aileninkiler arasındaki gerilimlerle doluydu. Bu gerilimler ve günah ve günahların affedilmesi döngüsü gündüz saatlerine olduğu kadar gece yarısına da damga vuruyordu. Karanlıkta bile, Andover'ın tedbirli dindarlarını, gözlemci çağdaşlarından ayırıyordu.

İlk gece, ikinci gece, parçalara ayrılmış... Ya da ilk gece, ağlamak dua etmek emzirmek, ağlamak emzirmek dua etmek...

Salı ve perşembeleri, uykusuzluk meydan okuyan ve seküler bir yoldaşlığa neden oluyor. Gece birde emzirirken seni de düşüneceğim, sözleri tutacağım. Ya da belki gece üçte. Çok sonra öğreniyorum ki daha iyi ya da daha uzun uyuyanlar gıklarını çıkarmıyorlar.

Sanayi öncesinin iki aşamalı, parçalara ayrılmış uyku alışkanlığı, önce 19. yüzyılın sonlarında, şehirlerde ve kasabalarda, daha sonra da kırsal alanlarda yok oldu. Öyle görünüyor ki ilk uyku daha geç başlayıp bitiyor, ikinci uyku kısalıyordu ve uyanıklık zamanı azalmıştı. Neticede, ilk ve ikinci uykunun hem anısı hem de terminolojisi unutuldu. Uyku dışı müddetler, uyuyamama olarak yeniden adlandırıldı. Parçalara ayrılmış uykunun yerini, iyimser bir biçimde "sekiz saat" olarak adlandırılan, tek bir uyku döngüsü biçimi aldı.[1]

Bunun tam olarak kimler arasında, neden ve nasıl başladığı açık değil. Hiç şüphesiz Londra'da, revaçtaki dergi *The Tatler*, yok olan İngiliz usulleri ve ortaya çıkan yenileri olarak gördüklerini ele aldı. Dergi, gecenin eskiden daha uzun sürdüğünü açıkladı. Doğa, dünyayı karanlığa atmıştı ve insanoğlu bu basit çağrıyı takip etmiş, gece vakitlerini dinlenmeye ve dinginliğe adamıştı. Saat sekizde çalan, gece sokağa çıkma yasağını haber veren çan, mumları söndürüp yatağa girme vaktinin geldiğini bildirirdi. Şimdi, 1710'da modaya uyan kentli tipler geç vakitlere kadar uyanık kalıyor, kart oyunları oynuyor ya da politika hakkında konuşuyor ve sonra sabaha kadar iyi bir

1. Bu paragraflar için, modern uyku üzerine bkz. Benjamin Reiss, "Sleeping at Walden Pond: Thoreau, Abnormal Temporality, and the Modern Body", *American Literature*, Cilt 85, 2013, s. 5-31; A. Roger Ekirch, "The Modernization of Western Sleep: Or, Does Insomnia Have a History?", *Past & Present*, Cilt 226, 2015, s. 149-192. Sasha Handley, "Sociable Sleeping in Early Modern England, 1660-1760", *History*, Cilt 98, 2013, s. 79-104, alıntı s. 84'te (*Tatler*).

uyku çekiyorlardı. *The Tatler*'a göre, "Büyük Britanya'da güneşin doğuşunu görmüş bir hanımefendi neredeyse yok"tu.

Geç vakte kadar uyanık kalmak gibi alışkanlıklar, gece geç vakit dinlence zamanını daha güvenli, kolay ve görünür hale getiren, şehirlerdeki sokak aydınlatmalarıyla teşvik ediliyordu. 19. yüzyılda, ekonomik yaşamın merkezi tarımdan sanayiye taşındı. Fabrikalar ve sanayi hayatıyla birlikte üretkenlik, verimlilik ve tüketim üstüne kurulu bir değerler sistemi ortaya çıktı. Emek gitgide görev odaklıdan zaman odaklıya kaydı. Bu talepler, gündelik rutinlerin saat tasnifiyle iç içe geçti. 20. yüzyılda, tek uyku düzeni, çalışmanın baskın olduğu ve verimlilik fikriyle hareket eden bir topluma uygun hale geldi. Elektriklendirme –ister Londra'da, ister Massachusetts'te ya da Kentucky'de olsun– geç vakte kadar uyanık kalmayı ucuz ve kolay hale getirdi.

Deliksiz sekiz saate duyduğum özlemle, bu ihtiyacın bedenimin her bir hücresine işlemiş olduğuna dair açık fikrimle, modern zamanların insanıyım.

Bu dört aylık reflü ve uyku yoksunluğunun belirli bir noktasında ve tam da kendi akıl sağlığımdan şüphelenirken, gece vakti uyanmalarını kaydetmeye başladım. Sıkışık yazılardan oluşan ufak sütunlar günlüğümdeki diğer kısa kayıtlara yer bırakmıyor – doktor randevuları, K'nın iş takvimi.

Yazı sütunları, uykusuzluğun bir tanıklığını oluşturuyor. Neden biraz deli hissettiğime dair bir kanıt olarak avuntu sunuyorlar. Sonra, günlüklere geri döndüğümde, M'nin on beş aylık olana kadar bir buçuk veya üç saatten fazla uyumadığını fark ediyorum. Doktorlar bunun reflüsü olan bebekler için olağan olduğunu söylüyorlar. Bazı insanlar, eski özerklikleri için ağlayıp sızlanır. Bense uykusuzluktan mustarip, dinlenmenin ve bu hissi ya da herhangi bir düşünceyi doğru düzgün kelimelere aktarma becerisinin yasını tutuyordum.

Gündüzleri isimleri yitiriyorum. Kırmızı ışıkta geçiyorum. Aynada yüzüm, uyanıkken yapılan aktivitelerin aralıksız fırçası yüzümün hatlarını yavaşça solduruyormuş gibi, neredeyse belirgin bir biçimde kayboluyor.

Günümüz San Francisco'sunda şair Brenda Shaughnessy bir fikre tutunuyor ve zarif bir biçimde onu yazıyor: "Açıklamaya çalı-

şıyorum. / Kendi kendime tekrarlıyorum, yoksa zaten tekrarlamadım mı?"[1]

M'nin "şekil bozukluğu" olduğuna dair korkumu karalıyor, sayfaya aptalca bakıp durarak bu duygunun ya da yazımın yanlış olup olmadığından şüpheleniyorum.

Tarihî arşivlerden uykusuzluğun tüm çilesi bir büyüyle çıkarılsa, geriye kalanın amacına ulaşmakta başarısız olmuş gevelenmiş laflardan, canlılığını yitiren cümlelerden, neredeyse boş cümlelerden oluşacağından şüpheleniyorum. Biraz garez, biraz boyun eğme.

Bulduğum ufak, yakın tarihli raporlar sıcak bir şekilde canlanıyor bazen: Gallerli bir kalay madencisinin kızı olarak 1914'te Llanelli'de doğan Olive Morgan, "Bebek bütün gece ağlıyorsa anne bebeği bütün gece emzirir," diye yazmıştı. Gündüz vakti, "Bebek kucağımda şezlonga otururdum ve biberon sık sık elimden yere düşerdi. Çok bitkindim," demişti.[2]

1931'de Preston'da doğan eski bir sekreter, "İlk aylarda hiç uyumadı, korkunçtu. Zombi gibiydim" diye yazmıştı.[3]

21:30. 11:30. 01:00. 01:45. 03:30. 05:00 diye devam ediyor günlük kayıtlarım. 8:30. 10:45. 12.00. 14:10. 16:50. 17:45.

Yani eskiden bebekler bazen ya da çoğu zaman ilk geceyi ve ikinci geceyi aksatıyorlardı. Ve sonra, bazen ya da sık sık, olağan modern sekiz saati bozuyorlardı. Olive Morgan 1914'te, "Çok bitkinim," demişti. 20. yüzyılın ortasındaki sekreter, "Zombi gibiyim," diye belirtmişti. Sözlerinin hararetı, tüm gece uyumak sıradan bir beklenti olduğunda, bölük pörçük uykunun daha aşikâr, daha sivri köşeli hissedildiğini gösteriyor. Ya da belki göstermiyor. Mary Collier'nin "dik başlı" bebeklerinden ya da 17. yüzyılın yatakta bir o yana bir bu yana dönmelerinden beri hangi yollar kat edildi? Bebeğe bakım veren kişinin hafif uykusu, yani *Ammenschlaf*, küresel bir çeviriyi hak ediyor: Bir çeşit sürekli olasılık, değişen beklentiler ara-

1. Brenda Shaughnessy, "Liquid Flesh", *Our Andromeda*, Port Townsend, 2012, s. 22-27, alıntı s. 26'da.

2. *A Labour of Love: The Experience of Parenthood in Britain 1900-1950*, s. 72-73 ("şezlong").

3. *Women and Families: An Oral History, 1940-1970*, s. 155.

sında zikzak yapmak ve bireysel koşulların detayları arasında anlaşılmak. 20:55. 23:15. 01:00. 03:05.

Ve bu değişen beklentiler arasında, bu bireysel gece koşulları arasında yatak paylaşmak ya da tek başına uyumak?

Washington, DC, 1880 yazı, Massachusetts Püritenlerinin torunları arasındayız. 1880 yazında Mabel Loomis Todd'un günlüğündeki düzenli kayıtlar, yatak odası saatinin kurulmasını, bebeğin ağırlığını (dört aylıkken 7,26 kilo, beş aylıkken 7,71 kilo) ve gece vakti seks hayatını belgelemişti. #21, #22, #23. Her bir sayı, ocak ayından başlayarak kocasıyla yaptığı seksi belirtiyordu.[1]

Millicent isimli bu bebek, Mabel ve sarışın, sakallı kocasının oda kiraladıkları bir pansiyonda doğmuştu. Finansal açıdan istikrarsız birçok aile bunu yapıyordu. David doğumdan sonraki ilk altı gün "aşağı"da uyumuştu. Şimdi bu üçlü ve onlara ek olarak Mabel'ın ebeveynleri ve ninesi ve annesinin yatılı hizmetçisi Molly Peyton, College Hill Terrace 1413 numaraya taşınmışlardı. Biraz fazla sıkışıklardı ama pansiyonda yaşamaya kıyasla daha iyiydi. Mabel, "Artık umursamaz dışarlıklılarla aynı evin içinde olmak, pansiyonculuk yok," diyerek burnunu çekiyordu. Tepenin aşağısında Washington, DC'nin "şehir ışıkları" "parlak bir deniz" gibi görünene değin "sırayla yanıyor" diye not etmişti mutlulukla. Elektriklendirme başlamıştı ve günlüğün ön kısmında takvime girilen gündoğumları ve günbatımlarının, Mabel'ın gecelerinin başlangıcı ve bitişiyle ilgisi yoktu. Zaman, saat odaklı bir dünyanın camdan yansımasında standartlaştırılıyordu. New York'ta öğlenken, Washington'da saat 11:47:53'tü.

David Todd soyunun, Mabel'ın gurur duyduğu bir miras olan, ünlü bir New England Püriten rahibinden geldiğini iddia ediyordu.

1. Burada ve takip eden yedi paragraftaki gece vakti yorumlarımda yararlandıklarım: Mabel Loomis Todd Papers (MS496C), Manuscripts and Archives, Yale University Library, Series III: Diaries 1879-1881; Journal Cilt III ve "Millicent"s Journal" Cilt I. Todd, Emily Dickinson'ın kardeşi Austin Dickinson'la sonradan olan ilişkisiyle bilinir; bkz. Polly Longsworth (yay. haz.), *Austin and Mabel: The Amherst Affair & Love Letters of Austin Dickinson and Mabel Loomis Todd*, New York, 1983. Hacimli kişisel yazılarından, Peter Gay tarafından, Victoria dönemi cinselliğinin tarihinde zengin bir bölüm olarak yararlanılmıştır: *The Bourgeois Experience: Victoria to Freud. Volume 1: The Education of the Senses*, s. 71-108. Molly Peyton'ın kimliğinin belirlenmesi şuradadır: *Boyd's Directory of the District of Columbia*, Alexandria, 1880, s. 711.

Onlarınki süregelen ve paylaşılan bir kültürün yansımasından çok bir Amerikan sülalesi üzerinde hak iddia etmekti. Günlüğünün kendini belgeleyen sevgi dolu kısımları Püritenlerin dünyasını veya erken modern dönemlerini pek yansıtmıyordu. Mabel insan doğasının günahkârlığını ya da cezalandırıcı Tanrı kavramlarını reddediyordu. Dickens, Emerson ve *Harper's Magazine* okumaktan hoşlanıyordu. 17. yüzyıl Andover'ının aksine, pansiyon odasının kapısının kilidinin çentiğinden başlayarak, çiftin uyku alanı tamamen özeldi. Yeni ev için satın alınan, siyah cevizden rahat oda setinin bir parçası olan karyolaları tamamen karıkocaya özgüydü. "Yatak arkadaşı" kavramı uzun süredir kullanılmıyordu, yatak paylaşma anlamı, sevgili anlamından daha uzun süre tedavülde kalmıştı.[1]

Püriten bir cet, evlilik içindeki sekse değil, Millicent'ı tek çocuk kılan geri çekilme yönteminin yanı sıra –şair Anne Bradstreet zamanıyla uyumlu bir biçimde sekiz çocuğa sahipti–, Mabel Todd'un şehvetli ve bitmez tükenmez kendini belgelemesine şaşırırdı. "Benim için #44," diyordu bir kayıtta. Yatağa çekildikten sonra, düzenli seksi akşamlar "ışıl ışıl"dı: "Odamızda çok mutlu birkaç aşk dakikası", "birlikte bir saatin keyfi"

Artık bebekle yatak paylaşılmıyordu ama aynı odada uyunuyordu. Bebek "uyutuluyor" ve sonra ceviz karyolanın yanındaki beşiğin içindeki şilteye yatırılıyordu, David'in dediği gibi, "ufaklığın kendi kalıcı yatağı"na. Erken bir gece saat sekiz buçuk, belki dokuza tekabül ediyordu. İlk ve ikinci geceye dair kayıtlar yok; günlük, zamanı saatlere göre belirtiyordu.

3 Haziran 1880: "Millicent bazen sabah beş gibi erken bir saatte uyanıyor ve sonra David'den onu beşiğinden alıp bana getirmesini istiyorum, her ne kadar bu sürenin dörtte üçünde uyuyor olsa da biraz oynuyoruz... Saat altıda Amelia" –siyah hizmetçi kadın– "bebek için geliyor, onu sarıp sarmalıyor ve ben yaklaşık bir saat daha uyurken onu dışarı çıkarıyor."

1880 yazı, birçok Washington yazı gibi sıcak ve bunaltıcıydı. Mabel en sıcak aylarda annesi ve ninesiyle kuzeye, New England'a gidiyordu. Babası tek kişilik odada kalırken kadınlar kiralık bir odayı

1. Yatak arkadaşı üzerine bkz. "'The Twinkling of a Bedstaff'".

paylaşıyorlardı. Şimdi yorgunluğa dair tek kaydı, sıcaklıkla ilgiliydi. "Onca sıcak günün basıncıyla oldukça yoruldum." "Geceleri çok yorgunum. Çok sıcak bir gündü, fazlasıyla sıcaktı." Mabel Todd genellikle yeterli uykusunu belki de Millicent'ın övülen iyi huyuna borçluydu ya da kendi dirençli bünyesine. Hizmetçi kadının emeğine, onun sabah altıda gelişine bel bağlıyordu, orası kesin. Amelia –günlükte soyadı geçmiyor–, Millicent'ın doğumundan sonra anneye ve bebeğe bakan doğum sonrası hemşiresinin yerini almış. Mabel'ın aldığı günlüklerde, yayıncılar tarafından basılan "haftalık ücretler", Mabel'ın "hesabını her zamanki günlük on saatten tuttuğu"nu gösteriyordu.

Uyku eğitimiyle ilgili bir ipucu da var. Amelia görevinden ayrıldıktan sonra büyükanne ve anne bebeğe kendi kendine uyumayı öğretmeye çalışmış. Bir gece bunu "mükemmelen" yapmış, yarım saat boyunca uyanık bir biçimde yatıp parmağını emmiş ve "sonunda derin bir uyku"ya dalmıştı. Daha da iyisi var: "Sabah altıya kadar, on iki saat boyunca uyanmadı." Mabel, "çok yakında bununla övünmeleri gerektiğine" inanıyordu. Ama Millicent bir yaşına geldiğinde ailenin alışkanlıkları bu iyimserlikle ters düşmüş: Beşikte kendi kendine uykuya dalamıyordu, hâlâ "sıkıca sarılmaya" ya da sallanmaya ihtiyaç duyuyordu.

19. yüzyılın ortasında veya 20. yüzyılda bir vakit, nerede yaşadığınıza ve kim olduğunuza bağlı olarak, gece yarısı, bebekler ve annelerin ayrı ayrı uyumaları gerektiğine dair sürekli ve rutin önerilerin öznesi haline gelmişti. Verna Mae Slone'un 1930'lar Kentucky'sinde görmezden gelinen doktorlar, kent göçmenlerine tavsiyelerde bulunan sosyal hizmet görevlileri, yerel gazete bayilerindeki kadın dergileri ve yaygın nasıl-yapılır rehberlerinin hepsi, yalnız uyuma temasının çeşitlerini dile getirmişlerdi. Anne ve bebek (bakışlar yalnızca anne ve bebek üzerindeydi), bebek yan odadaki beşiğinde olmak üzere ayrı ayrı uyumalıydılar. 1939'da Chicago'da Polonyalı bir göçmen, "Amerikalı bebekler yalnız uyuyorlar; benim bebeklerim de öyle," demişti. 1880'lerde Washington, DC'de Millicent yakınlardaki beşiğinde uyurken Mabel Todd yolun yarısındaydı.[1]

1. Jacqueline H. Wolf, *Don't kill your baby: Public health and the decline of breastfeeding in the nineteenth and twentieth centuries*, Columbus, 2001, s. 188 ("Amerikalı bebekler").

Bazen yalnız uyumaya ve bebeklerin ne yapması gerektiğine dair talimatlar, halihazırda mevcut olan alışkanlıklara veya insani açıdan mümkün olan şeylere oldukça tezattı. 1920'lerde ufak bebekler, yirmi dört saatin büyük kısmını tek başlarına uyuyarak geçirmeliydiler. Diğer zamanlarda, talimatlar, işler bir kurallar dizisine yaklaşıyordu. 1918'de kırsal Pennsylvania'da yazılmış bir mektup, "Bebek yediyi biraz geçe yatıyor ve sabah yediye kadar kendi yatağında uyuyor," diyordu. 1970'lerde feminist Adrienne Rich, rüya hayatı yok olan yeni annenin "bilinçsizliği"ne ne olduğunu merak ediyordu. Bebeğini almak için kalkıyor, sonra kendi yatağına tek başına geri dönüyordu. Bu on yılda, tek başına uyumak Britanya ve Kuzey Amerika'da olağandı.[1]

Bu modern on yıllarda gecelerin hissi eski usullerden uzak düşmüştü ama yeni gelenler kendi çeşitli gece vakti alışkanlıklarını getirmişlerdi. 20. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Japonlar yatak paylaşımını çok iyi biliyorlardı: Matsumoto ya da Kyoto'da anneler, bebekleri uykuya dalana kadar yanlarında uzanıyor ve tüm gece boyunca şiltelerini bebekleriyle paylaşıyorlardı. 1980'lerin Cardiff'inde ilk nesil Bangladeşli anneler, Galler doğumlu annelerin aksine bebekleriyle aynı yatakta uyuyorlardı. Tıbbi tavsiyelere her zaman uyulmuyordu. Aile ve çocuk doktorları tarafından dile getirilen ulusal tavsiyeler yalnızca ihlal edildiklerinde biliniyorlardı.[2]

Anne uykusu kirli, bölük pörçük bir bezdir. İstisnalar, bebeklerini sütannelere "veren", o yüzyılların anneleri arasında mevcuttu: kraliyet metresleri, soylu hanımefendiler, plantasyon sahibeleri ve daha az dinlenmeyi riske atmaya gönüllü olmayan varlıklı çalışan

1. Mrs. W. D.'den Mrs. West'e, 9 Mayıs 1918, Pennsylvania, Molly Ladd-Taylor (yay. haz.), *Raising a Baby the Government Way: Mothers' Letters to the Children's Bureau, 1915-1932*, New Brunswick, 1986, s. 108; *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*, 1986, s. 31-32.

2. Burada kullanılan bulgu, bilimsel uyku araştırmalarından alındı: William Caudill ve Helen Weinstein, "Maternal Care and Infant Behavior in Japan and America", *Psychiatry*, Cilt 32, 1969, s. 12-43; Caudill ve David W. Plath, "Who Sleeps By Whom? Parent-Child Involvement in Urban Japanese Families", *Psychiatry*, Cilt 29, 1966, s. 344-366; M. Gantley, D. P. Davies ve A. Murcott, "Sudden Infant Death Syndrome: Links with Infant Care Practices", *British Medical Journal*, Cilt 306, Sayı 6869, s. 16-20 (Cardiff üzerine).

kadınlar bunların arasındaydı. Ya da aralarında hizmetçilerle yaşayanlar yahut belki daha yakın tarihli olarak, uyku eğitimi başarılı sonuçlar vermiş anneler de vardı. 1949 tarihli doğum hikâyesini yayımlayan Manhattan'lı Otis Burger, altıncı haftada bebeğin hâlâ düzenli bir biçimde "tüm gece uyumadığı"ndan yakınıyordu. Bir gece bebek sekiz saat uyumuştu, bir sonraki gece ise üç saatte bir uyanmıştı. Ama: "ışıklar kapandığında ve ebeveynler kendi yataklarında kararlılıkla sessizleştiklerinde uyku zamanının geldiğini öğreniyor"du.[1]

Geceye dair daha birçok his arşivlerde ve benim araştırmamda kayıp: Örneğin, başka birinin çocuğuyla uyuyan erken modern dönem sütannelerin; 18. yüzyılda karılarının yanı başında, tanımlanması güç "kadın kocalar"ın; içsavaştan önce plantasyonun çanıyla uyananların; sabah altıdan önce Washington'lu işverenlerinin College Hill Terrace'taki evlerine gelen Amelia'nın hisleri.

20:20. 22.00. 23:45. 02:00. 05.00. 05:40. Ve sonra uyanıyoruz.

1. *An Interesting Condition: The Diary of a Pregnant Woman*, s. 245.

14
İçerideki Süt

Acemi emzirme, utanç ve aşırılıktan ibaretti. Çok fazla süt, ayarlanması gereken çok fazla yastık ve çok fazla sıkıntı. Süt halkalı gömlekler, tülbentler ve çarşaflar; bir daire, bebeksi bir Venn şeması gibi bir diğerinin üstüne biniyordu. Biraz süt bebeğin midesine gidiyor ve sonra hızlıca, reflünün gücüyle dışarı çıkıyordu. Aşk karşılıksızdı.

Şimdi bebek ve ben ne yaptığımızı üç aşağı beş yukarı biliyoruz. Karşılıklı olarak dikkatimizi veriyor, karşılıklı olarak birbirimizi seviyor olabiliriz. Bir başka zaman ve mekânda şair John Donne'un bir başka tür çift için yazdığı gibi, "Biri diğerinin en iyisi olan, iki kişi, oturduk".[1]

Sıkıntı uzaklaşıyor, sevgi istikrar kazanıyor, sütün öznesi daha kolay belirginleşiyor. Emzirmek, anne sütüyle beslemek, meme vermek, meme emzirmek, süt vermek, süt fışkırtma refleksi, parmakla sağmak, elle sağmak, emzirmeden elle beslemek, biberon vermek. Bunlar, kökleri bakım vermeye ya da tarıma yahut ticarete uzanan, beslemeye yönelik fiiller. Böyle fiilleri –eylemleri, bunların katışıksız emeğini– ifade etmek, onların beraberinde gelen hisleri ifade etmekten daha kolay. İnsanlar üzerinde deney yapan biliminsanları bugün objektif, hormonsal bir tanım sunuyorlar. Emziren annelerin

1. İlk iki kısım için: John Donne'un şiiri "The Extasie", alıntılar 4, 7-8. mısralardan. Oksitosin üzerine bkz. Sarah Blaffer Hrdy, *Mother Nature: Maternal Instincts and How They Shape the Human Species*, New York, 1999, s. 137-139; C. Sue Carter ve Stephen W. Porges, "The Biochemistry of Love: An Oxytocin Hypothesis", *EMBO Reports* 14, 2013, s. 12-16. Cinsel arzu ve emzirme için bkz. *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*, s. 37; *The Argonauts*, s. 44.

ve daha genel olarak bir bebeğin bakımını üstlenenlerin oksitosin, yani "sevgi hormonu" ürettiklerini öne sürüyorlar. Kucakta tutmak, *bağlanmaktır*. Ama hiç kimsenin bedenini, o bedenin tarihî koşullarından çıkaramazsınız, dolayısıyla, oksitosine dair bilimsel bir ifade, geçmişe yönelik belli belirsiz bir rehberdir.

O halde, kucakta tutmak ve beslemek bir emek olabilir: Bir iş olarak, insanın gitgide daha iyi yapabileceği bir şey olarak, pratik gerektiren bir şey olarak, sizden çok şey alıp götüren bir şey olarak, tüketen bir şey olarak, hemen erişilebilen kaynaklar ya da çakışan çıkarlara dair bir şey olarak, potansiyel olarak üstlenilen ya da başka birine devredilen bir şey olarak deneyimlenebilir.

Kucakta tutmak ve beslemek aynı zamanda hisleri ve duyguları, şu an benim için son derece önemli olan ama geçmişte bulmanın ya da kelimelere dökmenin daha zor olduğu var olma boyutlarını beraberinde getirebilir: dokunsal, duygusal, birleştiren, hatta erotik. 1976'da Adrienne Rich, emzirmenin cinsel bir eylem gibi olduğunu ifade etmişti. Bu sezginin en az utanç verici versiyonu analojiyi bir kenara bırakır: Bu bir aşk ilişkisidir. Bağlılık, aşk, kural koyucudan, yıkıcıya kadar geniş bir yelpaze sunar. Victoria dönemi kadınları, emzirmekte en yüksek zevki *bulacaksınız*. Ya da yazar Maggie Nelson'ın yakın zamandaki sözlerini alıntılayacak olursak: Bir son noktası olmayan Eros.

Bu sabah Donne şiirini buldum. Tanımlanan ilişki, bir tepeye ("şişkin" bir tepeye hem de) yaslanıp hiç konuşmayan iki âşık arasında. Emzirmek, John Donne'un zihninden, bir okul sınıfının loş hatırasından anlamlı cümleler çekmiştir. Bebeğin azimli ve olgun bakışları üzerimde sabitleniyor, istikrarlı bir temaşa. Donne, "Göz ışınlarımız dolanmış ve gözlerimiz, / Birbirine dikilmişti çift katlı iplikle"[1] diye betimliyordu. Şiirin seksi iffeti, yarı ergen halimi uyandırıyor ama bu dize çok maddeci ve çok tuhaf. Göz kırpmayı seviyorum. Yine de M'yle karşılıklı uzun ve yavaş bakışmamızda, Donne'un birbirine bağlanmış göz ışınları fikrine yeni yeni uyum sağlıyorum.

1. John Donne, *Kendinden Geçiş*, çev. Bülent R. Bozkurt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994. (Y.N.)

Bugün, komplocu âşığım dudağının üst köşesinden çarpık bir şekilde gülümsüyor, kenarından süt akıyor. Erotik bir eylem *gibi*, bir çocuğu emzirmenin de "hassas bir şehvetle yüklü, fiziksel olarak eğlenceli, basitçe teskin edici bir deneyim" olabileceğini yazmış Rich 1970'lerde. Ya da aynı şekilde, "gergin, fiziksel olarak acı verici, yetersizlik ve suçluluğa ilişkin kültürel duygularla yüklü" de olabilir. Peki ya iç içe geçmiş emekler ve duygular olan kucaklama ve beslemenin, sütle ne ilgisi vardı?

18. yüzyılın tam ortasında yaşamış iki Margaret, ben bahçe yolunda ileri geri yürüyüp okurken karşıma çıkıyorlar, bebek ana kucağında uyuyor. Bu şekilde, trafikten ve gürültüden uzakta, dik bir biçimde uyuduğunda sütün aşağıda kalma olasılığı artıyor. Meşe ağacının arasından sızan gün ışığının içine girip çıkıyoruz ve aşınmış çamaşır ipinin yanı sıra ileri geri yürüyoruz. 6,80 kiloluk ağırlık kürekkemiklerime ve belime yükleniyor.

İki Margaret, işleri yapmanın bir yolu olarak 17. yüzyıldan önce başlayan ve bu kadınların 18. yüzyılın ortalarındaki yıllarına dek süren, ilk süt rejimi olarak düşündüğüm dönemin sonunda yaşamışlardı. Rejimin kilit noktası –ya da isterseniz altta yatan sorunu diyelim– *kimin memesi* olduğuydu. Cevap: Yeterince yakın zamanda doğurmuş bir annenin memesi, genellikle bebeğin kendi annesinin memesi ama bazen başka bir yerde yaşayan bir sütannenin, memelerindeki sütü, bakımı ve evini para karşılığı bir başkasının çocuğuyla paylaşan bir kadının memesi.[1]

Margaret Collier, havanın maltlanan arpa koktuğu, Londra'daki nehrin hemen aşağısında, papaz idaresindeki geniş bir pazar ka-

1. Doğum gibi, emzirmek ve sütannelik de kendi tarihlerini yapmışlardır. Burada ve hemen aşağıda yararlanılan önemli çalışmalar arasında: Emily West ve R. J. Knight, "Mothers' Milk: slavery, wet-nursing and black and white women in the Antebellum South", *Journal of Southern History*, Cilt 83, 2017, s. 37-68 bulunur; Marissa C. Rhodes, "Domestic Vulnerabilities: Reading Families and Bodies into Eighteenth-Century Anglo-Atlantic Wet Nurse Advertisements", *Journal of Family History*, Cilt 40, 2015, s. 39-63; Janet Golden, *A Social History of Wet Nursing in America: From Breast to Bottle*, Cambridge, 1996, özellikle s. 22-23; Marie Jenkins Schwartz, '"At Noon, Oh How I Ran": Breastfeeding and Weaning on Plantation and Farm in Antebellum Virginia and Alabama', Patricia Morton (yay. haz.), *Discovering the Women in Slavery: Emancipating Perspectives on the American Past*, Athens, GA, 1996, s. 241-259; Valerie A. Fildes, *Wet Nursing: A History from Antiquity to the Present*, Oxford, 1988; Fildes, *Breasts, Bottles and Babies: A History of Infant Feeding*, Edinburgh, 1986.

sabası olan Chertsey, Surrey'de yaşıyordu. 1756-1757 kışında bir bebeği olmuştu. Fakir İngiliz aileler için para, özellikle çocuklar küçükken çok kısıtlıydı. Dolayısıyla Margaret Collier sütannelik işine girişti ve o yılın ocak ayında bir başka bebeği aldı. İlave bir çocuğu emzirmek –bu örnekte, Londra'daki bir hastaneden gelen Ann Stafford adında terk edilmiş bir çocuk– bağımsız kalmak ve cemaatin yoksullara yardımına mecbur kalmak arasında bir fark yaratıyordu. Margaret mart ayında hastaneden ikinci bir kızı da aldığı için, iki terk edilmiş çocuğu almak gelir-gider dengesini daha da iyi hale getirmişti. Hastane bebeklerin gelişgidişlerini kayıt altına alıyordu. Margaret Collier üç bebek için çalışıyordu: Tek hane halkı. Tedirgin edici bir oran.[1]

1761'de Philadelphia'da ikinci Margaret kızı Deborah'yı emziriyordu. Margaret Morris, ticaretleri Atlantik Okyanusu'nu bir uçtan diğer uca geçen Quaker tüccarlarının kızı ve karısıydı. Madeira'daki babasından gelen bir mektup, emzirmenin Margaret'ın sağlığı için "zararlı" olabileceğinden yakınıyordu. Bebeği "Betty Shute'un en küçük kızı"na ya da "bir başka sağlıklı beden"e vermeliydi, hatta "bebeği emzirmeden elle beslemeliydi" "İyice etkisi altına almadan" –emzirmek mi, bebek mi?– en kısa sürede emzirmeyi kes, diye buyuruyordu. Bir sütanne kullan.[2]

1698'de doğmuş bir tüccardan gelen sütanne kullanma talimatı sıra dışı değildi. Bir sütanne istihdam etmek, 17. yüzyılın yüksek statülü kadınları arasında tipik bir rutindi ve azalsa bile, aristokratlar, seçkinler, ruhban sınıfı, avukatlar, köle sahipleri, tüccarlar ve

1. Hastane için sütannelik yapmak ve özellikle bu kısımda anlatılan Margaret Collier üzerine bkz. Alysa Levene, *Childcare, Health and Mortality at the London Foundling Hospital 1741-1800*, Manchester, 2007), özellikle s. 111, 132-133, 136 (Collier), s. 96, 122 (Chertsey), 106-114 (sütten kesmek), 134-135 (ücretler), Gillian Clark (yay. haz.), *Correspondence of the Foundling Hospital Inspectors in Berkshire, 1759-1768*, Reading, 1997, s. xxxvi (müfettişler) ve yetimhane kıyafetleri üzerine, Clark, "Infant Clothing in the Eighteenth Century: A New Insight", *Costume*, Cilt 28, 1994, s. 47-59. İlk çocukla yoksulluk tehdidi için bkz. Barry Stapleton, "Inherited Poverty and Life-Cycle Poverty: Odiham, Hampshire, 1650-1850", *Social History*, Cilt 18, 1993, s. 339-355; Patricia Crawford, *Parents of Poor Children i England, 1580-1800*, Oxford, 2010, s. 9.

2. Margaret Morris ve bu kısımdaki 18. yüzyıl ortası Philadelphia için bkz. John Jay Smith (yay. haz.), *Letters of Doctor Richard Hill and His Children, Or, The History of a Family as Told By Themselves*, Philadelphia, 1854, s. 173-174, 178, 183; Catherine La Courreye Blecki ve Karin A. Wulf (yay. haz.), *Milcah Martha Moore's Book: A Commonplace Book from Revolutionary America*, University Park, 1997, s. 5, 19.

doktorlar arasında rutin olarak kalmaya devam etti. Bu kadınların, evi ya da işletmelerini idare etmeleri ya da yeniden doğum yapmaları gerekiyordu ve başkasını istihdam edecek kaynaklara sahiptiler. Varlıklılar arasında gelenek, süt salgılamanın seksi yasak kılmasıydı ve halihazırda "lohusa ayları"na hafifçe dokunduran kocalarının sabrı azalıyordu. Aynı zamanda süt salgılamanın, yeniden gebe kalma ihtimalini azalttığı düşünülüyordu. (Bu sonuncusu bireysel olarak güvenilmez olsa da demografik açıdan aslında doğru.) Margaret babasının Deborah'ya yönelik önerisini kabul etmedi, gerçi bir süre sonra ikiz oğlanları olduğunda babasının talimatını yerine getirecekti.

Ann Stafford ve Deborah Morris gibi 17. ve 18. yüzyıl çocukları (tipik terk edilmiş çocuklar) bazen bir sene ya da on dokuz ay boyunca (demografların ortalama hesabı) yahut ikinci yaza kadar (17. yüzyılda sık sık önerilen bir yöntem) veya en fazla bir yıl (18. yüzyılın öğrenilmiş görüşü) emziriliyorlardı. Bunların her biri yüzlerce saatlik emek. İş esas olarak, bebeğin gelişen bedeni ve sağlığına göre ölçülürdü. Emzirme ve bebekliğin birbirini tanımladığı varsayılırdı. Bebek, "annesinin memelerine asıldığı sürece" bir bebekti – "süt kuzusu" ya da "emme döneminde bir çocuk".[1]

Bu ilk süt rejimi boyunca İngiliz kadınları ve Kuzey Amerika yerleşimcileri arasında bu meslek lohusalıkla başladı. Yeni bir annenin memesi, sütünün gelmesi için bir ebe ya da bir başka lohusa bakıcısı tarafından emilirdi. 1682 yılında bir evlilik zevkleri hicivcisi, "Hanımefendisini ememeyecek kadar" hassas bir mideye sahip, yetersiz bir lohusa bakıcısı hakkında yorumda bulunmuştu. "Genç kadının memelerini on iki penny'ye emecek" bir başkasını bulmaları gerekmişti "yoksa memeleri, emilmekten mahrum kaldıkları için yumru ve irinle sertleşip büyüyecek"ti. Her zamanki hizmetkâr sütü *emmişti*.[2]

Belki de emzirmek, böyle kadınların tanıdık diğer yetişkin hareketlerini öğrendikleri şekilde öğreniliyordu – teknik tanımlamalardan ziyade yakınlık ve gözlemle. Kıyafeti mütevazı bir biçimde sıyır-

1. *Blood, Bodies and Families in Early Modern England*, 5. Bölüm, s. 146 ("emme dönemi"nde).
2. *The Ten Pleasures of Marriage Relating All the Delights and Contentments that are Mask'd under the Bands of Matrimony*, s. 134.

mak, bebeği memeye yaklaştırmak; bunlar, o tipik 17. yüzyıla has sağlam, iffetli duruşla elleri vücudun önünde sıkıca kenetleyerek tutmak gibi, erkenden ve kolayca öğrenilen hareketlerdi. Özellikle emzirmek sıradandı ve tek başına yapılan bir şey değildi, tüm odanın şahit olduğu gündelik bir eylemdi. 17. yüzyılda Maryland'de Rose Ashbrooke, "kendi çocuğunu sol memesiyle emziriyor"ken ziyaret eden bir komşusu –masada oturan bir adam– Rose'un "hayli bolluğu" olduğu yorumunu yapmıştı. Halka açık alanda emziriyorum ama bir adamın bununla ilgili yorum yapmasını beklemiyorum.[1]

İster kolay öğrenilsin ister zor yolla kazanılsın, fiziksel eforun idare edilmesi gerekiyordu. Elle yazılan tarif kitapları ve kadınların birbirlerine yazdıkları mektuplar, emeğin ölçeğini ve memeler sertleştiğinde ya da iltihaplandığında yahut süt kalmadığında ne yapılması gerektiğine dair tavsiyeleri tekrarlıyordu. Esther Cox 1800'de kızını, topakların oluşmasını engellemek için soğuk algınlığından kaçın, diye uyarıyordu. Kırıldığında kökleri beyaz özsuyu sızdıran hassas İngiliz şeytantırnağı bitkisi, sütü bollaştırmak için öneriliyordu. Aslanpençesi de öyle. Birçok dile tercüme edilen yorumcu Bernardino Ramazzini, "Emziren kadınların, sütün çok bol olması ve çok seyreltik olduğunda aşırı akması gibi birçok meme probleminden mustarip olduklarını herkes bilir," diye yazmıştı. (Burada "emziren kadınlar" hem kendi çocuklarını emzirenlere hem de başkalarının bebeklerini emzirmesi için istihdam edenlere işaret ediyordu.) Ramazzini, bebeğin onu emziren kadından, kadının pahasına yararlandığını düşünüyordu. "Bebek büyüdükçe ve çok fazla süt emdikçe" emziren kadının vücudu "besleyici özden mahrum kalıyor... ve böylece yorgunluktan ince ve sıska hale geliyorlar," demişti.[2]

Peggy Morris'in babasının 1761'de, emzirmenin fiziksel olarak tüketici olduğuna dair endişeli serzenişi hemen hemen sıradandı. Modern zamanlarda bunun muadili bir yorum, kaloriyle ilgili olabi-

1. İffet göstergesi üzerine bkz. "'The Manner of Submission': Gender and Demeanour in Seventeenth-Century London", s. 25-45, 34; Lorena S. Walsh, "'Til Death Us Do Part': Marriage and Family in Seventeenth-Century Maryland", Thad W. Tate ve David L. Ammerman (yay. haz.), *Chesapeake in the Seventeenth Century: Essays on Anglo-American Studies*, Chapel Hill, 1979, s. 141 ("iyi bolluğu").

2. *We Have Raised All of You: Motherhood in the South, 1750-1835*, s. 96 (Cox); *Wet Nursing*, s. 102 (Ramazzini); *Reproductive Rituals: The Perception of Fertility in England from the Sixteenth to the Seventeenth Century*, s. 34 (şeytantırnağı).

lir: Okuduğuma göre, bir bebeği emzirmek günde yaklaşık on kilometre yürümek kadar enerji yakıyor.

Margaret Collier tarafından üstlenilen ya da Margaret Morris'e tavsiye edilen evde sütannelik işi 18. yüzyılda zirveye ulaştı. Yüzyılın ortasında Chertsey bölgesinde yerli ya da Londralı bebekleri emzirmek üzere alan, Collier gibi yüzlerce kadın vardı. Buna kulübe endüstrisi diyebiliriz. Bunu yapmanın bir yolu, belki daha varlıklı bir komşunun ya da eski bir işverenin dedikodularına dayanıyordu. Bir diğer yol ise Londra basınında reklam yapmaktı; Chertsey kendisini, kentli bebekler için sağlıklı, kırsal bir yer olarak öneriyordu. Umut dolu bir sütanne şöyle bir ilan vermişti: "Bir bebeği emzirmek isteyen, yeterli süte sahip memeleri olan, iyi huylu bir kadın; ülkenin sağlıklı bir bölgesinde yaşıyor." Böyle ilanlar aynı ezbere dili kullanıyordu ve Collier gibi sütannelerin sözcüklerine olabildiğince benziyorlardı. Bu, sütannelerin tek edebiyatı, biricik şiiriydi. "Yeterli süte sahip, sıhhatli; sağlıklı bir havada yaşayan bir kadın, bir bebeği emzirmekten memnuniyet duyacaktır."[1]

Collier ve birçok Chertsey'li komşusunun yaptığı gibi, Londra Yetimhanesi için sütannelik yapmak, ilan masraflarından kaçınmayı ve kesin ve düzenli ödemeler almayı mümkün kılıyordu. Chertsey kadınları her ay, sütannelik karşılığında haftalık kazandıkları iki şilin ve altı penny'yi tahsil etmek için kasabanın tahta köprüsünden akın halinde ilerler, metropole giden mavnalarla Thames'ı geçerlerdi. Yakın civardaki erkek çiftlik işçileri, altı günlük işlerinin sonunda, dokuz ila on iki şilin kazanıyorlardı. Kadın çiftlik işçileri mevsime bağlı olarak üç ile beş şilin arasında kazanıyorlardı, dolayısıyla iki bebeği emzirmek aradaki kayıp ücreti ikame etmeye yarıyordu.

Margaret Collier için, Ann Stafford gibi terk edilmiş bir çocuğu emzirmek, bebeği hastanenin standart ilk yıl üniforması içinde kucaklamaktı: başlıklar, bezler ve bezin üzerine sarılan sargılar, mintanlar ve keten gömlekler, ayakkabılar ve uzun çoraplar. Battaniye kışın sarmaya yarıyordu. Bu kıyafetler, Margaret'ın dokunuşuna bilhassa hafif gelmiş olabilir. Bebek kucağında, tuhaf bir biçimde

1. "Domestic Vulnerabilities", s. 44-45 (ilanlar); bu hizmetçi sınıfı literatürü üzerine daha genel bilgi için bkz. David M. Katzman, *Seven Days a Week: Women and Domestic Service in Industrializing America*, New York, 1978, s. 99.

yumuşak ve esnek ve gevşek bedenli görünüyordu belki. Hastane doktorları, dönemin daha olağan kıyafetleri olan sert sargılar ve kundak bezleri aleyhinde bir kampanya yürütüyorlardı çünkü bunların aşırı ısınma ve nöbetlere neden olduklarını düşünüyorlardı. Kurum kasten bu kıyafetlerin hiçbir türünü tedarik etmiyordu.

Ya da belki Margaret kendi bildiği yoldan gidiyordu. Bebeği kundaklamak onu sessiz ve daha hoşnut kılabilir. Belki Ann'i kendi çocuğundan bildiği gibi sıkı sıkı sarıyordu. Belki o yılın mart ayında emzirdiği ikinci kimsesiz çocuk olan Maud Saunders'a da aynısını yapmıştı. Hastane müfettişleri kasabayı ziyaret ettiklerinde, raporlarında, ilk çağrılan sütannelerin, diğer sütannelere kendilerinin geldiğini haber verdiklerinden şikâyet ediyorlardı. Ann'i, Maud'u doğru düzgün giydir, fısıltıları dolanıyordu. Kendi çocuklarının hastanenin ödünç verdiklerini giymediklerinden emin ol.

18. yüzyıl Chertsey'ine benzer, aynı kulübe endüstrilerine sahip, İngiliz ve Amerikan şehirlerine yakın başka yerler de vardı. Örneğin, 1761'de Peggy Morris babasının önerisini kabul etseydi ve Betty Shute'un kızı onun teklifini reddetseydi Philadelphia'ya yakın bir yere bakabilirdi. Boston'ın dışındaki kıyı kasabaları. Londra'nın yörüngesinde daha fazla yer: Dorking, Epsom, Reading, Wokingham, Hornchurch, başkentin ulaşılabilir yollarının yakınındaki daha küçük yerler. Buralar, sütanneliğin umumi olarak geniş çapta ve uzun süredir kullanılmasının en görünür tezahürleriydi. Emzirmek, bir bebeği hayatta tutmanın tek güvenilir yoluydu. Peggy Morris'in babasının tavsiye etmeye hazır olduğu elle besleme, gözle görünür biçimde riskliydi.

Varlıklı biri, bir sütanneyi nasıl seçmeliydi? Morris'ler gibi ailelere, "sağlıklı, içki içmeyen, iyi huylu, temiz, dikkatli" kadınlar seçmeleri öneriliyordu, aynı zamanda "çok miktarda iyi süt"e de sahip olmalılardı – Peggy'nin babasının 1761'de dediği gibi "besleyici" Yakınlarda olması iyiydi, böylece çocuğu ziyaret etmek kolay olurdu. Yaygın bir endişe, mesafenin, ebeveynleri çocuğun bakımına nezaret etmelerinden "uzaklaştırmasıydı" Kısa ziyaretler oluyordu; 1750'lerin Pontefract'inde seçkin Jane Scrimshire ilk oğlu Tom'u sütanneye vermiş ve iki ziyaretini kaydetmişti. Kızını da sütanneye vermişti ve o daha erken sütten kesilmişti – Yorkshire kadınlarının,

bebeğin "asla bir yıldan az süre" emzirilmemesi gerektiğine dair "öğrendikleri"nin aksine on beş değil, beş aylıkken. Olay sütanne ve bebeğin ziyaretiydi: Jane kızını geri göndermek istememişti.[1]

Emzirmek böyle bir işti. Peki ya hizmetkârın hisleri? Böyle emek sahneleri her zaman duygu yüklüdür. Ama emzirmenin hissiyatını geriye dönük kavramak zordur. Meme ucunun sımsıkı tutulması, bir ya da daha fazla bebeğin kucağındaki ağırlığı, kıyafetlerin ve kış battaniyesinin görece sertliği; Margaret Collier'nin işlerine eşlik eden duygular nelerdi? Hangi çelişik duygular, kendi bebeğini ve ocak ayındaki yetimi beraber emzirmeye ya da kendi çocuğunu sütten kesmeye eşlik ediyordu? Rahatlık sunmaya nasıl bir zevk, öfke ya da hiddet ekleniyordu? Sütannelerin sözcüklerine sahip olmadığımız için olasılıklar, sonuçlardan ya da sonraki davranışlardan ancak tahmin edilebilir. Yeni hane halkına katılan hassas durumdaki terk edilmiş bebekler, diğer bebeklere göre daha fazla ölüyorlardı. Ama yaşı daha büyük terk edilmiş bebekler, sütannelerine "anne" diyorlardı ve nihayetinde, birçok yoksul aile çocuğun kendilerine kalmasını isterdi.

Ya da daha iyi kaynaklara sahip Peggy Morris'in, aile babası bir tüccarın azarlamalarına rağmen, kendi çocuğunu emzirmesine dair kendi duyguları? Genel olarak bağ kurmaya –ve daha özel olarak, çeşitli duygulara– dair kanıt, en varlıklılar arasında bile pek açık değildir. Bir elitin 1636 yılından kalma mezar taşı, bir çocuğun "ödünç alınmamış", yani kendi annesinin sütüyle beslendiğinde öne çıkacağını ve diğerlerine tercih edileceğini yazar. Aynı yüzyıla ait bazı vasiyetnamelerde, böyle çocuklara daha fazla para bırakılarak benzer bir bakış açısını ortaya koymuştur.[2]

Bulduklarımda, 17. yüzyıl ya da erken 18. yüzyılda, emzirmenin bir aşk ilişkisine benzediği, bir aşk ilişkisi *olduğuna* dair son dönemdeki kavramlara denk bir şey yok. Erotik romansın edebî analojisi ya da öpüşüp koklaştığımızda da ortaya çıkan, bir tözün en iyi hormonsal tanımına –"memnuniyet iksirleri"– dair bir sezi yok. Bu

1. *The Ten Pleasures of Marriage*, s. 141 ("uzaklaştırma"); *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, s. 107-110, alıntı s. 108'de (Scrimshire).

2. *Wet Nursing*, s. 85 (vasiyetnameler), s. 87 ("ödünç alınmamış").

hisler –tam olarak her ne iseler– yok değildi, onlara dair keşfedilecek çok az yazılı ipucu kalmıştı ya da hiç kalmamıştı.[1]

Ya da belki de yalnızca metaforik olarak tersten, 17. yüzyıl dengi var. 1692'de mistik dinî topluluk üyesi Londralı Anne Bathurst, Tanrı'yla olan coşkulu birliği için bir metafor arıyordu. Gayet tanıdık ve yoğun bir şeyi ele aldı: Süt salgılamak. Bir gece, "İlahî kelam içimde çoğalıyor ve içimi dolduruyor," diye yazmaya başlamıştı, "kalbime hayat dolduruyor." Ve şöyle devam ediyordu: "Ah o mühürlü pınar, teselli dolu memeler. Memede hapsolan süt gibiyim, sana dökülmeye ve genişlemeye hazır, sen ki dolgunluğum dolu dolu, bollukla akıyor ve rahatladı mı hoşnut ediyor." Memede hapsolan süt, mühürlü pınar, bolluğun rahatlaması, hoşnut etmesi, bir olan besleyici ve beslenen. Daha ateşli bir duygusal yoğunluk tanımı bulmakta zorlanıyorum. Bu, ilahî yazıdaki Adrienne Rich – "cinsel bir eylem gibi" Sekülerliğinden arındırılmış Maggie Nelson, "bir son noktası olmayan Eros": Şehvani bir son bulan dinî erotikler.[2]

1840'ta Oregon'da misyoner Mary Richardson Walker, "Emzirmekte oldukça başarılı oldum," diye yazmıştı. "Emzirmede bu kadar başarılı olduğum için çok mutluyum... günün büyük kısmını neticesiz denemelerle geçirdim... Çok daha iyi hissediyorum. Bebeği büyük ölçüde ve çoğunlukla anne sütüyle besledim." 19. yüzyıl kadınlarının günlüklerine, bir ya da iki yüzyıl önce yüksek sesle paylaşıldığını tahayyül ettiğimiz böyle kısa cümleler kaydedilmişti, bu cümleler süt salgılamanın ve bunu sürdürmenin olağan ritimlerini bildiriyordu.[3]

18. yüzyılın ortasından 19. yüzyılın sonlarına dek –ikinci süt rejimi– *kimin memesi* meselesi, kucaklamak ve beslemekle ilgili merkezî mesele olmayı sürdürdü. En belirgin değişim, duygusallığın ortaya çıkmasıydı – popüler kültürde anneliğe saygı göstermenin yeni bir yolu ve emzirme işinin, spesifik ve ayırt edici şekillerde

1. *Mother Nature*, s. 35, ("memnuniyet iksirleri").

2. Patricia Crawford, "Women's Dreams in Early Modern England", *History Workshop Journal*, Cilt 49, 2000, s. 130-31 ("ilahî kelam", "pınar").

3. Mary Richardson Walker, *First White Women over the Rockies, Vol. 2: On To Oregon: The Diaries of Mary Walker and Myra Eells*, 1998 [1966], s. 331.

duygularla tekrar tekrar birleştiği bir yoldu. Kendi çocuklarını emzirenler kadar, başkalarının çocuklarını emzirenler için de bu değişimin sonuçları vardı.

Duygular her zaman vardı ama bir "–izm" farklıdır. "İzm"ler, şeylerin nasıl olduğunu ve nasıl olması gerektiğini dikte ederler, tanımlarlar, şekillendirirler ve tekrar tanımlarlar. Muhtelif olanı alırlar ve tek bir görülebilir şekle sokmaya çalışırlar. Bu durumda "izm" duyguya odaklıydı: Anne ve çocuğun doğal ve samimi yakınlığı. Emzirmekle beslenen duygusal bağlar, anneliğin temel özelliği olmalıydı. Eğer yapabiliyorsan kendi çocuğunu emzirmek gerekli, kutsal ve hoştu.

18. yüzyılın sonlarından itibaren, emzirmenin zevk veren hisleri yeni ve ayırt edici biçimde kurallarla belirlenmiş, ahlaki bir değer olarak sunulmuş, dile getirilmiş, hissedilmiş, hatırlanmış ve yazılmıştı – duygusallaştırılmıştı. Ahlaki bir değer olarak, coşkunlukla sunuluyordu: Emzirme mecburiyetini neşeyle yerine getirmek, "kalbin elverişli olduğu en tatlı zevkleri" (William Buchan'ın çoksatar kitabı *Advice to Mothers* [Annelere Tavsiyeler]) sağlıyordu; emzirmek "zevkin çok yüksek bir kaynağıdır, en dokunaklı ve tatlı cinsidir" (ABD'li ebe Mary Watkins'in 1809 tarihli *Maternal Solicitude, or, Lady's Manual*'ı [Annelik Endişesi ya da bir Hanımefendinin Elkitabı]). Temkinli bir duyguydu: "Acı verici bir his olsa da aynı zamanda hoştur" (Cincinnati'li yazar Ann Allen, 1858). Bir yaşındaki bir çocuğu sütten kesmenin üzerine kibarca dile getirilmişti: "Mememde onun tatlı, istekli ağzını" özlüyorum (1784 tarihli bir mektupta Devonshire düşesi).[1]

Arkansas'lı bir avukatın eşi, duygusallığın şekillendirdiği ve dikte ettiği görüşlerinde, "Canım evladımı beslemenin bir vazife olması çok tatlı," diye yazmıştı 1857'de. "Gecenin sessiz saatleri boyunca artık bağrıma sokulmayacağı zamanları düşündüğümde gözlerimi dolduran bu aptalca yaşlar da ne?" Duygusal anneliğe kendini iyice kaptırmış olan Rebecca Turner "Küçük Jesse"si için emzirmeyi değerli bir görev olarak tarif eden bir günlük tutmuştu.

1. *In the Family Way: Childbearing in the British Aristocracy, 1760-1860*, Devonshire, s. 210, Nora Doyle, "'The Highest Pleasure of Which Woman's Nature Is Capable': Breast-Feeding and the Sentimental Maternal Ideal in America, 1750-1860", *Journal of American History*, Cilt 97, 2011, s. 958-973, alıntılar s. 961'de (Buchan), s. 958 (Watkins), s. 962 (Allen).

Tatlı hisler duyuluyor, anlatılıyor, duyuluyor ya da belki de pekiştirici bir doğa ve kültür, fizyoloji ve aktarma devresi içinde anlatılıyor ve duyuluyor ve tekrar anlatılıyordu.[1]

Varlıklılar arasında emzirmek şimdi bir duygu olayı olarak belirmişti –mesela, bedensel sağlık ya da Püriten bir tanrısal görevden ziyade– ve aşırı duygusal bir peşin hükümlülüğe teslim olabiliyordu. Yüksek sosyeteden Güneyli Eleanor Lewis 1827'de eski bir dostuna yazdığı mektupta, "Çok tatlı bir bebeği var ama çaresiz bir anne, emziremiyor ve çocuk bakımı hakkında pek bir şey bilmiyor," diye yazmıştı. Düğüm noktası, karşılaştırmadaydı: "Umarım önümüzdeki sonbahar *benim* küçük kıymetlimi ve onun *adanmış* annesini görebilirsin." Adanmak! diyordu italik bir biçimde. Annelik duygusunun zarafeti![2]

Değişim yaşanan bu dönemde, sütten kesmek hâlâ kocalara karşı bir cömertlik olarak görülüyordu ama önce, şimdi tatsız ve biraz ürpertici görünen bir biçimde, mutlu bebeğe ve anneye bakmaktan hoşlanmaya teşvik ediliyorlardı. "Memesinde bir ufaklık" olan eş, "kocası için dünya üzerindeki en büyüleyici şey"di ya da öyle olmalıydı.[3]

"İzm"lerin her eşitsiz toplumda yaptığı gibi duygusallık da adil değildi. Bu okuryazar ve duygusallaşan toplumun gereksinimine cevap verirken, sütannelik ilanlarının cümleleri değişmek zorunda kaldı: "21 yaşında, iyi huylu, üç aylık bebeğinin iyi sütüne sahip genç bir kadın, *bir sütanne yeri istiyor*." "*Yakın zamanda kırsaldan çıkmış*, iyi süte sahip, sağlıklı genç bir kadın için *bir sütanne yeri aranıyor*." Yani artık sütanne işini kendi evinde görmüyordu. Şimdi, yatılı bir hizmetkâr olarak bir "yer" edinerek, işvereni ve çocuğunu aynı çatı altında bir arada tutuyordu. Evinin ve kırsal konumunun sıhhati ve temizliğinden ziyade, kendisinin ve karakterinin erdemlerini ön plana çıkarıyordu. Sağlıklıyım, tatlıyım.[4]

1. Sally McMillen, "Mothers' Sacred Duty: Breast-Feeding Patterns among Middle- and Upper-Class Women in the Antebellum South", *Journal of Southern History*, Cilt 51, 1985, s. 333-356, alıntılar s. 333'te.

2. Doyle, "'The Highest Pleasure'", s. 969 (Lewis).

3. Agy., s. 967 ("büyüleyici").

4. "Domestic Vulnerabilities", s. 51 ("istiyor", "aranıyor").

Artık ev içi emeğin tamamlayıcı bir biçimi olmayan sütannelik, sütanneleri kendi çocuklarından ayıran geçici bir ev hizmeti haline gelmişti. Tek yapabileceğimiz bu olduğu için, 1880'lerde Worcester, Massachusetts'te yaşayan İrlanda doğumlu Mary'nin emek ve hissiyatını tahayyül edelim. Kayıt tutan işvereni Fanny Workman, dağlara –hem de buzullara– tırmanabilen ve dergilerdeki (*Babyhood* favorilerden biriydi) makalelere katkıda bulunabilen bir üst sınıf Victoria dönemi insanıydı. İyi eğitimliydi ve beyaz üst sınıf toplumunun Anglo-Amerikan "medeniyeti"nin farklı renk ve kökenlerden gelenlerin dünyalarından daha üstün olduğuna dair "eğitilmiş" inançlarına gayet aşinaydı.[1]

İrlandalı göçmen Mary'nin kendi bebeğinin olması, sütanneliğin onun için mümkün bir gelir kaynağı ve uğraş olabileceği anlamına geliyordu. Mary, Workman hanesinde çalışmaya gelmişti, yeni kıyafetler giymişti, aşçı tarafından el altından verilen çay, soğuk su ve turşulardan faydalanmıştı (Workman böyle şikâyet ediyordu). Kendi çocuğundan uzakta ev işlerinde çalışmak ise sürdürülebilir olmadığını kanıtlamıştı. Çocuğu, belki bir akrabanın ya da bakım zincirinde daha aşağı seviyede olan bir sütannenin elinde hastalandı ve Mary altı haftanın sonunda istifa etti. Kendi bebeğinin sağlığı hususunda telaşlı olan Workman, Mary'nin çocuğunun getirilmesini ayarladı ve daha sonra bebeğin bakımı için pek güvenilir bir ortam olmayacağı ortaya çıkacak bir yeri organize etti. Endişeler Mary'ye hem süt tedarikine hem de işine mal oldu: Sütü stres yüzünden kesildi ve hem işini terk etti hem de geriye dönük bakışımızdan kayboldu.

Emzirmek, kısmen parasal bir işlemdi. Mary ile bebeği arasındaki ve Mary ile Workman'ın bebeği arasındaki duygu mübadelesi ya da Mary'nin işverenine karşı olan duygularını bilmiyoruz. Kesin olan şey ise, Fanny Workman'ın, belki kendi sınıfından doktorların, böyle kadınların kendi çocuklarını çok da umursamadıklarına dair düşüncelerini paylaşarak, Mary'nin duygularını görmezden geldiğidir. Rahatlıkla, duyguların yalnızca ayrıcalıklılar için olduğuna ina-

1. Bu üç paragraf için bkz. Fanny B. Workman, "The Wet-Nurse in the Household", *Babyhood*, Cilt 2, 1886, s. 142-144; *A Social History of Wet Nursing in America*, s. 141, 159-166.

nıyorlardı. İrlandalı kadınların ya da siyah kadınların yahut yabancıların duyguları daha azmış, hatta yokmuş gibi düşünülüyordu.

Anneliği, esas olarak bir duygu işi olarak betimlemenin bir yolu olarak duygusallık, 19. yüzyıldan bu yana çok farklı şekiller aldı. Annelik bağına dair teoriler buna bir örnektir. 20. yüzyılın idealize ettiği yumuşak kalpli, işçi sınıfı anne ise bir başka örnektir. Yakın zamanlı annelik anılarının duygusal dokusu ya da benim başlangıçta merakımı uyandıran soru, annelik nasıl hissediliyordu sorusu da öyle.

Halihazırda neredeyse kaybolmuş olan, sütannelikle birlikte gelen belirli hissiyatlar, bu ücretli işin kaybolmasıyla birlikte iyice unutulup gitti. 1930'lardan sonra Britanya'da ya da Kuzey Amerika'da sütanneliğin izlerine rastlanmaz. Bunun nedenine dair tek bir açıklama da yoktur. Sütannelik belki, daha cazip fabrika işlerinde çalışan yeni anneler için gitgide daha erişilir hale geldiği için bitmiş olabilir; belki işverenler bu kısa süreli hizmetkârlara olan bağımlılıklardan açıkça hoşlanmadıkları içindir; belki bebek beslenmesi için yeni yiyeceklerin ortaya çıkmasındadır; belki 1920'lerin ve 1930'ların tıp uzmanları sütanneliğin faydalarına pek ilgi göstermedikleri içindir ya da belki 20. yüzyılın başından 1960'lara ve 1970'lere dek bazı yerlerde hastane süt bankaları ortaya çıktığı içindir.

Sütannelik hissiyatlarının sonuncuları arasında, 20. yüzyılın başında Chicago'daki Sarah Morris Çocuk Hastanesi'nde istihdam edilen kadınlarınki yer alır. Beş katlı tuğla hastanenin özel bir kanadında, hastanede yatan bebeklere süt vermek için dokuz ya da on ay boyunca istihdam edilen sütanneler yaşıyordu. Bu son, yumuşacık çabada, sütannelik, sütanneyi bir kez daha kendi çocuğuyla birlikte tutuyordu. Hem anne hem de bebeği "içeride" yaşıyordu. Doktorlar, çalışan memelerin "doğal uyarılması"nın, bol bol süt tedariki sağladığını fark etmişlerdi.[1]

Sütanneliğin kurduğu bağlar temelde aile hikâyeleri, uzak geçmişe ya da göçmenlerin memleketlerine ait küçük tarihler olarak geçmişte kaldılar. Uzun bir nesil önce, Amerikalı tarihçi Gerda Lerner, "sütannenin bağları"na güvenen, varlıklı Viyanalı annesini ha-

1. Thomas E. Cone Jr, *History of the Care and Feeding of the Premature Infant*, Boston, 1985, özellikle s. 46.

tırlamıştı. Batı Yakası göçmeni ve şair, 1950'lerin ortasında doğmuş Marilyn Chin, sütanneyi, memleketi Çin'de kalmış bir şey olarak resmetmişti. Sütannenin anımsanan sesi, onun Amerikan çocuğunun şiirlerinde, tavsiye ve uyarılarla dolu bir biçimde ortaya çıkar. 1986 tarihli bir şiir, atalarını ve sütanneyi sonsuzluğa uğurlar.[1]

Reflüyle gelen süt, bahçe yoluna saçılıyor. Jackson Pollock'u emzirmek. Bana yalnızca birkaç çorba kaşığı olduğu söylense de beyaz boyadan oluşan küçük bir havuz gibi görünüyor. Beş ay önce ayaklarımın dibinde havuz oluşturan gelen suyumdan daha az ve komşunun kedisi için koyduğumuz çay tabağından daha geniş.

120-150 santimden dökülen –bebek kusuyor, ben ayakta duruyorum– birkaç çorba kaşığı süt genellikle aynı keskinlikte, kati bir sesle yeri boyluyor. Bazen M şaşırmış görünüyor. Genelde ben ağlıyorum, özellikle de akşamüstleri daha da boş olan midesi, daha kısa uyku kesitlerini öngördüğünde.

Anne sütü neye benzer? Burada bir duruyorum. Anne ve bebek arasındaki bu şey sıklıkla fark edilmeden ve görülmeden geçiliyor. Neye benzediği ya da nasıl hayal edildiği genellikle diğer algılara bağlı. 17. yüzyıl insanları kanın süte dönüştüğünü düşünüyorlardı. 18. yüzyılda, bu beyaz kan ilaç olarak kullanılabiliyordu. "Kadınların sütü" histeri, baygınlık, körlük ya da kulak ve göz problemleri için kullanılan ev yapımı ilaçların bir bileşeniydi. Gözlerin yaşarmasına karşı 1716 tarihli bir reçete, bir kaşık dolusu kadın sütü alın ve yüksek miktarda gül suyu, rezene özü, şeker ve "Beyaz Vitriol" ekleyin, diyordu.[2]

Ya da sütannenin sağılan sütü, tıp adamları anneler ve emziren yatılı hizmetkârlar arasındaki domestik alışverişe karışmaya başladıklarında, bir 19. yüzyıl hekimi tarafından incelenebiliyordu. Tırnağında süt: Renk siyahımsı mı, mavimsi mi, gri mi yoksa kırmızımsı mı? Süt damlası ekşi, keskin, tuzlu ya da acımsı mı? Mrs. Bee-

1. Gerda Lerner, "Dreaming", *Women's Studies Quarterly*, Cilt 11, Sayı 193, s. 26; Marilyn Chin, "We Are Americans Now, We Live in the Tundra", *The Iowa Review*, Cilt 17, 1987, s. 84.

2. Marylynn Salmon, "The Cultural Significance of Breast-feeding and Infant Care in Early Modern England and America", *Journal of Social History*, Cilt 28, 1994, s. 247-269, 250 ("Beyaz Vitriol").

ton'ın hane halkı rehberi, daha sonraki birçok 19. yüzyıl hane halkının çok iyi bileceği, annenin sağlığı hakkında böyle sorgulamalar yapıyordu.[1]

20. yüzyılda, *kimin memesi* sorusu üçüncü süt rejimiyle değişti: *Meme mi biberon mu*? Anne sütü, ticari gıdalar için bir standart olarak servis ediliyordu ve tam tersi de geçerliydi. Her türlü "süt", onsların ya da mililitrelerin siyah çizgilerle ölçüldüğü cam ya da plastiklerin içinde gitgide daha görünür hale gelmişti. 21. yüzyılla birlikte emzirme taraftarları, anne sütünün kendine haslığını tekrar yakalamak için yeni cümleler icat ettiler: Beyaz kan değil, beyaz altın, sıvı altın.

Mısır gevreği kutularının arkasında, kilerimizin arka tarafına sıkıştırılmış tek bir mama kutusu var. Hem sütten hem de bebekten emin olamadığım, ilk emzirme günlerinden kalan bir şey. İç rahatlatma ve kaygının bir arada var olduğu bir hazne. Belki sütüm kesilir. Bebek açlıktan ölmez ama bu evdeki hiç kimse gecenin bir yarısında ona ilk biberonunu vermeyi bilmiyor. Beş aylık bir bebeğin bir oturuşta ne kadar mamaya ihtiyacı olur?

Üçüncü süt rejimine –*meme mi biberon mu?*– ani ve fark edilir biçimde geçiş, insana ait olmayan gıdaların pastörizasyon, temiz su kaynakları, soğuk taşıma, evlerde kullanılan buz kutuları veya buzdolaplarıyla tanışmasıyla gerçekleşti. 1920'lerde yeni yeni uygun hale gelen koşullar, bebeklere az aktif tehlike arz eden yapay gıdaların yapımını sağladı. *Meme mi biberon mu?* anlamlı bir soru, kucaklamak ve beslemek için genel referans noktası haline geldi.

Elbette eskiden kalma ve ara sıra başvurulan B planları, sütün kesilmesi ya da ölüm yahut başka yere aktarılan kaynaklar nedeniyle annenin yokluğu yüzünden mecbur kalınan alternatif emzirme yöntemleri vardı. B planları yerel ekolojiye bağlıydı. "Geleneksel" Cherokee alternatifi (kavram 1930'ların antropologlarına aittir) mısır lapasıydı. James Bay'in Algonkince konuşan halkları arasında alternatif balık likörüydü. Bir anne emziremiyorsa, bir hayvanın mesanesini alırdınız, birkaç delik açardınız ve içini balık likörüyle

1. Isabella Beeton, *Mrs Beeton's Book of Household Management*, Nicola Humble (yay. haz.), Oxford, 2000, s. 1022-1024.

doldururdunuz, bebek de bunu emerdi. Likör pişirilirken balık yumurtası da pişirilip eklenebilirdi. Ama annenin sütünün gelmesine yardımcı olmak için öncelikle memelere kaz yağı sürüp ovalamayı denemek gerekiyordu. 1940'ların başında Alaska'da yaşayan İnyupik bir kadın olan Sadie Neakok'un "sütü kalmamıştı ve o güz, Billy'yi balık yumurtası ve et suyuyla beslemek zorunda kalmıştı"[1].

"Lapa" İngilizlerin ya da İngilizce konuşanların hâkim oldukları yerlerdeki alternatifti. Kavram, meme, meme ucu ya da emzik için kullanılan sözcükten türemişti ve Ortaçağ'dan 19. yüzyıla dek kullanıldı. Popüler erken modern dönem yorumcu Ramazzini lapayı inek sütü, yumurta sarısı ve şekerden yapılma bir şey olarak tarif etmişti. İnek sütü ve şekerli bir şeyden oluşan bu temel bileşenler çarpıcı biçimde dayanıklıydı. Mrs. Abby Fisher'ın 1881 tarihli yemek kitabına başvurursak, "Bebek Diyeti İçin Lapa" olarak adlandırılan, "emzirmeye ya da bebeği beslemeye hazır olduğunuzda" kullanabileceğiniz, kaynatılmış süt ve şekerle birlikte haşlanmış unla yapılan "bir Güneyli plantasyon hazırlığı" bulabiliriz. Abby Fisher büyük ihtimalle Mobile, Alabama'da ya da çevresinde yaşamış bir köle kadındı. San Francisco'da yayımlanan tarifi –artık özgürdü– kullanmak maksatlı ciddi bir dizi talimat mı yoksa tarihî bir tuhaflık mı ya da sivil savaş öncesinde kalmış nahoş geçmişe 1881 yılından yapılan bir iğneleme miydi? Fisher, tarifinin yanı sıra, "On bir çocuk doğurdum ve hepsini büyüttüm ve hepsini bu diyetle besledim," diye yazmıştı. Kölelik boyunca, köle anneler diğerleri için rutin olarak sütannelik hizmeti vermişlerdi.[2]

Ticari gıdaların tamamen rutinleşmesi, böyle ürünler güvenli hale gelmeden yarım yüzyıl önce, 1869'da, Amerikan bebek gıdalarının reklamlarıyla başladı. *Hearth and Home*'un [Ocak ve Ev] sayfalarında Leibig's "Sütannelere Son!" sözü veriyordu. Daha fazla ürün Britanya ve Kuzey Amerika'da hızla pazarlandı, büyük harflerle yazılmış isimleri tipik olarak insan sütüne benzerliği ve bilimsel onayı bildiriyordu. Bir insanın ne zaman ve nerede yaşadığına bağlı olarak raflardan seçtiği, Allenbury's Food, Arnott's Milk Arrowroot bisküvileri, Carnrick's Soluble Food, Cow and Gate Baby-

1. Margaret B. Blackman, *Sadie Brower Neakok: An Inupiaq Woman*, Seattle, 1989, s. 128.
2. Mrs. Abby Fisher, *What Mrs Fisher Knows About Southern Cooking*, San Francisco, 1881, s. 72.

milk Plus, Fairchild Peptogenic Powder, Farex, Horlicks, Just's Food, Leibig's, National Dried Milk, Nestlé Condensed Milk, Nestlé Milk Food, Ovaltine, Revalenta Arabica ya da Robinson's Groats olabilirdi. Benim en sevdiğim isim, tirenin her iki tarafına emzirme döneminin eski tarihini ve mama hazırlığı için yeni ihtiyacı yerleştiren, Latince otoriteyle ışıldayan "Lacto-Preparata"[1].

Formül mama –"bileşenlerin detaylı bir açıklaması"– böyle ürünleri ticari başlangıçlarından itibaren yakalamak için adil bir yol gibi görünüyor. Örneğin, Mellin's Food, kimyacı Gustav Mellin'in adını almıştı ve "buğday, maltlı arpa ve potasyum bikarbonattan müteşekkil çözünür, kuru bir öz"den oluşuyordu. Bunlar "çözünür karbonhidrat, maltoz ve dekstrine dönüştürülmüş ve buharlaştırmayla maltoz, dekstrin, protein ve tuzlardan oluşan kuru bir toz haline" getirilmişti. Bu toz belli bir miktarda inek sütüyle karıştırılmalıydı. Birçok ürün, evlerin ayrılmaz ürünlerinden oldu. Rafımdaki Gerber kutusunun üzerindeki bebek yüzü, 1930'lardan beri alışveriş yapanların aşina olduğu bir surat. Laboratuvarlar ve dükkânlardan uzakta, bu tarihî değişimi hangi yeni iş ve duygu birleşimleri karakterize etti? Meme mi biberon mu sorusunun olağan deneyimi nasıldı?

1930'larda Amerika Birleşik Devletleri'nin Piedmont bölgesinde, kiracı çiftçilerin evlenmemiş 17 yaşındaki kızı emziriyordu ama bebek kilo kaybediyordu. Biberona geçmesi önerilmişti. Ne hissettiğini bilmiyorum ama bu yoğun bir emek istiyordu. Bir ziyaretçinin aktardığına göre, inek ve buzun yanı sıra süt alacak para ya da mamayı hazırlamak için eğitim olmadan bunu yapmak kıza çok zor geliyordu. Bir haftalık tedarik olarak, "Sosyal Yardımlaşma" ona bir konserve süt tozu vermişti. Ama kız tek seferde çok fazla hazırladı, mama bozuldu, bebek hastalandı. Teyzesinin ineğinin kısa süre içinde doğurmasını diliyordu, böylece küçük kız kardeşini her gün üç kilometre öteye, süt almaya gönderebilecekti.[2]

Avustralya, Melbourne'un güneydoğusunda bir kömür kasabası olan Büyük Buhran dönemi Wonthaggi'sine göç eden yoksul İngiliz kadınlar, anneleri gibi istendiğinde emzirdiler ya da yapay gıdalar kullandılar. Milk Arrowroots bisküvilerini kaynayan suda yumuşatıp konsantre süt ekliyorlardı. Konsantre süt ucuzdu. Kon-

1. *From Here to Maternity: Becoming a Mother*, s. 187 (karışım toz).
2. *Mothers of the South: Portraiture of the White Tenant Farm Woman*, s. 55.

serve kutusu temizdi. Yerli tıp uzmanları "herkesin" tadından ve dokusundan "hoşlandığını" söylüyorlardı. Ama kasabadaki varlıklı annelerin konsantre sütten ve bisküvilerden haberleri yoktu.[1]

Yaklaşık iki yüzyıl önce Margaret Morris'in emzirdiği ya da bebeklerini "verdiği" Philadelphia'da 1940'larda Selma Cohen isimli Yahudi bir kadın biberon kullanıyordu. Yirmilerinde olan Selma, Rus göçmenlerin kızı ve hurda metal işinde olan bir adamın karısıydı. Onun için kucaklamak ve beslemek bir yılgınlıktı. Güney Philadelphia'da modern, asimile bir anne olmak işleri doğru düzgün yapmak anlamına geliyordu, bu da Amerikan kitaplarına ve doktorlarına göre yapmak demekti. Ama oğlu yapay gıdaların "korkunç bir tüketicisi" demişti bir görüşmeciye; "onu doğru düzgün tutamıyordu" çünkü hem biberonu hem de ek kaşığı kullanmak için "iki elini de kullanması gerekiyordu" Yetersizlik kaygısı ve hissi, bebeğin kilo alması, kendisininse vermesi anlamına geliyordu. Mahalle doktorunun talimatlarını içeren kâğıtlar, biberonla besleme ve bebek tahılları için formül mamaları açıklıyordu.[2]

İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz Midlands'ta emzirmek düşüşteydi. 1960'larda iki sosyolog, Nottingham annelerinin belki de yüzde 60'ının dört aylık bebekleri, yüzde 90'ınınsa altı aylık bebekleri biberonla beslediklerini öğrenmişti. Biberonla beslemek, diğer işlenmiş gıdaların "işten tasarruf sağlama" özelliğini paylaşıyordu. Eğer bebeği kendiniz doğurmuşsanız biberonla beslemek, sütten "kurtulmak" için tabletler almayı gerektiriyordu. Ulusal Sağlık Hizmetleri'nin bedava verdiği stilbestrol ve heksoestrol, artık ihtiyaç duyulmayanı "yok edebiliyordu". Süt için biberonlar hafif ve kırılmazdı. Biberon emziğinin doğru ebadını ya da şeklini bul, bebek için yapay gıdanın en uyanını bul. Bazıları biberonu yastıkla destekliyordu; biberon destekleri 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde mevcuttu ama Britanya'da yoktu.[3]

1. Philippa Mein Smith, "Mothers, Babies and the Mothers and Babies Movement: Australi Through Depression and War", *Social History of Medicine*, Cilt 6, 1993, s. 51-83.

2. Jacquelyn S. Litt, *Medicalized Motherhood: Perspectives from the Lives of African-American and Jewish Women*, New Brunswick, 1999, s. 58-59, 101 (Selma Cohen), s. 108.

3. *Patterns of Infant Care in an Urban Community*, özellikle s. 38 ("yok edebiliyordu"), s. 44 ("kurtulmak"), s. 50, 54 (istatistikler), s. 55.

Midland'lı bir departman müdürünün karısı, sosyologlara, "Biberonla bebeğe ne verdiğini tam olarak bilebiliyorsun," demişti, "en azından sonrasında ağlıyorlar böylece yeteri kadar içtiklerini anlıyorsun," diye de eklemişti. Bir duvarcı ustasının karısı, sıcak günlerde parka gidebilmekten çok mutluydu: "Yanına yalnızca bir mendil ve biberon alman yeterli." King Edward Park gibi yerlerde banklar, çocukların oyun alanlarının hemen yanındaydı.[1]

Yine de, 1960'ların bu Midland'lılarının arasında biberon işi beklendiği kadar kolay değildi. İşi bantlardaki ürünleri paketlemek olan bir adamın karısı, "Biberonla kendimi iki sol eli olan bir kadın gibi hissediyorum. Yeterince *yaklaşamıyorum* gibi geliyor," demişti. Diğerleri beslenmeyi ne sıklıkta planlayacakları hakkında endişelilerdi çünkü biberonun hazırlanması zaman ve çaba gerektiriyordu ve israf etmek istemezdiniz. Biberonla besleyenlerin duyguları da açık değildi: Biberona erken geçen bir anne, dergilerin bebeğin "doğuştan gelen hakkı" olduğunu ilan ettiği şeyi inkâr ettiği için kendisini suçlu hissediyordu. "Aylak", "vazifeden kaçan", görevinde başarısız: Tüm bu duygusal yükler, bazı kadınlar tarafından başkalarının ya da kendilerinin üstüne atılmıştı.[2]

Uzun süre emziren bu Nottingham'lı kadınlar genellikle emzirmekten hoşlanıyorlardı. Uzun süreliler azınlıktaydı; 1960'lar, günümüze dek artan oranlardan önce, emzirmenin en düşük seviyede olduğu yıllardı. Polonyalı bir çelik işçisinin, bebeği erken doğan İskoçya doğumlu karısı: "Bundan daha güzel bir şey olamaz!" diyordu. Bir madencinin karısı, "Dudaklarını üzerinde hissetmek güzel, hoş bir şey," diye belirtmişti. Bir mağaza müdürünün karısı emzirmenin "aramızdaki fazladan bir şey" olduğunu söylemişti; "daha çok... bir bütün gibi hissediyorsun... bunun kadar hoş bir şey yok – bebek orada uzanıyor ve sen o yakınlığı hissediyorsun." Bir kâtibin karısı, emzirdiği ve emzirmediği çocukları arasında bir fark olduğunu düşünüyordu. Ama bu sıcak bağlanma herkes için geçerli değildi; "sadece bir iş" olduğunu düşünen bir üniversite okutmanının karısı bundan herhangi bir özel keyif alamıyordu.[3]

1. *Patterns of Infant Care in an Urban Community*, s. 37 ("ağlıyorlar", "mendil").
2. Agy., s. 36 ("doğuştan gelen hak"), s. 42 ("sol kollar"), s. 43 ("aylak", "vazifeden kaçan").
3. Agy., s. 40 ("daha güzel"), s. 41 ("dudaklar", "yakınlığı"), s. 43 ("iş").

Emzirmeyi bırakanlar ya da emzirmeye hiç başlamayanlar zorlukların altını çizmişlerdi: Eve hapissiniz; "kıyafetleriniz hiçbir zaman temiz görünmüyor, bir şekilde hep ıslak görünüyorlar"; sütünüz çok sulu, çok ekşi, çok zengin, çok cılız, çok yetersiz. Ulusal Sağlık Hizmetleri hastaneleri emzirmeyi büyük bir zorbalıkla tavsiye ediyorlardı sıklıkla, ama bir yandan da sıkı bir program konusundaki ısrarları, kararlılığın ve/veya şansın başarı için önkoşul olduğu anlamına geliyordu.[1]

Eski zamanlara kıyasla en çarpıcı olan, utancın tüm bu işe yapışıp kalmasıydı. Bir kadının, erkek bir komşusunun yanında emzirebildiği günler geride kalmıştı. Görüşmecilerin gözlemlediğine göre, "biraz farkındalık" ya da "buna dair bir çeşit iğrenme" hissediliyordu; "çocuklar... bir şeyler istiyorlar"; "daha fazla fark ediyorlar, daha çok düşünüyorlar ve daha çok şey söylüyorlar". Kendi rahatsızlığınız ya da çocukların sözcükleri değilse, sorun kocalardı: Bir makine operatörü, "emzirmekle ilgili tuhaf hissediyor – bunun pis olduğunu söylüyor"du. Halka açık alanda emzirmek mazide kalmış bir çağdan kalma bir hatıraydı.[2]

Memeyle biberon arasındaki seçim, her bir versiyonun, bir diğerinin ışığında karşılaştırıldığı ve anlaşıldığı anlamına geliyordu. On anneden altısının beşinci haftada emzirdiği ve on anneden dördünün beşinci ayda emzirdiği 1970'lerin Londra'sında Hilary Jackson'ın mantığı şöyle çalışıyordu: Eğer kaçınılabiliyorsa, kim "memeden sütün çıkmasını" deneyimlemeyi isterdi? "İnsanlarla dışarıda yemek yiyordum, sütüm gelince arkadaşlarım oldukça rahatsız oldular. Yolda yürümüşler ve bir ufaklık görmüşler, o sırada süt sızmaya başlamış, böyle bir şeydi." Yemek hizmetleri müdürü, hastanede biberonla beslemeyi hatırlıyordu. Diğerlerine şöyle demişti: "Perdeleri ne zaman açabileceksiniz?" Koğuş ona "bölmelerinde kızlar olan bir ahır" gibi görünüyordu.[3]

Ya da emzirmek "aptalca"ydı çünkü "bebeğin ne aldığını göremiyordun, doğru düzgün beslendiğinden emin olamıyordun" Vera Abbatt, açık bir biçimde ayarlanmış ölçüyü tercih ediyordu: "Bebeği

1. *Patterns of Infant Care in an Urban Community*, s. 36 (çok sulu vs.), s. 37 ("ıslak").

2. Agy., s. 38 (tüm alıntılar).

3. *From Here to Maternity*, s. 42-43 (Hilary Jackson), s. 167 ("sızmaya başlamış"), s. 186 ("ahır").

biberonla beslersen tam olarak ne içtiğini anlayabilirsin." 1970'lerin kantin çalışanı, mobilyalı iki odanın sıkışık tarafında bebeğinin biberonlarını hazırlıyordu.[1]

Geçmişin izlerinin bol olduğu yerde hisler ve duygular büyük bir karmaşıklık gösteriyor. Hilary Jackson ve Vera Abbatt'ın yaşadığı 1970'lerin Londra'sında, biberonla beslemek sırayla, tatmin edici bir biçimde kolay, suçluluk hissini tetikleyici ve rahatlatıcı biçimde ölçülebilir hissettirebilirdi. "Daha mutlu" olabilirdiniz... "çünkü... daha rahat"tınız. Emzirmek sırayla tatmin edici biçimde kolay, gururlandırıcı, ıstırap dolu ve sonra keyifli hissettirebilirdi, "fiziksel" ya da "seksüel" değildi ama "hoş"tu. Yahut, daha saf bir pragmatizm de mümkün olabiliyordu: "Tam anlamıyla hiçbir şey hissetmedim."[2]

Bu reflü bebekle, bu akşamüstü, sütün evin içine değil de bahçe yoluna dökülmesinden dolayı rahatlıyorum ve bebeğin öfkesini yargılayacak kimse de yok. Güneş ışığı, neşeli bir dirençlilik vaat ediyor. Sütü yoldan akıt, yüzünü güneşe çevir, yüzünü sil, onu tekrar öp. Günümü belirleyen bu.

Bebeği kucaklamak ve beslemek esas, temel bir insan faaliyeti gibi görünebilir. Ama belki tam da bu en temel faaliyetler, en çeşitli olanlardır.

1998'de Glasgow'lu şair Jackie Kay, "Big Milk" [Büyük Süt] adlı bir kısa öykü yayımladı. İlk sayfaları, hikâye anlatıcısının emziren âşığı ve bebek hakkında kısmen dışavurum, kısmen öfkeli bir gevezelik, kısmen de tefekkür. "Sevgilimi ve bebeğini seviyorum", ama...

Son sayfalar, hikâye anlatıcısının doğumu ve üvey anneleri hakkında kısmen dışavurum, kısmen öfkeli bir gevezelik, kısmen de tefekkür. Onu doğuran annesi iki hafta boyunca onu kaşıkla beslemiş, sonra da terk etmiş. Üvey anne "beni sütle ve Scots yulaf lapasıyla besledi ve geceleri yastıklarımı kabarttı". Hikâyenin tek bir geceyi kapsayacak şekilde anlatıldığı yedi ya da sekiz sayfa var ve tamamı sütle ilgili. Kucaklamak bağ kurmaktır ama bu karmaşıktır.[3]

1. *From Here to Maternity*, s. 168.
2. Agy., s. 182, ("rahat"), s. 177 (acı ve sonra hoşuna gitmesi, "hiçbir şey"), s. 178 ("hoş").
3. Jackie Kay, "Big Milk", *Granta*, Cilt 63, Londra, 1998, s. 99-109.

Kay'in 1998 tarihli hikâyesi, süreklilik ve değişimi gözler önüne serer, geçmişin ve 20. yüzyıl sonu yeniliğinin bir karışımıdır. Açılış cümlesi emzirmek ve bebeğin kendisi arasındaki sıkı birlikteliği yankılar. Emen çocuk –iki yaşındadır– "annenin, sevgilimin zihninde artık gerçekten bir bebek değildi". Bu sırada, 20. yüzyıl sonu İskoçya'sında, diğer yerlerde olduğu gibi, lezbiyen anneler görünürdü, çoktan "açılmış"lardı; annelik, doğum yapmak ve heteroseksüel üremenin bir zamanlar sabit görülen birlikteliklerini çözüyorlardı.

Hikâye anlatıcısının sevgilisi uykusunda bile emek harcıyordu: "Bebek hâlâ şiddetli bir biçimde emiyor... bu inanılmaz... sevgilimin güçsüzleşmesine şaşırmamalı. Bebek her şeyi alıyor. Besinleri. Vitaminleri. Her şeyi. Sevgilim kendisine kutu kutu vitamin satın alıyor ama tüm bunların anlamsız olduğunu fark edemiyor; bebek onu ele geçirdi. Bebek, uyanıkken ya da uyurken, gece ya da gündüz onu meşgul ediyor. Sevgilim bir azize, solgun, tükenmiş. Kurudu gitti. Saçları kuru. Saçları eskiden parlardı."

Besinler içinden emiliyor, "zarar veren" emzirmeye yeni bir atıf var. Duygusal, bir azize gibi adanmanın yankıları. Emzirme ya da bebek "ele geçiriyor", belki çok fazla: "Bebek onu ele geçirdi." Şimdi ikame vitaminler. Şimdi bir zamanlar parlayan saça dair bir detay. Jackie Kay, bebeğin annesini ele geçirmesini alaycı bir feminist eleştiriyle destekliyor: "Bir kadın, memeleri tekrar kendisine ait olana kadar özgür değildir. Bundan son derece eminim. Bir kadının oy kullanma ya da seçme hakkına kıyasla bundan daha çok eminim." Kay'in diğer feminist bağlılıkları belirtilmemiş ama açık. Kadınların bedenleriyle ilgili utanca ya da ayıba yer yok. Seksten açıkça konuşulabilir. Seçme hakkı, "meme ya da biberon" kadar üremeyi de kapsıyor.

Emzirenin emeği, hikâye anlatıcısının kıskançlığı ve aşkı üstünden, bir duygu prizmasıyla ortaya konuyor. Kay'in sevgilisi, sert ve kızgın bir şekilde, "Bir erkekten daha betersin," diyor. Sevgili ancak sanayi sonrası tarım ya da Boots veya Sears'a elektrikli meme pompasının ulaşmasıyla anlam kazanan bir metafora uzanıyor; "memeleri yalnızca bebek için bir süt makinesi"

Bu 1998 tarihli hikâyede, yakın geçmiş bir aile tarihi, annelik nesli olarak düşürüyor gölgesini. "Annemden farklı bir ten rengi," diyor hikâye anlatıcısının çocukluğu hakkında; kendisini koyu

renkli bir bebek ve onu doğuranı beyaz tenli biri olarak tahayyül ediyor eğreti bir yorumla. Kay'in kendi biyografisinde İskoç bir öz anne, Nijeryalı bir baba ve Komünist Parti ile nükleer silahsızlanma kampanyası için çalışan solcu tipler olan üvey ebeveynler var. 1950'lerin Glasgow'unda ne terk edilmiş çocuklar için hastaneler ne de sütanneler vardı. Evlat edinilmiş bir bebek yalnızca satın alınmış sütle hayatta tutulabilir, sevilebilirdi. Hikâye bunun yeterli olup olmadığını soruyor.

Arşivlerdeki birçok cam kırığından, birinci, ikinci ve üçüncü süt rejimlerine dair birçok küçük ve devamsız anekdottan sonra detayın mizahına ve dolaysızlığına müteşekkirim: "Sevgilimin memelerinin, bebek ikisine ayrı ayrı isimler vermeden önce orantısız olduğunu fark etmemiştim... Sol meme dev gibiydi. Sağdaki küçüktü ve iri ikizinin mevcudiyetinden biraz gözü korkmuştu. İkizi: Büyük Süt." Ya da şehirde "iki saat yirmi dakikalık bir yıldönümü yemeği"nin sonuçları. Sevgilinin memeleri ağırdı ve acıyordu. "Eve döndüğümüzde sevgilim memelerindeki süt dışarı sızmak üzereyken merdivenlerden çıktı ve banyo lavabosuna eğildi. Süt aktıkça aktı. O kadar boldu ki beni sütle vurabilirdi." Sadece içerideki süt değil: "Etkili silah olan süt."

15
Belirsizlik ya da Bir Düşünce Deneyi

Sorun, satır arası notları okumamış olmam. Belki bu bebek rehberinin, belki herhangi bir bebek kılavuzunun, neredeyse sürekli reflü olan ama hiçbir zaman tehlikeli biçimde hasta olmayan bir çocuk için elverişli olmayabileceğini anlaşılır biçimde anlatan kısa, hoş cümleyi.

Onun yerine, düşe kalka atlattığımız ve elimde bir nasıl-yapılır rehberiyle bahçe yolunda yürüdüğüm günler arasında gidip geliyorum hâlâ. Onu yap, bunu yap. Onu dene, bunu dene. Bu 21. yüzyıl rehberleri çeşitli pozisyonlar alıyorlar. Bebeğin için ne işe yarıyorsa onu yap ve ona sık sık sarıl. Ya da kötü alışkanlıkları teşvik eden "kolaylaştırıcı anne" olma; bebeği yere koy. Genellikle hiçbir şey işe yaramıyor. Ve kim kendisine isimler takılmasını ister? Aldığım en cömert taktik, halk merkezindeki birinden: Oradaki Sarah isimli, koyu renk saçlı kadınla arkadaş ol, halihazırda iki çocuğu var, dolayısıyla çok uyumayacağını ve her bebeğin farklı olduğunu biliyor.

Çağdaş nasıl-yapılır rehberleri, bir belirsizlik halinin hem olağan hem de geçici olduğuna okuru ikna etmekten hoşlanır. Ne yapılacağını bilmeme, belirsizlik duygusu bölünmüş olmaya ya da gece uyanmaya benziyor olabilir: Geçmişten yankılarla, anlaşılması zor bir annelik boyutuna. Ne yapacağını bilmenin ya da bilmemenin tarihi nedir? Nasıl-yapılır rehberlerinin tarihi nedir?[1]

1. Nasıl-yapılır rehberleri için özellikle bkz. *Modern Motherhood: Women and Family in England, c. 1945-2000*, 5. Bölüm; Rima D. Apple, *Perfect Motherhood: Science and Childrearing in America*, New Brunswick, 2006; Julia Grant, *Raising Baby by the Book: The Education of American Mothers*, New Haven, 1998; Christina Hardyment, *Dream Babies: Childcare Advice from John Locke to Gina Ford*, Londra, 2007 [1983].

İşte bir minyatür düşünce deneyi. Yayımlanmış tüm kitapları muhafaza eden, muhteşem bir arşive girin. Arşivciye, 17. yüzyıldan beri Britanya ve Kuzey Amerika'da yayımlanmış tüm nasıl-yapılır rehberlerini ya da bebek kılavuzlarını sorun. Bunları yayımlandıkları yüzyıla, sonra da yazarın ismine göre düzenleyin. Gözden geçirin.

17. yüzyıl raflarında ilk sırada Allestree, Richard, *The Ladies Calling* (1676) var. Nüsha kahverengi dana derisiyle kaplı ve ön kapağın köşeleri ile sırt belli belirsiz kesilmiş. Oxford'lu matbaa ve mücellit zarif bir iş çıkarmışlar. Kitapla ilgili birçok şey tanıdık geliyor. Yazarın adının yer aldığı başlık sayfası var. Doksan beş sayfa numaralandırılmış. Fontların garip çeşitliliği daha az tanıdık; uzun "s"ler, italik yazılmış "f" gibi görünüyor. "Sal", "fal" gibi görünüyor.[1] Bu nüshadaki elyazmasında "Sarah Buckridge'in kitabı 1688" yazıyor. Buckridge genç ve kitap hakkında hevesliymiş gibi ya da genç ve elyazısına hevesliymiş gibi, tam isminin üzerinde, özenle ve süslü kıvrımlarla yazılmış "SB" var, bu da mürekkeple ve minnacık harflerle yazılmış.[2]

17. yüzyıl kitapları rafı ince bir toplamadan, neredeyse bir kucak dolusu ciltten oluşuyor. Arşivci sorumluluk alanını cömertçe yorumlamak zorunda kalıyor: Ciltlerin hiçbiri, bildiğimiz anlamda nasıl-yapılır rehberleri değil. Allestree'nin *The Ladies Calling*'i anneliği, eş olmanın bir aşaması olarak tanımlayan, genel olarak kadınlara yol göstermek –iyi ahlak ve tavır– için bir rehber. Bebeğe bakmak basitçe bir fiziksel dikkat sorunu: "Bebekliklerinin ilk kısmı, bakımın sadece bedenlerini ilgilendirdiği bir vakit." Başka yol gösterme rehberleri de mevcut, ek olarak bebek hastalıkları için tedaviler içeren tıbbi tezler ve esas olarak hamileliğe ve doğuma odaklanan birkaç ebelik kılavuzu da var. Jane Sharp'ın 1671 tarihli dört yüz sayfadan da uzun *The Midwives Book*'unda [Ebe Kitabı] beş sayfa doğum sonrasına ayrılmış, o da bizzat "çocuk"la ilgili: Dördüncü ay civa-

1. Orijinal metinde, s'nin f gibi görünmesine örnek olarak *sucking* (emmek) ve *fucking* (sikmek, sikişmek) fiilleri kullanılmıştır. (Ç.N.)

2. Buradaki ve aşağıdaki notlar esas olarak, kaynaklardan doğrudan alıntıları içerir. Bu ve bir sonraki paragraf için bkz. Richard Allestree, *The Ladies Calling, in Two Parts*, 4. edisyon Oxford, 1676, s. 49-52, alıntı s. 49'da, telif hakkı: Lilly Library, Bloomington, Ind.; *The Midwives Book, or, The Whole Art of Midwifry Discovered*, s. 374.

rında kundakta kolları gevşetin, biraz ağlamak iyi çünkü salgıları açar ve boşaltır ve beyne ve ciğerlere yardımcıdır; çok ağlamak tehlikelidir – bebeğin, "aşırı gerginlikten göbeği çatlar"

18. yüzyıl kısmı birçok rafı işgal ediyor. "Seçkin Hekim" tarafından anonim isimle yazılan bir kitap, doğru düzgün ilk nasıl-yapılır rehberlerinden biri olma iddiasını öne sürebilir. *The Nurse's Guide: Or, the Right Method of Bringing up Young Children* (1729) [Bakıcının Rehberi: Ya da Küçük Çocukları Doğru Yöntemle Yetiştirmek] adlı kitabın yirmi beş kısa bölümünden on altısı beslemekle ilgili: Kitabın adındaki "Bakıcı" ister bir "anne" ya da istihdam ettiği "taşralı bakıcı" olsun, bakıcı bir kadına işaret ediyor. Diş çıkarmak, uyku ve egzersize ayrılmış bölümler mevcut. Raflar, tamamen erkek hekimler tarafından yazılmış nasıl-yapılır türünün, etkileyici biçimde yüzyılın ikinci yarısında başarılı olduğunu gösteriyor. Bu nasıl-yapılır yazarlarının bazıları, baş sayfada, terk edilmiş çocuk hastanelerindeki deneyimlerini beyan ediyorlar: Bu evde edinilmiş bilgi değil. Bu yazarlar, 1750'lerin Chertsey'indeki Ann Stafford'ı ve onun eşyalarını sütanne Margaret Collier'ye gönderdiklerinde kundak kıyafetlerini bir kenara bırakan erkek tıp çalışanlarıyla aynı türden insanlar. Diğerleri arasında, erkek ebeler ya da eczacılar yahut doğum cerrahları mevcut. Söylediklerine göre birçoğunun motivasyonu bebek ölüm oranını düşürmek.[1]

Bu raflar, gözleri en çok baskı yapmış kitaplara çekiyor. Bu popülerliğin ipucu. On İngiliz ve dört Kuzey Amerikan kitap sırtı, Michael Underwood'un *Treatise on the Diseases of Children*'ını [Çocuk Hastalıklarına Dair Bilimsel İnceleme] ilan ediyor; önemli bir bölüm, bebeklerin genel idaresiyle ilgili. İlk baskı, ABD bağımsızlığının ilan edildiği on yıl içinde yapılmış, 1784 tarihli; sonuncusuysa Avrupa anakarasında devrimin patlak verdiği 1848 tarihli ve 19. yüzyıl raflarında yer alıyor. "Akıllı ebeveynler" (Underwood'un övücü cümlesi) bu devrimler arasında, içindekiler kısmına başvurarak en iyisi-

1. Eminent Physician, *The Nurse's Guide: Or, the Right Method of Bringing up Young Children*, Londra, 1729; William Cadogan, *An Essay upon Nursing and Management of Children from Their Birth to Three Years of Age*, Londra, 1748; James Nelson, *Essay on the Government of Children under Three Heads, viz, Health, Manners and Education*, Londra, 1753; William Buchan, *Domestic Medicine*, Edinburgh, 1769.

ni yapıyorlardı: "Mekonyum, ne?", 15. sayfaya git. 18. yüzyılın sonlarında okur, içindekiler sayfasını bir nevi dizin olarak kullanıyordu. Mekonyumun "tutulması", "bir hastalık vakası", 15. "Hastalığı def etmek için doğru düzgün tedaviler", 18. Ve sonra: "İzlemek" – tüm gece uyumamak– "ya da uykusuzluk"? "HAREKET ve DİNLENME hakkında" (egzersiz)?[1]

Bu işgüzar tıbbi kılavuzların arasında daha hafif ve daha edebî eğilimli yayınlar var. *The Ladies Library* [Hanımefendilerin Kütüphanesi] (ilk basım 1714, toplam sekiz basım), bir insanın boş levha olarak doğduğunu öne sürüyordu. Eğitim her şeydi. Baş sayfanın karşısındaki işleme, iyi giyimli bir kadını yüksek tavanlı bir ev kütüphanesinde resmediyor. Kanatlı melek gibi çocuklar belli ki herhangi bir şekilde rahatsız etmeden, ayakucunda oynuyorlar.[2]

Gözden geçirirken geldiğim noktada, raflardaki kitaplar keten ya da pamuktan yapılmış kâğıtlara basılmışlardı – kâğıdın yüzeyi sağlam ve belli belirsiz eşitsiz. Sayfa ebadı hayli tek tip ve tipik olarak "oktavo": Sekiz yaprak üretmek için geniş sayfaları üç kez katlayarak uygulanan bir teknik. Bu oktavo kitaplar, raflar boyunca eşit biçimde sıralanıyorlar. Ele aynı şekilde oturuyorlar. 19. yüzyıl kitaplarına dönünce, 1870'lerde kâğıt, odun hamurundan yapılıyordu. İç kısımları kolayca kırılıyor ve sararıyor. Harf karakterleri daha muntazam, çok daha az farklı font var. "S" gibi görünen uzun "f" yok olmuş.

19. yüzyıl kitapları bir duvarı kaplayan rafları dolduruyor. Saygıdeğer eş-ve-anne yazarların birçok basımı, doktorlarınkiyle yan yana duruyor: Mrs. Child, Mrs. William Parkes, Mrs. L. H. Sigourney, Mrs. Warren. Tonları duygusal, anaç, özgüvenli ve güvenilir. Lydia Sigourney'nin *Letters to Mothers* [Annelere Mektuplar] kitabı boğucu, geveze bir sahneyle açılır: "Kollarında çocuğunla oturuyorsun. Ben de öyle. Ve daha önce olmadığım kadar mutluyum. Ya sen?" *Domestic Duties* [Ev Görevleri], deneyimli Mrs. B ve çaylak Mrs. L arasında geçen, yeni anneyi bilgilendirmek için sahnelenmiş bir dizi sohbetten oluşur. Mrs. B, bebekliğin hem fiziksel hem de

1. Michael Underwood, *A Treatise on the Diseases of Children, with Directions for the Management of Infants from the Birth; especially such as are brought up by hand*, Londra, 1784 ve diğer edisyonları.

2. A Lady, *The Ladies Library*, Cilt 1, Londra, 1714.

ahlaki eğitime ihtiyaç duyduğunu söyler. (Bebeğe bakan kişi bebeği asla yalnız bırakmamalıdır, o yüzden hizmetçi, bebeğe bakım verene kömür, su ve yemek getirmelidir.) "Dört aylık bir çocuk, ona bakım veren kişinin kollarında hareketlenmeye; pek mükemmel olmayan bir görüşle ve erişiminin dışındaki şeylere olsa da ilgisini çeken eşyalara sevinmeye ve onları kavramaya başlamalıdır." *The Biography of a Baby* [Bir Bebeğin Biyografisi] gibi adlarla küçük bir 19. yüzyıl kitap grubu, *Child Study* [Çocuk Çalışması] hareketinin kendinden menkul adanmışları tarafından yazılmıştı. Bir diğeri şehir gecekonduları sakinleri için yazılmıştı ve küçük cep boyu ciltler halinde basılmıştı. Aynı zamanda bir dizi uzman dergisi çıkmıştı: *The Mother's Magazine and Daughter's Friend*; *The Mother At Home*; *Babyhood*. [Anne Dergisi ve Kızın Dostu; Evdeki Anne; Bebeklik][1]

Kitapları gözden geçirmek, 19. yüzyılda duygusallığın yerini bilimselliğe bıraktığını gösteriyor. L. Emmett Holt'un *Care and Feeding of Children*'ı [Çocukların Bakımı ve Beslenmesi], beyaz kaplı, soru-cevaplı bir öğreti kitabı. *Hangi yaşta çocuğu tamamen yıkamak gerekir? Nasıl yıkanmalı? Sıcaklık kaç derece olmalı?* Hızlı ve kesin bir üslup. Kitabın sonunda okurun "notları" için birçok boş sayfa var. Altıncı basım, "bakıcı hizmetçiler için bir kılavuz" olarak "düzenli kullanıldığını" ve iyi bakılmış bir çocuğun ihtiyaçlarını annelerinin bilmesi için bir araç olduğunu ilan ediyor. (Hasta bebekler için ise her zaman bir hekime başvurulmalı.) Dolayısıyla: banyo yaptırmak, genital organlar, gözler, ağız, ten, giydirmek, bezlemek, emzirmek, havalandırmak, kilo, büyüme ve gelişim, diş çıkarma; otuz bölüm bebek beslenmesi üzerine ve devamında, geniş ölçüde bebek ciddi biçimde hasta değil rahatsızken neler yapılacağıyla ilgilenen çeşitli konular var – örneğin, uyku düzeninin bozulması ya da asabiyet yahut kolik. Bu sonuncunun semptomları, uzun ve çok ağlamak, dikleşen ayak, "kasların ve yüzün kasılması" ve "ağrı işaretleri" Holt bunun devam etmesi durumunda, bağırsaklara on damla tere-

1. Lydia Maria Child, *The Mother's Book*, Boston, 1831; L. H. Sigourney, *Letters to Mothers*, Hartford, 1838, s. vii ("oturuyorsun"); *Domestic Duties, or, Instructions to young married ladies*, s. 184, 186; Eliza Warren, *How I Managed My Children from Infancy to Marriage*, Londra, 1865; *The Biography of a Baby*, Sidonie Matsner Gruenberg, *Your Child Today and Tomorrow: Some Practical Counsel for Parents*, Philadelphia, 1912; Sophia Jex-Blake, *The Care of Infants, A Manual for Mothers and Nurses*, Londra, 1898.

bentin enjekte etmeyi ve bağırsak gazından kurtulmak için karnın ovalanmasını öneriyor.[1]

Son olarak, 20. yüzyıl rafları karton kapaklı seri üretim kitaplarla bel veriyor. İki savaş arasında basılmış karton kapaklı bir kitap, on sigara fiyatından biraz daha pahalı gibi görünüyor. Truby King, Benjamin Spock, Penelope Leach ve mühim olmayan diğerleri, herkesçe bilinen isimler. 1948 tarihli *Mothercraft Manual*'ın [Annelik Kılavuzu], küçük saatler ve ağırlık işaretleri ve kesin yönergelerle dolu şemaları var. Benimki gibi altı aylık bir bebek için, Truby King'in şeması şu değerleri biçiyor: "18 saatlik uyku", 7,5 kilo ağırlığında, "yere koyulabilir, soğuk süngerle temizlenebilir" ve "kendisinin farkında, el ve ayak parmaklarıyla ve oyuncaklarla oynar, dişler belirebilir." Benjamin Spock'un bebek kitaplarının sayfalarında, kılavuzlar için yeni sayılabilecek durumlar var. 1946 tarihli ilk basımda Spock evlat edinmeyi, ayrılmış ebeveynler ve çalışan annelerin yanı sıra "özel bir sorun" olarak adlandırıyor. 1998 tarihli son basıma, eşcinsel ebeveynleri de ekliyor.[2]

Tüm bu kitabi tavsiyelerden seçtiğim bazı noktaları, sakinliğinden hoşlandığım koyu saçlı kadına, Sarah'ya aktarıyorum ve kendi tarihçi bilgi birikimimi onun bugüne dair içgörüleriyle takas ediyorum. Bebeklerin, gecelerinin ilk kısmında uyanmamalarına güvenilebilecek kadar büyük olabileceklerini ileri sürüyor. Belki sıvışıp evlerimizin arasındaki bir orta noktada buluşabiliriz, köpeğini kırk beş dakikalık bir yürüyüşe çıkarabiliriz, kendi yetişkin hallerimizin, bir parça sohbetin tadına bakabiliriz?

Yüzyıllar boyunca çok fazla tavsiye verildi. 17. yüzyılın ince toplamalarından her yerde satılan modern kitaplara, keten ve pamuktan yapılmış kâğıtlardan odun hamurundan yapılanlara, dok-

1. L. Emmett Holt, *Care and Feeding of Children*, 6. edisyon, New York, 1894, s. 15-16.

2. Örneğin, Sir Frederic Truby King, *Feeding and Care of Baby*, Londra, 1913; Benjamin Spock, *The Common Sense Book of Baby and Child Care*, New York, 1946 ve 1998'e kadar yayımlanan diğer edisyonlar [*Bebek Bakımı ve Çocuk Eğitimi*, çev. Vedat Yılmaz, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2001]; Penelope Leach, *Babyhood: Stage by Stage, from Birth to Age Two; How Your Baby Develops Physically, Emotionally, Mentally*, Harmondsworth, 1974; Mabel Liddiard, *Mothercraft Manual, or The expectant and nursing mother and baby's first two years*, Londra, 1948, grafik şurada tekrar basılmıştır: Hardyment, *Dream Babies, 153*.

torlardan ve sonra anaç kadınlardan ciltlerce kitap ve çok fazla yorum. Yüzyıllara ayrılmış raflar arasında biraz daha kalınca tarihsel örüntüler ortaya çıkıyor.

Hangi yüzyıl olursa olsun, bebek bakımına dair en öne çıkan konu emzirme, besleme ve sütten kesmeye dair: Yani sütle ilgili. Diğer rutin konular uyku ve dışkılama. Bütün bebekler yer, uyur ve kaka yaparlar.

Diğer temalar gelip geçiyor. Bazıları yok oluyor: ağız sütünün tehlikeleri, soğuk banyonun faydaları ve bebek günahkârlığı (1930' larda hâlâ geçmek bilmemişti). Yeni peyda olan temalar: planlama (özellikle 19. yüzyılın sonundan itibaren), bakteriyle mücadele (aynı dönemin değerli bakteriyolojik içgörüleriyle birlikte) ve geğirmek ve bağırsak gazı (tek başına uyku için modern tavsiyelerin belirgin bir yan etkisi, bebek düz bir şekilde yatırılır ve yalnız bırakılır). Temiz havaya çıkarmanın faydası bir görünüyor, bir kayboluyor, sonra tekrar görünüyor.

Resmî tıbbın yüzyıllar boyunca sabit bir sesi var. Bilginin diğer oldukça detaylı ve ıslah edici alt alanları –bazıları doğrudan tıpla ilgili, bazılarıysa değil– tüm bu süreçte rehber kitaplara zorla giriyor. Raflar boyunca liste devam ediyor: ebelik, felsefe, frenoloji, anatomi ve fizyoloji, psikoloji, pediatri, öjeni, diyetetik, davranışçılık, psikanaliz, antropoloji, nöroloji. Yüz yıl boyunca frenoloji, beynin farklı kısımlarının farklı zihinsel güçlerle ilintili olduğu varsayımından yola çıkarak insan zihnini inceledi. Pediatri, 19. yüzyıl ortasında tıbbın özel ve sabit bir kolu olarak ortaya çıktı. 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında öjeni iyi bir soy ve sözde "yüksek tip"te insan üretmenin yollarını aradı ve sonra ırkçı bir sözde bilim olarak itibarı azalınca ortadan kayboldu. Davranışçılık, bebeklerin çevrelerine verdikleri gözlemlenebilir tepkilerinden bebek psikolojisini yorumladı. Psikanaliz bebek gelişiminin yeni modellerini ve sinir hastalığı ve oral haz gibi konseptler sundu.

Bu disiplinlerin her biri farklı sorular sordu ve farklı cevaplar aradı. 18. yüzyıl felsefesi: Eğer zihin boş bir levhaysa bir bebek nasıl büyütülmeli ve eğitilmelidir? 19. yüzyıl öjenisi: Bebeğin geldiği soyda hangi eğilimler mevcut ve üstün beyaz ırk nasıl korunabilir? 20. yüzyıl antropolojisi: Kalahari Çölü'nün !Kungları ya da Amazonların Yekuanaları gibi halkların bebek bakımı pratiklerinin farkları neler ve Batılı bakım modlarıyla karşılaştırıldığında ortaya ne çıkı-

yor? Sıklıkla hem disiplin hem de altta yatan sorular satır aralarında mevcuttur. Yalnızca cevaplar –bir insana bir şeyi "nasıl" yapacağını söylemek– metinde masumane yer alır.

Bebekler için metaforlar hep hevesle benimsendi. 18. yüzyıl sonunda Britanya deniz imparatorluğuyken, bir bebeğin alt kısmı, "geminin omurgası"nı andırıyordu. Tıpkı omurganın geminin en sabit temeli olması gibi, bebek de dinlenmesi için sırtüstü yatırılmalıydı. 19. yüzyılın duygusal anaç kadınlarıysa bebekleri, duyguları ve düşünceleri "ürkek filizler" gibi yayan, narin tomurcuklar olarak tahayyül ediyorlardı. 1870'lerde Edison'un telefonu icat edildiğinde, bebeğin sinir sistemi yeni kurulmuş bir telefon sistemine benzetiliyordu. Evrimci genetikle birlikte, bebekler maymunlar gibi olabiliyorlardı –"küçük ayakları birbirine bakacak şekilde" oturuyorlardı– ve bir bebeğin bireysel gelişimi, Darwinist teorideki gibi insanın insansı maymunlardan evrimleşmesini taklit etmeye meyilliydi. Davranışçılıkta, bebekler daha ziyade evcil hayvanlar kadar eğitilebilir, köpekler gibilerdi.[1]

17. yüzyıldaki bazı ebeler ve 19. yüzyılın anaç sesleri bir yana, hâkim izlenim, şimdi erbilmişlik dediğimiz şeydir. 1695'te Henry Newcome kendisini, annelerin "acımasız ve yozlaşmış tembelliği" ne hitap eden biri olarak düşünüyordu. Sıradan 18. yüzyıl tıbbi kılavuzu, varsayımsal olarak daha zayıf "kadın kavrayışı"na "kasti olarak uyarlanmıştı" John D. West, *Maidenhood and Motherhood*'un [Kızlık ve Annelik] (1888) iki buçuk sayfasını, biraz dostça bir üslupla, bir bebeğin ılık suyla nasıl yıkanacağını tam olarak açıklamaya adamıştı. Bazı otoriteler sabun tavsiye ediyorlar, bazısı ise etmiyor, diye listelemişti: Benim tavsiyem daha orta bir yol tutturmak. 1970'lerde Britanya Tabipler Birliği'nin yayınları, kendinizin ve bebeğinizin tıbbi muayeneleri için "endişelenmeyin" diyordu. Ve: "Her kadın bebek arabası alışverişinden hoşlanır." Gerçekten mi?[2]

1. *The Nurse's Guide*, s. 46 ("omurga"); *Letters to Mothers*, s. vii ("filizler"); Eric Pritchard, *Infant Education*, Londra, 1907, s. 94, (telefon); *The Biography of a Baby*, s. 6 (maymunlar).

2. Henry Newcome, *The Compleat Mother, or, An Earnest Perswasive to All Mothers*, Londra, 1695, s. 6-7; William Moss, *Essay on the Management and Nursing of Children*, Londra, 1781, baş sayfa (anlama); John D. West, *Maidenhood and Motherhood; or The Ten Phases of a Woman's Life*, Detroit, 1888, s. 25-29. BMA şuradan alınmıştır: Ann Oakley, "Normal Motherhood: An Exercise in Self-Control?" Bridget Hutter ve Gillian Williams (yay. haz.), *Controlling Women: The Normal and the Deviant*, Londra, 1981, s. 80 (endişe), s. 82 (bebek arabası).

19. yüzyılın anaç seslerini de dahil edince patronvari otoriteye eşit derecede güçlü bir izlenim daha ekleniyor. Sütanneye, doğum sonrası hemşiresine, evin hanımının hemşiresine ya da bakıcıya talimat ver ve bebeğin konuşmaya başladığında, aşağı seviyeden hizmetçilerle konuşmasına izin verme. Bu yetki verilmiş anne figürleri ortadan kayboldu, yerini ancak 19. yüzyılda, anne-bebek ikilisine bıraktı.

Son bir örüntü –çağdaş rehber kitaplardan en aşina olduğumuz– sertlik ve şımartma, ciddiyet ve sarılma arasındaki tereddüttü. Sarkacın bir tarafında öne çıkan: "Birçok çocuğun bünyesi, *üzerine titremekle*" –nazikçe sallamak– "ve *sevecenlikle* ya şımartılmış ya da en azından zarar görmüştür" (1693). Yahut bir çocuk çok az ilgi görebilir (erken 20. yüzyılın tüm davranışçı ekolü), bebeği yere koy ve yalnız bırak. Sarkacın diğer tarafı, Lydia Sigourney'nin 1848 tarihli, kucağında çocukla oturduğu açılış sahnesi ya da Benjamin Spock'un 1946 tarihli, candan olmaya dair içten önerisidir.[1]

Bir öğleden sonra, bebek arabasıyla bir kadın, M'yi dik tutmak için giydiğim ana kucağını, bağlanma temelli ebeveynliği savunuyormuşum gibi yorumlayarak savunmacı bir şekilde bana baktı. "Pusette olmasaydı, şehir merkezinde kıyafet deneyemezdim."

Düşünce deneyi tamamen hayal ya da fantezi değil. Britanya ve Kuzey Amerika için söylüyorum, Londra'daki British Library'ye gider, sonra buna Washington DC'deki Library of Congress'i, Ottawa'daki Library of Canada'yı eklersen bu düşünce deneyini gerçek hayatta hemen hemen görmüş olursunuz.

Washington'daki Library of Congress'e girerken düşünce deneyi, politika, diplomasi ve savaşın resmî kayıtlarıyla dolu rafların yanında bilhassa özel ve ufak hissedilebilir. Ama sonra bu his geçer: Rehber kitapların dile getirdiği hususlar genellikle gözle görülür biçimde emperyal ya da ulus boyutunda, kasten şişirilmiş ve geniş ölçekli. 18. yüzyılın ortalarında, Yedi Yıl Savaşları Britanya İmparatorluğu'nu Fransızlarla karşı karşıya getirdiğinde yetimhane doktorları, bebek ölüm oranını, piyadeleri ve seferberliği düşünerek

1. John Locke, *Some Thoughts on Education*, Londra, 1693, s. 2 (şımartmak) [*Eğitim Üzerine Düşünceler*, çev. Ali Çakıroğlu, Afrika Yayınları, Ankara, 2020].

azaltmanın yollarını aramıştı. Veyahut Lydia Child'ın *The Mother's Book*'unun, "cumhuriyetimizin güvenliği ve refahının onların zekâlarına ve ihtiyatlarına son derece bağlı olduğu Amerikan anneleri" ne arketipik ithafı söz konusu. Amerika Birleşik Devletleri, geleceği yurttaşlarına bel bağlayan bir cumhuriyet olduğunda kesintisiz bir rehber kitap akını, anneliği ulusun yapıtaşı olarak tanımladı. Sonra, 20. yüzyılın ortasında Benjamin Spock daha huzurlu bir gelecek vaat etti. Doğru düzgün yetiştirilen çocuklar "diğerlerine yardım eder, insan ilişkilerini güçlendirir ve dünya güvenliğini temin eder"[1].

Veya deneyi daha küçük ölçekte yürütün: Tarihçi Charles Rosenberg tarafından bağışlanan, iki yüz adet anne rehber kitabından oluşan güçlü koleksiyona başvurmak için Philadephia'daki Library Company'ye gidin. Arşivci James Green, Benjamin Spock'un *The Common Sense Book of Baby and Child Care*'inin [Bebek ve Çocuk Bakımının Sağduyu Kitabı] yayımlanmasıyla, annesinin bebeklere dair fikirlerinin göz açıp kapatana kadar nasıl değiştiğini anlatabilir. Abisi, daha hoşgörüsüz Spock-öncesi dönemde, 1944'te doğmuştu. Jim'in bebekliği çok farklıydı. (Kütüphanedeki 1946 tarihli Spock kitabı, "Kendine güven, bebeğinin tadını çıkar," diyordu.)[2]

Ya da benim de bir gün denediğim gibi, Kinsey Seks, Cinsiyet ve Üreme Araştırmaları Enstitüsü'nün arşivlerine çıkan gizli asansöre binin. Arşiv üçüncü kata gizlenmiş çünkü herkes cinsellik araştırmalarını desteklemiyor. Bej koridorlarında erotik sanat eserleri asılı Kinsey'e girerken, bebek bakımıyla ilgili tavsiyeleri araştırmak çok resmî, soğuk ve namus kumkuması gibi hissettirebilir. Anaç. Geleneksel. Heteronormatif. Kinsey Library'nin 1903 tarihli Mary Melendy'nin *Perfect Womanhood for Maidens-Wives-Mothers*'ı [Kusursuz Genç Kızlar-Eşler-Anneler] kadınların ilerleme kaydettiklerinde ısrarcı ama: "Hayattaki en kutsal ve en yüce görevimizi unutmamalıyız – kadınlık ve annelik." Progresif feminist Charlotte Perkins Gilman'ın kitabı *Concerning Children* (1900) [Çocuklara Dair] gibi başka bir görüş akımı, gelenek ve yaygın cinsiyet beklentilerine karşı ce-

1. *The Mother's Book*, ithaf; Benjamin Spock ve Michael B. Rothenberg, *Dr Spock's Baby and Child Care*, 6. edisyon, New York, 1992, s. xvi-xvii.

2. James N. Green, Librarian, Library Company of Philadelphia, yazarla yazışmalar; Spock, *The Common Sense Book*, s. 1 ("kendine güven").

sur bir pozisyon almıştı. Kinsey'nin geç 20. yüzyıl lezbiyen materyalleri –esas olarak merdiven altı yayınlar– bebek yapmanın, yalnızca üremeyi revize etmeyi değil, aileyi yeniden kurmayı gerektirdiğini varsayıyordu. Gillian Hanscombe'un 1981 tarihli *Rocking the Cradle* [Beşiği Sallamak] kitabının altbaşlığı *A Challenge in Family Living*'di [Aile Hayatında Bir Meydan Okuma].[1]

Elbette genellikle bir bebeği bir arşive götüremezsiniz ama artık eski kitaplar dijitalleştirildikleri için evde, dizüstü bilgisayardan ya da taranmış bir dijital kopyadan okunabilir halde. Bir arşivciyle iletişime geçebilir ve annesi hakkında bir hikâye dinleyebilirsiniz.

Çağdaş rehber kitaplardan birini ne zaman elime alsam, okumak beni acınası hale getiriyor veya öfkelendiriyor. Okumak, M'nin yaptığının önüne "olmalı" ya da "olmak zorunda"yı koyuyor, işi ciddiye bindiriyor ve başka bir şeyi doğru yapsak da başka bir konuda başarısız olduğumuzu gösteriyor. M ve biz gözden kayboluyoruz.

Neden asla kırk beş dakikadan fazla kestirmiyor? Onu dik bir biçimde emzirmek, sonra uykulu bir biçimde ana kucağına yerleştirmek yanlış mı? Eski bebek kılavuzlarını okurken, bir düşünce ekolünün bebeklerin kestirmemeleri gerektiğini söylediğini öğrenmekten tuhaf, ölçüsüz bir keyif alıyorum. Onlar hareketliliği tercih ediyorlar. Keyif kısa sürüyor –M, benim kadar yorgun ve huysuz, kahretsin ki daha çok uykuya ihtiyacı var– ama diğer düşünce ekollerine, tüm müphem kesinliklere ve yüksek risklere hareket çekmek hoşuma gidiyor. Emmek, kestirmek ve *siktir git*.

Eski hayatımdan miras kalan muhalif feminizmin çok sınırlı bir yararı var. Bu tür feminizm –toplumsal cinsiyetin ve cinsiyetin toplum tarafından oluşturulduğu, kadınlık hakkındaki beyanların yalnızca beyan olduğu, toplumsal cinsiyet ve cinselliğin, ırk ve sınıfla kesiştiği– kılavuzlar hakkında ideolojik eleştirilerde bulunmama yardımcı oluyor. Sol, sağ, sol, sağ, progresif, muhafazakâr. Ama eleştiri ne yorgunluğu ne de belirsizliği uzak tutabiliyor. Burada ve

1. Mary R. Melendy, *Perfect Womanhood for Maidens-Wives-Mothers*, Chicago, 1903, s. 5; Charlotte Perkins Gilman, *Concerning Children*, Boston, 1900; Gillian E. Hanscombe ve Jackie Forster, *Rocking the Cradle: A Challenge in Family Living*, Londra, 1981 ve bkz. Kristin G. Esterberg, "Planned Parenthood: The Construction of Motherhood in Lesbian Mother Advice Books", Andrea O'Reilly (yay. haz.), *Feminist Mothering*, Albany, 2008, s. 75-88.

şimdinin muğlaklığında, ümitsizlikle, bir sonraki adımda ne yapmam gerektiğini bilmek istiyorum en çok.

Tarih, feministlerin birçok mücadele verdiğini anlatır – oy hakkı, cinsiyet ayrımcılığı, üreme hakları ya da devlet destekli çocuk bakımı yahut kimin hayatının önemli olduğu konularında. Bazılarını kazanmış, bazılarını kaybetmişler ve yeni koalisyonlar oluşturmuşlardır. 1970'lerde en kesin zafer toplumsal cinsiyet ve arzu hakkında açık kültürel hükümleri alaşağı etmek ve kadınlığı, annelikten ayırmaktı. Bir kadının "gerçek" bir kadın olması için anne olmasına gerek yoktu artık. Aynı zamanda, her ne kadar annelik baskıcı bir kurum olsa da annelik, sağlığına yeniden kavuşabilirdi. Şükürler olsun. Ama feministler diğerlerine ne yapmaları gerektiğini söylemediler. Akıl hocalığı, evet; model oluşturmak, evet; annelik hakkında talimatlar, pek değil.

Parka girerken M uykuda, çim biçme makinesinin mekanik sesinden, sessiz köknar topluluğuna doğru uzaklaşıyorum. Ağaçların gölgeli kenarları yorgunluğumla titreşiyor. Arşivlere gitmek bir düşünce deneyi çünkü pek inanmadığım bir şey; kitapların tarihiyle, bir şeyleri nasıl hallettiğimizin ya da belirsizliğin nasıl giderildiğinin tarihi arasında bir ilinti olduğunu düşünmüyorum.

Öncelikle, 20. yüzyıl sonlarındaki perakende satışlardan önce bu kitapları kimin okuduğu meselesi var. 1688 Britanya'sını düşünün, Sarah Buckridge, Allestree'nin *The Ladies Calling* kitabına dikkatli bir biçimde kendi ismini yazmıştı ve Muhteşem Devrim, Kral II. James'i kan dökmeden devirip yerine Kral III. William'ı getirmişti. Kadınların dörtte birinden azı okuryazardı. Okusalar bile birçoğu deri kaplı bir kitabı almayı karşılayamıyordu. Birçoğu kendisini "hanımefendi" olarak görmüyordu, daha ziyade kendilerini işçi sınıfından addediyorlardı. Okuryazar anne-işverenlere nazaran daha fazla okuma yazma bilmeyen vekil anneler vardı – daha fazla sütanne, daha fazla ev hizmetçisi. Bu arada, Atlantik'in diğer tarafında, Kuzey Amerika kıtasına hâkim yerli uluslar bilgi üretmek ve iletmek için sözlü ve yüz yüze araçları kullanıyorlardı. Gaspçı beyaz yerleşimcilerden bazıları bir hanımefendinin çağrısını umursamışsa bile birçoğu tek bir kitapçı bile görmemişti. Aralarındaki köle sahipleri, kölelerin okuryazar olmamaları için çok uğraşmışlardı, hatta bu denemeleri, kanunla güvence altına almaya çalışmışlardı.

İki yüz yıl sonra, 19. yüzyılın duygusal rehber kitapları yerini bilimsel kılavuzlara bırakırken, Amerika Birleşik Devletleri nüfusunun beşte biri ümmi kalmıştı – beyazların yüzde 10'undan fazlası ve geri kalan herkesin yaklaşık yüzde 80'i. (Anketlerde bu şekilde sayılıyordu: beyazlar ve "zenciler ve diğerleri".) 20. yüzyılda, hatta okuryazarlığın çok yaygın olduğu yerlerde bile nasıl-yapılır rehberleri çoğunlukla okunmuyordu. 1916'da, Milwaukee bebek yarışmasının galibi Mrs. Carlin şöyle demişti: "Bu bebeği kendi istediğim gibi yetiştirdim. Hiç kitap okumadım." Basılı tavsiye dünyasını reddediyordu. "Onu ben yetiştirdim ve sanırım başarısız olmadım." Benjamin Spock'ın çoksatar rehber kitabını gözden geçirdiği 1956 ve 1968'de, Lancashire'daki işçi sınıfından kadınlar, Spock ya da bir başkası tarafından yazılmış bir çocuk bakımı rehber kitabını nadiren okuyorlardı.[1]

Bir diğer mesele –kafamdaki tartışma, yorgunluğun bir kısmını sonlandırıyor– rehber kitapların tipik olarak betimleyici olmaması, insanlara bildikleri ve yaptıkları şeyi göstermesi ama bunu açık bir reformizmle yapması. İnsanların bilmesi ve yapması *gereken* bu, *yaptıkları* değil ve yeni bir annenin bilmesi ve yapması gereken de bu. 17. yüzyılda ebe Jane Sharp ilklerden ve nadir bir istisnaydı. Bebek bakımı hakkındaki kısacık beş sayfası, daha ziyade savunmacı bir şekilde, okurlarının halihazırda bildiklerini belgelediğini kabul ederek sona eriyordu: "Bazı şeyleri, bunları daha önceden bilenlere anlatmak gereksiz görünebilir." Ama: "Bazı şeyleri bilenler diğer şeyler hakkında bilgisiz olabilirler: Birinin bildiğini bir diğeri bilmeyebilir: Ve birinin bilmediğini bir diğeri bilebilir." Bunun dışında münakaşa ve yenilik bu türün ayırıcı özelliğiydi, özellikle de erbilmişler arasında. Reform, nasıl-yapılır rehberlerinin ilk kuralıdır. Michael Underwood'un 1784 tarihli *Treatise*'i şöyle diyordu: "Emzirmeden dadılık, bunun için gerekçeler genellikle beyhudedir" ya da "bebeklerin ilk kez giydirilmesine dair hatalar" yahut kolaya kaçmak isteyen bakım verenler için "uyutucu ilacın kullanımına karşı

1. *Perfect Motherhood*, s. 19 (okuryazarlık), s. 47 (Carlin); *Women and Families: An Oral History, 1940-1970*, s. 142; Lucinda McCray Beier, "Expertise and Control: Childbearing in Three Twentieth-Century Working-Class Lancashire Communities", *Bulletin of the History of Medicine*, Cilt 78, 2004, s. 379-409.

dikkat" 1949 tarihli psikanalitik bir rehberin bölüm başlıklarından biri "Çocukların cinsel duyguları olmaması miti"ydi.[1]

Son olarak, birçok rehberde rahatlıkla bulunabilen alışılmadık bebekler ve anneler sorunu mevcut. *Yapılmalı*, kolaylıkla *yapılıyor* veya *yapılacak*'a kayıyor. 19. yüzyılın duygusal anneleri bir bebeğin ihtiyaçları karşısında hiç çaba sarf etmeden kendilerini yok sayıp sabır gösterebiliyorlardı. Bebek filizleri yetiştirmek biraz fazladan dua gerektirebilirdi en fazla. 20. yüzyılın başlarında "Truby King bebeği"[2] çok şişman değildi, "canlı olan en mutlu şeydi" ve ürpertici biçimde uysaldı. Bir aylıkken günde 21 saat, altı aylıkkense günde 18 saat uyuyordu. Bir Truby King elkitabındaki bebek sesi, 1944 tarihli bir zaman çizelgesini seslendiriyordu: "Sabah altıda uyanıyorum. Annem altımı değiştiriyor ve beni besliyor; sonra yatağa geri dönüp uyuyorum." Akşam dokuz buçukta ya da onda (nadir bir belirsizlik): "Annem beni karanlık bir odada tekrar besliyor böylece tam olarak uyanmıyorum. İyi geceler herkese! Sabaha kadar benden haber alamayacaksınız."[3] Zavallı gıcık herif.

Bu durumda temel soru –ne yapılması gerektiğini bilmenin tarihi nedir, hissedilen ya da yok olan belirsizliklerin tarihi nedir?– bir nevi yanıtsız kalıyor. Araştırmanın beni hayal kırıklığına uğrattığı birkaç andan biri bu. Bir düşünce deneyi olarak kalıyor çünkü düşünce başarısız oldu. Kafamın içindeki tartışma bile durdu.

Ormanda kurbağaların çiftleşmesinin inişli çıkışlı muazzam sesi neredeyse iki kez duyulabiliyor. Bir kez dışarıda, yeşilimsi bataklıkta süzülür ve fırıl fırıl dönerken, bir kez de sanki bir deniz kabuğunu kulağınıza çok yakın tutmuşsunuz gibi kulak zarınızın içinde, sıçrayıp sekerken. M sırtını bana yaslamış, sessizlikten serseme dönmüş halde. Sese doğru kolunu uzatarak beyhude yere işaret

1. *The Midwives Book*, s. 376; *A Treatise on the Diseases of Children*; Edith Buxbaum, *Your Child Makes Sense: A Guidebook for Parents*, New York, 1949.

2. Truby King, Yeni Zelandalı bir sağlık reformcusu. Bebek beslenmesi ve bakımıyla ilgili kitabı ve makaleleri vardır. (Ç.N.)

3. Mary Truby King, *Mothercraft*, Londra, 1944, s. 4 ("en mutlu"), s. 66 (çizelge), s. 164 ("21 saat").

ediyor, sesin geldiği nokta görünür değil. Kafanızı çok hızlı çevirirseniz ses daha fazla sekiyor, tıpkı geveleyerek konuşmanın keskin bir kenar bulması gibi. Eğer uykusuzluk bir ses olsaydı böyle olurdu diye düşünüyorum.

Bir akşamüstü mutlu bir tesadüfle, 1942 tarihli bir bebek rehberinde bir okurun sesiyle karşılaşıyorum. Anderson Aldrich ve Mary Aldrich'in, spektrumun samimi ve bulanık ucunda bir metin olan *Babies Are Human Beings*'i [Bebekler İnsandır] bu. Bir üniversite kütüphanesi nüshasının altmışıncı sayfasında, okur kalemi eline almış ve bir bölümü şu sözcüklerle işaretlemiş: "Amanın, ne kadar doğru." Bunu yazan kişi okumaya ve notlar almaya devam etmiş. Bir müddet sonra bir başka kenar notu şöyle eklemiş: "Bundan zevk alıyordum." Sonra, belli ki büyüyen belli bir çocuğu düşünerek şöyle yazmış: "Susan'ın iştahı aklıma takılmıştı."[1]

1942'de, *Babies Are Human Beings* üniversite kütüphanesinin bir parçası olduğunda Amerikalı üniversiteli kadınlar kısa kollu, dizin hemen üstünde biten elbiseler giyiyorlardı ve kampüsler, savaşa giden ordu ve donanma adaylarıyla doluydu. Belki kitap gözden geçirilip not alınmıştı. İnsanlar, 1940'ların öncesinden beri şeylerden "zevk alıyorlardı" "Amanın", kesinlikle eski moda bir sözdü.

"Amanın, ne kadar doğru", sayfa altmış. Elinde kalemi olan okura şaşırtacak kadar doğru gelen şey, Aldrich'lerin tespit ettiği, bir annenin–kitap terminolojisine göre "ortalama, genç", üniversite eğitimli bir anne– çocuğu olduğunda duyabileceği "çatışan fikirler bulutu"ydu. Bunların birçok farklı kaynağını ayırıyorum: "Doktorun dikkatli ve bilimsel talimatları, her iki büyükannenin tavsiyeleri, hemşirenin diğer bebeklerle ilgili hikâyeleri, hastane yatağındayken gelen ziyaretçilerden arkadaşlarının tavsiyeleri ve belki de hepsinden önemlisi, kendi yetiştirilme tarzıyla ilgili belli belirsiz hatıraları."

Aldrich'ler tüm bunların yeni annenin zihninde "kaygılı bir belirsizlik sisi" yarattığını söylüyorlardı. Okurun haykırışı: Evet!

1. C. Anderson Aldrich ve Mary M. Aldrich, *Babies Are Human Beings*, New York, 1942, s. 60-61 (alıntı, kenar notu), s. 75 (tekme), s. 76 (iştah), telif hakkı: Indiana University South Bend. 1990'da Indiana Üniversitesi kütüphanelerinin elektronik kataloglamaları, orijinal kart kataloğunun ve çıkış işlemleri kayıtlarının kaybolmasına neden olmuştur.

Sayfaya bakıyorum. Mutlu tesadüfün sarsıntısı bir annenin kararsızlığının teyidinden ziyade onca bilgi kaynağı silsilesinin aniden tasdik edilmesinden kaynaklanıyor.

Bir insanın kendi çocukluğu, bilgi sahibi yaşlı kadınlar, tıp profesyonelleri, arkadaşlar ve akranlar; hafıza, talimatlar, hikâyeler, tavsiyeler, öneriler: Bu 1942 tarihli listeye okurun coşkuyla yaklaşması, daha fazla yüz yüze tarih için bazı kategoriler öne sürüyor. Bir şeyin nasıl yapılacağını bilmenin bu türü, benim zamanımda, Sarah gibi biriyle arkadaş olmayı içeriyor.

Daha da iyisi bu liste, nasıl-yapılır rehberlerinin, bilme tarihinin küçük bir parçası olduğunu gösteriyor; ne de olsa farklı bir açıdan yaklaşılırsa, aslında insanların sahip olduğu bilginin temsilinden ziyade, bir dizi öneri ve teşebbüs olarak okunursa birçoğunun başarısız olduğu ya da eskidiği görülüyor. Bazı insanlar nasıl-yapılır kitaplarını okuyorlardı. İşin aslı, 20. yüzyılın sonunda bebek bakımını üstlenenlerin çoğunun kitap okuduğunu söylemek yanlış olmaz. Ama kitaptan gelen bilgi birikimi, diğer birçok bilgi üretme türüyle kesişir ve çekişir, bilgi üretiminin çoğu da bireysel olarak gerçekleşir. Buna belirli bir bebeğin neden olduğu kısıtlamalar ve kuruntular da dahil.

Anneliğin elle tutulur, duyusal ve maddi olduğunu fark ediyorum ve bu ilk elden ortaya çıkıyor. Bebekler salt düşünce deneyi değiller asla.

16
Klinikte Queer Fikirler

Bazen, Sarah ortalıkta yokken ya da bir arkadaşı aramak için vakit çok geç olduğunda 21. yüzyılın bilen ve uygulayan seslerini, çağdaş anıları ve denemeleri okuyorum. Londra'da Lisa Baraitser, Cambridge'de Rachel Cusk, Dublin'de Anne Enright, Washington DC'de Lonnae O'Neal Parker, New York'ta Rachel Zucker ve Los Angeles'ta Maggie Nelson ile Sarah Manguso da anekdotlarla düşünenlerden. Bu isimlerde bir eleştirmenin, heteroseksüel beyaz-hanımefendi anneliği dediği bir baskınlık var – benim gibi diyebiliriz, sadece göçmenlik bunlara ek. (Yığın büyümeye devam ediyor: Chicago'lu yazar Eula Biss, Maryland'li denemeci Lia Purpura; Winnipegl'i trans erkek Trevor MacDonald, Brooklyn'li Rivka Galchen.) Kendimi kaptırdıkça, çağdaş rehber kitapları okurken hissettiğim "yapmalı" ya da "yapılması zorunlu"lar yok oluyor. M tekrar görünür hale geliyor.[1]

Geçmişten bir anı yazarı, *Babies Are Human Beings*'e kenar notları alan kişinin çağdaşı tekrar zihnime düşüyor: Kızıl saçlı, üst sınıf Manhattan'lı, 1949'da mahlasla *Diary*'yi yayımlayan Otis Burger,

1. Rivka Galchen, *Little Labors*, New York, 2016; Trevor MacDonald, *Where's the Mother? Stories from a Transgender Dad*, Dugald, 2016; Sarah Manguso, *Ongoingness: The End of a Diary*, Minneapolis, 2015; *The Argonauts; Increase;* Eula Biss, *On Immunity: An Innoculation*, Minneapolis, 2014 [*Aşı ve Doğal Bağışıklık Mekanizması*, çev. Yeşim Öksüzoğlu, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2021]; Rachel Zucker, *the pedestrians*, Seattle, 2014; Rachel Zucker, *MOTHERs*, Denver, 2014; *Maternal Encounters: The Ethics of Interruption*, Lonnae O'Neal Parker, *I'm Every Woman: Remixed Stories of Marriage, Motherhood, and Work*, New York, 2005; *Making Babies: Stumbling into Motherhood*, Rachel Cusk, *A Life's Work: On Becoming a Mother*, Londra, 2001.

çok samimi ve sıra dışı bir biçimde hastanede yaptığı doğumu tasvir etmişti. Günlük, Otis'in özel hastane odasından, Village'daki beş odalı dairesine geldiğinde doğum üzerine yazan Grantly Dick-Read'den, bebekler üzerine yazan Dr. Spock'a geçtiği, bebekliğe kadar devam ediyor. Tekrar geri dönmeye değer.

1940'ların farklı bir kutbunda, siyah Alabama'lı ebe Onnie Lee Logan'ın içten, canlı hatıratları var. Onunki gibi sesler, arşivlerde oldukça sıra dışı. Ama 1989'da, çevresi geniş bir Harvard mezunu tarafından *Motherwit* [Anne Aklı] adıyla yayımlanan, sözlü bir otobiyografisi var. (Hikâyesini daha genç, beyaz röportajcı için derinleştiren ve uyarlayan Onnie Lee, Katherine Clark'a, yurttaşlık hakları tanınmadan önceki Mobile için, "Bunların üçte ikisini anlamadığını biliyorum," demişti.) "Anne aklı", doğum kadar bebeklerle de ilgili "sağduyu"yu ifade ediyordu, aynı zamanda –onun gibi bir kilise kadını için– "göklerden gelen bilgelik" anlamına da geliyordu.[1]

İşte, bilmenin tarihinin bir metodu. Aldrich'lerin, ne yapılması gerektiğini bilmenin kaynakları listesini alın –anılar? Büyükanneler? Doktor ve hemşireler? Arkadaşlar?– ve Otis ve Onnie Lee'nin 1940'lardaki dünyalarıyla başlayarak dışarıya doğru yayın. Sayfalardan kalkan ve bilgi birikiminin genellikle içinde oluşturulduğu daha geniş ilişkiler dünyasına doğru giden, bebekler hakkında bilmeye ve yapmaya dair daha zengin bir tarihi bulun.

"Kendi yetiştirilme tarzıyla ilgili belli belirsiz hatıraları"? Benim bebekliğimde sabaha karşı ikide biberonla beslenme, çalışmayan bir anne ve satış temsilcisi bir baba vardı. "Belli belirsiz hatıralar" doğru. Hatıralardaki bir duraksamayı dolduran şey, bir yaz battaniyesinin beyaz çiziği, akşam perdelerinin arkadan aydınlanan hareketsizliği, ebeveynlerim arasındaki ağır sözler, muazzam bir duygusal sıcaklık. Çok sevildiğimi biliyorum. Ama kendi hatıralarımın nerede bittiğinden ve ebeveynlerimle bebekliğime ve çocukluğuma dair hikâyelerin nerede başladığından emin değilim.

Geriye dönüp baktığımda beni en çok şaşırtan, bebeklerin mut-

1. Burger ve Logan için bkz. *An Interesting Condition: The Diary of a Pregnant Woman*, s. 123-125; *Motherwit: An Alabama Midwife's Story*, s. 98 ("anlamadığını"), s. 90 ("bilgelik"); Clarebeth Loprinzi-Kassell, "Onnie Lee Logan / Matilda Mitchell: Grand Midwives", *Birth Gazette*, Cilt 12, 1996, s. 26-28.

lak yokluğu. Ailemiz akrabalardan kopuktu. Bebekler hep başka yerlerdeydi: Karşı kaldırımdaki bebek arabasında, kütüphanenin ya da dinlenme yerinin uzak bir ufkunda. Bebekler hakkında bilgi birikimine dair bir kalıntı yok, yalnızca bebek arabasında koltuğumu tekmeleyen tek küçük kız kardeşin uzaktaki yansıması.

Otis Burger gibi bir 1940'lar kadınının kendi yetiştirilişiyle ilgili hatıraları? Aldrich'lerin *Babies Are Human Beings*'ine göre, üniversite eğitimi almış sınıflar arasında bebeklik ve çocukluktan kalan izlenim, "annelik etmenin, sevmenin veya sallamanın bebekler için yanlış olduğu"na dair belli belirsiz bir histi. Onların neslinde bebekler sıkı, muntazam ve asgari derecede kucaklanarak yetiştirilmişlerdi – "tabiri caizse 'insan eli değmemiş' ve satın aldığımız krakerler gibi selofanla sarılmış" Birinci Dünya Savaşı yıllarının ve savaş sona erdikten sonraki yılların bu nitelendirilmesi, nasıl-yapılır kılavuzlarından tanıdık. Dokunulmayan, paketlenmiş ve düzgün, bebek karyolalarında yalnız bırakılmış bebekler, Truby King döneminin rehber kitap okuyan orta ve üst sınıflarının bir tanımlaması ya da karikatürü. Bir anne, "Çocuk için düzenli alışkanlıklar oluşturmanın gerekliliğine ne denli vurgu yapılsa az," diye yazmıştı.[1]

Otis Burger'ın 1920'lerde geçen kendi ayrıcalıklı bebekliği ve çocukluğuna dair hatıraları varsa da, New York'taki dairesinde yazarken bunlar açık bir şekilde ortaya çıkmamıştır. Ama bir teyze, 20. yüzyılın başındaki sıkı programdan onu yeni haberdar etmişti. Teyzenin anlattığına göre, ilk bebeği programlara kolaylıkla uyum sağlamıştı ama ikincisi, ilk yılının büyük kısmını açlıktan çığlık atarak geçirmişti. Otis, kuzeninin bu denli huzursuz olmasının, sınırlanmayı bu denli istememesinin açıklaması belki de budur diye düşünmüştü. Otis çocukken "erkeksi bir kız"dı. Bakılacak bebekler olmamasının yanı sıra, oyuncak bebeklerle de oynamamıştı. Kendi bebeği olmadan önce bebeklerle ilgili bildiklerine dair açık boşluğu dolduran, çığlık atan bir bebekle bir oraya bir buraya yürüyen bitap düşmüş bir ebeveynin fotoğrafını ya da karikatürünü içeren tek tük dergiydi.

1. Bu ve bir sonraki paragraf için bkz. *Babies Are Human Beings*, s. 102 ("krakerler"); *An Interesting Condition*, s. 241 (huzursuz kuzen), s. 133 ("erkeksi kız"), s. 255 (karikatür). Burger ve onun dünyası hakkında yorumumda yararlandığım: *The Common Sense Book of Baby and Child Care, Perfect Motherhood: Science and Childrearing in America*, özellikle s. 107-134, alıntı s. 83'te ("ne denli vurgu").

Buna karşın Onnie Lee Logan'ın 1940'lardaki dünyası ve hatıraları? Birleşmiş Milletler'in ve devasa şirketlerin gelmesiyle birlikte New York –varlıklılara– dünyanın refah başkenti gibi geliyordu ama Alabama'da Büyük Buhran'ın geçmek bilmeyen etkileri, daha uzun bir kölelik ve ırk ayrımı tarihini birleştiriyordu. Onnie Lee gibi siyah hizmetçiler, beyazların evlerine yalnızca arka ya da yan kapıdan girebiliyordu. Onnie Lee'nin çocukluk anıları, şifalı otlar toplamaya yardım etmesinin öğretildiği Sweet Water, Marengo County' de oluşmuştu. Terebentinden ve süzülen "domuz eti yağı"ndan yapılan merhem, diş çıkaran bir bebeğin dişetlerine sürülebilirdi. Sarı çiçekli bir bitki olan endezotu, yaz ateşine iyi gelirdi. Bu şifaların ilk olarak "yerli insanlar"dan geldiği ve Logan'ın annesi gibi ebeler tarafından korunup elden ele geçirildiği söyleniyordu.[1]

Bu dönemlerde yoksul siyah aileler, beyaz üst sınıf ailelerle mukayese edildiğinde tipik olarak genişti. Onnie Lee, on altı çocuğun on dördüncüsüydü, dolayısıyla çevresinde sorumluluğunu alacağı çok fazla kardeşi olmamış olabilir. Ama küçük bebekleri olan birçok geniş aile vardı ve nesiller ve hane halkı arasındaki sınırlar bulanıktı. Yaşı daha büyük olanlar katıydı. Çocukluk, kurallara uyma veya kurallara göre hareket etme ve yardım etmede yetkin hale gelme zamanıydı. Biraz kuzeyde yaşayan bir diğer Alabama'lı Margaret Charles Smith, "Öğrenebileceğim her şeyden az az öğrenmek üzere yetiştirildim, çünkü bu işlerden bazılarını yapma sırasının ne zaman sana geleceğini bilemezsin," diye hatırlıyordu. Şifalar hakkında öğrendikleri, yerel Çoktavlardan geliyordu.

Otis Burger ve Onnie Lee Logan'ın belli başlı anılarından dışarıya doğru yayılsak? Çocuk yetiştirmenin hangi anıları daha sonra yetişkin fikirleri arasında su yüzüne çıkmıştır? Bir anı kitabında ya

1. Bu ve bir sonraki paragraf için bkz. Logan ve Clark, *Motherwit*, s. 62 (endezotu), s. 64 (diş çıkarma devaları). Onnie Lee Logan ve onun dünyasına dair yorumumda yararlandığım: Christa Craven ve Mara Glatzel, "Downplaying Difference: Historical Accounts of African American Midwives and Contemporary Struggles for Midwifery", *Feminist Studies*, Cilt 36, 2010, s. 330-358; Gertrude Jacinta Fraser, *African American Midwifery in the South: Dialogues of Birth, Race and Memory*, Cambridge, MA, 1998, özellikle s. 240, 242-244; *Listen to Me Good: The Life Story of an Alabama Midwife*, alıntı s. 155'te ("yetiştirildim"); *Medicalized Motherhood: Perspectives from the Lives of African-American and Jewish Women*, s. 63-81; Debra Anne Susie, *In the Way of Our Grandmothers: A Cultural View of Twentieth-Century Midwifery in Florida*, Athens, GA, 1988.

da bir söyleşide ortaya çıkan geriye dönük tek tük anekdot, önemli görünen anılara ışık tutar – çocukluğun belirli koşulları, bebeklerle aşinalık. Böyle anekdotlar anıların anılarıdır, parça parça şeylerin parçalara ayrılmış kısımlarıdır.

"Annem beni sırtında taşırdı. Huzursuzdum ve beni beşikten çıkardı. Orada, annemin sırtında olduğumu hatırlıyorum." 1884'te doğmuş Winnebago bir kadının ilk hatıratı, girdaplı bir su ve boş bir beşik taşıyan bir kadına aitti. Dağ Kurdu Kadın, Wisconsin Üniversitesi'nde antropolog olan evlat edinilmiş yeğenine, kendisinin, annesinin ve ablasının kasabadan geri döndüklerini anlatmıştı. Birlikte hızlı akan dereyi geçmişlerdi. Kız kardeşi boş beşiği önde taşıdığı için eteğini suyun içinden geçebileceği kadar yukarı kaldırmıştı. Çoğu erken anılar belirsizdir ama tek bir anı kırığı, dikkat çekecek derecede keskin köşeli ve kesin olabilir. Dağ Kurdu Kadın'ın annesi, Levis Deresi'ni ve boş beşiği, korktuğu için hatırladığını düşünmüştü. Antropolog yeğen iki yaş kadar erken bir zamanda olan bir olayı hatırlamak Winnebago halkı arasında müthiş bir zekâya delalet ettiği için hatırladığını düşünüyordu. Bu anının, yetişkin kadının beşik kullanımını nasıl şekillendirdiğini bilmiyoruz.[1]

1820'lerin ve 1830'ların Ohio'sunda geçen çocukluğuna dair, beyaz yerleşimci Maria Brown, "bebekler arasında büyüdüğünü ve kendisi yalnızca bir çocukken onlara baktığını" hatırlıyor. Annesi, sütünün "geldiğini" hissettiğinde, Amesville yerleşim kilisesinden çıkıp aceleyle eve, bebeğe gidiyordu. Çocuklu akrabalar da evdeki odalardan üçünde yaşıyorlardı. Maria'nın babasının otuz üç yaşında erkenden ölmesi yüzünden annesi yeniden evlenmişti ve ilk üvey kız kardeşi, o sekiz yaşındayken doğmuştu: "Annemden gördüğüm şekilde onun tüm bakımını üstlenmiştim Bebeği emzirmek dışında yapacak başka bir işi olmadığını söylemişti." İzlemek, yapmaya yönlendirmişti. Buna rağmen, kendi oğlu 1846'da doğduğunda Maria'nın kendi anneliğinin etkileri asgari derecede faydalıydı: "Pek hazırlıklı değildim." Oğlunun doğumundan sonra daha önemli olan muhtemelen ailevi beklentilerdi. Bu sefer, büyüyen

1. Nancy Oestreich Lurie (yay. haz.), *Mountain Wolf Woman, Sister of Crashing Thunder: The Autobiography of a Winnebago Indian*, Ann Arbor, 1961, s. 1, 84.

üvey kız kardeş yardım ediyordu – 19. yüzyılın sınır kasabalarında yaşayan geniş ailelerde olağan alışkanlıklardı bunlar.[1]

Belirli bir kız çocuğunun kardeşlerinin bakımına yardım etmesi, bebek bakımının yetiştirmenin bir niteliği haline gelmesi, belirli yer ve zamanlarda resmî bir hale gelmişti. Vekil annelik rolü geniş, geçim sıkıntısı çekmeyen Victoria dönemi ailelerinde en büyük kız çocuğuna atanırdı. Margaret Mcewan, ebeveynleri yaz tatili için Clyde sahiline gittiklerinde, kendisinden küçük beş kardeşine bakması için evde bırakılmıştı. Babasının yazdığı bir mektup, keyfine bakması, öfkesine hâkim olması ve sabahları vaktinde uyanarak örnek olması talimatlarını veriyordu.[2]

Farklı etnik topluluklardan 20. yüzyıl işçi sınıfı kızları, kendilerinden küçük kardeşlerine baktıklarını hatırlıyorlardı: 1905'te doğmuş ve sonra oyun yazarı olmuş Anne Megna Dunst bebeklere baktığı Sicilyalı-Amerikalı bir ailenin en büyük kızıydı. Annesi, "Ben işimi bitirirken kız kardeşini tut," diyordu. Anne'in altı yaşına dair anılarına, önden bağlamalı uzun konçlu ayakkabılar verilmesi ve yeni, bebek erkek kardeşi için muslin kumaşından başlık yapması dahildi. En küçük kız kardeşiyle aynı yatağı paylaşıyorlardı. Anne, bebeklerin bazılarından hoşlanıyor, bazılarından hoşlanmıyordu. Preston, Lancashire'dan İngiliz bir esnaf olan Mrs. Phillips, "Elbette herkes bebeklerle oynuyordu," diye hatırlıyordu: "Oyuncak bebeklerle oynamazdın, gerçek bebeklerle oynardın. Çok fazla ortalıkta dolanan bebek vardı ve birini az da olsa beslediğin için memnun olurdun." Yedi kardeşten biriydi. Gençliğinin Lancashire'ında cinsiyet rolleri sıkı bir biçimde çizilmişti. Kızlar annelerinin çırakları gibi hareket ederlerken, oğlanlar bölüştürme işlerine yardım etmek ya da alışveriş işlerini halletmek için dışarı gönderilirlerdi. Görüşmeci, bu role bir etiket yapıştırmak için baskı yapmıştı: "Yani aslında bir tür vekil anne miydiniz?" Cevap: "Küçük yaşlı bir kadın gibiydim."[3]

1. Harriet Connor Brown, *Grandmother Brown's Hundred Years, 1827-1927*, Boston, 1929, s. 24, 33, 40, 95-96.

2. *Public Lives: Women, Family and Society in Victorian Britain*, s. 146.

3. Anne Megna Dunst, "How I Fought for My Schooling with a Baby in My Arms", *Italian Americana*, Cilt 5, 1979, s. 249-253; *A Woman's Place: An Oral History of Working-Class Women, 1890-1940*, s. 23-25 (Mrs. Phillips, mahlas).

Bazen bir bebekle ilgilenmek çocuk oyunu gibiydi, bazense zor bir işti. Kölelik yüzyılları boyunca, köle kızlar siyah ya da beyaz bebeklerle daha erken yaşta deneyim yaşıyorlardı. 1828'de bir Kuzey Carolina plantasyonunda Elizabeth Keckley, kendisi yalnızca dört yaşındayken, köle sahibinin yeni doğan bebeğine bakıyordu: Elizabeth isimli siyah bir çocuk, aynı isimdeki beyaz bir çocukla ilgileniyordu. Görevi beşiği sallamak ve sinekleri bebeğin yüzünden uzak tutmaktı. Anının içinde şiddet de vardı: Bebeğin yere yuvarlanmasına neden olunca şiddetli bir kırbaçlama.[1]

Bakım anekdotları eski kölelerin 1930'larda beyaz görüşmecilere tekrar anlatılan ve sterilize edilen anılarından sızıyor: Kölelik sona erdiğinde yedi yaşında olan Mary Smith kendisinden küçük kardeşlerine bakmakla yükümlüydü. Yağlı bir parça etin bebeği sessiz tutmaya yardımcı olacağını biliyordu; annesi tarlaya gitmeden önce "elbiseme bir parça yağlı sırt [et] parçası tuttururdu, bebek ağladığında onu alıp emmesini sağlardım" Sylvia Witherspoon gibi eskiden köle olan bir kadın, bir bebeğin tam kilosunu ve hissini anlayabiliyordu: Annesi "en küçük bebeği sırtıma bağlardı, böylece rahatsızlık duymadan oynayabilirdim" İçsavaştan önce, geniş plantasyonlardaki köle bölgeleri, siyah bebeklere bakan küçük siyah çocuklarla doluydu.

Bazıları etraflarında bebeklerle büyümenin anılarını el üstünde tutuyordu. 1970'lerde Cathy Cade, çocukluk zevklerini lezbiyen yetişkin kimliğiyle kaynaştırmaktan hoşlanıyordu: "Kız kardeşime ve erkek kardeşime yardım eden, onlardan keyif alan tüm parçalarım tekrar canlandı. Annelik içimdeki *butch*'u tatmin ediyor, yoksa bu bir dominant kadın mı?" 1942'de Aldrich'lerin bilgi kaynakları listelerine çocukluk anılarını da eklemesi, nasıl biçimlendiğimize dair psikolojik açıdan ele alınabilecek nosyonlarını da yansıtıyordu elbette: Hatıralar ruhsallığa açılan kapıdır; ruhsallık, deneyimlerimizi ve davranışlarımızı şekillendirir. Ama çocuk yetiştirmeye dair hatıralar aynı zamanda çıraklık, çocuk oyunu ya da travma olarak da ortaya çıkar. Hatıralar farklı yükler ve sonuçlar taşırlar. Bebeklik ve

1. Bu ve bir sonraki paragraf için bkz. Elizabeth Keckley, *Behind the Scenes, Or, Thirty Years a Slave and Four Years in the White House*, New York, 1868, s. 19-21; "Mothering under Slavery in the Antebellum South", alıntılar s. 244'te.

bebeklere dair kendi anılarım zayıf ve uzak geliyor, kız kardeşimle bir telefon konuşmasının konusu olarak su yüzüne çıkamayacak kadar yetersiz.[1]

"Her iki büyükannenin tavsiyeleri"? Yaşlıların bilgisi, Aldrich'lerin cümlesinde, çekirdek ailedeki bir akrabanın sözcükleri olarak yer alır. Hem baba hem anne tarafından büyükanne kendi tavsiyelerini sunar. Daha geniş resme bakınca bu cümle güçlü nesiller arası bağları hatırlatır. Her türden yaşlı kadınlar –yaşlı ebeler, "yaşlı insanlar", "eski kafalar"– elden ele aktarılan bilgi birikiminin emanet edildiği kişiler olmuşlardır.

Bebeğin büyükanneleri, haftadan haftaya zamanlarımda büyük ölçüde yoklar. M'nin üç büyükannesi var: Biri uzakta, narin babamla ilgileniyor. Diğeri K'nın tarafından, kendi çocuğu olmayan bir üvey anne. Üçüncüsü ziyaret etmek için yüzlerce kilometre yol giden ve anekdotlar anlatan ama gelinine ne yapması gerektiğini söylememeye dikkat eden, K'nın annesi. "Oldukça zor bir zaman geçiriyor, değil mi?" Empati, onunla olan yakınlığımı canlandırıyor, hatta dönüştürüyor. Sağduyulu bir şekilde soruyor, söylemiyor. "Midesi iyileşti mi biraz?"

Otis Burger'ın akrabalarının bir kısmı New York'un kenar mahallelerinde yaşıyorlardı, annesiyse birkaç sokak ötedeydi. Bebekler hakkında çok az şey bilen Otis günlüğüne, ne yaptığını bilmez halde olduğunu yazmıştı. Manhattan'daki dairesinde bir bebek sahibi olmak, gerçekten danışabileceği birisi olmadan karşı karşıya kaldığı "büyük bir kriz"di. İhtiyacı olan, "deneyimli bir tavsiye veya tanıdık biri"ydi. Otis "Anne"yi, "Otorite ve Dünyanın Döngüsü"yle bağdaştırıyordu, ama *Diary*'de, kıymetli deneyim figüründen ziyade, nesilsel karşıtlık figürü olarak karşımıza çıkıyor. Yeni anne, farklı bir çağdan geldiği gerekçesiyle katı programlamayı reddetmişti ve kendi annesinin tıbbi tavsiyeye olan hürmetini sinir bozucu buluyordu. "Bebeğin kendisindense bebeğin bakım rutiniyle meşgul bulursam kendimi, başarısızım demektir," diye yazmıştı günlüğüne. Otis psikanalitik yaklaşımları benimsemişti –belki bebek, doğu-

1. Cathy Cade, *A Lesbian Photo Album: The Lives of Seven Lesbian Feminists*, Oakland, 1987, s. 86.

mun nemli travması yüzünden banyodan nefret ediyordu– ama annesi "psikolojiye inanmıyor"du.[1]

Bebeğin diğer büyükannesinin ara sıra yaptığı yorumlar da pek göz önünde bulundurulmamıştı. Otis'in bebek istediğinde beslemesi, çocuk merkezli yaklaşımı, yorumlama ve gözlemlemeye çok dikkat ettiği anlamına geliyordu. Ama bu büyükanne, bebeğin çıkardığı seslerin bir iletişim aracı olduğunu düşünmüyordu.

Bu nesiller arası kopukluklar başka aile dinamikleriyle, ilave ve konuşulmayan kültürel değişimlerle iyice keskinleşmiş olabilir. Otis'in annesi ilk ebeveyn olduğunda annelik, kadınlar için hâkim idealdi, anne sevgisine, kendini feda etmeye ve bilimsel tavsiyeye dayanan her şeyi kapsayan bir kimlikti. Mutsuz evliliğini sürdürmüş, kızının görmezden gelemediği bir biçimde spontaneliğin önüne görevi koymuştu. Şimdi 1940'ların kültürel karışımına yeni bir şey, toksik bir anne karşıtı hava giriyordu. Philip Wylie'nin kısa sürede çoksatar olan kitabı *A Generation of Vipers* [Yılanların Nesli], dediğim dedik, ahlakçı annelere dair ayan beyan problemi yansıtmak için, "anneizm" kavramını icat etmişti. Birçok genç beyaz kadın bu saldırıyı Victoria dönemi tarzı duygusallığın ve aşırı ahlakçılığın iğneleyici bir eleştirisi olarak memnuniyetle karşılamıştı. Bazı feministler, Wylie'nin tantanalı kadın düşmanlığını tartıştılar. Diğerleri eşitsizliğin, anneleri uygunsuz bir güç aramaya zorladığını, hayatlarının çok dar ve çok eve bağımlı olduğunu fark ettiler.

Otis'in annesini "Otorite ve Dünyanın Döngüsü" olarak adlandırması ve bu adlandırmadan vazgeçmesi, bu değişen zamanlara aittir. 1940'ların üniversite eğitimlileri arasında, bir büyükannenin tavsiyesi yalnızca modası geçmiş değil, aynı zamanda otoriter, işlerin nasıl yürümesi gerektiğine dair aşırıya kaçan otoriteye doğru yavaş yavaş ilerleme olarak algılanıyordu. Annesi bunu biliyor olmalı. Günlüğüne şöyle yazmış: "Annem çekinerek, 'Yani besleme programlarını sana anlatabilirim ve küçük örme tulumlar verebilirim ama tüm bunların artık geçtiğini ve modern bebeğin örme bir tulum içinde hoş karşılanmayacağını anlıyorum,' dedi."

1. Bu dört paragraf için bkz. *An Interesting Condition*, s. 111 (kenar mahalleler), s. 227 (krizler), s. 123 ("meşgul bulursam"), s. 92 ("psikoloji"), s. 242 ("dikkat"), s. 111 ("örme tulumlar"); Philip Wylie, *Generation of Vipers*, New York, 1942; *Mom: The Transformation of Motherhood in Modern America*, 1. Bölüm.

1940'ların Güneyli siyahları anneliği annelerinden, esas olarak izleyerek ve yaparak öğrendiler. İlk çocuğu 1943'te Kuzey Carolina'da doğan Shirley Elliott bir görüşmeciye şöyle söylemişti: "Ah, öğrenmek hakkında pek bir şey bilmiyorum ama bilirsiniz, yani [annemin] onları nasıl beslediğini, altlarını nasıl değiştirdiğini sadece görerek bilirsiniz. Sadece izleyerek. Çünkü bilirsiniz, anneler ... onlar, yani, size anlatmaya vakit ayırmazlar." Ruth Cooper bunu şöyle dile getirmişti: "Annem büyürken görmem için bir örüntü sergilemişti. Bu, çocuklarınla nasıl ilgileneceğindi ... ne yapılması ve ne yapılmaması gerektiğini söylerdi çocukları olduğunda, onun yerine çoğu kez onlara ben baktım." Otis Burger'ın dünyasının nesiller arası karşıtlığının yerine süreklilik ve kan bağı vardı. Gözlem ve eylem çocuk yetiştirme anılarının üstüne yerleşmiş, onların vadesini uzatmıştı.[1]

Bu Güneyli siyah dünyada annenin yanında olmak, Onnie Lee gibi yaşlı ebelerin anne aklıyla tamamlanıyordu. Topluluk tarafından saygı duyulan bu kadınlar doğum kadar bebekler hakkında da bilgi sahibiydiler. Onnie Lee ebeliğin izini genç yaşta ölen annesi ve kölelik altında yaşamış babaannesine kadar sürmüştü. Alabama'lı çağdaşı Margaret Smith kendi bilgi birikiminin izini, onu büyüten Afrika doğumlu büyükannesine kadar takip etmişti: "Bildiğim her şeyi bana bu ülkeye getirilip satılan büyükannem öğretti. Bunları bilmesinin nedeni, onu bu ülkeye getirdiklerinde iri, büyük bir kız olması ve konuşma tarzıydı." Standart tıp, yerlilerin tedavileri ve Afrika uygulamaları, Onnie Lee ve Margaret'ın bildikleri ve gösterdiklerinde iç içe geçmişti. Bilgi birikimine göre, diş çıkarmada bebeğin boynunun etrafına bir "kurdele" bağlanır veya küçük bir kese içine baş aşağı köstebek ayağı konulurdu. Emzirme sorunları için "bir tarak alın ve bu tarakla memeyi aşağı doğru tarayın. Saç tarağı, sanki bir inek çuvalını açıyormuşsun gibi memeyi açar." Aşina olunan kırsal deneyim, ebeler ve emziren anneler arasındaki anlayışı şekillendirmişti: Tarak, "pıhtılar"ı parçalar, "tıpkı buzağıyı sağarken tutmak gibi, ilk kez sağdığında memelerinden geldiğini hissettiğin gibi."[2]

1. *Medicalized Motherhood*, s. 80 ("izleyerek", "örüntü").

2. Bu ve sonraki paragraf için bkz. *Motherwit*, s. 89 ("gelişiyordu"), s. 95-96 (yatak); *Listen to Me Good*, s. 42 ("kurdele", köstebek ayağı), s. 155 ("iri, büyük bir kız"), s. 93 ("mukavva kutu", "genellikle yatırırım"), s. 99 ("tarak", "memeler").

1940'larda ebelerin bilgi birikimi, devletin zorunlu kıldığı eğitim ve lisanslarla bir nevi yeniden şekillendi. Uyulması gereken bir tıbbi kurallar kitabı vardı. Harvard eğitimli görüşmecisine anlattığı üzere Onnie Lee halihazırda var olan pratiğine standart tıbbı eklemişti, onun deyimiyle, "zihninin dışında gelişiyordu" Onnie Lee, bebeklerin ebeveynleriyle birlikte uyumalarına son vermeyi nasıl doğaçlayarak yaptığını açıklamıştı. Eğitim, bebeğin kendine ait bir yatağının olmasını gerektiriyordu, bunun için "bir şifonyer çekmecesi alıp içine yastık koymamız gerekse bile" Onnie Lee'nin genellikle küçük bir yastığı ve döşeği vardı ve bebeği mukavva kutunun içine koyuyordu ya da sırtı iki değnekli düz sandalyeleri yan yana getiriyordu, çevresinden bir çarşaf geçirip bağlıyordu ve yastığı, döşek niyetine koyuyordu. Eutaw'da Margaret Smith tıp eğitimine daha sık karşı geliyordu. Değnekli düz sandalyeleri biliyordu; doğum yapan annelerin dayanmaları için kullanışlıydılar. Açık bir şekilde bir bebeğin "pamuklarla dolu bir mukavva kutuda" uyuması gerektiği talimatını almıştı. Ama o, "Bebeği genellikle annesiyle birlikte yatağa yatırırım," demişti. Belki Onnie Lee kurallara daha fazla uyan bir tipti ya da belki genç, beyaz bir kadınla konuşurken tedbirliydi: Margaret Smith'in kelimeleri, siyah, Jamaika doğumlu bir araştırmacıyla ortaklaşa bir biçimde belgelenmişti.

Yaşlılar tavsiye verdiklerinde yeni ebeveynlerin onları ne şekilde işittiği ve eylemlerini nasıl değerlendirdikleri ağırlıklı olarak bağlama bağlıdır. Bazı toplumlar, sürekliliği ve geleneği kabul ederler. Diğerleri ilerleme ya da kuşak farkı beklerler yahut anne bakımına şüpheyle yaklaşırlar. Bir erken modern atasözü, otuz gram anne aklının, yarım kilo papaza eşit olduğunu söyler; papaz vaazlarına karşılık anne sağduyusunu öne çıkarır. Ama 1840'larda "anne gibi" demek, anne gibi endişeli olmak anlamına geliyordu ve "annelik yapmak", "*aşırı* merhametli bir şekilde çocuk bakmak" manası taşıyordu. Annelik tavsiyelerini reddetmenin birden fazla yolu olmuştur her zaman.[1]

Koyun çobanı Helen Claschee, "Gözlem ve dinlemek dışında nasıl öğrenildiğini bilmiyorum, bazı şeylerin iyi bazılarınınsa kötü olduğunu anlamaya başlıyorsun," demişti. Helen 1880'lerde Navajo

1. Bartlett Jere Whiting, *Early American Proverbs and Proverbial Phrases*, Cambridge, MA, 1977, s. 323 ("anne aklı"); *OED* ("anne gibi").

Nation'da doğmuştu. Koyun gütmenin, çapalamanın, hasat kaldırmanın ve kuzu doğurtmanın kadınlar ve erkekler arasında paylaşıldığı bir dünyada genç bir kadındı. Erkekler aynı zamanda ekin yetiştiriyor, kadınlar da yemek pişiriyor, dikiş dikiyor ve emziriyordu. Helen annelikle ilgili şunları hatırlıyordu: "Öğüt basitçe, 'İyi bir anne ol. Aileni iyi geçindir. Doğru düşün'dü." Navajo örnekleri ile kelimelerinin en güçlü olduğu taraf annenin tarafıydı, çünkü hane örüntüleri anayerseldi: Anneler ve çocuklar *masani*, yani anneanneye yakın bir yerde kalırlardı. Nesiller arasında karşılıklı bağımlılık ve mütekabiliyet geliştiriliyordu ve büyükanneler sıklıkla çocuk bakımını üstleniyorlardı. Ama Helen'in büyükannesi Büyük Açıklığın Kadını öyle istismarcıydı ki Helen ondan uzak durmuştu, bir şeyleri öğrenmek için kötü bir örnekti.[1]

Büyükannelerin tavsiyeleri 1950'lerde, Doğu Londra'nın işçi sınıfında, Bethnal Green'de büyük otoriteye sahipti. Joan Wilkins annesinin evinin hemen köşesinde, Tabernacle Buildings'te yaşıyordu. Bebekle ilgili herhangi bir sorun olduğunda, "Annemin evine gider ve biraz sohbet ederdik," diye hatırlıyordu. Sabah alışverişini birlikte yapmak olağandı ve belki sonra çay ya da akşam yemeği için uğramak da öyle. Ama bu yakınlık ve günlük sorunların kolay paylaşımı değişiyordu. Genç aileler, East End'den Greenleigh gibi yeni toplu konutlara taşındıklarında genç anneler kendi annelerini özlüyorlardı.[2]

Seyahat ya da göç orada bulunmayı engellediğinde büyükanne bilgisi mektupla paylaşılarak mesafeleri aşıyordu. 1903'te Çin'e giden Amerikalı misyoner Frances Tuttle ilk bebeği doğduğunda "'ne yapacağını' bilemeyebileceğinden" korkmuştu. "'Sıcak iklim bebekleri' fanila giymeliler mi?" diye sormuştu annesine mektupta. 20. yüzyılda Frances gibi orta sınıf Amerikalı kadınlar doğumu ve çocuk bakımını nesiller arası bağın en güçlü hali olarak görme eğilimindeydiler. Kaç tane küçük elbise dikmeliydi? Bazı büyükanneler açık sözlü olabiliyorlardı. 1901-1902 New York'unda, otuz altı yaşındaki Annie Winsor Allen, annesinden, kocasının yeni doğan bebekle

1. Karen Ritts Benally, "Thinking Good: The Teachings of Navajo Grandmothers", Marjorie M. Schweitzer (yay. haz.), *American Indian Grandmothers: Traditions and Transitions*, Albuquerque, 1999, s. 25-52, alıntılar s. 38'de.

2. *Family and Kinship in East London*, s. 28-43, alıntı s. 28'de.

ve Annie'yle aynı odada kalmamasını önerdiği bir mektup almıştı. Annesi, "*Sefil* yaşantınızın detaylarını bilmemeyi dilerdim," diye yazmıştı, orta sınıfın ayrı odalar hakkındaki beklentilerini ima ederek. "Ayrı dairelere ayrılmış ucuz apartmandakiler dışında ... böyle bir şeyi hiç duymadım." Temiz hava ve bebek odasının uygun sıcaklık derecesi de yorumlarından nasibini almıştı.[1]

Büyükannelerin veya alaylı ebelerin ustalığı pratikten ve yetenekten geliyordu, gemi kaptanlarının yahut marangozların veya politikacıların geliştirdiği türden kurnaz bir zekânın ürünüydü. Jane Sharp'ın 1671 tarihli *The Midwives Book*'undaki "On the Child"ın [Çocuk Üzerine] birkaç sayfasını hatırlıyorum. Sharp gelenek ve sürekliliğin hüküm sürdüğü erken modern dünyada kadınların bilgi birikimini, bilindik usullerle ilerlemeyi belgeliyordu. Bir bebeği "olduğundan daha uzun süre" uyanık tutmayın diyordu, "beşiğinde sallayarak ya da ninniler söyleyerek uyumasını teşvik edin" Aynı zamanda, "sık sık kollarınızda taşıyın ve dans ettirin". Sindirime yardımcı olması için "tek seferde çok fazla emmesine izin vermeyin, sık sık emzirin". Emzirirken memeleri değiştirin. 17. yüzyıl İngiliz nesillerinden aktarılan bilgiye en fazla bu kadar yaklaşabiliyoruz, yaşlı kadın bilgisi o kadar sürekli ki siyah beyaz bantlardan aktarmaya pek ihtiyaç yok.[2]

Alaylı ebeler, bebeklere dair bilgi birikimini 20. yüzyıla ulaştırdılar. (Modern tıbbın ve mevzuatın erişebildiği her yer ve zamanda "geleneksel" ebeler olarak adlandırılıyorlardı.) Bu beyaz önlüklü ziyaretçileri "becerikli kadın" ya da "hanım" olarak adlandıran Lancashire anneleri, alaylı ebeleri ruhsatlı ebelere tercih ediyorlardı çünkü daha arkadaş canlısı ve daha az resmiydiler. 19. yüzyıl, yerini 20. yüzyıla bırakırken Lower East Side'da, New York'a göç eden Museviler ve İtalyanlar arasında ebelerin nasihatleri uzun süredir var olan etnik geleneklere dayanıyordu. Adriyatik'teki liman şehri Bari'den göç eden Letitia Serpe, ebenin, "bacakları uzun ve düz ol-

1. Linda W. Rosenzweig, *The Anchor of My Life: Middle-Class American Mothers and Daughters, 1880-1920*, New York, 1993, s. 117-21, alıntılar s. 118'de (Tuttle), s. 120-121 (Winsor Allen).

2. Bu birçok işin ayırıcı özelliği olarak kurnaz zekâ için bkz. Mary E. Fissell, "Sarah Stone: Artisan of the Body" (yayımlanmamış makale); *The Midwives Book, Or the Whole Art of Midwifry Discovered*, s. 273.

sun diye" ilk bebeğini sardığını ve bebeklerin, istediklerinde beslendiklerini hatırlıyordu.[1]

20. yüzyılın başlarında birçok nesil boyunca büyükanneler ve becerikli kadınlar tıbbi hijyeni, bilginin eski biçimlerine dahil ettiler; modern sterilizasyon, anne aklıyla buluşmuştu. Birçok genç, evli çiftin yaşadığı 1890'ların Londra'sının genişleyen banliyösü Cricklewood'da ebe Mrs. Layton'ın pratikleri, bölge doktorlarının fikirlerini de içeriyordu. Bu sırada *Issei*, yani Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden ilk Japon neslin kadınları gelenek ile tıbbi yenilikleri harmanlayan, Japon eğitimi almış ebelerden tavsiyeler alıyorlardı. Bir ebeye sahip olmak *atarimae*'ydi –yaygın, uygun, olağan, doğal olan– ve genç göçmenler genellikle hem annelerini hem de kayınvalidelerini geride, Japonya'da bıraktıkları için özellikle kıymetliydi. Dobra ve göz korkutan Toku Shimomura ya da Sawa Beppu gibi Seattle'lı ebeler bir bebeğin nasıl düzgün yıkanması gerektiğini gösteriyor ya da iyi bir dezenfektan olarak Lysol öneriyorlardı. Özellikle göçmen topluluklarda ebeler yaşça büyüklüğün esas sesi olabiliyordu.[2]

Dağ eteklerindeki tepeler, ovalar ve pas renkli dağlarla dolu San Miguel County, New Mexico'da binlerce Hispanik Amerikalı kadın 1920'lerden 1970'lere dek Jesusita Aragon'dan öğrendiler. Jesusita'nın bilgi birikimi, yaşlı İspanyol ebeler ve kendi büyükannesinin yanı sıra, kasabada aldığı ebelik dersinden kaynaklanıyordu. Fasulye yemek, emen bebeklerde gaz yapıyordu. "Hareket edip çıkmak istemedikleri müddetçe" bebekleri büyük, ince şala sarmak boynu destekliyordu. Red River'daki bir kadın doğurmadığı bir bebeği, bira içerek ve birkaç gün "bebeği emzirmeye yatırarak" besleyebilmişti. Papatya çayı zayıf, hastalıklı bebeğe iyi geliyordu. Tırnaklar kısa, temiz olmalıydı.[3]

1. *Love and Toil: Motherhood in Outcast London 1870-1918*, s. 120-121; Lucinda McCray Beier, "Expertise and Control: Childbearing in Three Twentieth-Century Working-Class Lancashire Communities", *Bulletin of the History of Medicine*, Cilt 78, 2004, özellikle s. 397-398, 400; Elizabeth Ewen, *Immigrant Women in the Land of Dollars: Life and Culture on the Lower East Side 1890-1925*, New York, 1995, s. 130-136, alıntı s. 132'de (Serpe).

2. Mrs. Layton, "Memories of Seventy Years", Margaret Llewelyn Davies (yay. haz.), *Life As We Have Known It by Cooperative Women*, New York, 1975, [1931] s. 43-46; Susan L. Smith, *Japanese American Midwives: Culture, Community, and Health Politics, 1880-1950*, Urbana, 2005, s. 60-103, özellikle s. 78-79, 86.

3. Fran Leeper Buss, *La Partera: Story of a Midwife*, Ann Arbor, 1980, özellikle s. 45 ("hareket edip çıkmak"), s. 64-5 (kundağa sarmak), s. 50 (diğer ebeler), s. 66 (fasulyeler), s. 67 (emzirmek), s. 79 (papatya), s. 52, 68 (tırnaklar).

"Her iki büyükannenin tavsiyeleri", nesilden nesle paylaşılan her şeyi özetleyebilir – yalnızca bir annenin annesinin ya da bir teyzenin yahut yaşlı bir komşunun kıdemli bilgi birikimini değil, aynı zamanda geleneksel ebelerin ve şifacıların "kurnaz zekâları" da buna dahildir. Paylaşılan bilgi sıklıkla pratikti ve olayların göbeğindeydi, şüphesiz deneyseldi, dile getirilmekten ziyade gösteriliyor ve yerine getiriliyordu. Annemi çok fena özlüyorum. Bu kadar uzakta yaşamayı seçen benim. Uzaklık için onu suçlayamam ama bunu kafaya takıyorum.

"Doktorların ihtiyatlı ve bilimsel talimatları ... hemşirenin hikâyeleri"? 1942'de Aldrich'ler "olağan besleme zamanları" ve bebek odalarıyla hastanelerin bulunduğu ve doktorun muayenehanesine yapılacak ilk ziyaretin beklenen bir olay olduğu bir dünya resmetmişlerdi: Nasıl-yapılır rehber kitaplarının da profesyonel uzmanlığın da tamamen rutin olduğu bir dünya. Bununla birlikte bilginin yaygın biçimde tıbbileştirilmesi aslında yeniydi. 19. yüzyılın yerini 20. yüzyıla bıraktığı on yıllarda ve bilimsel nasıl-yapılır rehber kitapları, sağlıklı bebekleri olan okuryazar kadınlara tıp uzmanlarına danışmalarını salık verdikten sonra bile, örneğin, Amerikalı kadınların yaklaşık yarısı profesyonel tıbbi tavsiye veya hizmet almamıştı. Buna Onnie Lee Logan'ın Alabama dünyasındakiler de dahildi. Doktorlar ve hemşireler, klinikler ve kitapçıklar bazen hoş karşılanan bazense karşılanmayan, kasabaya geç gelmiş şeylerdi.

Doktorumuzun muayenehanesine beni geri getiren "sağlık kontrolü", 20. yüzyılın ikinci ve üçüncü on yıllarında başlamıştı. Dr. Franklin açık sözlü, sakin ve pragmatik. Yatıştırıyor: Kimi ebeveynler ikinci altı ayı daha zor buluyor. Bazı bebeklerde uyku yoksunluğu artıyor. Ağırlık, uzunluk, kulaklar, boğaz, mide. Reflü ilacına devam edin; dozunu büyüme hızına göre ayarlayalım. Emzirmeye devam edin. Bana akıllıymışım gibi davranıyor ve muayenehanesindeyken öyleymişim gibi hissediyorum. Tıpkı bebekle yaptığımız yansıtma gibi, bu da bir ayna etkisi mi diye merak ediyorum. Bebeğe dilimi çıkarıyorum, o da bana çıkarıyor. O gülümsüyor, ben gülümsüyorum.

Otis Burger'ın New York'unda profesyonel uzmanlığın birçok versiyonu vardı. Hastane çalışanları ona nasıl mama hazırlayacağı-

nı öğretmiş ve ağırlık, uzunluk, mama ve program kayıtlarıyla onu eve yollamışlardı. Bir doktor bir şeyin "açıklanamayacak kadar karmaşık" olduğunu söylemişti, Otis bunun "birçok erkeğin kadınlara karşı takındığı buyurgan tavrın" bir uzantısı olduğunu düşünmüştü. Eve ziyarete gelen bir hemşirenin hoş karşılanmayan "sosyal hizmet görevlisi tavrı" vardı. Öte yandan, "iyi bir kadın doktor" yardımcı olmuş ve bebek istediği zaman biberonla beslemeye geçmeyi desteklemişti – Otis buna, kavramların değişken karışımında, "talep programı" diyordu. Bu sırada, kocasının Dr. Spock'u yüksek sesle okuması –gelenek ve kurumlara dostça bir tavırla karşı çıkışıyla, 1946 tarihli ilk basımı– "neşe çığlıkları"na neden oluyordu. Otis bakımın mekaniğinin, beklediğinden çok daha önemli olduğunu fark etmişti. Nihayetinde, akla uygun bir gözlem olarak düşündüğü şeyi, "kitapların söyledikleri"yle gayret gerektiren bir diyaloğu uygulamaya koymuştu. "Modern kadın, birçok uzmanın düşündüğü kadar kaybolmuş değil," diye yazmıştı.[1]

Tıbbi uzmanlıklar arasından bir şeyleri böyle seçip tercih etmenin uzun bir orta sınıf ve elit tarihi mevcut. Bir yüzyıl önce, 1840'larda toplumsal reformcu Elizabeth Cady Stanton, çocuk bakımı konusunda bulabildiği "her şeyi okuyordu" "Güçlü bir güneş ışığının karanlığı aydınlatabildiğini" fark etmişti; "bu, İskoçyalı frenolog Andrew Combe'nin 'bebeklik' üzerine olan çalışmasıydı" 19. yüzyılın sonunda bilimcilik ortaya çıktığında, bu tür seçme ve tercih etme, kaçınılmaz bir mecburiyet gibi görünüyordu: *Babyhood* dergisine yazan bir anne, "Bu alanda sürekli okumak ve çalışmak annenin görevi," diyordu. Dr. Franklin'den duyduğumun aksine, tavsiyelerin çoğu tamamen otoriter bir tonda veriliyordu, annelerin güvenilir bir biçimde tek başlarına hareket edemeyecekleri ileri sürülüyordu. Programlama ve gözyaşlarıyla ilgili hikâyeyi anlatınca Otis'in teyzesi retorik bir biçimde, "Eğer doktor sana böyle yapmanı *söylediyse*, farklı bir şey yapmaktan korkmaz mısın?" diye sormuştu. Ama söz konusu olan yalnızca itaat etmek değildi. 1930'larda, bir okul öğretmeninin eşi ve "hali vakti çok yerinde" Afro-Amerikan bir aileden olan Marion Marks, bebeğin beslenmesini, önerilen

1. *An Interesting Condition*, s. 16 ("karmaşık"), s. 24 ("buyurgan"), s. 160 ("neşe çığlıkları"), s. 231 ("sosyal hizmet görevlileri"), s. 252 ("kayıp").

programlamaya göre düzenlemişti. Ama bebeği hiçbir zaman sabaha karşı ikideki besleme için uyandırmamıştı: "Bebeği beslemek için asla uyandırmam çünkü bence bebeğin keyfi yerindeyken onu beslemek için uyandırmak aptalca. Bunu anlayamıyorum." Doktoru da aynı fikirdeydi: "Bu harika geri kalanlara da bunu yapmalarını öğretmelisin."[1]

Spock'ın özel uzmanlık alanındaki namı hem kapsamlı hem de diğerlerine göre daha az otoriter görülüyordu. 1946'daki açılış cümlesi şöyleydi: "Sandığınızdan daha fazla şey biliyorsunuz." Oxford'lu bir anne, ilk bebeği 1948'de doğan bir mezun şöyle söylemişti: "Dr. Spock ortaya çıktı ve bu çok iyi oldu." 1950'lerin sonunda bir başkası şöyle demişti: "Dr. Spock o dönem tüm bilginin bir çeşit kaynağıydı." Bir üçüncüsü, Otis Burger'ın deneyimini dikkat çekecek derecede doğrudan yankılamıştı: Eski nesiller, "bebeği bırak, bahçenin öteki ucundaki bebek arabasında ağlasın, bebek bunları öğrenecek" tarzı eski usulde büyütülmüşlerdi. Ama o farklı bir yol izliyordu: Spock "çocuk yetiştirmeyi düşünmenin en ön saflarındaydı". Fort Leonard Wood, Missouri'de yaşayan bir asker eşi, Spock'ın "muhteşem olduğunu" düşünüyordu. "Özellikle de memleketinden uzakta, her yeni bir şey olduğunda annesine koşamayacak yeni bir anne için."[2]

Çocuk bakımı kılavuzlarını incelerken, kentli ve kırsaldaki yoksulları hedef alan, ince 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl annelik kitapçıklarını, *Infant Care* [Bebek Bakımı] ya da *The Canadian Mother and Child* [Kanadalı Anne ve Çocuk] adlı, klinikleri ve sosyal hizmet görevlilerini ve sosyal sağlık yetkililerini çağrıştıran kitapçıkları hatırlıyorum. Bu kitapçıkların hedef kitlesi, uzman tıp tavsiyelerine göre yönünü nasıl belirledi?

Yirmi milyon okura ulaşan *Infant Care*'i yayımlayan ABD Çocuk Bürosu'nun altın çağında sıradan kadınlar, profesyonel hükümet çalışanlarından tavsiye alabilmek için yüzlerce mektup yazdılar. 1917 kışında Virginia'dan Mrs. H.S., "Burada, dağlardaki insan-

1. *Perfect Motherhood*, s. 25, (Stanton, Combe), s. 22 (sürekli okumak); *Medicalized Motherhood*, s. 127 (Marion Marks).

2. *Modern Motherhood: Women and Family in England, c. 1945-2000*, s. 128-132, alıntı s. 129'da (Spock); *Perfect Motherhood*, s. 124 (asker eşi).

lar çocuklarını çok sert bir biçimde yetiştiriyorlar ve benimkini bir *kitap* bebeği olarak adlandırıyorlar," diye yazmıştı: Lütfen gevşek bağırsaklar hakkında tavsiyede bulunun. *Infant Care*'de yankılanan yönergelere dayanarak, "Onu düzenli emziriyorum" ve "her gün gezintiye çıkarıyorum" diye ayrıntılı bir şekilde açıklıyordu. (Cevap olarak bebeğin fazla beslenmiş olabileceğini söylemişlerdi.) 1924'te New Mexico'dan Mrs. N.F. üç aylık bebeğini, parmaklarını emmekten nasıl vazgeçirebileceğini sormuştu. "Ellerini sıkıca bağlıyorum ama açar açmaz parmaklarını emiyor ve kollarını kullanabilmeli. Eldivenlerini takıyorum ama onları bile emiyor." (Cevap: Çocuğun kollarına odun kıymıkları koyun ya da çocuğun elbise kolları ve yatağının arasına lastik tutturun, böylece kollarını hareket ettirebilir ama ağzına götüremez.) New Jersey'li Mrs. C. S. elinin altında *Infant Care* olmasına rağmen, bebeğini anlaşılmaz buluyordu; maması doğru muydu? (Doktorunuza kulak verin ve "her ne kadar kibarlıkla söylense de, hiç şüphesiz bilimsel değeri olmayan" diğer tavsiyelere kulaklarınızı kapatın.)[1]

Ama Onnie Lee Logan'ın siyah Alabama'sında kamu sağlık görevlileri ve doktorlar yoktu ya da göz ardı edilmişti. 1930'larda ve 1940'larda hükümet yardımı kaldırılmadan önce bir Anne ve Çocuk Kliniği vardı ama burası Klan kırsalıydı. Logan yoksul siyah halkın, klinikler beyazlar tarafından işletildiği için ebeleri tercih ettiklerini fark etmişti. Beyaz doktorlardan korkuyorlardı. Geçmişe bakarak bunu köle insanlar üzerinde yapılan tıbbi deneylerin tarihine bağlamıştı. Alabama Anne ve Çocuk Sağlığı Bürosu, kliniklerinin nüfusun çoğuna ulaşamadığına dair Onnie Lee'nin değerlendirmesiyle aynı fikirdeydi. 1944'te istatistikleri, kliniklerine kadınların yüzde 12'sinin geldiğini gösteriyordu. Eutaw'lı Margaret Smith bebekleri olduğunda, kadınların "doktorların söylediklerine pek uymadıklarını" soğuk bir şekilde gözlemlemişti, "çünkü hiç doktor yoktu" 1955'te Alabama'daki durumu düşünüp değerlendiren bir Marengo County sivil haklar aktivisti bir bir anlatmıştı: "Siyahların yalnızca angarya işler yapmalarına, ev içi işçileri ve basit işleri yapan işçiler

1. *Raising a Baby the Government Way: Mothers' Letters to the Children's Bureau, 1915-1932*, s. 89 (Mrs N.F.), s. 81-83 (Mrs. C.S.), s. 103-104 (Mrs. H.S.).

ve adi işçiler olmalarına izin veriliyordu ... Tüm Alabama eyaletinde büyük ihtimalle beşten az siyah doktorumuz vardı."[1]

Diğer topluluklarda tıbbi uzmanlık eski usül bilgi biçimlerine bayılmıyordu. 1950'lerin Bethnal Green, Londra'sında Mrs. Banton annesinden öğrendiklerini "Welfare"le karşılaştırıyordu: "Annemi daha çok dikkate alıyorum ... Sekiz çocuğu vardı ve hepimiz iyiydik. Deneyim için söze ne hacet, öyle değil mi? Annenin yakınlarında yaşıyorsan o tavsiyeye pek de ihtiyacın yoktur." Ve eklemişti: "Hastanedeyken bana oğlumu nasıl yıkayacağımı öğrettiler – dizlerinin üzerindeki bir havluya yatırıyormuşsun. Ama eve gider gitmez annem, 'Böyle yapmakla uğraşma. Sadece onu suya sok ve yıka,' dedi."[2]

M kimsenin dizlerine yatmak istemiyor. Şimdi yalnız başına oturabiliyor, kendisini komik bir biçimde dik tutabiliyor, yana doğru bakışlar atıyor, sırıtıyor.

"Arkadaşların... önerileri"? Halk merkezinde, sık, kıvırcık kahverengi saçlı bir kadın bir ikilemi dile getiriyor. Anaokuluna giden çocuğunu otobüs durağına yürüyerek götürmesi gerekiyor ama bu, bebeğin tam da ilk şekerlemesine yattığı saat. Bebeği beşiğinde on dakikalığına bırakabilir mi? Bir baba, çocuğu yürüyerek götürebilecek bir komşu olup olmadığını soruyor. Ama çoğumuz bu işte yeniyiz ve sunabilecek pek fazla şeyimiz yok. Sarah henüz burada değil. Benim her zamanki arkadaşlarım, uzun süreli arkadaşlarım işteler ve günlük programları farklı, işyerinden aldığım izin süresi bitmeye yaklaşsa bile mahcup hissettiren bir karşıtlık.

Evin herhangi bir yerinden ve bahçe yolunun yarısına kadar olan bölgeden M'nin ağladığını duyabilirim diye düşünüyorum. Sokaktan duyamam. Ama yedi aylıkken bile bir kapı gıcırdasa ya da çarpsa uyanıyor, dolayısıyla çok fazla test ettiğim bir şey değil.

Arkadaşların rolünü anneler ve teyzeler, komşular ve büyükannelerden ayırmak Onnie Lee Logan'ın Alabama'sında pek an-

1. *Motherwit*, s. 102; *Listen to Me Good*, s. 114 ve tıbbi deney üzerine bkz. Deidre Benia Cooper Owens, *Medical Bondage: Race, Gender, and the Origins of American Gynecology*, Athens, GA, 2017.

2. *Family and Kinship in East London*, s. 37.

lamlı değildi. Onun topluluk ve aileden oluşan dünyası, aynı nesilden akranlardan oluşan ayrı bir çevre yaratmamıştı. Uzun bir kariyer boyunca danışmanlık verdiği birçok kadın arasında, "arkadaşların tavsiyeleri" hususu en çok 1970'lerin ve 1980'lerin başının ırksal olarak karışık müşterilerine tanıdıktı. Bu on yıllarda yurttaş hakları hareketinin kazanımları, yoksul siyah topluluklara temel bir klinik bakım hizmeti getirmişti ve Onnie Lee'nin bilgisinden faydalananlar arasında karşıt kültürün genç beyaz kadınları da vardı. Doktorların ve hemşirelerin profesyonel diktelerinden şüphe duyan bu "beyaz kızlar" Lee'yi, arkadaşlar ve akranlardan, aynı İspanyol paça değerleri paylaştıkları diğer hippi tiplerden duymuşlardı. (Doktorlar rekabetten hoşlanmıyorlardı: "Beyaz kızlarla, hoş, seçkin beyaz kızlarla çok fazla ilgilendiğim zaman, işte o zaman şikâyet etmeye başladılar," demişti.)[1]

Bilgilerini ve deneyimlerini paylaşan akranlar olarak "arkadaş" kategorisi, nesillerin ve nesilsel değişimin en görünür olduğu zamanlarda ortaya çıkıyor. (Aynı dönemde yaşayan insanlar anlamına gelen ve gençliği, daha yaşlı gruplardan ayıran nesil kavramı 19. yüzyılın başında gelişti.) Akranlar olarak arkadaşlık, 1940'larda birçok insanı içeriyordu ama Otis Burger onlar arasında değildi. Kendisini çocukken hem "yalnız kurt" hem de erkek gibi kız ilan etmişti. Her ne kadar önceden, üniversiteden oda arkadaşları olsa da, ev partilerine katılsa da ve ikiz bebekleri olan, banliyölerdeki bir akranını ziyaret etse de –bunların hepsi nesilsel bağların ayırıcı özellikleri– görünen o ki faydalanabileceği yakın kadın arkadaşları olan bir tip değildi.

1840'ta *Newcomb's Manual for Maternal Associations*, "Üyelerin, kendi sıkıntıları açısından kendilerini özgürce ifade etmeleri, birbirlerine yakınlık göstermeleri ve zor durumlarda birbirlerinin deneyimlerinden yardım almaları önemlidir," diye yazmıştı. "Arkadaşların tavsiyeleri" sayesinde bilmenin en belirgin tarihi hiç şüphesiz anneler kulüplerinin tarihidir. 1810'lar ile içsavaş arasındaki Amerikalı evanjelik "annelik toplulukları"nın üyeleri yalnızca bir örnekti. Böyle gruplar, çocuklarının bebeklikten itibaren "idaresi ve eğitimi" için yönlendirmeler paylaşıyorlardı. Ayrıca birçoğu farklı tür bilgi

1. *Motherwit*, s. 129-30 (beyaz müşteri), s. 174-175 (şikâyetçi doktorlar).

birikimlerini karıştırarak, nasıl-yapılır kütüphaneleri kurmuşlardı. Çocukların zihinlerinin tıpkı su gibi bir yönden diğer yöne kolayca değişebildiğini düşünün, deniliyordu tartışmalarda. Utica'da kulüp üyeleri tarafından yazılan tüzük açık bir biçimde annelere, büyükannelere ve teyzelere özel bir kardeş nesli algısı oluşturmuştu. Her bir anne, "kendi deneyiminin sağladığı ya da koşulların lüzumlu hale getirdiği ipuçlarını üye kız kardeşlerine tavsiye etmelidir". Kız kardeşlik en gözde metafordu, kendini açma ve sempati, bağ kurmanın geçer akçesiydi.[1]

19. yüzyıl Britanya'sında kentli sıradan kadınlar genellikle orta ve üst sınıf patronların himayeleri altında, güçlü bir cemaat sorumluluğu hissiyle gruplar halinde bir araya geliyorlardı. 1890'larda Londra, Kilburn'de kulüp üyelerinin sayısı üç yüze yaklaşmıştı – Hıristiyan anneliğin Victoria dönemi değerlerini ve ev hayatının kutsallığını şahsi olarak telkin etmek isteyen organizatörler için endişe verecek kadar yüksek bir sayıydı bu. Londra kulüplerinde ise genellikle altmış ya da yetmiş kadın bir araya gelirdi, böylece alt sınıf akranların sohbet edebilmesi için çok daha fazla imkân olmuş olmalı. Katılımcılar özellikle kış aylarında geliyorlardı çünkü kilise salonlarının ve okul sınıflarının sıcak şömineleri vardı. Toplantılar genellikle bir duayla başlıyor ve yine bir duayla sona eriyordu ve kocalar işteyken gündüz iki ya da üç saat sürüyordu. Daha geniş toplantılarda bir kreş vardı. Genç anneler, ucuz yayınlar ya da gelişim kitaplarından bölümlerin yanı sıra indirimli kumaş parçalarından diktikleri işlemeleriyle eve dönüyorlardı. Kitapların okunup okunmadığını ya da dikiş dikerken veya kucaklarında bebekleri varken ettikleri sohbetlerin konusunu bilmiyoruz. Sonradan yapılan yorumlara göre, bazı "saygıdeğer" kadınlar "dedikodu ve beleşçilik" yüzünden kulüplerden ayrılmışlardı.[2]

Bu topluluklardan gelen kendi babamın, gelişim kitaplarına dair kendi sert fikirleri vardı. Daha sağlıklı günlerde sosyalist annesiyle birlikte bir bardak sıcak çay ve sandviçin olduğu, salonun komşularla tıka basa dolduğu ve annesinin omuzlarının iyi niyetli

1. Richard A. Meckel, "Educating a Ministry of Mothers: Evangelical Maternal Associations, 1815-1860", *Journal of the Early Republic*, Cilt 2, 1982, s. 403-423, alıntı s. 413'te.

2. F. Prochaska, "A Mother's Country: Mothers' Meetings and Family Welfare in Britai 1850-1950", *History*, Cilt 74, 1989, s. 379-399, alıntı s. 397'de.

işlere gülmemek için kendini tutmasından dolayı inip kalktığı "gelişim" toplantılarına katıldığını hatırlamak hoşuna gidiyordu.

1930'ların Philadephia'sında orta sınıf kadınların bir kulüp kurmalarına yardımcı olan Marion Marks, "Sadece arkadaşlardan oluşan bir kulüp kurduk," diye hatırlıyordu. Aynı yaştan, hekim ve diş hekimi, cenaze yöneticisi, öğretmen ve işletme sahibi ailelerden gelen bu kadınlar şehrin dört bir yanına dağılmışlardı. Tot Club'ları "çocukları bir araya getirmişti". Garfield, Wisconsin'de topluluk kadınları kırsaldaki bir hemşireden aldıkları cesaretle "Better Babies Club"ı idare ettiler.[1]

1950'lerde aynı zihniyete sahip kadınlardan oluşan bir Katolik kulübü, La Leche League[2] oldu. Bebekler planlanarak değil istek üzerine emziriliyordu; çocuk büyütmek özel bir yetenekti ve iyi annelik güven ve emniyeti geliştiriyordu. Yirmi yıl sonra *Our Bodies Ourselves*'i yazan feminist kolektif, bir kadının rolünün çocuk doğurmak ve büyütmek olduğuna dair mide bulandırıcı kısmı saymazsak La Leche League'in yayımladığı *Womanly Art of Breastfeeding*'de [Bir Kadın Sanatı Olarak Emzirmek] yer alan bilgileri beğenmişti. Kadınları özgürleştirme hareketi destekçilerinin oyun grupları ve faal işbirlikçileri eski kötü günlere karşı kararlılıkla belirledikleri annelik biçimlerini test etmişlerdi. 1970'lerin ortalarında Londra'da Terry Slater, annesiyle birlikte geçirdiği çocukluğunu hatırlıyordu ve annesinden tercih ettiği sezgisel sıcaklık yerine, istemediği tavsiyeler almıştı. Bebekler hakkında öğrenme eylemi Terry'nin konut kooperatifinde gerçekleşmişti.

Akranların bir araya gelmesi, bebekler hakkında belirli bir yönelim, sert davranma ya da şımartma hakkında sarsılmaz bir duruş anlamına gelmiyordu. Ama elden ele aktarılmış geleneğin sürekliliği, dedikodu ile sempati ve son gelişmelere kıyasla tamamı gençliğe özgü bir ton içeren, nesle has bir âna dair belirgin bir hissi körüklemiş olabilir.[3]

1. *Medicalized Motherhood*, s. 129-130 (Tot Club); *Perfect Motherhood*, s. 98 (daha iyi bebekler).

2. Ağırlıklı olarak emzirmekle ilgili kadınlara destek olan, yaklaşık doksan ülkede bulunan bir sivil toplum kuruluşu. (Ç.N.)

3. Lynn Y. Weiner, "Reconstructing Motherhood: The La Leche League in Postwar America", *Journal of American History*, Cilt 80, 1994, s. 1357-1381; Terry Slater, "Why I Decided to Have a Baby", *Spare Rib*, Cilt 63, 1977, s. 10-12.

Hatıralar ve beyazlar giymiş uzmanlar, ebeler, yaşlılar, arkadaşlar ve akranlar; bir insanın anneliği öğrenmesi için birbirinden farklı biçimler var. Herhangi bir hayatta ya da anda mevcut veya noksan olabilirler. Kabul edilebilirler, görmezden gelinebilirler, reddedilebilirler ya da uyarlanabilirler. "Geleneksel" ebeliğin kurnaz zekâsında olduğu gibi, daha ileriye götürülebilirler. Bir kliniğin muayenehanelerinde ya da anneler kulübünde yahut bir halk merkezinde kurumsallaştırılabilirler. Yeni medyayla yön verilebilirler. 1940'larda Dr. Spock'ın kitabının içindekiler kısmını hızla gözden geçiren aynı Oxford'lu okurlar ev sahibesiyle laflamadan ya da Kadınlar Enstitüsü toplantısına gitmek için evden çıkmadan önce, Donald Winnicott'ın BBC'deki "yeterince iyi annelik" öğütlerini de dinliyorlardı belki.

Aldrich'ler kendi 20. yüzyıl ortası anları hakkında belli bir noktaya değiniyorlardı: Bilginin kaynakları çokludur. Aralarından seçilmelidir. 1946'dan sonra kitaplarını okuyan, kenar notları alan anne bir farkındalık ânı yaşayabilir. *İşte tam olarak bu!* Yazarlar ve o anne için bu bir "karmaşa bulutu" yaratmıştı: bir sorun, bir ikilem. Daha kapsamlı nokta daha nötr: Bebekler hakkında bilgi sahibi olmak her zaman bağdaştırıcıdır. Nasıl annelik yapılacağını öğrenmek hemen hemen bilinçli bir şekilde, gözlemi, bilgi birikimini ve eylemi kesiştirmeyi gerektirir. Bu kesiştirme, bağdaştırma gerçeği, nesilsel değişimlerle veya uzmanlığa ya da yeniliğe dair keskin rakip iddialarla su yüzüne çıkar. Ancak o zaman en fark edilir halini alır.

Anlayabildiğim kadarıyla, basit gelenek ya da biçimin saflığının geçmiş zamanı yok. 17. yüzyıl İngiltere'sinde Jane Sharp tüm annelerin aynı şeyi yapmadıklarını görmüştü – bir kadın bir şey bilebilir, diğeri bambaşka bir şey bilebilir. Büyükannelik bilgisini el üstünde tutan erken 20. yüzyıl Navajoları arasında, Helen Claschee akrabasının kötü bir örnek olduğunu fark etmişti. Bir bilgiyi, kullanımdan kalktıktan sonra ya da düzeltilmeye ihtiyaç duyuyorsa yahut yerini uzmanlığa kaptırmışsa, "geleneksel" olarak addetmek elverişli. Gelenek hem günah keçisi arayanların hem de onu onurlandıranların etiketidir. Ama herhangi bir zamanda ve mekânda ne yapacağını bilmek tamamen varsayılan bir şey olmadığı gibi bilinmezlik de tümden yokluk demek değildi.

Halk merkezinde, anaokuluna giden bir çocuğu ve bir bebeği olan kadın hâlâ okul otobüsü ikilemine bir yanıt alabilmiş değil. Konuşma başka yere yöneldi, birinin bebek bezi değişimiyle, bir bebeğin ağlayışıyla bölündü ve benim utangaç sessizliğimle yönlendirilemedi. Kıvırcık saçlı kadın, Dr. Sears'ın kitaplarına çok düşkün ama bu, kitapların sunduğu türden bir yardım değil. Arkadaşım Sarah geliyor.

17
İleri Geri

Bebeği alıp vermek. Bebeği vermek ve o günlüğüne, o geceliğine, o mevsimliğine uzaklaşmak. Bebeği almak. Yan odada bebekle ilgilenildiğini duymak ya da bebekle ilgilenirken birilerinin kulak misafiri olması. Ya da bebeği hiç duymamak – ağlamasını, seslenmesini, gülmesini. Hane halkından en yakınları arasından kimin, bebeği kötü talihin etkilerinden koruduğunu bilmek.

Bebeği ilk kez bir saatliğine birine verdiğimde, ana kucağında yarı uykuya daldı. Gaury'nin sırtında mor, yumuşak kumaş gergindi. Bir kırışıklığı düzelttim. "Uyandığında mutsuz olursa nerede olduğumuzu biliyorsun!" Deney, düzenli bebek bakıcılığı vaat ediyordu: Biraz iş yapmak, birkaç fatura ödemek, bir çift olmak, "normal" hissetmek için bir şans.

Şehri bir yıllığına terk eden arkadaşlarımız aracılığıyla tanıdık Gaury'yi. Paraya ihtiyacı olan bir öğrenci, kendisinden daha büyük kardeşleri olan bir kız kardeş, bebekleri seven biri, en kişisel hayatımın mahremine dahil olmuş bir yarı yabancı. 1960'ta *New York Times*, bebek bakıcılarının banliyölerde yaşayan, cumartesi akşamları film izlemeye ya da bowling oynamaya giden çiftler olduğunu düşünüyordu. Kavram o dönem halihazırda yaygın biçimde kullanılıyordu ve yaklaşık otuz yıldır vardı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ev hizmetlerinin düşüşü ve sonra modern ergen kızın ortaya çıkışı –1940'larda sokakta müşteri arayan Victory Girls ve ardından 1950'lerin kısa çoraplar giyip Frank Sinatra dinleyen genç kızlarına

evrilmişti– bir bebeği (ya da daha büyük çocukları) birine verip almanın belirli bir versiyonunu oluşturmuştu.[1]

Bebeği alıp vermek, akrabayı ve akraba olmayanı, hem kısa hem uzun zamanı ve farklı isimlerle anneliği kapsar. Bunu ilk kez yaptığımda ve şu an sessiz masada yazarken tekrar yaptığımda, duygu değiştokuşunu, bebeğe bakmanın üçgenvari yapısını fark ediyorum. Mor anakucağında Gaury'nin, bebeğin ve benim kokularımız var.

1846 baharında Emeline Spaulding şansını Batı'da denemek isteyen birçok genç kadından biriydi. Lowell, Massachusetts'li, mavi gözlü ve haşmetli duruşlu, eskiden fabrikada çalışan ve yeni kocası Illinois kırsalında bir çiftlikle ilgilenmeyi planlayan bir kızdı. Kendisinden yedi yaş küçük ve memleketteki ailelerine mektup yazmayı çok seven kız kardeşi Lucy de onlara katılmıştı. Lucy, kız kardeşinin tıka basa dolu at arabasındaki bebeğine özeniyordu. Bebek, Alleghny Dağları yolunun çoğunda ağlamıştı; geniş ailenin, sıkış tepiş olmaktan rahatsız olduğunu ifade eden tek üyesiydi.[2]

Lowell fabrikalarında işe alındıklarında iki kız kardeş yazın sabah kışınsa şafak vaktinde beşte çalışmaya başlıyorlardı, yedide ve öğlen yarım saatlik molaları vardı. Kısa süreliğine, günbatımına bakan pencerenin önündeki tıkırdayan dokuma makinesini paylaşmışlardı. Bunlar yeni ritimlerdi, 19. yüzyıl sanayi hayatının gürültüsü ve uğultusuydu. Illinois'deyken iki kadın badanalı bir kulübede, bebek George'un bakımını ve buğday tarlaları manzarasını, sığırları ve ayna gibi düz yüzeyi nedeniyle Looking Glass ismini alan kırları paylaşıyorlardı. Lucy'nin "yarı-canlı yaratık" diye aldandırdığı fabrika makinesini tamamen canlı bir bebekle değiştokuş etmişlerdi.

1. Bebek bakıcılığı için bkz. Miriam Forman-Brunell, *Babysitter: An American History*, New York, 2009, özellikle s. 14.

2. Bu ilişkiler, Lucy'nin kelimeleri sayesinde ortaya çıktı. Bu ve sonraki beş paragraf için bkz. Daniel Dulany Addison, *Lucy Larcom: Life, Letters, and Diary*, Boston, 1894, özellikle s. 29-31 (kulübe), s. 42 ("sabrı terk ediyor"); Lucy Larcom, *A New England Childhood, Outlined from Memory*, Boston, 1889, özellikle s. 190 (Dickens), s. 226 ("yarı-canlı yaratık"), s. 261 (sıkış tepiş), s. 258-264; daha fazla elyazmasına dayanan modern bir biyografi, eksiklikleri giderdi: *The Worlds of Lucy Larcom 1824-1893*, 2.-3. bölümler, özellikle s. 32-33, 53 ("evcil mutluluk") ve s. 257 ("sevgimizde"). Caroline Matilda Kirkland, *A New Home - Who'll Follow? Or, Glimpses of Western Life*, New York, 1855 [1839], s. 115. *The Mother's Book*, s. 4.

Bebeği uyuttukları bir sallanan koltuğun yanı sıra, altı sandalyelik yeri olan lekeli bir ahşap masa, kuzinenin yanında yırtık pırtık bir halı ve köşedeki su kovası için bir raf vardı. Odada olanların hepsi, şömine ve sıvasız duvara doğru asılmış yamalı perdeler dışında, aşağı yukarı bunlardı.

Anneliğe dair duygusal fikirler 19. yüzyılın başında varsıl aileler arasında yeterince yerleşmiş olmasına rağmen, faydalı kız kardeşi oynayan Lucy varsayılan bir tür roldü. 1831 tarihli *Mother's Book*'un [Annenin Kitabı] yazarı, "orta sınıf"tan ve daha az şanslı insanların bir çocuğun tüm bakımını üstlenemeyeceklerini teslim etmişti: "Diğer tür bakımlar bir ilgi paylaşımı ister ve kız kardeşler ... görevlendirilmelidir." Emeline'in kardeşi kendine düşen rolü nasıl oynayacağını halihazırda biliyordu. On üç-on dört yaşlarında, Lowell fabrikasında geçen birçok aydan sonra Lucy, evli bir başka ablasının bakılması gereken iki küçük çocuğa sahip olduğu Beverly'nin tuzlu kıyısal iklimine geri gönderilmişti. Emeline gibi Lucy de kitapseverdi; "bebek ayağının ucunda oynarken ya da kucağında yatarken, deniz sandıkları ve kahve çuvalları ve baharatlı yabancı kokulara ayrılmış tamamlanmamış bir oda"sıyla Charles Dickens'ın *Antikacı Dükkânı*'nı okumuştu. Illinois'de köy okulu öğretmenliği işi aramıştı: Sınırdaki beyaz kadınlar genellikle misyonerler, öğretmenler ya da eşlerdi.

İki yıl sonra, öğretmenlik görevlerinin arasında Lucy, Emeline için aynı hizmeti bir kez daha gördü: George ölmüştü ama yeni bebek Lottie, annesinden ziyade teyzesine yöneliyordu. Emeline'in hane halkı bir sınır kabası olan Woodburn'e taşınmıştı, burada Emeline'in kocası vaiz olmak için çiftçilik işini bırakmıştı. Kulübenin yerini kır evi almıştı. Emeline küçük tuğlalı kilisenin kadınlarını örgütleyerek Woodburn Cemaati Dikiş Topluluğu'nu kurdu. Illinois'ye göç etmeden önce genç kadınların okudukları, Caroline Kirkland'ın esprili bir dille kaleme aldığı Batılı hayat, her kadının kendi terzisi, bakıcısı, aşçısı, oda hizmetçisi, baş hizmetçisi ve öğretmeni olması gerektiğini bildiriyordu. Emeline yine hamileydi.

Emeline bebekleriyle ve kız kardeşiyle olan ilişkileri hakkında mektup yazdıysa da hiçbiri günümüze ulaşmadı. Lucy'nin annesine ve diğer kız kardeşlerine yazdığı mektuplar, evlilik hayatının "evcil mutluluğu"na dair nihai bakış açısını büyük ölçüde ortaya çıkarır.

1850'de, "Bebeklerle ilgilenmekten oldukça hoşlanıyorum," diye yazmıştı ama iş çamaşır yıkamaya, pişirmeye, mayalamaya ve onarmaya geldiğinde sabrı onu terk ediyordu. Mektup şöyle devam ediyordu: "Tüm mesuliyetleri nasıl yerine getireceğimi hiç bilmiyorum."

Lucy Larcom hiç evlenmedi. Ünlü bir şair olduğu için 1894'te yayımlanan *Life, Letters and Diary*'de [Hayat, Mektuplar ve Günlük] aile yazışmaları mevcut. (Erkek editör, Lucy'nin dinî bağlılıkları ve muhteşem edebî başarısının lehine, fabrika işini ve kız kardeşlik rollerini hızla geçmişti.) Lucy, Emeline'le ilgili olarak, "sevgimizde asla bir kırılma olmadı" diye düşünmekten hoşlanıyordu.

Tek bir haneyi paylaşan, kadın bakımverenlerin bebeği bakılması için verdiği böyle geniş ailelere dair sahneler son derece çeşitlidir. Bazen kardeş sırasına göre yukarı ya da aşağı doğru verilir bebek, bazen de nesil sınırlarını aşabilir. 1950'lerin başında Liverpool'un İrlandalı Katolik gecekondularında olağan örüntü, bir kadının kocasını, kendi annesiyle beraber yaşamak üzere kendi evine götürmesiydi; bebekli bir çiftin kendi evlerini kiralaması nadir rastlanan bir durumdu. Genç anneleri evde kalmaya devam eden çok sayıda gayrimeşru çocuk da vardı. Tüm bunlar, çevresel stres ve kişilik gelişimine ilgi duyan ufak bir grup sosyal psikoloğun saha çalışmasından, satır aralarında okunabilir. Liverpool'lu olmayanlar, bu Liverpool sokaklarını suç ve vandallıkla dolu görüyorlardı ama ailelerin çoğu en az iki nesildir orada yaşıyordu ve çok azı taşınmak istiyordu.[1]

Silinmesi gereken plastik masa örtülü yemek masasının üzerinde genellikle duran ekmek, reçel ve margarin hakkında ya da bacanın en son ne zaman temizlendiğine dair konuşmalara kulak misafiri olmak isterdim. Geniş hanelerin işlemesine yardımcı olan konuşulmamış birçok varsayımı toplayıp bir araya getirmek isterdim: Sabah ilk kimin mutfak fırınını yakacağı, bir çaydanlık çayın fırında sıcak kaldığı gibi. Bebeğin ne zaman ilk kez reçelli turtayı ya da etli

1. Bu ve sonraki altı paragraf için ana kaynak, Madeline Kerr tarafından yazılan araştırma alanıdır: *The People of Ship Street*, Londra, 1958, özellikle s. 15 ("anne hâkimiyeti", ara vermenin olası olmaması), s. 50-51 (yemek yapmak, anne/ana), s. 192-195 (gündelik hayat detayları), s. 196-197 (Mrs. U), s. 104, 198 (Eunice). Sokağın adı da dahil olmak üzere tüm isimler üzerinde, Kerr tarafından oynanmıştır.

hamuru yahut eti veya et suyunu tattığını merak ediyorum. Birçok hanede, çay vaktinde sıcak yemek olurdu; bebek "ilk tatlar"ı aldığında kimin kucağında oturuyordu?

Bir mutfak-oturma odasında, Mrs. U (psikologlar ismini böyle kaydetmişlerdi), kızı Ella mızırdandığında ve kollarını, onu alması için kaldırdığında, kızını kucağına aldı. Mrs. U bazen bir kolunda bebeği, diğer kolunda toz beziyle gezinirdi. Her ne kadar baca iki ay önce temizlenmiş olsa da rüzgâr yüzünden odaya duman dolardı. Bu teraslı evler esasen iyi inşa edilmiş ve temiz tutulmuştu ama 1950'lerde genellikle rutubetliydi ve tamire ihtiyaç duyuyordu. Dışarıda çocuklar sokağın bombalanmış aralıklarında oynuyorlardı, İkinci Dünya Savaşı bombalarının bıraktığı kraterleri, eğreti oyun alanlarına çeviriyorlardı. Odanın köşesinde bir bebek arabası duruyordu. Ella hem gündüz hem gece uyuyordu. Evin hangi kadını Ella'yı uykuya dalması için bebek arabasında sallıyordu? Yoksa onu ağlarken yalnız mı bırakıyorlardı? Bazı geniş hanelerde yaşlı kadın "ana" olarak bilinirdi –bunu duyan çocuklar ona öyle seslenirlerdi– doğum yapan kadın ise "anne"ydi; birbirlerinden bu şekilde ayırt edilirlerdi. Belki buna "geniş annelik" demeliyiz.

Bir başka evde, Eunice'in gayrimeşru bebeği Joyce her gün yıkanıyordu. Eunice'in annesi tüm küçük çocukları haftada en az üç, bazen dört kez yıkardı. Bunu yapmak için mutfak fırınında su kaynatıp bebeği şöminenin önünde yıkamaları gerekiyordu. Anne bir kalıp el sabununu beyaz emaye küvete atıp suyu çalkalayınca sanki içinde sabun parçacıkları varmış gibi oldukça sabunlu hale getirebildiğini fark etmişti. Daha geniş küvetler tenekeden yapılıyordu. Bir başka evde genç bir kadın şöyle söylemişti: "Ben ve çocuklarım için tüm pişirme işini annem yapıyor. Yetmiş sekiz yaşında olmasına rağmen çok iyi bir aşçı. Tüm yıkama işlerini ben yapıyorum." Geniş hane halkları ve paylaşılan bakım işlerini düşününce, ziyarete gelen sosyal psikologların, bebeklerin memeden erken kesildiklerini fark etmelerine şaşırmıyorum. Bebek arabasında ya da yatakta bebeğe bir biberon vermek –rutin olarak gözlemledikleri bir alışkanlık– bir "anne" ya da "ana" tarafından yapılabilirdi.

Bu hanelerde ve bebeğin bakımında geniş aile, komşularla ya da arkadaşlarla ilişkilere ağır basardı. Eunice her ne kadar bebeğe artık olmayan kıyafetleri, kocası tarafından terk edilmiş bir kadına

vermiş olsa da, komşularıyla birbirlerini ziyaret ettikleri türden bir ilişkileri yoktu. Bakım vermek esnekti ve hayat, aile ve sevgiyle ilgili diğer beklentilerin içine örülüydü. Bir başka terasta, yirmi yaşındaki Molly'nin bakması gereken gayrimeşru bir bebeği vardı ama yine de dans salonuna gitmeliydi. Kendisini dans tutkunu olarak tanımlıyordu.

Bu gecekondu mahallesi sokaklarındaki hayat örüntüsünü psikologlar anayersel, hatta, "böyle bir etiket faydalı olacaksa", anne hâkimiyetinin geçerli olduğu yerler olarak teşhis etmişlerdi. Saha çalışmalarına yaşlı annelerin sözcükleri hâkimdi: Yeni, evli ya da evlenmemiş annelerdense çocukları büyümüş ya da okula giden kadınlar. Genç kadınların kendi anneleriyle olan ilişkilerine dair minnettarlık, bağımlılık, yardakçılık, içerleme, ayrılma korkusu ve güç kanısına varıyorum. Böyle bağların apaçık olduğundan şüpheliyim. Ama duygusal doku ne olursa olsun kanıtlar birbirlerinden nadiren koptuklarını gösteriyor.

Bu anne-ana ilişkileri huysuzluk, para konusunda tartışmalar ve gayrimeşru bebeklerle bozulmuyordu. Haftanın sonunda genellikle beş parasız olmakla başa çıkabiliyorlardı. Psikologların bulgularına göre, ilişkiler ancak genç kadın fahişeliğe başlarsa ya da ırksal sınırları aşan bir evlilik yaparsa çöküyordu. Ne yazık ki bu araştırmacıların Afrikalı ya da Batı Hint adalı ebeveynlere sahip bu yerli ailelere karşı pek ilgileri yoktu, dolayısıyla araştırmacılar yönlerini, çift ırklı çocukları olan Liverpool halkına çevirdikleri için bu dışlanan genç kadınları takip edemiyorum.

Gaury'nin evde konuştuğu dil olan Meksika İspanyolcasında bebek bakıcısı, *niñera* demek. Her iki dilde de kelimeleri var Gaury'nin. 1988'in Kuzey Saskatchewan'ının ovalarına doğru gitsek, bebek bakıcısı için kullanılabilecek Krice bir kavram hemen akla gelmez. O yıl, Kri kadınlarla iki dünya savaşı arasındaki dönemde hayatları hakkında görüşmeler yapıldığında, biri "tek bildiği ve 'bebek bakıcısı' olarak adlandırdıkları" kişinin büyükannesi olduğunu söylemişti. Bir başka Kri kadınla konuşuyordu, dolayısıyla İngilizce bir kavramı –bebek bakıcısı, "onlara öyle diyorlar"– ödünç almayı, yakındaki beyaz Kanadalıların sözcük dağarcıklarına ve beklentilerine borçluydu. 20. yüzyılın birçok yerli halkının geniş ailelerinde

büyükannenin bebek bakımını üstlenmesi rutin, hatta birincildi. Bazen, ilk ya da sonraki bir çocuk tamamen evlat edinilebiliyordu ki bu alışkanlık da 1950'lerin Liverpool'u için sıra dışı değildi.[1]

İlk çocuğu, M'nin yaşındayken Emma Minde, Alberta'daki Hobbema'da en az iki yıldır yaşıyordu. 1928'de, huş kabuğundan yapılma kanolar hâlâ ara sıra kullanılıyordu, gövdeleri o kadar inceydi ki kanoya binenler ayakkabı giymiyorlardı. Deniz uçakları havada görülmeye başlamıştı. Kri koruma bölgesinin Roma Katolik misyonunda Emma yeni evliydi ve kocasının ebeveynlerinin evinde yaşıyordu. Başlıca hatırladığı, tanımadığı bir aileye görücü usulü evlenerek girmenin yarattığı büyük stresti: "Bazı zamanlar zorlanıyordum çünkü bana öğrettikleri şeylere alışkın değildim, hiçbir zaman bir şey söylemedim, dinlemeye çalışıyordum, artık akrabam olan insanları hoş tutmaya çalışıyordum." Genç kadın aile üyelerinin komün halinde yaşamaları bekleniyordu. Onlardan büyük kadın aile fertleri nasihat veriyorlardı. Az konuşmak ve öz-kontrol, önemli Kri değerleriydi.

Emzirmek doğuran annenin kendi olağan göreviydi. Bir başka Ova Kri'si Glecia Bear, bebeğin "emzirilirken kucakta tutulduğunu, öpüldüğünü, kucaklandığını ve onun yosun kundağından[2] çıkarıldığını" hatırlıyordu. (20. yüzyılın, bebeklerini inek sütü veya mamayla beslenmek üzere büyükannelerine terk eden genç annelerinden yakınıyordu.) Bebekler bazen çapraz beslenirdi – örneğin be-

1. Bu kısım boyunca, Minde ve akrabaları için ana kaynaklarım genç bir Kri olan Freda Ahenakew tarafından 1980'lerin sonunda yapılan iki dizi görüşmedir: Freda Ahenakew ve H.C. Wolfart (yay. haz. ve çev.), *Their Example Showed Me the Way: A Cree Woman's Life Shaped by Two Cultures, Told by Emma Minde*, Edmonton, 1997, özellikle s. xi (*nisikos*), s. 59 (Justine), s. 67 ("zor zaman"), s. 79-83 (iş); s. 91 (torun yetiştirmek), s. 131-135 (bebek bezleri, çamaşır yıkamak, "piknik") ve Ahenakew ve Wolfart (yay haz. ve çev.), *Our Grandmothers' Lives, As Told in Their Own Words*, Saskatoon, 1992, s. 26 (Kri değerleri), s. 97 (deniz uçakları, kanolar), s. 241 ("bebek bakıcısı"), s. 224 ("emzirilirken"), s. 325-327 (yosun). Ayrıca bkz. David G. Mandelbaum, *The Plains Cree: An Ethnographic, Historical, and Comparative Study*, Regina, 1979, [1940] 1934 ve 1935'te saha araştırmasına dayanan, s. 140 (yosun), s. 142-143 (sütten kesmek); Jane Willis, *Geniesh: An Indian Girlhood*, Toronto, 1973 (evlat edinmek); Regina Flannery, *Ellen Smallboy: Glimpses of a Cree Woman's Life*, Montreal, 1995, s. 32 (çapraz-besleme). 17. yüzyıl Miami ve İnnu dili konuşanlar için bkz. Sarah M.S. Pearsall, "Native American Men-and Women- at Home in Plural Marriages in Seventeenth-Century New France", *Gender and History*, Cilt 27, 2015, s. 591-610, alıntı s. 596'da.

2. İki kat yosunla doldurulan ve böylece bez işlevi de gören Amerikan yerlilerine özgü bir çeşit kundak. (Ç.N.)

bekler ikiz olduğunda ve bir akraba her ikisini birden emziremediğinde. 1928'de Emma Minde, yeni kayınvalidesi Mary-Ann Minde çıra toplarken ya da iç çamaşırlarına un çuvalları dikerken onun yanı sıra yosun kundağı için yosun topluyordu. Belki Mary-Ann kullanılmış yosunu silkeleyip bebeğin bacakları arasına yenisini koyuyordu – ezilmiş, kırmızımsı, emici. Ya da belki Emma'nın eşinin halası Jane Minde yapıyordu bunu. Emma'nın çocuk yetiştirdiği yıllarda o da yakınlardaydı.

1928'de bazen "geleneksel" Kri yosunu yerini kumaş bebek bezine bırakıyordu. Emma Minde kış aylarında bazı Kri kadınlarının bezleri "dışarı çıkarıp donmaları için yüksek bir yere atmadan" önce elde yıkadıklarını hatırlıyordu. Buradaki zorluk soğuk algınlığına kapılmamaktı; çamaşır yıkamak terleten bir işti. Sazlıklarda ailenin çamaşır işlerini halletmek yaz aylarında çok kolaydı, ağaç çalılarına asılan kıyafetler hızla kuruyordu. Emma gülerek, "Çocuğun olduğunda yıkanacak çok çamaşır oluyordu," diye hatırlıyordu, ama sıcak bir günde sazlığa yürümek oyun gibi gelebiliyordu, "'Piknik yapıyorum' diye düşünürdüm." Görüşmeci yanına yemek alıp almadığını sormuştu. "Bazen, uzun süre orada kalacaksak alırdık."

Emma'nın anılarında hem Mary-Ann Minde hem de Jane Minde, "Mrs. Minde" olarak mevcut. Kri terminolojisine göre onlar *nisikos*; "halam, dayımın eşi olan yengem, kayınvalidem, kayınpederimin kardeşinin eşi" için kullanılan tek bir sözcük. Bu kadınlardan ikisinin sütten kesme sırasında bebekle birlikte uyumaları beklenirdi: Theresa bebek uyanıp Emma'nın memesini aradığında vermek üzere sıcak çorbayla, belki manda derisinden sıyrılan etlerden yapılma bir et suyuyla hazır bekliyorlardı. Ya da belki bu kişi, Emma'nın kendisinden küçük görümceleriydi, örneğin on bir yaşındaki Justine.

Emma'nın hatıralarının ifadesi, iki Mrs. Minde'yle birlikte yaşarken kendisini tanımladığı utangaç, hatta sessiz kadından daha komik ve daha güven dolu. Emma Minde, çok nesilli, genişletilmiş anneliğe dair Kri alışkanlıklarını sürdüren üç kız çocuğu ve bir torun büyüttü.

1988'de Emma'nın görüşmesinde olsaydım ona Kri ataları ya da Hobbema yakınlarındaki çağdaş koruma alanları hakkındaki hikâyeleri sorardım. Birçok yerli halkında benzer ve uzun süredir var olan

gelenekler annelik deneyimlerini şekillendirmiş. Ya da bir sohbete dalmışken 17. yüzyıl Miami ve Montagnais dilini konuşan, o daha eski ve yine sert bir Kuzey iklimi sakinleri olan halkların çokeşli hanelerindeki genişletilmiş annelik konusunu gündeme getirirdim.

Bu 17. yüzyıl halkları arasında da yeni eşler genellikle kocalarının ailelerinin yanına seyahat ederlerdi, ki bu kendi ailelerinin bulunduğu yerden oldukça uzak bir yer olurdu. Belki aynı zamanda sessiz bir endişe içinde seyahat etmişlerdir. Tek tük Avrupalı gözlemci çokeşliliğin, yerli ailelerde ya evlilik içi bir uyum yarattığını ya da çatışmalara sebep olduğunu düşünme eğilimindeydi. Aralarından biri yerli erkeklerin sık sık kız kardeşlerle evlendiklerini, bunun nedeninin de kadınların birbirleriyle iyi geçinmeleri olduğunu fark etmişti. Bir diğeri, birçok erkeğin, "akraba olmasalar da oldukça uyumlu bir biçimde" iki eşle yaşadıklarını kaydetmişti. Bunu onaylamayan bir Fransız rahip tarafından derlenen bir Montagnais sözlüğü başlığı, cümleyi şöyle tercüme etmişti: "Halihazırda eşi olan bir erkekle evlenmem."

Erken 20. yüzyıl Kri ve Katolik usulleriyle büyütülen Emma Minde, 17. yüzyılın çokeşliliğinin geçmiş zamanlılığını, büsbütün yabancılık halini gözlemlemiş olabilir. Kri liderler de eskiden çokeşliliği uygulamışlardı. Ama belki de sohbet, tek sonuç ve hatta kadınsı bir güdü olan paylaşılan bakım vermeye dönerdi. Kucaklamak, beslemek ve ilgilenmek yetişkin kadınlar arasında paylaşılıyordu. Bu denli soğuk ve sert bir iklimde birçok çocuk yetiştirebilmek, hanenin gücü açısından hayati önem taşıyordu. 20. yüzyıldaki Kri ifadesinin aksine, 17. yüzyıl Miami'sinin tabirinde "anne" ve "teyze" aynı kelimeydi; özdeş bir şey için kullanılan, çarpıcı bir kavram füzyonu.

"Diğer-annelik" [*othermothering*] kavramını ilk kez okuduğumda, tonunu tam olarak yakalamak için, anlam kazanması için diğer ve annelik arasında, birbirlerinden kopmamaları için çok uzun olmayan, yeterli uzunlukta bir es vermek için kelimeyi yüksek sesle söylemem gerekmişti. Kelime boş evde yankılandı.

Bu geçmişten değil, 20. yüzyılın sonundan bir sözcük. Seçkin siyah feminist Patricia Hill Collins, "anneler" ve "diğerleri"ni tek bir fiilde çarpıştırarak bu sözcüğü icat etmiş. Ana akım tarafından görülmeyen alışkanlıkları onurlandırmak ve analiz etmek için, baş-

kalarının çocuklarına tam anlamıyla annelik yapmayı yansıtmak istemiş.[1]

Tekrar Alabama'lı Onnie Lee Logan'ı düşündürdü bu bana. 1930'larda, müstakbel ebe, kocasının kız kardeşinin önceki bir evlilikten olan çocuğunu bebeklikten beş yaşına kadar büyütmüştü. (Bebeğin biyolojik annesi ve bu ilişki hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Yalnızca bu gerçekleri biliyorum: Doğumdan beş yaşına kadar.) Kocasının kan bağlarının ve belki sevme içgüdüsünün ötesinde Onnie Lee'nin diğer-anneliğinin derin tarihî açıklaması, Batı Afrika kökenlerinden ve siyahların, kölelik sırasında ve sonrasında hayatta kalma taktiklerinden kaynaklanıyor.

İki yüzyıl önce, yüzyılın dönüm noktasında, on sekiz yaşındaki köleleştirilmiş Winney Jackson'ı düşünün. Virginia'nın en büyük plantasyonlarından biri olan, buğday ve mısır ekip biçen yaklaşık dört yüz kölenin bulunduğu Mount Airy'de, Anne Ogle Tayloe'nun oda hizmetçisiydi. Dördüncü nesil köle sahibi ve enerji dolu bir girişimci olan John Tayloe, Kongre'ye seçilmek istiyordu. Winney'nin kocası, yirmi yaşındaki Harry onların arabacısıydı.[2]

Anne Tayloe'nun gittiği yere, Harry'nin yanı sıra Winney Jackson da gidiyordu. Kış geldiğinde Annapolis'e, ardından Washington DC'ye gittiler, Winney'nin ilk çocuğunu arkalarında bırakmışlardı (ve sonra ikinci ve üçüncü). Winney, Mount Airy'nin siyah alanlarını –mutfak, nalbant dükkânı, marangoz dükkânı, köle kulübeleri, ana evin geçiş yolları, tarlalar arasındaki patikalar– dar şehir alanı ve hareketlerinin bir çanla emredildiği bir şehir evinin hizmetçi merdivenleriyle değiştirmişti.

Winney hakkında bildiklerimizi ortaya çıkaran kayıt defterleri, iş kayıtları ve köle envanteri o yokken çocuklarına kimin baktığıyla

1. Patricia Hill Collins, *Black Feminist Thought*, New York, 2000, [1990] s. 131-132 ve ona ait "The Meaning of Motherhood in Black Culture and Black Mother-Daughter Relationships", Patricia Bell-Scott vd. (yay. haz.), *Double Stitch: Black Women Write about Mothers and Daughters*, Boston, 1991.

2. Bu ve sonraki dört paragrafta incelenen Winney Jackson'ın dünyası için Richard S. Dunn'a müteşekkirim: *A Tale of Two Plantations: Slave Life and Labor in Jamaica and Virginia*, Cambridge, MA, 2014, özellikle s. 46, 51, 53, 107-112, 209-214; eksiği gideren Dell Upton, "White and Black Landscapes in Eighteenth-Century Virginia", Robert Blair St George (yay. haz.), *Material Life in America, 1600-1860*, Boston, 1988, s. 357-369, özellikle s. 360, 367; Laura Croghan Kamoie, *Irons in the Fire: The Business History of the Tayloe Family and Virginia's Gentry, 1700-1860*, Charlottesville, 2007, özellikle s. 95, 99-100.

ilgili bir şey söylemiyor. Belki geceleri, bir tekstil dokumacısı olan kız kardeşi Phillis bakıyordu. Belki gündüzleri, III. John Tayloe'nun, iki kız kardeşin henüz çocuk olduğu 1792 tarihli muazzam köle satışından kurtulabilmiş yetişkin kadınlardan biri ilgileniyordu.

Nisan ayının ortasından ekim ayının ortasına kadar Winney, Mount Airy'de yaşıyordu. Ekim ortasından nisan ortasına kadar şehirdeydi. Altı ya da yedi diğer köle ev hizmetçisi iki yılda bir plantasyon ve şehir arasındaki yüzlerce kilometrelik yolu kat ediyordu. Yüzlerce tarla kölesinin de yaşama alanları Rappahannock Nehri boyunca kırk sekiz kilometrelik bir alanda yer alan sekiz çiftlik arasında değişip duruyordu. Aileler kopuyor, parçalanıyor, çöküyor, bazense onarılıyordu.

Tehcir ya da uzun saatler yüzünden, bebek için annenin varlığı, kulübenin duvarından çıkarak bir rafı tutan sopadan ya da toprak zeminin ortasındaki depo çukurunun üzerindeki tahtadan daha zayıf olabilir. Bunun sonucu, Phillis Teyze. Sonuç, "teyze"

Köle insanlar, kendilerine ait olmayan çocukları besleyen yetişkin kadınları "teyze" olarak adlandırıyorlardı: Kuzey Carolina, Fayetteville yakınındaki bir plantasyonda Katy Teyze, Maryland'de Comfort Teyze ve bir diğer Katy Teyze, Georgia'da Mandy Teyze, Kentucky'de Catherine Teyze. 19. yüzyılın en ünlü köle anlatılarından biri olan *My Bondage and My Freedom*'da [Esaretim ve Özgürlüğüm] Frederick Douglass, plantasyon mutfağında çocuklara kalın ekmek dilimleri kesen ve bazen kendi çocuklarını kayıran Katy teyzelerden birini resmeder. Douglass'ın annesi, Katy Teyze'ye, bir çocuk onu gücendirse bile nasıl doğru düzgün bakım verileceği hakkında nutuk çekmiş, Douglass bu sahneyi "öğretici ve ilginç" bulmuştu.[1]

Diğer-annelik kâğıt üzerinde uzun ve dolambaçlı görünüyor, günümüzde devam eden bir faaliyet için fazlasıyla uzun bir fiil. Başlangıçta, Batı Afrika toplumlarındaki kadınlar çocuk yetiştirmenin yanı sıra, tarımla ilgili görevleri de paylaşıyorlardı, geniş aile

1. Frederick Douglass, *My Bondage and My Freedom*, New Haven, 2014, [1855] s. 46-47, 61, alıntı s. 47'de; Katy Simpson Smith, "Black Aunts", *We Have Raised All of You: Motherhood in the South 1750-1835*, s. 231-241, özellikle s. 233-234; "Mothering under Slavery in the Antebellum South", özellikle s. 250 (Mandy Teyze).

grupları, çekirdek birimlerden daha önemliydi. 17. yüzyıldan 19. yüzyıla dek, köleleştirilmiş soydaşları, akrabalığın ötesine uzanan annelik sayesinde hayatta kalmışlardı kısmen. Akraba olan ve olmayan diğer kadınların annelik yapmasını bir topluluk kuralı haline getirmiş, özgürleşme sonrasında da devam eden "teyze"liği tekrar tanımlamışlardı. Fiilin yerine getirilmesi, 20. yüzyılın sonuna doğru "diğer-anne" kelimesinin icat edilmesinden sonra da devam etti.

1990'ın Cincinnati'sinden bakınca Patricia Hill Collins kendi Afro-Amerikan topluluğunda diğer-anneliği görmüştü. Gözlemlerine bakılacak olursa, beyaz orta sınıf annelere göre, çocuk büyütmenin neredeyse tüm sorumluluğunu anneler alıyor, buna bir iş gözüyle bakıyorlardı. Buna karşıt olarak, siyah ev içi çalışanı Sara Brooks'un bir komşusunun yardımı hakkında söylediklerini kaydetmişti: "Vivian'a baktı ve benden para istemedi... Sanırım hepimiz yoksul olduğumuz için istemedi ve tahminime göre kendilerini, yardım ettikleri insanların yerine koyuyorlar." Çocuğu birine vermek, diğer-annelerde, "kan anneleri" için karşılığı olmayan bir empati uyandırmıştı.[1]

Gaury, kucağında M ile çıkarken, genellikle evin arka tarafına yakın bir köşeye yürüyorum. Parlak bebek plastikleri ve pamukları olmayınca ahşap masa ve sandalye sepya tonlara bürünüyor. Pazartesileri ondan on ikiye ve çarşambaları da aynı saatlerde *Kendine Ait Bir Oda*.

Virginia Woolf kitapların nasıl yazıldığına oldukça önem veriyordu. 1920'lerin sonunda Cambridge'de, anneliğin kendi türleri –oyun veya şiirden ziyade, roman ve kurgudışı nesir– olduğunu söylemiş, bunun nedenini ise roman ve kurgudışı eserin daha az konsantrasyon gerektirmesiyle açıklamıştı. Ben daha da az konsantrasyon varsayıyorum: Anekdot lütfen.[2]

Woolf uzun ve akıcı bir biçimde yazabiliyordu çünkü çocukları olmamasının yanı sıra hizmetçileri vardı. Bu bana, içgörüleriyle garip bir ilişki kurma şansı veriyor. Babamın felç geçirmeden önce bana anlattığına göre teyzesi, Woolf'un Bloomsbury çevresinden

1. "Meaning of Motherhood", s. 47 (Brooks).

2. Virginia Woolf, *A Room of One's Own*, Londra, 1929 [*Kendine Ait Bir Oda*, çev. Suğra Öncü, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002].

biri olan Rebecca West için hizmetçi olarak çalışıyormuş. Bu teyze bir temizlikçi, bir hizmetçiydi. Babamın benim bilmemi istediği, West'in ailesinin okuryazar olduğu ve geleneklere uymadığıydı – Rebecca ve oğlunun babası, yazar H.G. Wells evli değillerdi. Ev hizmetleri çevresinde yaşayan işçi sınıfından birçok insan gibi babam da sınıf hiyerarşisinden son derece nefret ederdi ama aile bağlantılarıyla ilgili bir parça gurur da duyardı.[1]

Woolf'un Cambridge dersleri değilse de, hacimli günlükleri, duygusal yakınlık, kızgınlık ve kinin yanı sıra hizmetkârlarla tartışmaları da ortaya çıkarır. Emir almak ve vermek, gaddarlaştırıcı ve yabancılaştırıcı ya da kızdırıcı ve kavgacı, düşmanca ve gerekli, sadık, sakin olabilir. Elbette, bu denli geniş bir deneyim çeşitliliği diğer erken 20. yüzyıl hanelerinde, emirlerle birine verilen bebeklere de eşlik ediyordu; hiç şüphesiz böyle bir çeşitlilik aynı zamanda 17. ve 18. yüzyılın işverenleri ve işçileri arasındaki etkileşimlere de damgasını vurmuştur; bugün bizim daha zor farkına varabileceğimiz samimi ve kesintili etkileşimler ve görevlendirmeler.

Ev içi hizmetin kelime dağarcığı bezinkine benziyordu, zor, yakın bir kullanım terminolojisi. Yüzyıllar boyu, anneler için hemşire, genç bakıcı, hizmetçi dadı, annenin yardımcısının yanı sıra, daha olağan olarak, tüm işleri yapan hizmetçi vardı; hizmetçi, temizlikçi. Hizmetin daha üst kademelerine –bez değil gümüş– üst mevki bakıcı, sütanne, çocuk odası idarecisi ve dadı ekleniyordu. Bir taraf, *Bakıcı! Dadı! Kız!* diyordu. Cevap: *Hanımım, hanımefendi* ya da belki alçak sesle, *kahpe*.

Woolf'un erken 20. yüzyıl döneminde yatılı çocuk bakıcılığının prototipik figürü, havalı dadı değil, bebek bakıcısı ya da hizmetçiydi. Örneğin, Lower Broughton'dan Alice Fisher, geniş bir ailenin en küçük kızıydı ve babası Londralı bir doğramacı, annesi Gallerliydi. Alice Fisher'ın hizmet ettiği aile "İskoçyalı insanlar"dı – neredeyse hiç görmediği, uzun, koyu tenli bir anne ve bir rahip. Haftalık yarım crown karşılığında Alice, kendi deyimiyle "her şeyi" yapıyordu, bu, her bir çocuğun temiz, tok tutulması, bebek arabasıyla parka götürülmesi, yıkanıp temizlenip yatağa yatırılması anlamına geliyordu. Alice'le görüşme yapıldığında yaşlılık dönemiydi, bu da birçok İn-

1. Bu paragraflardaki Woolf tartışmaları için bkz. Alison Light, *Mrs Woolf and the Servants*, Londra, 2007.

giliz kadının hayatında ev hizmetinin merkezde olmadığı zamana denk geliyordu.[1]

"Geceleri çocuklar ağladığında, annelerinin kalkıp onlara baktığını hiç hatırlamıyorum," diye gözlemlemişti, "ama sabahları, çocukların biraz hırçın olduğunu söylediğimde, seslerini hiç duymadığını söylüyordu. Onları duymak istemiyorlardı – haftalık yarım crown alıyordum ve tüm iş yükü bendeydi."

Çarşambaları ve pazarları ibadetten sonra yarım gün tatildi; bunlar çocukları bakmaları için birilerine vermenin esas anlarıydı. Alice'in hatırladığına göre, bir çocuk yürümeye başladığında, "onun peşinden koşuyordu". Anne "annen için pek iyi bir reklam gibi görünmüyor demişti, onun için hani. Oradan buradan tırtıkladığım şeyleri almalarına izin verirdim." (Evdeki yemek oldukça seyrekti.) "Anneniz gelmeden acele edin, derdim." Sizi nasıl çağırırdı? "Çocuklar ağlarken ne dediğini söylemek istemem... Kötü kelimeler hatırlıyorum." Bu durum dışında, Alice diye sesleniyordu.

Yine 20. yüzyılın başlarında Atlantik'in karşı kıyısında, New York, Boston ve Chicago'da Martha Haygood Hall'un görüştüğü bakıcılar, çocukların bakılmaları için birilerine verildiği ve alındığı sahneleri tasvir etmişlerdi. Bakıcıların çoğu genç ve bekârdı. Birçoğu Almanya, İsveç, İrlanda veya İngiltere'den yeni göç etmişlerdi. Yerine başkasının gelme hızı çok yüksekti – iki ayda bir, beş ayda bir. Bir yıl boyunca aynı işte kalmak istisnaydı. Hall, hizmetçileri savunmasız hallerinde yakalamıştı; kendisi, sonradan sosyoloji öğrencisi olan eski bir bakıcıydı ve parkta buluştukları, diğer hizmetçilerle yemek yedikleri, gece hazırda bekledikleri ve kalem büyüklüğünde dalgalar yaratmak için saçlarına maşayla şekil verdikleri dünyalarına aşinaydı.[2]

1. Bu üç paragraftaki bekâr Alice Fisher için, Alice Field'la (kendisini böyle adlandırıyor) yapılan röportaja bkz. "Interview with Mrs Field", SN2000 The Edwardians, 1870-1913, çevrimiçi erişim tarihi: 22 Ağustos 2016; P. Thompson ve T. Lummis, *Family Life and Work Experience Before 1918, 1870-1973*, 7. edisyon, UK Data Service, 2009.

2. Bu beş paragraf için bkz. Martha Haygood Hall, "The Nursemaid: A Socio-Psychological Study of an Occupational Group" (yüksek lisans tezi, Chicago Üniversitesi, 1931, özellikle s. iii, 123, (Haygood Hall), s. 8, 32 (öğünler), s. 25-27 (Avrupa kökenleri), s. 36-42 (koşullar ve tersine dönme), s. 171 (dalgalı şekil vermek), alıntılar s. 60, 68'de (Kathie), s. 103 ("başıboş dolananlar"), s. 110 ("iyi anlaşıyoruz", "iyi şeyler hissetmek", "garez", "benden hoşlanıyor"), s. 153 (Lisa), s. 182-183 (Anna).

Bakıcı ve annenin arasındaki ilişki, "İyi anlaşıyoruz", "İyi şeyler hissetmek istiyorum", "Bana karşı bir garezi var", "Benden hoşlanıyor ve bence o da her yerde görmek isteyeceğiniz türden hoş bir hanım" cümleleri arasında gidip geliyordu. Kathie, yıkanması gereken çoraplar konusunda kızgın olan ev sahibesi hakkında Martha'ya, "iğneli" ve kırıcı laflardan söz etmişti. "Anne, çocuklar hakkındaki tavsiyeme uymadı –saatlerimiz bir şekilde uyuşmadı– ben çocuklarlayken o dışarıdaydı, ben dışarıdayken o çocuklarlaydı. Dolayısıyla, doğal olarak, her ne kadar sık sık istesem de onunla çocuklar hakkında konuşamadım. O yardım etmeye çalıştığındaysa köstek oluyordu."

Almanya doğumlu Lisa, tipik annelerden daha sık uzakta olan "Mrs. F" için çalışmıştı. Mrs. F "bebeğin bana olan sevgisini kıskanıyordu. Bebek bana olan sevgisini, onu kucağıma aldığımda ayağıyla ufak ufak vurarak, özel bir biçimde gösteriyordu. Bir defasında annesi bebek odasına geldi ve, 'Bebek sana böylesine düşkün olduğu için bazen sana özeniyorum. Bana gösterdiği herhangi özel bir tavrı yok,' dedi. Bunun nedeninin, çok uzun süre uzakta olması olduğunu söylemek istedim."

Anna, "Ebeveynlerle pek iyi anlaşamıyordum ama bebek beni seviyordu, ben de onu seviyordum, benim için her şeyi yapardı," diyordu.

Bu vekil annelerin ve belki de kendi eski halinin duygusal ikilemlerini yakalama çabası içinde, Martha Hall, Virginia Woolf'un bir tanıdığı olan İngiliz yazar Rupert Brooke'tan yirmi yıllık bir cümle ödünç almıştı. Onlar "siste başıboş dolananlar"dı, onlar, "gölgeler için ağlıyorlar, sıkıca tutunuyorlar / Sevip sevmediklerini ya da kimi sevdiklerini söyleyemiyorlar"dı. Brooke bakıcılar ve bebeklerden ziyade, ihanete uğramış ya da muğlak yahut yarıda kalmış ergen aşkını düşünüyordu. Bu ilişkiler kafa karıştırıcı, muhtaç ve güdüktü.

Bu erken 20. yüzyıldan önce, bir bebeği vermeye dair, anne ve hizmetçi arasındaki duygusal akış büyük ölçüde bizim için bilinmezdir. Bebek kılavuzlarının eş-ve-anne yazarları esas olarak, sürtüşmenin olmadığı görevlendirmeyle ilgili yönergeler sunuyorlardı. Sahneler ve duygular çoğunlukla görevlendirme başarısız olduğunda, görev başarıyla tamamlanamadığında ortaya çıkıyordu. 1825

yılında, bir hanımefendi-anne olan Frances Parkes, gecenin bir yarısı bebeğin olağandan uzun ağlamasını duyup bebek odasına gittiğinde bakıcıyı yerde sarhoş bir halde bulmuştu.[1]

Yahut 1865'te, unutulan bir notu çamaşırcı kadına vermeye giden Eliza Warren, bebek oğlunu ve bebek arabasını bir işçi sınıfı bahçesinde bulmuştu. Sıska bir domuz, talihsiz bir biçimde bebeğin örtülerini eşeliyordu. Rüzgâr soğuk ve sertti. Evin içinde göze çarpan bir görevlendirme zinciri sahnesi vardı. Hester, "kız", işçi sınıfından kadınların çocuklarına bakarak para kazanan büyükannesini ziyaret ediyordu. Sahne, elit okurları korkutmak için yazılmıştı: Kız kurnaz ve cahildi, hanımefendi-anne Warren'ın öfkeden soluğu kesilmişti, bebek titriyordu ve bembeyazdı.

Diğer taraftan, nadiren, oldukça nadiren hizmetçi tarafından da bir bakış mevcuttur. Henüz on yedisinde olmayan Mary Ann Ashford 19. yüzyılın dönümünde, Londra'daki Garraway's Coffee House'un başgarsonunun eşi tarafından işe alınmıştı. Bu, Winney Jackson'ın, Mount Airy ve Washington DC'de Anne Tayloe'ye hizmet ettiği zamandı. Belki de Mary'nin en son işvereniyle olduğu gibi, bebek bilhassa ona "ısınmıştı". Bu anne, Mary'nin "bebeğe bakmasını ve meşakkatli tüm işleri yapmasını" istiyordu. Mary'nin kırk yıl sonra yazdığı *Life* [Hayat], bebeği alıp vermekle ilgili çok az şey anlatır, daha ziyade Mary'yi daha iyi bir işe yöneltebilecek tüm becerilerini annenin yadsıdığından bahseder: "Sanat veya bilgi gerektiren her şeyi bana yaptırmamakla kalmıyor, beni oğlanla birlikte kenara itip kendisi yapıyordu." Anlaşılan, çocuğa bakmak –ilgilenmek, gözetmek– pazarlanabilir bilgi birikimi ölçeğinde aşağılardaydı.[2]

Halihazırda bildiğim 21. yüzyıl evrimci antropologları, tüm bakımverenlerin bağlandıklarını varsayarlar. Her ne kadar hormon patlaması zehirleyebilirse de, bakımı belirleyen doğum değil, kucaklamaktır. Birçok 21. yüzyıl çevresinde, sağlıklı bağlanma, bebek

1. Bu ve bir sonraki paragraf için bkz. *Domestic Duties or, Instructions to young married ladies*, özellikle s. 155; *How I Managed My Children from Infancy to Marriage*, s. 25-26 (Hester).

2. Mary Ann Ashford, *Life of a Licensed Victualler's Daughter*, Londra, 1844, tekrar baskı şurada: Claudia Nelson ve Susan B. Egenoff (yay. haz.), *British Family Life, 1780-1914*, 5 Cilt, Londra, 2013, s. iv, 159-177, alıntılar s. 162'de.

bakımının bağlı olduğu dayanak noktasıdır. Üremek açısından seçim neyse, bakım açısından da bağlanmak odur: Bahşedilmiş arzu edilen, korunması gerekendir.

Bebeğimizi verip almak gözle görünmeyen fakat karşılıklı bir tür nezaket ve kurnazlık, kararlılıkla dolu bir iç ferahlığı sahnesi gerektiriyor şüphesiz. Gaury oyunu zarifçe oynuyor ama ikinci en iyinin bahisleri K için daha yüksek. Süt ve izinle oluşan asimetrimiz gözle görünür biçimde dert oluyor. Düşmanca bakışıyor ve bebeğin tepesinde sessizce ağız dalaşına giriyoruz ya da daha iyisi, kaşlarımızı kaldırıyor ve bir başarıyı başımızla onaylıyoruz. Eşitliği sağlamak zor, bebek için ve kendimiz için bir şeyleri belli bir şekilde yapma denemelerimize bakıp göz kırpıyor.

Bu kitabı yazmaktan söz ettiğimde, benden yaşça büyük erkek bir iş arkadaşım, "Umarım K hak ettiğinin karşılığını alır," dedi. Bu yorum onun gidişinin ardından sarsılıyor, sürükleniyor.

Babalık ve bebek bakımının tarihi hakkında hâlâ görece bilgisiziz: Hiç şüphesiz bebekleri önemseyenler vardı, ama *bakımını üstlenenler*?[1]

Önemsemek, oldukça görünür. Örneğin 19. yüzyılın orta sınıf babaları, sevgi dolu evlatlarıyla zaman geçirmeye teşvik ediliyorlardı. 1860'ta bir taşra avukatı ve işadamı olan John Wesley North evde karısı ve kız kardeşiyle pek olmuyordu ama Ann North sekiz aylık kızıyla ilgili şöyle yazmıştı: "Babası eve gelir gelmez canlanıyor, ona doğru uzanıyor; gülüyor, 'bra!, bra!' diye ciyaklayıp bağırıyor."

1. Bu kısımda incelenen, özellikle bebeklere babalık tarihi üzerine bkz. Shawn Johansen, *Family Men: Middle-Class Fatherhood in Early Industrializing America*, New York, 2001, s. 73-79, alıntılar s. 75-76'da (Lincoln Clark, John Wesley ve Ann North); Lynn Abrams, "'There Was Nobody Like My Daddy': Fathers, the Family and the Marginalisation of Men in Modern Scotland", *Scottish Historical Review*, Cilt 78, 1999, s. 219-242, özellikle s. 233 ("altını değiştiriyor"); Laura King, "'Now You See a Great Many Men Pushing Their Pram Proudly': Family-Oriented Masculinity Represented and Experienced in Twentieth-Century Britai ", *Cultural and Social History*, Cilt 10, 2013, s. 599-617, alıntılar s. 607'de ("Jessie", "parmağında"), s. 608 (Rochford, pub); Julie Smith, "The First Intruder: Fatherhood, A Historical Perspective", Peter Moss (yay. haz.), *Father Figures: Fathers in the Families of the 1990s*, Edinburgh, 1995, s. 17-26, özellikle Görsel 1 (Avon), s. 19 (Kadın Saati). Daha fazla detay: Lynn Jamieson ve Claire Toynbee, *Country Bairns: Growing Up, 1900-1930*, Edinburgh, 1992, s. 110 (babası hakkında Mrs. West). Lincoln Steffens, "Becoming a Father at 60 is a Liberal Education", *American Magazine*, Cilt 106, Ağustos 1928, s. 48. Johan de Brune, *Emblemata of zinne-werck*, Amsterdam, 1661.

Bakımını üstlenmek? Bildiğim kadarıyla, 17. yüzyıla ait tek bir kucağında bebek tutan baba görseli var; bu görsel için 1661 yılının Amsterdam'ına bakmamız gerekiyor. Belli ki gece vakti ve kış. Ahşap zeminde şömine ışığı parlıyor, hasır tabanlı sandalyenin ayakları, şöminenin üst köşesi, adamın uzun geceliği ve bebeğin sarkmış sol kolu. Sağlam bir oda –ahşap döşeme, sayvanlı karyola, kurşun kaplı pencereler, üzerine battaniye örtülmüş alçak beşik– soluk bir gölgede. Baba ateşe doğru adım atmış, belki yürüyor ya da yanlış bir şey olup olmadığını görmek için ışığa yaklaşıyor. Bebeği tutuşu tuhaf. Şişman bebek sol tarafına doğru çekilmiş, evet, ama diğer taraftan bedeninden uzakta tutulmuş.

Tuhaflığın babaya mı sanatçıya mı ait olduğunu kestiremiyorum. Ya da belki uzakta tutmak tetkik etmek içindir. Adam bebeğin yüzüne, sabit bir şekilde, dikkatle bakıyor. Ya baba gayet iyi beceriyor ya da anne bebeğe bakamayacak kadar yorgun, istifini bozmuyor ya da hasta; ütülü çarşafların altında hareketsiz uyuyor.

En iyi tahminim, bebeklere bakan pek çok erkek olduğu yönünde ama onlar, tarihin eksik ve saklı katmanlarına iliştirilmişler: Ekonomik olarak daha az güvenceye sahip küçük 19. yüzyıl orta sınıf hanelerde, ilgili babaların beklentilerinin –önemsemek–, hizmetçiler ve kadın akrabaların yetersizliğiyle karşı karşıya geldiği yerlere. Ya da istisnai zorunlulukların mecbur bıraktığı yerlere: Kırsaldaki bir anne-ve-baba konutunda anne hasta olduğunda ya da yeniden doğum yaptığında. Yahut anormalliğin ya da tuhaflığın hoş görüldüğü yerlere: 1928'de, altmış üç yaşında ilk kez baba olan, gri keçisakallı, eski ifşacı gazeteci Lincoln Steffens, kendine saygı duyan ve adından söz ettirmenin peşinde olan genç erkeklere bebekle ilgilenmenin –"beşiğin angarya görevleri"– keyfini anlatmıştı.

20. yüzyılın ortasında, bebeğin bakımını üstlenmenin ilk sağlam kanıtlarının ortaya konduğu Britanya'da gazeteler "aile erkeği" tartışmalarıyla doluydu: Gururlu baba bir pazar sabahı bebek arabasını iterken sevgi dolu anne öğle yemeğini hazırlıyordu. Bu bir yenilik olarak görülüyordu. Salford'da işçi sınıfına mensup bir baba olan Ray Rochford alaycıydı. Bebek arabasını iten bir herif "düşünülemez"di; "alay konusu olurdun". Hakaretler yükseliyordu: "Seni koca Jessie"[1]

1. Argoda feminen, korkak erkekler için kullanılan bir tabir. (Ç.N.)

(1930'lar, Edinburgh), "Karın seni parmağında oynatıyor" (1950'ler, Nottingham). Ama bir başka adam köyün etrafında kızını bebek arabasıyla gezdirdiğini ve onu yerel bir pub'a götürdüğünü hatırlıyordu. 1940'larda İskoçyalı bir kadın, kocası hakkında, "Ah, evet, altını değiştiriyordu ve o günlerde bu kayda değer bir şeydi çünkü babalar pek ilgi göstermiyorlardı," demişti. Bu şekilde dahil olmaya, kendi babalarının nesline kıyasla kısalan işgünleri de yardımcı oldu. 4 Ocak 1949'da, popüler radyo programı *Woman's Hour*'u dinleyenler, sunucu Joan Griffiths'in bir tartışmayı sona erdirdiğine şahit oldular: "Tüm babalar, bebeğe iğne batırmadan altını rahat bir şekilde değiştirmeyi ve bebeği doğru düzgün tutmak gibi işe yarar bir sürü şeyi öğrenmeliler." Son cümlenin tonunu tam olarak anlayabilmek için, yazıya dökülmüş halini okumaktansa kaydı duymam gerek.

Ama 20. yüzyılın sonunda, bakıma dahil olan baba –hâlâ yardımcı olan olarak adlandırılıyordu ama kesinlikle daha çok varlık gösteriyorlardı– geniş ölçüde görünür olmaya başladı. *It's Your Baby Too* [Senin de Bebeğin] gibi başlıklara sahip broşürler doğum öncesi kliniklerinde yerlerini aldılar. Avon, İngiltere'deki annelerin, babanın bakıma dahil olması –"yardım"– hakkında yapılan bir ankette verdikleri olumlu yanıtlar 1950'lerde üçte birden 1990'larda dörtte üçe yükseldi. Dökümünü yaptıkları en gözde görev bebeği yıkamaktı.

1661 yılının Amsterdam'ını düşününce, bedenlerin birbirine yakın uzandığı ve daha fazla uykunun bir mükafat olduğu yerlerde, gecenin kendine has hususları vardı belki. (Belki de büyük bir bebeğin daha iyi bir gecede şekerleme yapmaya can atan annesine –biraz ümitle– öyle görünüyordu.) 1830'ların sonunda, Massachusetts doğumlu, Alabama'lı avukat Lincoln Clark, gece uyuyamadıklarında çocuklarının başında oturuyordu. 1921'de Aberdeenshire'de çiftlik hizmetçisi ebeveynlerin çocuğu olarak doğan Mrs. West 1988'de, "evde yardım eden" bir kocanın iyi bir koca olduğunda hemfikirdi ama: "Günümüzde bu asla olmaz, asla. Geceleri beşiği sallar belki, o kadar."

Belki de gecenin kendine haslığı olarak düşündüğüm şey benim hüsnükuruntumdur. Tutumlu İskoç rahip ve onun koyu saçlı karısı için çalışan hizmetçi Alice Fisher bir postacıyla evlendi ve sadece bir çocuğu oldu. Geceleri, uyanık bebeği karyolasından alıp yatağa, "ikimizin arasına koyardım. O zaman uykuya dalardı" Ge-

cenin sonrası için Alice şöyle demişti: "Yok, kocam kalkmazdı. Bebek yanımızda, karyolasında olurdu – avazı çıktığı kadar bağırırdı."

Bu durumda, bebeklere bakan pek çok erkek olduğuna dair tahminim abartı olabilir. Araştırdığım geçmiş toplumlar tipik olarak erkek ve kadın davranışlarına dair sabit ve genellikle birbiriyle uyumsuz beklentilere dayanıyordu. Yaşça büyük çocuklar babalarının sorumlulukları altına girip çıkıyorlardı ama bebekler annelerin, kız kardeşlerin, teyzelerin, halaların, büyükannelerin ve kadın köle ve hizmetçilerin kollarında kalıyorlardı. İster Batı Afrikalı topluluklarda ister Amerikan yerlisi halklarda isterse İngiltere'nin kasaba ve köylerinde olsun, bunlar 17. yüzyıl itibarıyla başlayan detaylarda yer alıyor.

Bu yıl, ders programımdaki zamirleri merak ediyorum. İlk kez, aradan sonra, cinsiyetimi diğerlerinden ayırmak için zamirlerimi ekliyorum.[1] Kampüsteki LGBT merkezi, adını LGBTQ+ olarak yeniliyor. Ama üniversitemizin internet sitesindeki dikkatle hazırlanmış cinsiyetsiz bebek bakıcılığı ilanına on dört kadın cevap verirken tek bir erkek bile başvurmuyor.

K da bir tarihçi. Sonu gelmeyen yayınlar arasında savrulurken, babalık geçmişi ve şimdisi hakkında onun hislerini soracak vakit neredeyse hiç olmuyor. Bebeği birbirimize verirken ve birbirimizden alırken ya da oyun alanında gözden kaybolduktan sonra tekrar ortaya çıktığında o "yeni" bir baba mı, annelik yapan bir baba mı ya da daha geniş bir cinsiyete sahip radikal ya da sıradan bir varlık mı?

Bebeği kimin kucağında tuttuğunu sormak, doğum yapan kişiyi veya anneyi birçok düzenlemenin merkezindeki yerinden eder. Bazen bir tarafa itelenir, bazense neredeyse tamamen çerçeveden çıkar. Ailenin "çekirdek"li tamponlanmıştır ya da örselenmiştir yahut aniden diğer aile ve hane halkı biçimlerinin kargaşasına dönüşmüştür. Hiyerarşiler orada gibi görünür ya da görevlendirilmiş ellerdir – kardeş sırası, yaşlı aile otoritesi, sınıf arkaplanı, ırksal ayrıcalık, emek ilişkileri.

1. İngilizcede cinsiyet belirten *he* ve *she* zamirlerinden bahsediyor. Yazarınkiler: *she/her/hers*. (Ç.N.)

Bir yandan, belli bir bebeği kucaklamak ve beslemek her zaman doğumdan kaynaklanmaz: Bkz. taşıyıcı annelik, evlat edinme, sütannelik, ev içi hizmet, topluluk olarak bakım vermek. Diğer yandan, en azından 20. yüzyılın ortasına dek, bebeğin bakımını üstlenmek münhasıran kadınlarla ilişkilendirilmişti. Bundan daha muhafazakâr bir cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tarihi olabilir mi?

Bebeklerin biberonla beslenebildiğine dair 19. yüzyılın sonunda ortaya çıkan gerçek, erkekleri annelik yapmaya yönlendirmekte başarısız olmuştur. Uzun yüzyılın, mamanın ortaya çıkışı ve eşit ebeveynlik imkânı arasındaki duraklaması, kadın ve erkeklerle ilgili beklentilerin teknolojiye göre daha korunaklı ve daha keskin hatlı olduğunu gösterir. Kadınlığı annelikten ayırmak, kadınların anneden başka bir şey olduğunu göstermek; kadınlardan anneliği ayırmaktan daha kolay oldu.

Fakat şimdi. Bugün, yerel hastanemin trans bir erkeğin doğum yapmasıyla ilgili politikası mevcut. Winnipeg'li bir trans erkek, La Leche League danışmanı olarak çalışabiliyor. 21. yüzyılın şu ânında Gaury ve bebeğin dönmesini beklerken, doğum yapmak ve beslemek kadın olarak adlandırılan insanlardan ayrılıyor, ipleri kopuyor. Yeni bir trans tarihi, geç 20. yüzyılın bakıma dahil olan babalar ve kadın özgürlüğü yeniliklerinin üstüne bir katman olarak yerleştiriyor kendisini. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tanımları eylem halinde, karışık ve belirsiz kalıyor.

Haftada iki kez sepya renkli masada kendimi işe geri dönmeye hazırlıyorum. Notlar alıyorum, her an bebeğin Gaury'yle beraber geri dönüşünü dinliyorum, olayları ona kısa ve öz, müzikal bir tarzla anlatışını, eve, bana gelişlerinin sesini bekliyorum. *İşte şimdi buradayız. İşte kapının kolu. Bir dakika bekle.* Geri dönmelerini istediğimi, araştırmanın içine dalma arzumun boşa çıktığını ve güdük kaldığını, ders vermeye geri dönme hazırlığının her zaman eksik olduğunu fark ediyorum.

18
Kâğıt Çiçekler

Hayatın annelik noktasında, pek çok zaman ve mekânda insanların çoğu çalışıyor. Müreffeh 1950'lerin ev hanımı bile, ilk (sonra ikinci, sonra üçüncü) bebeğiyle ve banliyö eviyle, temizlik yapıyor, yemek pişiriyor, alışveriş yapıyor, bütçeyi ve kendi geçindirme usulünü ayarlıyordu. Boş zaman, yalnızca bir avuç insanın hayatına hâkimdi. Münhasıran bir bebeğe annelik etmeye kendini adamak görece az örnekte söz konusuydu.

Bu, tekrar etme, güçlü ve basit kılma zahmetine katlanmayı gerektiriyor. Anne olma ânında, hayatın annelik noktasında, birçok insan çalışır. Değişen, işin biçimi ve yeridir – geri kalan her şeyin içinde ve çevresinde annelik faaliyetlerinin nasıl ve nerede üstlenildiği, aynı anda birden fazla işin nasıl halledildiği, nasıl sıkıştırıldığı, bunlardan nasıl keyif alındığı.

Evde kalan anneler ile "çalışan" anneler arasında sık sık dile getirilen gerginliği besleyen, çağdaş suçluluk duygusuna münhasır bir tür zorlamadır. Bu suçluluk hissi pek gelenekten kaynaklanmaz: Amerikan yerlisi nesillerinden, çiftçi kadınlardan, köle halklardan, yeni göçmenlerden ya da işveren sınıfın altındakilerden gelmez. Tahminimce bu suçluluk hissi, Victoria döneminin, geri kalan her şey için evdeki hizmetçilere bel bağlayan münhasır anneliğe dair duygusal fantezilerinden, diğer hane halkının varlığını görmezden gelen anne-bebek bağlılığı teorilerinden ve ekonomik refahla tek bir aile ferdinin maaşının norm kabul edildiği nadir tarihî dönemlerden kaynaklanıyor.

Bu suçluluk hissi bana görece uzak. Bunu, münferit olanın, biyografik olanın dışında duymak zaman alıyor – bu veya şu kişiye özgün bir duygu olarak. Londralı büyükannem biraz daha fazla kazanmak için ovma taşını ve kovasını alıp merdiven siliyordu. Annem, kendi deyimiyle, "aile için" çalışıyordu, burada vurgu dikkatli bir biçimde kariyerde değil, bir gelir temin etmekte. Her ne kadar kadın özgürlüğü hareketinin destekçisi olmasa da, babamla birlikte kurdukları şirkette ona "yalnızca" bir sekreter gibi davranan erkeklere dair, öfkeye ve erkek saldırganlığına aşağılamanın eklendiği hikâyeler anlatmıştı. Her ne kadar ben annemin işle çocuk büyütmeyi ne zaman, nerede ve nasıl bir araya getirdiğini anlamasam da, *çalışmamakla* ilgili referans noktaları yoktu.

Halk merkezinden birkaç kadın işyerlerine geri dönmeye başladıklarında suçluluk duygusu, kısa doğum izinlerine, akıldışı haftalık saatlere, ekonomik durgunluğa ve işverenin evde destek gören ve evin geçimini sağlayan olarak işçiden beklentilerine karşı mutsuz bir yanıt olarak kendini gösteriyor: Herhangi birinin kontrolünün ötesindeki bir dizi korkutucu ekonomik yapıya karşı. Altı haftalık izin, sonra haftada kırktan fazla iş saatine dönüş. Ya da suçlu bir biçimde minnettar iki ya da üç ay. Benim hızla yok olan iznim –sömestra yaz eklenince neredeyse dokuz ay– Amerikan standartlarına göre oldukça cömert, Britanya standartlarına göreyse ortalama görünüyor. Büyük bebeğime sıkıca sarılıyorum.

Gerginliği ve öfkeyi, tarihî meraka yönlendiriyorum. Annelik hakkındaki eski yönergelerde ara sıra başını gösteren, anneliğe has suçluluk duygusunun geçmişini araştırmıyorum. 19. yüzyılda sanayileşmenin sonucu olan modern emek mevzuatına ya da aktivizmine de bakmıyorum. Eski kanunlar ve politika tartışmaları, önümdeki kısa görünümden, bir insanın bir bebeği idare edişindeki donuk meşguliyetten çok uzakta kalıyor.

Daha ziyade, hayatın annelik noktasında çalışmayla, işinin başına dönmenin tarihiyle ilgileniyorum. Londra'nın Doğu Yakası'ndaki Peabody Buildings'teki büyükannemin "dırdır edilmemesi gereken" anneliğiyle hayal gücümü görevlendiriyorum. Hiç tanışmadığım bir kadını romantikleştirmemek zor. Bildiklerim, Edith Knott'un, ebeveynlerinin onun çalışıp para kazanmasına ihtiyacı olduğu

için okulu erken bıraktığı; *Times*'taki bulmacaları, Latince veya Yunanca bir soru olmadığında beş dakikada bitirdiği; koyu renk saçları olduğu, çabuk öfkelendiği ve Guinness bira sevdiği; faşist Oswald Mosley'i protesto ettiği ve babamı çok yoğun bir sevgiyle sevdiği.

Edith Knott'un, benim geçimimi sağlayan şeyi "iş" olarak görüp görmeyeceğini bilmiyorum, yine de bunun, onun mirasının bir parçası olduğunu düşünmek hoşuma gidiyor: *Times* bulmacaları, babamın kelimelere ve tartışmaya olan sevgisi, iradeli kız çocuklarını onaylaması. Belki de babamın orta sınıf usulleriyle alay edişine ya da yapmaktan ziyade öğretmesine ve yazmasına ortak olurdu.

İşe geri dönmek çoğu zaman romantizm ve duygusallıktan uzak bir biçimde gerçekleşir. Bir şekilde, annelik ve çalışmak için birlikte geçerlidir bu.

Ritmimin bebeğinkinden uzaklaştığı an geldi. Bir anda, eylül ayındaki bir günden diğerine, tekrar "işte"yim. Bu ilk sabahta, uyandığımdaki yarı aydınlıkta, yatağın başucundaki saatin kırmızı sayılarıyla kısmen aydınlanan erken saatte onu besliyorum. İç çekerek bedenime sokuluyor, hafif bir uykuya dalıyor. Omzumda, kafası boynuma dayanıyor. Altıyı yirmi geçe, kapı çerçevesine doğru yengeç gibi emekliyor, köşelere ve basamaklara bakınıyor.

Dokuz aylık. Birkaç haftadır, şekerlemeleri arasındaki iki buçuk saatlik boşluk bize, düzenli bir yetişkin hayatına daha çok benzeyen bir ritim sağladı. Yani: Bir şeyi yapmak için beslemeye hazır olmak yerine, bir sonraki adım için spontane karar verebilmeye yetecek uzunlukta bir zaman. Hafta sonları hem işleri halletmek hem de pikniğe gitmek için acele etmeden dışarı çıkmaya yetecek bir zaman. Şimdi ben ders vermeye başlıyorum, K ise vermeyecek; eve gitmek için acele edeceğim, o zaten orada olacak. İşyerimizden aldığı iznin günlük şekli, benim daha küçük, ufak bir bebekle olan ritmim ve alışkanlıklarıma bir tezat oluşturacak.

Bugün her iki elim de boş olduğundan, bağcıklarını kendi bağladığım ayakkabıları tercih ediyorum. Kaldırımdaki adımım sekiz kilo daha hafif, sanki yol bel vermiş ve ben de ergenliğinin öncesinde bir jimnastikçiymişim gibi. M genellikle sol kalçama dayalı, kalbimin olduğu tarafta oturuyor, dolayısıyla yeni simetri başlangıçta

orantısız hissettiriyor. El sallamam tereddütlü, sürüp gidiyor. Onunki cömert, saf. M ve K sohbet ediyorlar, biri diğerini farklı bir odaya yönlendiriyor: Dönüp gidiyorum.

Ofis masamın üzerinde bekleyen karton dosyada tekrar kullanılacak bir dizi ders notu var. Bir araştırma dersi, geniş bir insan tarihi taraması. Hatırladığım kadarıyla dikkat çekici bir ekonomik akış var. İlk başta, "ev" ve "iş"in aynı yer olduğu, hane ekonomisi vardı. Sonra kitle pazarları gelişti ve "evde çalışma" –kitle pazarları için evde üretim– hane ekonomisine eklendi. Daha sonra sanayiler gelişti, fabrikalar kuruldu ve hane "ev" ile "iş" olarak ayrıldı: Ayrı işyerleri ve buna dair tüm mevzuat doğdu. Hane ekonomisi. Sonra, evde çalışma. Sonra, ayrı işyeri. Her biri farklı bir çalışma bağlamına –ve elbette anneliğe– sahip, örtüşen geçmişler.

Anneliğe ve çalışmaya bir tarih vermekteki esas sorun, mekânlarının aynı olması ya da "ev" ve "iş" olarak ayrılmaları. Bebeğin nerede olduğu ve işin geri kalanının nerede olduğu. Bir grup reformcu, erken 20. yüzyıldaki Montana çiftçi kadınlarının hayatları karşısında dehşete düşmüş bir saygıyla, "Annelerin çocuk büyütmeyle bağlantılı olarak çalışması" diye yazmıştı.[1] Dostum Myfanwy buna "askerî operasyonlar" diyor: Cephede kurşun asker barınak yapıyor, pay ediyor, saldırıları planlıyor, tepecikleri yorgun argın yürüyor, daha önce neyin işe yaradığını fark ediyor, kalkıyor ve her şeyi baştan yapıyor.

17. yüzyıl İngiltere'sinin güneydoğudaki Odiham, Chishill ya da Nazeing gibi küçük kırsal topluluklarında, bir bebeği beslemek, temizlemek ve kundağa sarmak; yemek hazırlamak ya da ocağı yakmak yahut eğirmek veya su kaynatmak, mayalamak ve damıtmak, bir ilacı süzüp elemekle birleşiyordu. Eğirme işi dışarıda yapılabiliyordu, çark kapı aralığına ya da koridora çekiliyordu, böylece gün ışığından faydalanılıyordu. Sokaklar, sabahları esas olarak kadın alanlarıydı, öğle yemeği vaktinde erkekler tarlalardan dönüyorlardı. Bazen seyyar tüccarlar kumaş ve tütün satıyorlardı ya da kom-

1. Viola Paradise, *Maternity Care and the Welfare of Young Children in a Homesteading County in Montana*, Washington, DC, 1918, bölüm başlığı.

şu bir çiftçi et satmak için uğruyordu. Madenî paralar ve takas malları el değiştiriyordu.[1]

Bu, hayatın annelikle kesiştiği noktadaki hane ekonomisine bir örnektir. Esas iş evde ve evin çevresinde gerçekleşiyordu. Bu işlerin çoğu genellikle kadın işi veya genellikle erkek işi olarak tasarlanıyordu. Annelik ve çalışmak *yan yanaydı*, böyle bir doğaçlama için soğukkanlı bir biçimde soyut ve zayıf bir tanım. İkisi aynı yerde vuku buluyordu.

Bir Odiham evinin içinde ya da Chishill kapı eşiğinde çalışmak, gerekli her şeyi sağlamıyordu. Bir bebeği yanında götürmek için başka taktikler gerekiyordu: Otları kuruturken ya da sürüyü güderken yahut bir içki partisinden kocayı gidip alırken, bir su arkında bez parçalarını yıkarken, başkâhyayı ziyaret ederken, ahırdaki sığırlara ya da arılara bakarken, turp toplarken, lahanaları kontrol ederken ya da doğuran bir komşuya yardım ederken. Bebeğin taşınması gerekiyordu ve el yapımı deri botların içindeki ayaklar asfaltsız yollarda ilerliyordu. Benimki gibi yalpalayan, sağlıklı, iri bir bebek şüphesiz yere inip çamuru, yaprağı ya da börtü böceği incelemeye çalışıyordu.

Bebeklere göz kulak olabilecek büyük yaştaki çocukların ya da hizmetçilerin olmadığı, genellikle küçük ya da yoksul hane halkları arasında, 17. yüzyıl İngiltere köylerinin bir başka alışkanlığı da bebeği kısa süreliğine başıboş bırakmaktı. Anne belki kereste getirmek için ormana yahut biraz un öğütmek için değirmene ya da iplik durulamak için su getirmeye veya kocasına yemeğini götürmeye gidiyordu. Bebeği gözetimsiz bırakmak, bebek hâlâ küçük ve hareket edemiyorken daha kolaydı.

Bu köylerde, soğuk bir günde bebek evin içindeyken, bitki yetiştirilen bahçede çalışmak daha iyiydi. Daha küçük bebekler genellikle önce besleniyorlardı, sonra kundağa sarılıp yatağa konuyorlardı. En soğuk günlerde böyle bir bebek ocağın yakınına konuyor ve

1. Erken modern İngiliz görünümleri için özellikle yararlandıklarım: Barry Stapleton, "Inherited Poverty and Life-Cycle Poverty: Odiham, Hampshire, 1650-1850", *Social History*, Cilt 18, 1993, s. 339-355; Amanda Flather, *Gender and Space in Early Modern England*, Woodbridge, 2007, 3. Bölüm; *Parents of Poor Children in England, 1580-1800*, eksikliği gideren Linda Oja, "Childcare and Gender in Sweden c. 1600-1800", *Gender and History*, Cilt 27, 2015, s. 77-111.

ateş olabildiğince güvene alınıyordu – yanan maddeyi külle örterek ya da bazen bebekle ateş arasına ıslak kütükler yerleştirerek. Doğaçlama yapmak, bir sandalyeyi ters çevirip bebeği sandalyenin ayaklarına kundağıyla birlikte bağlayarak bir tür bezden çerçeve oluşturmak ve her ikisini de ateşin yakınına yerleştirmeye dek uzanabiliyordu. Bazen, sabit bir şeye bağlanabilen bir besleme borusu kullanılıyordu, böylece daha büyük bebekler kendi kendilerine yiyebiliyorlardı.

Hasat sıcaklığında, bebek bir ağacın gölgesine konabiliyordu. Nazeing'de daha güzel günlerde, yerli çiftçilerin ve zanaatkârların eşleri köy parkında örgü örüyordu. Suffolk kadınları ellerinde bir taş ve örekeyle yürüyüp örüyorlar, yürüyüp örüyorlardı. Haftada bir yerel pazarda diğer ihtiyaçlar ve gıda maddeleri oluyordu. Yevmiye ya da ayni ödemeyle çalışmaya ihtiyaç duyan erkek ve kadın tarım işçileri yerel kumanya müesseselerinden ekmek ve bira satın alıyorlardı. Hem geçim sağlamak hem de bebek beslemek onlar için zordu: Yevmiyeler tek bir çocuğa bakmak için bile çok düşüktü ve birçoğu yoksulluk yardımına mecbur kalıyordu.

Erken 20. yüzyıl Nebraska'sının ya da Montana'sının arazi yasası uyarınca arazi sahibi olanları, bu hane girişiminin bazı boyutlarına aşina olabilir. Ama insanların araziye yerleşip orayı ekip biçtikleri Nebraska'da hayat, 17. yüzyıl Nazeing Common'ından daha izoleydi. Nebraska'lı bir çiftçi eşi bir yandan bebeği tutarken bir yandan da tereyağı yapmak için süt sağıp çalkalıyor, kümes hayvanları ve sebze bahçesiyle ilgileniyor ve dağmersini ve turnayemişi topluyordu. Dışarıda da yapılacak bir sürü iş vardı: ekim, ot yolmak, ekip biçmek, ot kesip kurutmak, hasat kaldırmak. Bazıları büyük sayılarda çiftlik hayvanıyla da ilgileniyordu. Kasabaya at arabasıyla gitmek, erken modern İngiliz parkına ya da pazarına yürüyerek gitmekten daha az seçenek sunuyordu. Bir kadının ve bebeğinin olabileceği hiçbir yer yoktu. Bilardo salonu, bar, postane, demirci atölyesi, bunların hepsi erkeklerin mekânlarıydı.[1]

1. Bu iki paragraftaki 20. yüzyıl arazi yasası uyarınca arazi sahibi olanlar için bkz. *Maternity Care and the Welfare of Young Children*; *Agrarian Women: Wives and Mothers in Rural Nebraska, 1880-1940*, Julie Jones-Eddy, *Homesteading Women: An Oral History of Colorado, 1890-1950*, New York, 1992.

Montana ya da Colorado'daki tıpkı onun gibi izole çağdaşlarının da geçimlerinin lojistiğine hâkim olan şey, evden membaya kadar olan mesafe ve kocanın takım halinde, varillerle su getirip getirmediğiydi. Çiftlik hayvanlarını beslemek ve onlara su vermek bazen kadınların göreviydi, bazense bu rol istihdam edilen bir kişinin ya da kocanındı. Yaz sıcağı zorlayıcıydı. Bir bebek gündüz en serin yer olarak toprak altı mahzeninde kısa süreliğine bırakılabiliyordu. Tüm işleri idare etmenin sırrı, ilk elden anlatılara göre, sabahları ilk uyanan olmaktı – anne uykusunun kendine haslığında yeni bir pürüz.

Deniz bazı hane ekonomilerini serinlik ve güneşten çok, gelgit ve rüzgâra uyumluyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesinde İskoçya, Golspie'de Betty Sutherland gibi bir balıkçı eşi oturma odasının koyu döşeme taşının üzerindeki beşiği tek ayağıyla sallıyordu. Döşeme taşı, diğer odalardaki ahşap döşemenin aksine müthiş soğuktu ama bu oda ocakta yemeğin piştiği ve botların ve ince muşambaların tuz ıslaklığı bıraktığı odaydı. Ön kapı genellikle kilitlenmezdi. Dışarıda yol kıyı şeridini takip ederdi ama Betty sadece sebze bahçesine ve hemen aşağıdaki Kuzey Denizi'ne yürürdü. Sabahın çok erken saatlerinde, teknesine kadar kuru tutmak için kocasını suyun üstünde taşımak, patates köklerinin etrafına gübre olarak çürümüş deniz yosunu sokmak, deniztarağı ve midye toplamak ve kocasının balık oltasına yem takmak, tütsülemek için balığı hazırlamak ve ateş için köknar kozalağı toplamanın yanı sıra daha yaşlı Fishertown akrabalarının yardımıyla bebeğe bakıyordu.[1]

Betty, her sabah Golspie golf otellerine ve küçük arazi çiftçilerine balık satıyordu. Sırta yüklenen dolu bir balıkçı küfesinin ağırlığı, bedeni ileriye doğru büküyordu. Balıkçı küfesinin ipi üst kolu kesiyor, belirgin izler bırakıyordu. Balık, belki de ahşap tereyağı varilinde saklanan yumurta ya da yulaf lapasıyla takas ediliyor, balıkçı küfesinin yükü azar azar hafifliyordu. Yaz mevsiminde Betty, Golspie yollarını spor ayakkabıya benzeyen lastik tabanlı keten ayakkabılarla yürüyordu. Daha ağır ayakkabıları kışın uzun eteklerinin altına giyiyordu.

1. Betty Sutherland gerçek adıdır. Kanıt, 1976-1978'de antropolog tarafından yürütülen, oğlu ve geliniyle yapılan görüşmelerde bulunur: *The Tyranny of Tide: An Oral History of the East Sutherland Fisherfolk*, özellikle s. 7 (ayakta sallamak), s. 15 (yassı döşeme taşı), s. 30-31 (dullar, taşımak), s. 34 (ayakkabılar), s. 35 (takas), s. 49 (balık türleri), s. 51 (alışveriş yapmak), s. 80 (akrabalar).

Tüm bu ev işleri, büyük yaşta çocukları olmayan karı ve koca için genellikle çok fazlaydı, bu yüzden başka bir aileden bir dul, genç bir oğlan ya da bir kıza, pazar günleri hariç, olta yemini toplamak ve oltaları hazırlamak için para ödeniyordu.

Betty Sutherland, Golspie'de çay, tereyağı, şeker ve buğday unu satın alıyordu. İçinde bebekle bebek arabası bir dükkânın dışında bırakılabiliyordu. İhtiyaç duyulan diğer şeyler, ev içi emekle sağlanıyordu: mezgit, dilbalığı ve kalkan gibi olta balıkları; morina gibi ağ balıkları; çirkin ve satılamayan ama lezzetli yayınbalığı; tuzlu ringa balığı; bahçeden patates, turp ve lahana, tavuklardan yumurta. Betty yulaf kurabiyelerini bir baca zincirine bağlanmış kancanın ucuna asılmış ateşin üstündeki demir tavada pişiriyordu. Deniz neminin olduğu havada bile, birkaç gün boyunca bir konserve kutusunun içinde taze kalıyordu; en azından oğlunun ve gelinin, ziyarete gelmiş bir antropologla paylaştıkları hatıralarına göre böyleydi.

Benim işyerimde eski beceriler tekrar geri geliyordu. Yetişkin karşılamaları koridor boyunca tekrar ediyordu. İşleri halletmenin kestirme yolları bildik bir şekilde ortaya çıkıyordu. Nitelikli ve hünerli hissetmek, sıkışmış zaman ve azalmış enerjiyle yan yanaydı. Yorgunluğu mümkün olduğu ölçüde kafamdan def edip içime atıyorum. Annelik ve çağdaş işyeri ikileminin, cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir biçimde eşit davranılması ve belli becerilere sahip olduğunun fark edilmesi arasındaki gerginlik olduğunu okuyorum. Ya da ihtiyaçlara sahip olduğunun. Akşamüstü üniversiteden aceleyle eve gitmek, iyi şeyleri kaçırmak anlamına geliyor – halka açık konuşmalar, okuma ve yazma grupları.

19. yüzyılda kitle pazarlarının ve sanayileşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte "işyeri" yalnızca bir insanın çalıştığı farklı ortamlar değil, daha az gelişigüzel biçimde, yeni bir tür yer, fabrika ya da ofis gibi, içinde işçilerin maaş aldıkları, bir şirketin ya da işletmenin tesisleri anlamına da gelmeye başladı. Ama annelik noktasındaki biri için, 19. yüzyılın kitle pazarının daha önemli etkisi başlangıçta "evde çalışma"ydı. Okul egzersizlerindeki gibi bir ödev değil, kendi dört duvarlı evinde kitle pazarı için üretim yapmaktı söz konusu olan. Evde çalışmak, fabrika ya da ofis işinden ve ev hanımlığından farklıydı. Evde çalışmak, hane gelirine ücret ekliyordu, bir insana,

başka bir yerde üretilmiş malları almasını sağlayacak nakit akışı sağlıyordu.

Kâğıt katlamak, erken 20. yüzyıl New York'un İtalyan evlerindeki en yaygın ev işleri arasındaydı. Yapay çiçekler, yerel olarak "İtalyan zanaatı" diye bilinirdi. 1913 civarında görüşülen, büyük bir bebeği olan genç bir İtalyan kadın haftada 8 ile 12 dolar arasında, olağanüstü ücretler kazanıyordu, bu gelir, bir barda kapı görevlisi olan kocasının maaşına denkti. Evlenmeden önce, bir fabrika satış mağazasında kâğıt çiçek zanaatını öğrenmişti, dolayısıyla hızlı ve becerikliydi. Kayınvalidesi ev işlerini ve bebek bakımının bir kısmını yapmak için yakınlardaydı, böylece kadın hiç bölünmeden çalışabiliyordu. Aracısından aldığı çiçekler yurtdışında yapılıyordu ve onun evinde dallarına ayrılıyor ya da demet haline getiriliyordu. Hesaplarına göre "bazen günde 1,50 dolar bazense 3 dolar kazanabiliyordu". İş tüm güne yayılıyordu. "Ev işini güne göre hesaplayamazsın, bazen bir gün aslında iki gün oluyor çünkü insanlar sık sık gece yarısına kadar çalışıyorlar."[1]

Bu İtalyan konutlar arasındaki daha tipik bir sahne, tek bir küçük çocukla bir evde çalışanın, hane kazancının yaklaşık dörtte birini sağlamasıydı. Fabrikadan gelen beyaz kutunun içindekiler masaya boşaltılıyordu. Emzirirken bile masada oturup çalışabiliyordu. Daha büyük bir bebek kendi kendine durabilirdi, böylece iki el birden serbest olurdu. Ya da evde çalışan, bebeği ahşap beşiğe koyduktan sonra kalkabilirdi. 144 çiçek için en az beceri gerektiren detay, yaprakları ayırmak, sonra saplarını çıkarmak ve her birinin ucunu, mutfak masasının üstündeki bir tahta parçasına yayılmış macuna batırmayı içeriyordu. En beceri gerektiren detaysa, yaprakları saplardan kaydırmaktı. Biri kadife, ikisi ipek, üç yapraklı bir menekşe brüt olarak

1. Bu dört paragraf için: New York'taki İtalyan meskenlerinde evde çalışanlar için bkz. Mary Van Kleeck, *Artificial Flower Makers*, New York, 1913, özellikle s. 86-87 (gelirin nasıl harcandığı), s. 90 (fabrika ve ev işçilerinin akraba sayıları), s. 95 (imalat süreci), s. 97-98 (becerikli ev çalışanının anonim vakası, "gece yarısına kadar" çalışmak), s. 110 (menekşe), fotoğraf yüzeyi s. 143; *Immigrant Women in the Land of Dollars: Life and Culture on the Lower East Side, 1890-1925*, özellikle 1. Bölüm (Güney İtalya), fotoğraflar s. 105-106'da (emzirmek, beyaz kutu); *Home to Work: Motherhood and the Politics of Industrial Homework in the United States*, özellikle s. 104 (gelir), s. 106 (İtalyan ticareti). Bu düzenin ötesinde bkz. Boris, *Home to Work*, özellikle s. 191; Shelley Pennington ve Belinda Westover, *A Hidden Workforce: Women Homeworkers in England, 1850-1985*, New York, 1989.

altı cent kazandırıyordu. Önce kira ödeniyordu, sonra yemek, kıyafet ve sigorta. Beyaz kutu sicimiyle, genellikle yürüme mesafesinde olan fabrikaya geri götürülüyordu. Daha güvenilir ve daha iyi maaşı olan bir iş bulmak, bir ustabaşıyla arkadaş olmayı ya da senin dilini konuşmayan bir yerden kaçınmayı yahut bir aracıyı diğeriyle değiştirmeyi gerektirebiliyordu. Bilgili ve sezgili olmak gerekiyordu.

Komşular İtalyanca sohbet ediyorlardı. Yaşları büyük çocuklar aracıdan yeni kutuları alıp getiriyorlardı. Bu New York konutlarında, evde çalışmanın başka türleri de yaygındı. Kabuklu yemişleri açmak. Botlara kopça deliği açmak. Puro sarmak. Şekerleri paketlemek. Oyuncak bebek kıyafetleri dikmek. Elbise bellerine çiçek sapları işlemek. Gömleklere boncuk işlemek. Ev terliklerini tığla işlemek. Yatak örtüleri dokumak. Boyunbağı dikmek. Çengelliiğneleri kartlara takmak. Diz bağı birleştirmek. Erkek montlarını kaplamak. Dantel işlemek. Etiket dizmek. Yapay mücevher, bebek başlığı, kuştüyü ve spagetti yapmak. Daha fazla evde çalışma türü farklı şehirlerde ve bölgelerde yoğunlaşıyordu. 19. yüzyılda, New England'da palmiye yaprağından şapka yapımı ve dantel işleme, Amerika Birleşik Devletleri'nin güneydoğusunda sandalye yapımı ve yorgan dikimi, Iowa'da düğme yapımı, California'nın Chinatown'larında mendil yapımı, Londra'nın East End'inde puro ve çuval yapımı, Leeds'te yünlü kumaştan terzilik. 20. yüzyılda, evde çalışanlar Vermont'ta evde örgü örmeyi, New York'un merkezinde elektronik altbileşenleri toplamayı ve Manchester'da yağmurluk yapmayı üstlenmişlerdi.

Evde çalışma daha eski aile ekonomilerinde değişikliklere neden oldu. New York'taki göçmen bir İtalyan anne, Sicilya köylerinin hane ekonomileriyle büyümüş olabilirdi: Su getirme; gölde, nehirde ya da park çeşmesinde çamaşır yıkama; yemek pişirme, dikiş dikme, dokuma ve yaz sıcağında iplik eğirme işlerinin içinde büyümüştü. Sol elindeki parmaklar, ilk kez dışarıda tırpanlamayı öğrendiğinde *cannedda*'yla korunmuş olabilir. Onun New York'unda –ya da Vermont veya Manchester'daki evde çalışanlar için– ücretli ve ücretsiz emek artık aynı yerde birbirine karışıyor, işgünü dışarıdaki ekonomik ritimler kadar hanenin içinden de gelen dayatmalarla uzuyor ya da kısalıyordu.

İtalyan konutlarındaki evde çalışan kadınların bir çeşit mirasçılarından biri, 1970'lerde New York hazır giyim sanayisinde evde

çalışan bir Çinli olan Mrs. Lee'dir. Kantonca konuşan Mrs. Lee, 1989'da bebeğin babasının restoran kazancının, kiranın yalnızca yarısına yettiğini hatırlıyordu. Mrs. Lee evde çalışıyordu çünkü yakınlarda çocuğa bakabilecek kimse yoktu. 1913'te olduğu gibi, 1970'lerde de evde çalışma, diğer tür maaşlı gelire göre daha düşük ücretliydi. Evde çalışma *jyu tauh gwat*'tı –besleyici ama pek et barındırmayan domuz boynu kemikleri– dolayısıyla, kolay iş için Çince hazır giyim argosu olan "soya soslu tavuk"a göre zayıf bir seçimdi.[1]

Mrs. Lee lojistiğini Güneydoğu Asya doğumlu bir biliminsanı ve aktiviste raporlamış: Bebek bakıcısı masraflıydı; bakıcı tutarsa, günde kendisine sadece 10 dolar kalıyordu. Evde, bebek uyanıksa "dikiş makinesinin kullanımını gerektirmeyecek, köşelerden geçmek ve kırpmak gibi tali işleri" yapabildiğini söylüyordu, "ama bebek uyurken sıra bendeydi. Son sürat hareket ediyordum. Aynı anda ev işlerini ve dikiş işlerinin bebeğe zarar verebilecek kısmını yapıyordum". Makine öğle yemeğinde de açık kalıyordu (pizza ya da bir kâse hazır Çin eriştesi, eline ne geçerse). En yorucu anlar, işin giyim mağazasına aceleyle geri götürülmesi gerekenler zamanlardı: Bebek yatağında ağlıyor olabilirdi ama yanına gitmek için zaman yoktu.

"Dikiş işlerinin bebeğe zarar verebilecek kısmı"? Saat 04.50, 04.52 diye ilerlerken, görüşmeyi okumayı bitirmek için acele ediyorum. Mrs. Lee'nin bebeğinin yatağında ağlaması memelerimin acımasına neden oluyor, fazla süt baskı yapıyor. Daha iyi bir talih hissiyle, empati ürkmeme de neden oluyor. Çalışma ve geçindirme ikilemleri hiç şüphesiz, annelik yapanların çıkarlarının en fazla çakıştığı, en çok karşı karşıya geldiği yerdir.

Mrs. Lee. Belki de kızı yerde emeklerken olabilecek bir kazayı düşünüyordu. Parmaklarını neredeyse dikiş makinesinin çarkına koyuyordu. Lojistik, geçindirme, doğaçlama yapma: Bebeğin tehlikeli bir biçimde yaklaşmasına engel olmak için "o zamandan beri, bebek uyanıkken ne zaman dikiş yapmam gerekse makinemi ve kendimi, tampon görevi gören yastıklara sarılmış demir bölmeyle çevreliyorum". Askerî operasyonlar, cephedeki kurşun asker.

1. Bu ve sonraki üç paragraf için bkz. Xialoan Bao, *Holding Up More than Half the Sky: Chinese Garment Workers in New York City, 1948-1992*, Urbana, 2001, s. 122 (argo), s. 125-127 (alıntılar, the Mrs. Lee vakası, mahlas).

Kitle pazarlarının ve fabrikaların yükselişine dair büyük tarihî anlatılar, güncel ders serimin onuncu haftasında yer alıyor. Bu tarih, bebeğin on bir aylık olduğu kasım ayına denk geliyor.

Dersin başlığı "Pazar Ekonomisinin Yükselişi" ve bu değişime, New England'daki ayakkabı imalatının hikâyesiyle ışık tutuyor. Notlarıma göre, 17. ve 18. yüzyıllarda, ayakkabı imalatçısı bir köylü, mutfağında ya da barakasında sipariş üzerine kabataslak ısmarlama ayakkabılar yapıyordu. Daha sonra, ulaşımdaki değişimler –yolların genişlemesi, kanalların inşası, demiryolu raylarının döşenmesi– ilk kez kitle pazarını mümkün kıldı. Tüccarlar dahil oldular ve aracılar evde çalışanlara, o zamanlar bir zanaatkâr atölyesinde kalın deri taban ve tahta çivilerle "çakılmış", önceden kesilmiş ayakkabı yüzleri ısmarladılar. Bu ayakkabılar, köylü ayakkabıcının yaptıklarına göre daha uzaklarda satılabiliyordu: Örneğin, kaba kundura denilen astarsız iş ayakkabıları Güney ve Batı Hint Adaları'ndaki köle erkekler ve kadınlar için yapılıyordu. Nihayetinde, ayakkabı yapımı fabrikalarda mekanik hale geldi, üst katlarında kesme ve dikme yapılıyordu, bodrum katları ağır buharla çalışan makinelerle tıkış tıkıştı. Fabrika bacaları, New England'ın kiliselerinin çan kulelerinden daha yükseğe uzanıyordu. Kendi kendine yeten topluluklardaki eski hane halkı dünyası yerini yeni dünyanın nehir boyunca dizili fabrikalarına bırakmıştı; takas ve yerel pazarların yerini maaşlar ve imal edilmiş ürünler aldı.

New England'ın ayakkabı imalatını, hayatın annelik noktasında çalışmanın tarihinden, yeni bakış noktamdan görsem nasıl olurdu? Tarihçi Mary Blewett'in 1988 tarihli *Men, Women, and Work* [Erkekler, Kadınlar ve İş] kitabını tekrar açıyorum, bu, doğu sahil şeridindeki ayakkabı üretiminin standart bir anlatısıdır.[1] Başlangıçta, ayakkabı yapımı erkek zanaatkârların işiydi ve diğer ev halkı ayakkabılarını yerel takas yoluyla edinirlerdi – tereyağı, peynirler, balmumu, donyağı ya da elma şarabı ya da örneğin, keten veya yün taraklamak, mısır soymak yahut soğan ekip biçmek gibi iş vaatleri

1. Mary H. Blewett, *Men, Women, and Work: Class, Gender, and Protest in the New England Shoe Industry, 1780-1910*, Urbana, 1988 ve buradaki detaylar için özellikle bkz. s. 6-9 (mutfak ayakkabı yapımı), s. 12 (köleler için ayakkabılar), s. 14-15, 30-31 (ayakkabı bağlamak), s. 51-3 (Guilford ve McIntire), s. 144, 156 (ayakkabı türleri); s. 150 (fabrika tanımı), s. 209, 213 (1870'lerde eşler), alıntı s. 17'de (Gilmans).

karşılığında. Takas ve çalışmak sıklıkla hane halkı içinde kadın emeğini gerektiriyordu, bu rutin olarak çocuklara annelik yapan kadınların yerine getirdiği türden bir işti.

Ardından, kitle pazarı için "evde çalışma" özellikle kadınlar ve çocuklar tarafından üstlenildi. 1797'de seyahati sırasında Lynn'den geçen Robert Gilman, küçük bir kasaba olan New England için, "Güney eyaletlerine bile ihracatla kadın ayakkabısı sağlıyor. Kadınlar da çalışıyorlar," diye yazmıştı. 19. yüzyılın başında New England'lılar, derinin üstünde bir çuvaldızla delikler açıp, arka, ön ya da yanlardaki dikiş yerlerini dikerek kapatıp astarı yerleştirerek üst kenarları bağlayarak ve bazen el yapımı kopçalar ya da desenler ekleyerek yapılan ve bilhassa kadın emeği olan bu işe "ayakkabı bağlama" adını vermişlerdi. Ayakkabı bağlama, iki el ve ayakkabı mengenesi denen yeni bir alet gerektiriyordu. Mutfağında çalışan kişi, eski köylü ayakkabıcı gibi bir bankın üzerinde bacaklarını açarak oturmuyor, çuvaldız ve iğne kullanabilmek için iki eli de serbest olsun diye sıkıştırılmış ayakkabıyı dizlerinin arasında tutuyordu. 1836'da Sophronia Guilford'a müstakbel kocası Charles Fisher yeni bir çift ayakkabı mengenesi vermişti. Çocuk bakımını da üstlenen evde çalışanlar için iş yavaş olabiliyordu. Sophronia'nın çağdaşı, iki küçük çocuğu olan Hannah McIntire, dört parti, yani iki yüz kırk çift ayakkabıyı on bir ayda bitirebilmişti.

19. yüzyılın ortasında, tam ölçekli sanayileşme, erkek işyerinin kadın evinden ayrılmasını teşvik etti. Saygıdeğer kadın işi, maaş kazanmak değil, evcimenlik ve annelik olarak yeniden düzenlendi. Buharla çalışan ayakkabı fabrikası, evde çalışmayı daha az erişilebilir kılarken, annelik yapanları imalattan geniş ölçüde dışladı. Artık ayakkabılar tek bir bina içinde tamamlanabiliyordu, genellikle ayakkabıları bitirenler, günde on saat boyunca ayakkabıları makineyle dikmek için memleketlerini bırakan, evlenmemiş ve çocuksuz genç kadınlardı. Aralarından bazıları Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk ulusal kadın sendikasını örgütlemişlerdi: Daughters of St. Crispin. Fabrikalar yeni tarzda ayakkabıların seri üretimini yapıyordu: Örneğin, kadınlar için, deriden daha az maliyetli olan ithal ince yünlü kumaştan yapılmış, yüksek bilekli, düğmelerle iliklenen ayakkabılar ya da rozet ve tokalarla birlikte yumuşak siyah deriden yapılmış bir kroket ayakkabısı yahut pembe süslü, düğmeli bir yü-

rüyüş ayakkabısı gibi daha sonraki yenilikler. 1860'ta küçük bir çocuğu olan ve bir ayakkabı imalatçısının eşi Mary Young gibi annelik noktasındaki bir New England kadını, fabrika işçilerini pansiyoner olarak almak ya da evde çalışma ücretlerinin önce azalmasını sonra ise tamamen yok olmasını kabullenmek zorunda kalmıştı.

New England ayakkabı imalatının 1880'lere kadar olan hikâyesi işte böyle. Hikâyenin son kısmındaki yeni annelere tam olarak ne olduğunu algılamak zor. Mary Blewett'in, fabrika koşulları nedeniyle meydana gelen kavgalar ve grevlere dair hikâyelerinde yer almıyorlar, ne de ziyaretçi reformcuların hususi ilgi konularıdırlar. Ayakkabı fabrikasında çalışmış az sayıdaki eşler –örneğin, 1870'lerin ekonomik buhranı sırasında– çocuklarının yaşça büyük olduklarını ve kendi kendilerine bakabileceklerini ileri sürerek onları yanlarına almamışlardı.

Çocuğumu unuttuğum zamanlara, en çok, aniden tekrar onu düşündüğüm sonraki anlar damga vuruyor. Umarım şimdi şekerlemesini yapıyordur, kollarını kafasının üzerine doğru atmıştır ve yüzü, pamuktan battaniyenin mavi, kırmızı ve yeşil girdap gibi dönen şal desenine doğru dönüktür. Şimdi parktaki dökülmüş yapraklar arasında sendeleyerek yürüyordur, bayırla karşı karşıya gelince babası iki elini de tutmak için onu durduruyordur ve bu ikili, uzuvlar ve üçgenler karmaşası gibi görünüyordur.

Hayatın annelik noktasındaki bir insan için ayrı bir işyerinde bir işe sahip olmak? Yan yana olmaktan ziyade, yerin değiştiği sahnelerde geçindirmek, strateji kurmak, tahsis etmek ve doğaçlama yapmak. Yerinden edilmiş sahneler, bir hayli ileriye dönük veya resmî planlama ve belirli işyeri kültürlerinde yolunu bulmayı gerektirir. İşgücünde olmak, ekonomik bir gereklilik veya harçlık kazanmanın bir yolu olarak ya da –yalnızca son zamanlarda– bir kariyer veya bir hizmet gibi etiketlendi. Buradayım, ki iki ya da beş yıl içinde hâlâ burada olabileyim, diye açıklıyorum kendime.

Biçimselleşmiş çocuk bakımı, işyerinin ardından ortaya çıktı: anaokulları, kreşler, oyun okulları, sonraki bakım. Böyle kurumlar başlangıçta, ilgili bir filantrop ve kurucunun belirttiği gibi, "işe gitmek için evden çıkmak zorunda olan kadınların yararlanması" içindi. İlkler arasında, 1873'te Kensal New Town, Londra'da kurulmuş

bebek anaokulu vardı ve yerel olarak "Feryat" olarak biliniyordu. Fabrika reformcuları, kötü beslenmiş bebekler karşısında dehşete kapılmışlardı, yüksek bebek ölüm oranlarından endişe ediyorlardı ve böyle kurumları çözüm olarak görüyorlardı. Daha sonra, yerel belediyeler ve özel teşebbüsler eyleme geçtiler.[1]

1880'lerde yapılmış, ticari buharlı çamaşır işinde çalışan Londralı annelerle ilgili bir çalışma, bu annelerin yarısının çocuklarını akrabalarına bıraktıklarını, üçte birinin komşulardan ya da bebek bakıcılarından yararlandığını, yaklaşık yüzde 14'ünün anaokuluna gönderdiğini ve bunların sayıca az olduğunu ortaya çıkarmıştır. Orta sınıf reformcular ve çalışan anneler, komşuların ve anaokullarının görece yararını aynı şekilde görmüyorlardı. Çocuk bakıcılığı yapan komşular, iyi itibarlarını korumaları gerektiğini biliyorlardı. Çocuk bakıcısı olarak "isminin kötülenmesi", işçi sınıfı mahallesinde korkunç bir şeydi. 20. yüzyılın başında çalışan bir anne, "Belki biri iki ya da üç tanesine bakıyordu," diye anımsıyordu: "Güvenilir bir insan olması gerekiyordu. Sık sık, 'Hayır, o olmaz,' gibi bir noktaya geliniyordu ve bilirsiniz, bu kulaktan kulağa yayılırdı. Sağır ve dilsiz lisanı muhteşemdi."

1946, Hollywood, Los Angeles. Juanita Loveless, İkinci Dünya Savaşı'nın ilk ve vatansever yıllarında bir uçak fabrikasında çalışmıştı. Bekâr bir anneydi, çocuğun babası, seferberlikte işten kaçınmakla övünen ve şehirden kaçmış sorumsuz bir tipti. Bebeği doğduktan sonra Juanita bir restoranda, sonra bir diğerinde, bir Yunan et lokantasında garsonluk yaptı: "Çalışırken onu bir sepetin içine yerleştirip ofise koyardım." Bu zordu, o yüzden bir süre, "Ben çalışırken bebekle ilgilendikleri evlerde yaşadım... İki ya da üç anne ve bebekle bir evi paylaşmak çok, çok yaygındı." Ya da 1980'lerde bir görüşmeciye açıkladığı gibi, "dul bir hanımefendinin bir evi olurdu ve odalarını çocuklu annelere kiralardı, sonra teni renkli bir hizmetçi işe alırlardı. O zaman o kadar çok bebek vardı ki bu bir işletme ya da bir meslek gibiydi. İnsanlar bir araya gelir, bir ev ve sonra bir

1. İhmal edilmiş bir konu olan gündüz bakımının ortaya çıkışı ve tarihi üzerine bkz. *English Laundresses: A Social History, 1850-1930*, s. 34-35, (Londra şahitliği), alıntı s. 35'te; Elizabeth Roberts, *A Woman's Place: An Oral History of Working-Class Women, 1890-1940*, s. 144 (kulaktan kulağa yayılma); Elizabeth Rose, *A Mother's Job: The History of Day Care, 1890-1960*, New York, 1999.

kâhya kiralarlardı. Ben de birkaç sene yaptım bunu. Biz de bu şekilde yaptık." Garsonlar Sendikası'na katıldı.[1]

Juanita 1980'lerden geriye, 1946'ya baktığında, son on yılındaki Los Angeles'ı da gözlemlemişti. Güçlü sendikaları özlüyordu ve Spock neslinin, bebekleri için doğru tercihleri yaptığından emin değildi. Nitelemelerle, "kadın özgürleşmesi"ni destekliyordu ve "hayatta kalabilmek için neredeyse iki ailelik gelire sahip olmalısın – bir ev alacaksan, mobilyalar ve kıyafetler olmalı ve çocukları yetiştirmelisin," diye belirtmişti.

1956, Brixton, Londra. Thelma L –araştırmacı tam adını açıklamıyor– Britanya'ya işçi olarak gelmeye teşvik edilmiş bir Karayipli göçmen dalgasıyla Jamaika'dan göç etmiş orta sınıf bir Metodistti. Thelma, Londra'nın merkezindeki bir konfeksiyon firmasında buhar makinisti olarak iş bulmuştu ve ek olarak evde elbise dikerek fazladan para kazanıyordu. Bebeği Gloria, gün boyunca yerel Londra İlçe Konseyi'nin anaokulunda bakılıyordu –bir başka göçmenin diliyle "veriliyordu"–. Diğer birçok Karayipli göçmen, İngiliz havasının zor olduğunu fark etmişti. Bazıları, İngilizleri cahil ve duyarsız buluyordu. Bir başka Brixton göçmeninin belirttiği gibi, "Teni renkli insanlar için bir sınırın olduğu Amerika Birleşik Devletleri gibi değil burası, İngilizlerleyken nerede olduğunu bilmiyorsun." Birçoğu daha iyi bir eğitim şansı ve ekonomik gelişme umut ediyordu ama çocuk bakımını halletmek yeni bir zorluktu. Diğer-anneliğe dair Jamaika alışkanlıkları, Londra'daki hayatla tezat oluşturuyordu: Karayiplilerin geniş "aile birimi"ne karşı, bir Brixton'lının söylediği gibi, "Ne büyükanneler ne teyzeler, tamamen yalnızlık."[2]

Yükselen hayat standartlarının olduğu bir on yılda, 1960'ların Kuzey Lancashire'ı. İşçi sınıfı ailelerin bir önceki nesli için, büyükanneler ücretli çocuk bakıcıları olarak yardım ettiler, annelerin ücretli işe gitmesini ve kendileri için biraz fazladan para kazanmasını

1. Sherna Berger Gluck, *Rosie the Riveter Revisited: Women, the War and Social Change*, Boston, 1987, s. 128-150, özellikle s. 143-144, 146-147 (Loveless).

2. Sheila Patterson, *Dark Strangers: A Sociological Study of the Absorption of a Recent West Indian Group in Brixton, South London*, Bloomington, 1964, s. 310-311 ("Miss Thelma L"), diğer alıntılarla birlikte s. 316'da (ABD teni renkli insanlar için bar); Elyse Dodgson, *Motherland: West Indian Women to Britain in the 1950s*, Londra, 1984, alıntı s. 31'de (yaymak); Nancy Foner, *Jamaica Farewell: Jamaican Migrants in London*, Berkeley, 1978, özellikle s. 60 (eğitim), s. 80-83 (iş ve çocuk bakımı), alıntı s. 82'de ("ne büyükanneler ne teyzeler").

sağladılar. Şimdi, bebeklerin annenin tek sorumluluğu olduğuna dair yükselen bir toplumsal beklenti vardı. Preston'daki bir postayla ticaret şirketi olan Peter Craig's, küçük çocukları olan anneler için özel bir kısa akşam vardiyası ayarlamıştı. Diğer anneler pub'larda temizlik işi buluyorlardı. Mrs. Burrell bir okulda yarı zamanlı sekreter olarak çalışıyordu. İlk çocuğunu bebek arabası içinde okula götürdü ve "gayet iyi geçti. Biraz fazla ağladığında onunla eve gitmeme izin veriyorlardı. Saatlerim oldukça esnekti. İstediğim şekilde çalışabiliyordum, dolayısıyla ben de işlerin çoğunu bebeğim uyurken hallediyordum." Bebek büyüdükçe doğaçlama da devam etti: "Sonra emekleme safhasına geçti, sonra da yürümeye başladı, okul müdürü ofisinin ortasına büyük bir oyun yeri yaptı; biz de onu oraya koyduk."[1]

Mrs. Burrell'in hikâyesi, benim bir sonraki yazım olarak saydığım şeye, bebeğinin "koşuşturma safhası"na doğru hızlanıyor. "Bir gün dışarı koştu ve derslerin bitiş zamanından önce zili çaldı. Ben de, tamam, artık anaokuluna gitme zamanı geldi diye düşündüm. Dolayısıyla onu anaokuluna götürdüm, sonra geri geldim ve o oradayken mesaimi doldurdum." Mrs. Burrell gibi yarı zamanlı çalışan kadınların yaşadığı paradoks, o on yılın görece refahının, geçinmek için sürdürülen bu yönetim biçiminin kültürel olarak gördüğü kabulü azaltmasıdır.

Ekonomik değişimin geleneksel hikâyesi, eski zamanlarla bağı gevşemiş bir dünya ileri sürer. Büyük şirketlerin küreselleşmesi sanayisizleşmeyi teşvik etti. Bebeği olan anneler de dahil, kadın istihdamının artışı çağdaş ekonomilerin ayırt edici unsuru haline geldi. Yakın zamanda ABD'de yapılmış bir değerlendirmede, bir yaşından küçük çocukları olan kadınların yarısından fazlasının işgücünde olduğu hesaplandı. (Böyle değerlendirmeler trans erkek bakım verenleri ya da evde kalan, çalışmayan babaları içermiyor. İstatistiklerde diğer annelik veya vekil annelik hakkında da hiçbir bilgi bulunmaz.) Resmî ücretli ekonomiye artan kadın katılımı berabe-

1. Mrs. Burrell (mahlas) ve Kuzey Lancashire'ın çok nesilli tarihi için bkz. *Women and Families: An Oral History, 1940-1970*, özellikle s. 135 (alıntılar); *A Woman's Place*.

rinde hayat standartlarında etraflı bir gelişimi getirirken eşitsizliği de yükseltti.[1]

Son on yılların bu hikâyesine, eski usullerin süregelen varlığının yanı sıra, "çalışma"nın daha tam bir tanımı da eklenebilir. Annelik noktasında işle cebelleşen herhangi bir insan için geçmişin uzun erimi, aile arka planından ve ırktan ya da sınıftan miras kalan kişisel koşullardan ve toplumsal cinsiyet ile diğer kimliklerin neden olduğu ayrıcalıklar ve dezavantajların (kadınlar için esas olarak dezavantajlar) yanı sıra, çalışmanın ve anneliğin yerinden edilmesi veya yan yana olmasının yarattığı kökleşmiş ve tekerrür eden ikilemlerden kaynaklanır. Belki iktisatçılar, anneliği işin yanı sıra sevgi olarak saymanın yollarını bulabilirler. Belki, anneliğin birçok emeği, geç kapitalizm altında görünür ve değerli kılınabilir.

17. yüzyıl Nazeing'inden ya da 19. yüzyılın sonundaki New York konutlarından detayları hatırlatan ve yeniden işleyen sohbet kırıntılarına kulak misafiri oluyorum. İki kişilik çiftliğinde Arwen tarımsal bir hane ekonomisinin örüntülerini ayarlıyor; roller artık erkeklerin ve kadınların normalde yaptıklarına dair beklentilerden ziyade, tercih ve beceriye göre ayrılıyor. Benimle aynı zamanda işe dönen öğretmen, işini ve belki yuvayı bırakıp evde kendi işini kurmayı düşünüyor. Ek yükler olmadan her şeyi çevrimiçi satabileceğini varsayıyor, bir çeşit yeni "evden çalışma"

Dokuz aylık, on aylık, on bir. Anaokulu bekleme listesi için tekrar telefon açıyorum, bebeğin anaokuluna verilebileceği yaşla K'nın babalık izninin biteceği ayı uydurabileceğim bir yer arıyorum. İşyeri kreşi –bu terim 1970'lerde, feminist aktivizmle birlikte kullanılmaya başladı– dolu. On dakikalık mesafede bir kadının çocukları kendi evine aldığı ev kreşleri; kiliseler veya ibadethaneler tarafından işletilen kâr amacı gütmeyen anaokulları ve ticari çocuk yuvaları var. Artık gidemediğim toplum merkezinde buraların akronimleri dolaşırdı: BDLC, PDO, CCC. Bununla birlikte zihnimi daha çok meşgul eden lojistik: Ofisimin kapısında, ilgilinin on dakikalığına

1. Rachel Thomson, "Making Motherhood Work?", *Studies in the Maternal*, Cilt 2, 2011, s. 1; *Modern Motherhood: An American History*, New Brunswick, 2014, s. 249; *Boris, Home to Work*, s. 347, 1987'de, bir yaşın altında bebeği olan annelerin yarısının ücret karşılığı çalıştığını öne sürer.

meşgul olduğunu belirten sarı yapışkan not var, çünkü içeride meme pompası çalışıyor. Hâlâ reflü olan bebeğimiz merhamet edip biberondan beslenecek mi belirsiz. Dersler arasında emzirmem için K'nın bebeği bana getirme alışkanlığını daha ne kadar sürdüreceğiz? Bir sonraki ders ve araştırma fonu için tekrar başvurmaya başlama enerjisini nereden bulmalı?

Her işyeri sabahı adımlarım yedinci kattaki koridorda sessiz ve sakin. Kendimi kaptırmışım. Üç saat sonra bebek, yumuşak, aşınmış derinin üzerinde ilerleyerek geliyor, kıkırdaması sabırsızlığa dönüşüyor. Bana yapışması o kadar hızlı ki neredeyse vahşi.

19
Meşeden Bir Çamaşır Küveti

Hızla iki yıl ileri sarıyorum ve Atlantik'in karşısına geçiyoruz. Modern terminolojiyle, artık yürümeye başlamış bebek, uyku geldiğinde ve cümleler kafamda uzamaya başladığında kısa ve kaim cümleler kuruyor. Bitti, diyor. Bu güzel değil. Geldik. Sütten kesmek bana olan bakışlarının yoğunluğunu azaltmadı. Kesilmemiş yenidoğan tırnaklarının bıraktığı, gözünün altındaki iz yanağına doğru inmeye başladı.

İlk ayları hiçbir şeyin tam olarak oturmadığı yavaş bir zaman akışıydı. Çok fazla şey olmuştu, sıklıkla aşırı fazla ve hepsi aynı anda. Artık çok uzakta kalan bebeğin reflüsü bazen pestilimi çıkarmıştı. Şimdi annelik daha aşina bir duygu gibi geliyor ve diğer olaylar zamanın işaretine hafifçe müdahale ediyor, bebeğin büyümesi ve işin gerektirdikleriyle iç içe giriyor: Araştırma için bir yıllığına İngiltere'ye geri taşınmak, ikinci çocuğu umut etmek. 1976 tarihli *The Mother Knot*'ta Jane Lazarre, "İçinde kök salmaya başlayan tüm yeni şeylerin bir süre huzur içinde, daha yeni taleplerle rahatsız edilmeden büyüyebilmesi için dışsal hayatında durgunlaşmaya ihtiyacının olduğu, askıya alınmış zamanlardan biriydi," diye yazmıştı.[1]

Anneliğin tarihi benim içime de yerleşiyor, sırayla hayranlık uyandırıyor, dengeliyor ve aklımı çeliyor. Birçok fiil zamana, mekâna ve kişiye son derece bağlı: gebe kalmak, düşük yapmak, bebeği taşımak, doğurmak, lohusalık ve sonra birbirinden farklı özelliklerle,

1. *The Mother Knot*, s. 109-110.

gözyaşlarını duymak, kucaklamak, görmek, koklamak, bölünmek, uyumak, uyumamak, beslemek, bilmemek, öğrenmeye çalışmak, bebeği bakması için birine verip geri almak, geçimini sağlamak...

Ve eşyalar kullanmak. Çünkü yeni bir hamilelik beni Kuzey Amerika'daki çatı katımızda zihinsel bir yolculuğa çıkarıyor. Bu İngiliz kasabasında birkaç ay önce üçümüz küçük teraslı bir eve yerleştik, yeni rutinlerimize alıştık, bir doktor muayenehanesine kayıt olduk, çalışmam için tanımlanan iznimde yaptığım araştırma notlarımı çıkardım, oğlumla aynı yaşlardaki çocuklar için çevre sokakları inceledim. Ama anne ve bebek eşyaları okyanusun karşısında paketlenmiş haldeler – çatı katı basamaklarının en tepesinde askıda duran bebek sepetiyle tabiri caizse bebek eşyalarının bir arkeolojisi. Bu sefer neye ihtiyacımız var? Kullanırken bile alet edevatın bizi şekillendirdiğini düşünürsek, eşyalar anneliğin hangi geçmişini ortaya çıkarır?

Nerede bir bebeğe annelik ediliyorsa orada her zaman eşyalar vardır. Evimizdeki diğer her şey ve kişisel eşyalarımız gibi, günümüzde eşya bolluğu da kısmen kitlesel tüketimin yükselişinin bir sonucu. Yüz yıl boyunca, bebek hazır giyim endüstrisi, bebeklerin belirli renkler giymeleri gerektiğini öne sürdü. (1918 tarihli ilk endüstri ticaret dergisi, oğlanlar için pembeyi öneriyordu. Kızlara pembe, erkeklere mavi kesinliği, 20. yüzyılın ortasına dek yerleşmedi.) Bugün, en pahalı tüketici eşyaları, vekil annelerin yerini almaya hizmet eden insan ikameleri. İyi donanımlı 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıl evlerinde bebek salıncakları yoktu. Bebeğe bakan, onu yatıştıran ve eğlendiren dadıydı.[1]

Bebekler için olan eşyaları, annelik aletleri olarak düşünmek hoşuma gidiyor. Akıllıca ve uygun olabilirler ya da kötü tasarlanmış ve kullanışsız olabilirler. Bu eşyalar sürekli olarak ilişkileri ifade eder ve onlara şekil verirler – bakım veren ve alet arasındaki ya da bakım veren ve bebek arasındaki ya da belki annelik yapmak ile diğer tür aktiviteler ve istekler arasındaki ilişkileri. 1970'lerin Londra'sında bir pazar araştırmacısı olan Pauline Diggery, bir tür yumu-

1. Daniel Thomas Cook, *The Commodification of Childhood: The Children's Clothing Industry and the Rise of the Child Consumer*, Durham, 2004, s. 100-104 (pembe ve mavi).

şak taşıyıcı olan sırt kangurusunu kullanmaktan vazgeçmişti çünkü tekrar "bir kadın gibi hissetmek" istiyordu. Tarihî aletlerin en açıklayıcı olanı, geriye pek yazılı metnin kalmadığı, annelik hakkında geriye kalan kelimelerin çok az olduğu ve eşyaların geriye dönük olarak çok şey ifade ettiği zamanlardan kalanlardır.[1]

Büyükannelik eşyaları kolay kolay çökmeyecek ya da atlanmayacak yahut gözden kaçmayacak türde aletler olarak bazen müzelerde veya resimlerde yer alır. Bir zamanlar kafayı ve uzuvları sağlam bir şekilde güvenceye alarak bebekleri taşıyan, yerlilerin ahşap taşıma beşiği, Washington, DC'deki Smithsonian Ulusal Doğa Tarihi Müzesi ya da benim otobüs yolumun sonuna yakın Pitt Rivers Müzesi gibi yerlerde koleksiyoner parçaları haline geldi.[2]

1830'ların Dakota kadınları bıçak kınından, tütün piposu kılıflarına kadar her türlü taşıyıcıyı yapmaya ve kullanmaya oldukça alışkındılar. 1835'te bir kadın, bebeğini kırmızı, krem rengi ve siyah işlemeli ahşap taşıma beşiğinde taşıyordu. Bebeğin yüzü dışa dönüktü, düz ahşap sırt kısmının altına bağlı bir parça ahşap üzerinde ayağı duruyordu. Tamamen el yapımı oklu kirpi işiyle kaplı, geyik derisinden iki geniş şerit ham deriden kılıfın içinde bebeği tamamen sarıyordu. En geniş ve en kaba oklar kirpinin sırtından alınıyordu; dişler arasında işlenerek düzleştiriliyor ve sonra boyanıyordu. Havayı, bulutları ve yağmuru kontrol eden Wakinyan, Gök Gürültüsü Varlıkları görselleri ahşap taşıma beşiğinin yüzeyini süslüyordu. Beşiğin yay şeklindeki tepesinden bebeği eğlendirmek için tüyler, kabuklar ve külahlar sallanıyordu. Aletler arasında bu, Dakota'da kullanımda olan, sağlam, hatta ağır ve kesinlikle en kıymetli anne eşyasıydı. Ahşap taşıma beşiği estetik yaratıcılığı ve manevi refahı, basit taşıma eylemine katıyordu.

Mississippi ve Minnesota nehirleri boyunca kalıcı yaz köylerinde ve daha küçük kış gruplarında yaşayan bu Dakota'lar sık sık taşınıyorlar, yenilebilir yabani yiyeceklere bel bağlıyorlar ve çok defa

1. *From Here to Maternity: Becoming a Mother*, s. 250 (Diggery).

2. Bu ve bir sonraki paragraf için: Colette A. Hyman, *Dakota Women's Work: Creativity, Culture, and Exile*, St. Paul, 2012, özellikle s. 17-18 (taşıma beşiği), s. 27 (resim yapmak); John C. Ewers, *Plains Indian History and Culture: Essays on Continuity and Change* Norman, 1997, s. 76, görsel 4.7.

savaş seferberliğine dahil oluyorlardı. Ahşap taşıma beşiği, anne bir odunu keserken ağaç kabuğundan çadır direğine ya da ağacın büyük dallarına asılabiliyordu ya da midillinin diğer tarafında benzer bir obje içindeki diğer bir çocukla dengelenebiliyordu. 1835'te anonim yerli kadınlardan ahşap taşıma beşiği alan, atılgan koleksiyoncu ve seyyah George Catlin, önünde kadının sırtından ahşap taşıma beşiği nasıl indirdiğini anlatıyordu. O dönemden, bir ABD ordu yüzbaşısı olan ve bir Dakota kadınıyla evlenmiş Seth Eastman'a ait bir yağlıboya, bir hayvan derisinin soluk renkli içiyle çalışan bir kadını içeren bir yaz sahnesini gösterir, yakınında kadın arkadaşları ve birkaç adım uzaklıktaki ahşap taşıma beşiğinde yarı dik bir biçimde uyuyan bir bebek vardır. Kadının saçları toplanmamıştır, elleriyle sıkıca tabaklama aletine bastırır ve bakışları belli belirsiz, dalgın bir endişeyle bebeğin başının üzerine doğru kayar.

Superior Gölü etrafında yaşayan, erken 20. yüzyılın Ojibva halkının ahşap taşıma beşiği sallama eylemi için kullandığı özel bir fiili vardı. Deri bir şerit göğsün etrafına ya da alına bağlanır, bu şerit yürümek için beşiği bir yetişkinin sırtında tutar. Bu kırmızı ve mavi ahşap taşıma beşikleri de sağlamdı, yaklaşık altmış santimetre uzunluğundaydı, çocuğun ayağı için bir ucunda kıvrımlı bir tahta parçası ve diğer ucun üstünde dikey vaziyette bir halka vardı. Halka, kışın bir battaniye ya da yazın güneşe karşı ince bir bez tutturmanın yanı sıra, deriden yapılmış taşıyıcı şeridi bağlamak için de kullanışlıydı. Yerde otururken, beşiği ayak başparmaklarının üzerine koyup, ayağını bir o yana bir bu yana hareket ettirip beşiği sallayarak çocuk uyutulabilirdi. Çocuğun düzgün ve dinç büyüyeceğine dair Ojibva umutları, beşiğin ödün verilmeyen şeklinde ve çocuğun kollarını, bacaklarını ve sırtını sağlamlaştırmak için gösterilen özende ifade ediliyordu.[1]

Bir ahşap taşıma beşiği kullanmak, anneliği bir taşıma ya da muhafaza etme yönteminden fazlası olarak şekillendirmiştir: Bu sanatsal bir obje, manevi bir tılsım, uyku yardımcısı ve karakter oluşturma aracıydı. Beşiğin son potansiyel kullanımı ve hiç şüphesiz en bayağı olanı, obje için kullanılan Navajo teriminde ifade edilmişti;

1. Frances Densmore, *Chippewa Customs*, St. Paul, 1979, [1929] s. 48-49, görsel 22.

kelimenin tam anlamıyla "bebek bezi" Bez parçaları ve tek kullanımlık bebek bezleri Arizona çölünde popülerleşmeden önce, yaşlı Navajo kadınları, anneler bebeğin altına ve bacaklarının arasına yerleştirsinler diye bayırgülünün narin kabuklarını toplarlardı. Gerçekten de bayırgülü ahşap taşıma beşiğiyle o kadar özdeşleşmişti ya da belki ahşap taşıma beşiği kullanışlı bayırgülüyle o kadar özdeşleşmişti ki aynı adla tanımlanmaya başladılar.[1]

İlk elime geçen eşya –zorunluluk hatırlatana kadar hileyi unutmuştum– bir lastik bant. Perçinle ilik arasında sekiz şeklini almış bant, hamile bir karın üzerinde büzüşmüş bir kot pantolonu gizlice tutuyor. Buckingham ve Essex'teki yerel hayır kuruluşlarına göre 1797'de bir bebek için alınacak en az şey üç çarşaf, iki battaniye, bir "derimsi çarşaf" (muhtemelen, doğumun nemli kirliliği için), iki gecelik, iki gece başlığı, üç basit yatak elbisesi, üç çocuk başlığı, üç çocuk gömleği, bir pamuk örtü, bir pazen örtü ve "yeterli miktarda küçük eşyalar" – belki bebek bezi için daha fazla paçavra. Et suyu ve bira şerbetine de doğum sonrası istirahat döneminde ihtiyaç duyulabilirdi. Lohusa kadın, hayır kuruluşlarının verdiği başlıklardan ve gömleklerden birini ve bebek için birkaç pazeni tutardı; geri kalan eşyalar başkası tarafından tekrar kullanılması için yıkanırdı. Bir yüzyıl sonra Londra'da ebe doğum için geldiğinde kibar ve saygıdeğer olmak için bir kadın bir çift temiz çarşaf, temiz yastık kılıfları ve bebek için karın kuşağı ve gövdenin alt yarısını sıcak tutmak için pazenden yapılmış sırt fanilası gibi ufak tefek şeyler biriktirirdi. Bir sonraki nesil, bu ussal listeye lastik bebek bezlerini de ekledi.[2]

1797'nin bu "küçük eşyaları" ve daha sonraki ufak tefek şeyler arasında belki rahatlatıcı eşyalar da vardı. Geçmişte kullanılmış ve iz bırakmış anne eşyalarının en küçüğü, küçük çanları olan ve tepesinde asmak için bir geçme olan, Shetland kıyısındaki 1664 tarihli bir gemi enkazında bulunmuş bronz çıngırak gibi, bebeği eğlendir-

1. James S. Chisholm, *Navajo Infancy: An Ethological Study of Child Developrnent*, New York, 1983, özellikle s. 78 (bebek bezi, bayırgülü).

2. Robert Holt, "Extract from an account of a charity, for assisting the female poor, at the period of their lying in", *Reports of the Society for Bettering the Condition and Increasing the Cornforts of the Poor*, Londra, 1798, s. i, 120-121; *Growing Up in Larnbeth*, s. 95 (bağlar ve pazen).

meyi ya da sakinleştirmeyi amaçlayan eşyalardı. (Gemi, Dutch East Indiaman şirketine ait *Kennemerland*'dı, *Kennemerland*, oyuncakların uzun süredir bir ticari meta olduğunu hatırlatır.) Mercan ya da gümüşten yapılmış, bütçeye daha az uygun versiyonlar, dönemin elit portrelerinde yer alır. 17. yüzyıl Avrupa anlayışına göre, mercan kötü ruhları def ediyordu ve pürüzsüz, sağlam, düzgün yüzeyi diş çıkarırken kaşımak için iyiydi.[1]

Daha fazla anne eşyası günümüze ulaşmamıştır: Örneğin, çocukları hoşnut tutmak için kullanılan emme keseleri ya da şeker çaputları. Eski bir gömlekten küçük bir parça, ekmek, süt ve şekerle doldurulup, "beslemek ve yatıştırmak" için çocuğa verilirdi (18. yüzyılın sonunda yoksul Avrupalı annelere dair bir gözlem). Yahut "biraz ekmek veya dövülmüş krakerle şeker bir parça kumaşa bağlanır ve uyuyan ya da uyanan çocuğun ağzında dururdu" (19. yüzyılın başında ABD). Ya da rahatlatıcılar, minik besleyiciler, iyileştiriciler ve meme ucu olarak da bilinen küçük eşyalar vardı: Çağdaş Amerikalıların bebek emziği İngilizlerin ısırma emziği olarak adlandırdığı şeyler. M'nin, ağzı için hep çok büyük gibi görünen kütük gibi, kırmızı plastik bir diş kaşıma aletini ve tişörtümün kenarını ya da yumuşak bir oyuncağı çiğnemek için aceleci ve telaşlı düşkünlüğünü anımsıyorum.[2]

Elbette bazı eşyalar tamamen kayıp. 1840 ve 1950 arasında Louisiana'daki Oakley plantasyonunda düzinelerce siyah çocuk doğdu ama arkeologlar, reçel kavanozları, oyuncak bebek kafaları, tütün pipoları, gazyağı lambaları ve diş fırçaları kırıkları arasında bebekler için anne eşyalarına dair hususi ipuçlarına rastlamadılar. Muhtemel bir istisna, ortasında bir delik bulunan ve bir kulübenin eğimli döşeme tahtasındaki bir boşlukta kaybolmuş, 1855'te Silvia Freeman'a doğum parası olarak verilmiş bir İngiliz "Britannia"sıdır. Güney'deki kırsallarda yaşayan siyahlar, kötü ruhları def etmek için

1. Stuart Campbell, "Work and Play: The Material Culture of Childhood in Early Modern Scotland", Janay Nugent ve Elizabeth Ewan (yay. haz.), *Children and Youth in Premodern Scotland*, Woodbridge, 2015, s. 67-68.

2. Christian August Struve, *A Familiar Treatise on the Physical Education of Children During the Early Period of Their Lives*, çev. A.F.M. Willich, Londra, 1800, ("emme keseleri"); Albertine de Saussure, *Progressive Education Commencing with the Infant*, Boston, 1835, s. 335 (şeker çaputları), (çev. Almira Phelps tarafından tartışılmıştır); *Patterns of Infant Care in an Urban Community*, s. 57-60 (budalalar için terminoloji).

ortası delik madenî paraları üzerlerinde taşıyorlardı. Bazen madenî para, bir ayakkabının ayakucuna sıkıştırılırdı. Diğer zamanlarda, diş çıkaran bir bebeğin boynuna asılırdı.[1]

Beşikler, bebek karyolaları ve küçük çocuk yatakları, geniş annelik aletleri arasındaydı ama Batılı objeler olarak seyyahlar veya antropologlar tarafından nadiren toplanırdı ve anne eşyaları olarak müzeye layık görülmezlerdi. Bir karşılaştırma yapmak için bu eşyaları yerlilerin ahşap taşıma beşiklerinin yanına koyunca, çok kuvvetli bir biçimde, anneliği öncelikle sabit ve evcimen olarak ifade eder gibi görünürler. Batılı beşikler sallanır ve bebek karyolası ya da küçük çocuk yatakları sallanmaz ama bunlardan hiçbiri, yerli kadınların yaptığı gibi, bir çocuğu bir yerden bir yere taşımak ya da dışarıda imece bir iş yaparken bebeği içine koymak için tasarlanmamıştır. Benim Amerikan evimdeki ahşap çocuk yatağı köşesinden hiç kımıldamadı.[2]

Seth Eastman'ın Dakota tabağını resmettiği on yılın ortasında, Northumberland'lı suluboya ressamı John Henry Mole, bebeğiyle ilgilenen bir köylü İngiliz kadının yer aldığı bir 19. yüzyıl sahnesi resmetmişti. Kadın, evin içindeki şöminenin yanında duruyor, saçı güzelce ayrılmış, dizleri sabit bir şekilde ayrı duruyor ve kucağında bebeği emziriyor. Biraz uzağındaki, henüz yeni boşalmış çocuk yatağı izleyiciye dönük: Battaniyelerle dolu, dayanıklı körüklü ahşap tertibat, iki sallanan yarı dairesel ayağa bağlanmış. Kullanılmaktan pürüzsüzleşmiş bir çift ahşap tokmak veya tokmak şeklindeki süs bir uçtan dışarı fırlamış. Bu basit şekil, 17. yüzyıldan önce de biliniyordu ve ahşaptan oyulabiliyordu ya da hasırdan yahut ince dallardan örülebiliyordu. Kadının bakışları hafifçe, dizlerinde dua eden bir başka çocuğun üzerinde. Güneş, solgun bir battaniyeye, kadının

1. Laurie A. Wilkie, *Creating Freedom: Material Culture and African American Identity at Oakley Plantation, Louisiana, 1840-1950*, Baton Rouge, 2000, özellikle s. 189-192; Newbell Niles Puckett, *Folk Beliefs of the Southern Negro*, Chapel Hill, 1926.

2. Bu kısım boyunca kullanılan ve her ikisi de beyaz orta ve üst sınıflara odaklanan iki ana, beşik, bebek karyolası ve çocuk yatakları tarihi: Karin Calvert, *Children in the House: The Material Culture of Early Childhood, 1600-1900*, Boston, 1992, özellikle s. 27-29, 65-69, 132-135 ve Sally Kevill-Davies, *Yesterday's Children: The Antiques and History of Childcare*, Woodbridge, 1991, özellikle s. 106-124.

saçlarına ve çocukların beyaz, uçuşan kıyafetlerine vuruyor. Sanatçının bakışı, onaylayıcı ve duygusal.[1]

Amerikan yerlilerinin tipik olarak kadın akrabalar tarafından elle yapılan ve süslenen ahşap taşıma beşiğinin aksine, böyle bir beşik genellikle erkek bir doğramacı ya da marangoz yahut baba tarafından yapılırdı; emeğin cinsiyete göre farklı bir biçimde ayrılmasının ürünü.

Ahşap taşıma beşiklerinde olduğu gibi, böyle ahşap beşikler kullanmak da ilk olarak, çocuğu yerine sıkıca kundaklayarak koymayı gerektiriyordu. Annelik, bebeğin bedenini şekillendirme ve biçimlendirme işiydi. Bir metot, bebeği kucağa koyup, bacaklarını dümdüz uzatıp kundak bezini dikkatlice bacakların, ayakların ve gövdenin etrafına dolamak ve bebeğin kollarının altında işi bitirmekti. İkinci bezle, bebek parmak ucundan omuzlarına dek sarılırdı ve üçüncü, destekleyici parça, alnı ve omuzları sarardı. Sonuç, bir somun ekmek ya da kabuğunun içindeki bir kaplumbağa gibi, sımsıkı bir paket olurdu. Bu ekmek-bebek, yerine bağlanırdı: Northumberland'lı suluboya ressamı tarafından resmedilen öyle olmasa da, birçok İngiliz ve Amerikan beşiğinin üstünde delikler ya da tahta çiviler vardı. Beşikle değilse de, yatak takımlarını yatağın altına sıkıştırmak suretiyle bebek zapt edilebilirdi.

Beşiğin ucundan dışarı çıkmış tokmak şeklindeki süsler, sallamaya yardımcı olması açısından ya da yün eğirmek yahut kundak bezlerini havalandırmak için elverişliydi. Beşik arada sırada bir işi de beraberinde getirirdi: Varlıklı hane halkları, bebeği sessiz ve hoşnut kılmak için bir "sallayıcı" istihdam ederlerdi. Bazı mahallelerde, bebeği sallamak uykuyu düzene koymaya yarardı. 1732'de bir papazın eşi olan Susanna Wesley, bebekleri uyanıkken beşiğe koyup uykuya dalmaları için salladığını "ve böylece uyanma vakitleri gelene dek sallamaya devam" ettiğini söylemişti. İşlem basitçe tanımlanmıştı: "Bebekleri düzenli bir uyku seyrine alıştırmak için yapılırdı, başta sabahları üç saat, öğleden sonra üç saatti; daha sonra hiç ihtiyaçları kalmayıncaya dek iki saatti."[2]

1. John Henry Mole, *Minding Baby*, 1852.
2. *Yesterday's Children*, s. 106 ("sallamaya devam").

John Henry Mole'un suluboya tasvirine keyifli bir nostalji havası tutunmuş: 1852'de kırsal İngiltere, sanayileşmenin etkisi altında hızla dönüşüyordu ama bebeğiyle ilgilenen kadın daha eski, dolaylı olarak daha basit zamanları aksettiriyor gibi görünüyor. Bununla birlikte, eğer öyleyse, genellikle sallanan beşik dünyasıyla ilişkilendirilen kundak bezlerinin yokluğu hayatiydi. 18. yüzyılın ortasından itibaren hekimler ve orta sınıf ebeveynler, kundaklamayı acımasız ve hapsedici bir hata olarak görmeye başlamışlardı ve buna olumsuz bakıyorlardı; Mole'un şişman ve mutlu suluboya bebeği, bol kıyafetleri içinde annesinin kucağında yayılmış. 19. yüzyılın çok okunan bir yorumcusu olan Mrs. Beeton hem "Kızılderili kadınların" hem de "büyükannelerimiz"in alışkanlıklarından şikâyet ediyordu. Amerikan yerlilerinin (ya da Polinezyalıların yahut Eskimoların), "arkalık giydirme" olarak adlandırılan, bebeği bir tahtaya bağlama alışkanlıkları, özgürlük ve hareket etmek gibi modern kavramlara karşıt olarak sınıflandırılıyordu. Yüz yıl önce İngiliz kadınların çocukları sağlıksız bir biçimde "mumyalama"sının daha beter olduğu açıklanmıştı. Mrs. Beeton, kati bir biçimde tireyle ayrılan kıyafetleri, önceki çağın reddedilen aletleri tahkirle birer birer sayıp döküyordu: çene-desteği, sırt-desteği, vücut-desteği ve ruloların, bandajların, kolanların ve iplerin yanı sıra alın-bezleri.[1]

Kundaklamakla anneliğin sahneden çıkmasından sonra, sallanan beşik de ortadan kayboldu. Birçok göçmen ve işçi sınıfı topluluğu beşiği muhafaza etti. Ama 19. yüzyıl orta sınıf tüketicileri için düz yatak ve sonra bebek karyolası veya küçük çocuk yatağı esastı. Annelik, bebeğin fiziksel özgürlüğüne ve bağımsızlığına imkân sağlamak demekti. İkilem, bebeklere gündüz uykuları için rehberlik etmek ya da onları gündüz uykuları için bırakmakta ve onları güvende tutmaktaydı.

19. yüzyıl bebek karyolası, yeni hareketlenmiş çocuğun düşmesini önleyen yüksek kenarlar geliştirmişti. 1881 tarihli *At Home* dergisindeki bir görsel, yandan açılır kapanır kapakları olan karyolalarında oynayan, tertemiz, beyaz başlıkları içindeki küçük çocukları gösterir. Acme Company, çok yüksek kenarlı ve sıkı aralıklı korku-

1. *Mrs Beeton's Book of Household Management*, s. 496 ("Kızılderili kadınlar", "mumyalaması").

luklarıyla 1901 tarihli karyolalarının kazaya karşı tamamen güvenceli olduğunu vaat ediyordu. Bazen menteşeli bir kenar, çocuğun kolaylıkla içeriden dışarıya ya da dışarıdan içeriye alınıp konulabilmesi anlamına geliyordu; nihayetinde, kayar kenarın modern biçimine yerini bırakacak akıllıca bir hüner.

On sekiz aylık bebeğimin tekrar uykuya dalması için sırtını saatlerce sıvazladığımı hatırlıyorum, gözlerim karanlıkta kapalı, eğilirken, karyolanın ince üst tırabzanı kaburgaya tuhaf bir biçimde baskı yapıyor. Ya eşyanın kendisi ya da benim kendi tasarımım tamamen kusurluydu. 1986'da şair Anne Winters, 19. yüzyılda yaşamış sepici Dakota kadına ya da sallanan bir beşiğin kenarında oturmuş akranı İngiliz'e pek bir şey ifade etmeyen ama bana hitap eden, rahatlatıcı ve sakinleştirici bir metafor olarak gece vakti penceresinin yardımına başvurmuştu. Beşiğin üstünde bir gezegen gibi asılı durmanın, bebekle kendisi arasındaki karanlık uzayı fark ettirdiğini yazmıştı. Bebek de bir gezegen gibiydi ama aynı zamanda, bir diğer gezegeni seven bir gezegen.[1]

Hal böyleyken, karyolamızı pek sevmedim ve yokluğunu da pek umursamıyorum. Yeni yan komşumuz, bir sallayıcı eklense, şilte kalınlaştırılsa ve tüketici güvenlik standartları ortadan kaldırılsa, eski zamanlara ait hasırdan bir beşiği anımsatacak bir eşya olan, ayrı bir ahşap çerçeveye sahip bir bebek sepetini ödünç vermeyi önerdi. İleriyi düşündüğümde, tüm detaylar bir kez daha korkunç derecede önem kazanıyor. Bu kez daha az gergin olsam da, özgüvenimin bir kısmı ve birçok duygu, çatı katında bıraktığım eşyalarda yer alıyor. Bu yeni sepet, yatakla duvar arasına sığacak mı ve bir sonraki bebek de kolik olursa, bu şey bir köşeye dayalı durabilir mi? Sallamak, yatağın ayakucundaki bir sandalyeyle de yapılabilir. Ya da belki, son defada olduğu gibi, bebek çoğu zaman yatakta bizimle yatar.

Lastik bandım gibi birçok işe yarar eşya kendilerini annelik aletleri olarak ortaya koymuyor, sadece geriye dönüp bakınca görülen, laf arasında geçen tesadüfi şeyler olarak gösteriyorlar. "Küçük yeni bir mumun ufak ucu", mercan diş kaşıyıcının yerini alabilir

1. Anne Winters, "Night Light", *The Key to the City*, Chicago, 1986, s. 25.

(1653, Londra). Biraz balla parmağa yapışmış bir tüy parçası eğlendirici olabilir ya da "bahçeden bir sepet gelincik", bir ev kadını kendi işlerini görürken bebeğin "uykusunu getirebilir" (daha fazla bir yorum olmaksızın, 19. yüzyılın başı Ohio'sundan). 20. yüzyılın ortasında İrlanda kırsalında, bir cam şişe Guinness, bebeği beslemek için özel olarak tasarlanmış bir eşya kadar elverişliydi: "Köydesin ve şişe ateşe, açık bir ateşe düşebilir ve şişe plastik, üstelik elinde çok fazla da olmayabilir," diye açıklamıştı Nina Brady. "Ve bebek ağlıyor: Beslenmesi gerek."[1]

Bir maden işçisinin kızı olan ve çocukları 1920'lerde doğan Mary Siddall araştırmacılara, "ufaklıklar"ını çamaşır küvetine koyduğundan bahsetmişti – kıyafetleri suda bekletmek, sabunlamak ve durulamak için kullanılan, tabanı düz, yere oturtulmuş uzunca bir kap. Anne çalışırken çocuğu çamaşır küvetine koymak, çocuğun yürümeyi öğrenmesine yardımcı olmuştu: "Evin yakınından geçen trafiği görmek için onu kapıya yakın bir yere koyuyordum. O küvette saatlerce oynuyordu. Ona yürümeyi öğreten de bu oldu çünkü küvetin içinde çok fazla eğilemiyordu. Ona bir-iki oyuncak, küçük ekmek tenekesini ve kâğıt atardım." Çamaşır küvetleri bazen galvanizli metalden, bazense ahşaptan yapılırdı. Mary Siddall'ınki meşedendi. Onun anekdotu bana, 17. yüzyıl İngiltere'sinin, bebekleri dik durmak için gayretlendiren ahşap destekleyici iskeletlerini ya da daha da iyisi aynı aletten esinlenerek yapılmış, içi ve üst kenarı pürüzsüz hale getirilmiş, ağaç gövdesinin oyulmuş kısımlarını ve kolonileri hatırlattı. Bu eşyalar arasındaki farklılık, birincil maksatlarındadır. 17. yüzyılın destekleyici iskeletleri, emeklemekle ilgili ahlaki kaygılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Emeklemek, çağdaş İngilizlerin gözünde hayvan gibi dörtayak üstünde yürümeyi, insanoğlunun yeni bir üyesinin vahşiliğe indirgenmesini temsil ediyordu.[2]

1. George Frederic Still, *The History of Paediatrics; The Progress of the Study of Diseases of Children up to the End of the XVIIIth Century*, Londra, 1931, s. 265 ("mum"); *Grandmother Brown's Hundred Years, 1827-1927: Settling the Midwest*, s. 97 (tüyler, "gelincik"); *From Here to Maternity*, s. 170 (Brady).

2. *A Labour of Love: The Experience of Parenthood in Britain 1900-1950*, s. 58 (Siddall); Michele Felice Corne, *Hanging Out the Wash*, 1800, tekrar basım: *Foul Bodies: Cleanliness in Early America*, s. 219.

Diğer eşyalar, bebeğin uyuması için bir yer uydurmuşlardır: saplı bir "eski kıyafet sepeti" (1817'de büyük teyzelerini ziyaret etmek için Selby'den Colne'e seyahat eden ve bebek odasına hapsolmak istemeyen soylu Kuzey Britanyalı Ellen Parker). "Aile kıyafetleri sepeti" (1906 civarı bir Boston konutu). Kolayca dengesini kaybetse de bir "kraker kutusu" ya da palet (1903 tarihinde Georgia'da bir çiftlik kompleksi). Kışın daha sıcak tutması için battaniyeler arasında paket kâğıdıyla bir muz kutusu (20. yüzyıl başı Lancashire). Yastık kılıfı olarak un çuvallarının tekrar dikildiği, eski bir çekmece (aynı on yılda Güney Londra). 1930'ların Güneyli bir kiracı çiftçisi tarafından üretilmiş "sinek geçirmez, çocuk kümesi tarzında bir bebek yatağı". Eğer ahşap taşıma beşiği yoksa eyerin çıkıntılı kısmının üzerine tutturulmuş bir parça sertleştirilmiş deri (1940'larda, Montana'nın Gros Ventres halklarının "eski günler"ine dair aktarılmış).[1]

Bazı eşyalar, geleneğin ve doğaçlamanın bir arada var olmasına imkân tanır. Anavatanları yerini koruma alanlarına bırakmış ve midillilerin yerini 20. yüzyılda pikaplar almışken bile Navaholar arasında ahşap taşıma beşiği hâlâ kullanılıyordu. Birçoğu yeni çekirdek ailelerde yaşayan 1970'lerin aşırı meşgul Navaho anneleri, bebeğin kendi kendine beslenmesi için biberonun bir halkaya bağlanabileceğini ya da halkaya doğru dayandırılabileceğini fark etmişlerdi.[2]

Gergin, reflülü bebeğimle, 21. yüzyılın tipik "doğal", yumuşak ve nazik annesi haline geldim; bebeği bana doğru yumuşak bir biçimde bastıran muflondan, mor bir ana kucağı kullanıyorum – ne bir beşik ne de ahşap taşıma beşiği için kundaklıyorum ne de bol giydirip tek başına karyolanın içinde bırakıyorum. Bir orta sınıf tüketici eşyası ve en azından imalatçının pazarlama departmanı tarafından, bebeklerin sürekli kucakta tutulması ve çok daha az ağlama-

1. *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, s. 117 (Parker); John Spargo, *The Bitter Cry of Children*, New York, 1909, s. 28 (çamaşır sepeti); Charles A. Le Guin (yay. haz.), *A Home-Concealed Woman: The Diaries of Magnolia Wynn Le Guin, 1901-1913*, Athens, GA, 1990, s. 71 ("kraker kutusu", palet); *A Woman's Place: An Oral History of Working-Class Women, 1890-1940*, s. 150-151 (muz kutusu); *Growing up in Lambeth*, s. 96 (un çuvalları ve eski çekmeceler); *Mothers of the South: Portraiture of the White Tenant Farm Woman*, s. 97 (çocuk kümesi); Regina Flannery, *The Gros Ventres of Montana: Part 1 Social Life*, Washington, DC, 1953, s. 141 (sertleştirilmiş deri).

2. *Navajo Infancy*, s. 79 (bebek biberonları).

sının gerektiği "geleneksel" kültürlere bir selam veren ana kucağı daha en baştan iyi tasarlanmış bir aletti. (Antropolog Margaret Mead buna alaycı bir şekilde gülümserdi. Batılı olmayan bazı kültürlerde evet, diğerlerinde hayır. 1972'de, Papua Yeni Gine'nin Mundugumor halkını, çocuklardan hoşlanmayan, bebeklerini duvara kaba kumaştan yapılmış sepetlerin içinde asan ve ağlama seslerine karşı, sepetin dışını gıcırtılı bir biçimde tırmalayan insanlar olarak tasvir etmişti.)[1]

İlk defasında, M'yi dik tuttuğum ve bahçe patikasında yürüdüğüm aylar süren bulanıklıkta, ana kucağı mutlak, hissedilen bir gereklilik olarak ortaya çıktı. Geriye dönüp baktığımda ana kucağının gerekliliğinden şüphe duymuyorum ama bu kasabada, ana kucağındansa pusetlerin çok daha fazla standart olduğunu fark ettim.

İkinci kez doğum yaptığım günün sabahında yeni bir arkadaşla birlikte bir futbol stadyumunun dışındaki ikinci el pazarında yürüyoruz. Artık yürüyen çocuklarımız –onun ikizleri var– denge bisikletlerinin üzerinde, K ile birlikte parktalar. Kate'le, yeni bebek kıyafetleri arasından seçiyoruz: yenidoğan, bir-üç aylık, üç-altı aylık. Tanrım, çok küçükler. Pamuk kıyafetler, gelişim beklentileri hakkında ipucu veriyor. Beceriksiz yenidoğan için tulum. Emekleyenler için diz yamaları. Birinci ayda, üçüncü ayda ne olduğunu hatırlamaya çalışıyorum boşuna. Şimdi tekrar başlıyorum. Bir satıcı, bebeği dizinde şiddetle sallayan bir büyükanne, suratsız bir ergen genç kızın anlayamayacağı bir şekilde, uyku eğitimi öneriyor. Empati iplikleri sallanıyor, kasılmalar dikkatimi kendilerine çekiyor ve sohbet etme fırsatı yok oluyor. Çıkışta, iyiye bir işaret parıldıyor: Üstüne dikili aynayla süslenmiş ve cırt cırtlı çiçeklerle tamamlanmış parlak yeşil ejderha, evdeki yumuşak oyuncakla birebir aynı.

1. "On Having a Baby", *The Beacon Book of Essays by Contemporary American Women*, s. 207.

20
Bahçe Bebeği, Kucak Bebeği

Onlara dul bebekler deniyordu. Üniversite araştırma iznim için kiraladığımız evinki gibi, küçük Victoria dönemi, "iki yukarı, iki aşağı" şeklinde inşa edilmiş ve daha sonra modern banyolar, mutfaklar ve orta sınıf kredi konutlarıyla genişletilmiş teraslarda, yeni doğan bebeğin yerinden ettiği çocuk için bu terim kullanılıyordu.

Dul bebek? Zengin dul kadın, kocasının ölümünden sonra tek başına uyurdu, bir çeşit unvan veya mülk içeren mirastan faydalanırdı. Kaybın ve kazancın saygıdeğer bir figürüydü. Buna karşılık dul bir bebek annesinin yatağından kovulmuştu, annesinin ilgisine en çok muhtaç ve en küçük olan o değildi artık. Tabiri yüksek sesle dile getiren bu işçi sınıfı Victoria dönemindekiler için, geniş aileler zamanında, kavram hiç şüphesiz bir vaat ve bir uyarıydı. Bir "dul bebek"e sahip olmak, yeni bir bebeğe annelik etmek ve büyük çocuğu daha fazla bağımsızlığa zorlamaktı (bağımsızlık sunmak).

Doğumun ağır işi içinde bir kez daha kaybolmadan önce, yerinden edilmiş dul bebeğime kısa bakışım, Kate'in evindeki kedi kapısında oldu. Parktan eve dönerken, M gelişinin ufak zaferiyle bir bakış attı. Anneciğim! Tüm yol boyunca bisikletimi sürdüm! Kalbim onun için, yakınlığımız için sızlıyor, bu duygular kasılma dalgaları üzerinde süzülüyor. Daha dün, birden ona kadar Orta Batı İngilizcesiyle ve ondan yirmiye kadar Oxford İngilizcesiyle saydığını fark ettim, tamamı sert T'lerle ve tam bir kesinlikle. O artık buraya da ait ve ben dünyasını baş aşağı etmek üzereyim.

Önce teraslı bir Victoria dönemi evinde, sonra ebeler tarafından idare edilen bir anne ünitesinde doğum yapmak olasılıkların değişmesi demek. Ev tarafında ve karnım gözükmeyecek halde, ayaklarım ve yüzüm güneşe doğru, tuğladan bahçe duvarına eğiliyorum. İnsanlar bisikletleriyle geçiyorlar. Erken kasılmalar, yine. Belki, şanslıysam acısız bir doğum rahatlığı, yine. Molly'yle ve annemle aynı kahverengi saçlara sahip doğum koçu Kedi, bizi tepedeki doğumevine arabayla götürmek için tam zamanında geliyor: "Bu sefer daha hızlı olacağını sana söylemiştim!" Kedi uzun boylu, benden daha uzun ve 17. yüzyıldaki deneyimli ebelere ait olduğunu düşündüğüm bir tür güç ve sakinlikle insanı kucağına alabilecek yapıda. Ama bir kucağa ihtiyacım olmayacak: Bir doğum havuzunu dolduran musluklar akıyor. Havuza nasıl girdiğimi bilmiyorum. Ama bir yeni doğanın, üstünden çıkarılmamış beyaz vernikle kaplı olabileceğini biliyorum. On, yirmi yumuşak, hızlı ıkınmayla kollarıma gelebilir. Suyun yüzeyine doğru yukarı, bana. Doğumun ikinci sonu için bile hazır değilken ben, işte buradasın. Kesinlikle "yine" değil, tamamen taze, yeni bir yüzle.

Bebeğin doğumundan birkaç gün sonra, hepimiz evde uyanıkken, dul bebek kucağıma tırmanıyor, şarkı söylüyor ve sallanıyor: ben ve sen, ben ve sen, ben ve sen. Birdenbire dört kişilik bir aileyiz, bu ailenin üç eski üyesi ufak bir şok içindeler, bebek sepetinin yörüngesinde ittifaklar değişti.

Konuşmanın geçitlerinde başıboş dolanan M'nin kurguları, adil raporları kadar meşguliyetlerini de ortaya döküyor. Olasılık, gerçeği açığa çıkarıyor. Dul bebek, birkaç gün sonra anaokulunun kapısında bana, bir başka ailenin *beş* küçük bebeği olduğunu anlatıyor. Gözleri, vurguyla faltaşı gibi açılıyor. Eve yürürken elimi sıkı sıkı tutuyor ve eğilme ihtiyacı hissetmiyorum. En azından öyle düşünüyorum ama yenidoğanı ana kucağında taşımak bana aksini gösteriyor. Bir eğimle ilerliyoruz, düşey değiliz.

1861'de, orta sınıf bir Amerikalı olan Elizabeth Cabot buna "çifte karmaşa" adını vermişti. Nadiren, çok nadiren arşivler, büyüyen ilk çocuğun yanı sıra yeni bir bebekle ilgilenmeyi ortaya çıkarır. Yeni bebeğin zamanının kaydını tutmak, büyük çocukların sütten kesilme veya yürüme ya da konuşmaya başlama yahut akıl yürütme

veya hatırlama gibi işaretlerinin yanı sıra ilerler. Bu geçmişlerin, insanların, bir yenisi eklenirken küçük çocukları yetiştirmeye devam etmeleri hakkındaki eski konuşma usullerinin izini sürüyorum.[1]

Geçmişin dili hem çifte karmaşa hem de daha büyük yetişen çocuk için çok çeşitli terimler sunan bir dizi yeni deyiş, meşguliyetlere dair ipucu sunuyor. Kuzey Amerika ovalarının yerli dili olan Nakotaca konuşanlar, annesi yeni bir bebeğe hamile olmasından dolayı sütten erken kesilen çocuk için ya da doğumundan bir yıl geçmeden doğan bir kardeşe sahip olan bebek (diye devam ediyor tanımlama) için bir terim miras edinmişlerdi. Dul bebek için Nakotaların icat ettiği terim bu; kardeşlerin yakınlığına ve yeni bir bebeğin gelişinin etkilerine dair kendilerine has versiyonları.[2]

19. yüzyılın sonuna dek, İngilizce konuşanlar, sütten yeni kesilmiş bir çocuğu tanımlamak için bir sözcük kullanıyorlardı [*weanling*], bu terim aynı zamanda sık sık yürümeyi öğrenmekle de ilişkilendiriliyordu. 1869'da çok popüler olan *Lorna Doone*'u yazan, geçmişte geçen tarihî romanslardan hoşlanan romancı, sütten kesilmiş bir bebek gibi Exmoor çiftlik evine sendeleyerek giren bir karakter hayal etmişti. Bulduklarıma bakılırsa, sütten kesmek ve yürümek diğer kültürlerde de sıkı sıkıya ilişkilendirilmişlerdir. 19. yüzyılın başında Sitka, Alaska'daki Tlingit halkını gözlemleyenler, "annenin bebeğini yürümeye başlayana kadar emzirdiğini" fark etmişlerdi (1817-1832'de Rus Amerikan Şirketi'nin müdürü Kyrill Khlebnikov) ya da "çocuk yürümeye başlayana kadar emziriliyor"du (bir donanma kaptanı Frederick Lutke).[3]

1930'larda Amerika'nın güneyinde beyaz bir kiracı çiftçi ailenin en küçükten bir büyük çocuğu, ne bir dul bebekti ne de sütten kesilmişti; bir "diz-bebek"ti. Terim, ebat, dikeylik ve ufak bir otonomiyi betimliyordu – kundaklanamayacak kadar büyük, ne yatan ne de oturan, bir yetişkinin yanında duran bebek. Bir müphemlik söz ko-

1. Sylvia D. Hoffert, *Private Matters: American Attitudes toward Childbearing and Infant Nurture in the Urban North, 1800-1860*, Urbana, 1989, s. 132 (Cabot).

2. Amerikan Yerlileri Araştırmaları Enstitüsü, Indiana Üniversitesi, Assiniboine Sözlüğü.

3. *OED*, "weanling"; George Thornton Emmons, *The Tlingit Indians*, ed. Frederica de Laguna, Seattle, 1991, s. 257, 260.

nusu değil. Aile büyüklük olarak kayda değer hale geldiğinde beklenen örüntü, diz-bebeğin, tüm ailenin en küçük bebeğe olan hayranlığına katılmasıydı. Bir ziyaretçinin işaret ettiği üzere, bazen diz-bebekler yenidoğanlara kendi özel mülkleri gözüyle bakarlardı çünkü anne ve yeni çocukla, ailenin geri kalanından daha yakın bir ilişkiye sahipti. Bir anne, doğumdan sonra lohusalık döneminde yatarken diz-bebeği bir sandalye çekip oturmuştu. Ziyaretçinin kaydına göre, diz-bebek, "bu koruyucu görevi nedeniyle şahsi haklar hissediyor"du.[1]

1946'da kırsal Georgia'da, deyişbilimin bir başka kıvrımında, siyah bir ebe "kendi" annelerinden birini "kucak bebeği ve bahçe bebeği"yle adlandırdı. Adı Lou Della Garland ya da Ludy olan anne, kocası Hal savaşa gitmişken iki bebeğiyle birlikte Poison Lake'te kalamadığı için kasabaya geri dönmüştü. Hallelujah Garland, pamuk topladıktan hemen sonra gitmişti. Kucak bebeği, bahçe bebeği ve Lou Della'nın hikâyesi ebe tarafından anlatılmış ve bir kamu hemşiresi tarafından kâğıda dökülmüştü. Hal'in yaşlı amcası anne ve bebeklerle kalmıştı, odun kesiyordu, ineklerle ilgileniyordu ve katırla toprağı sürüyordu. Lou Della'nın hükümetten bir ordu ödemesi vardı ve bu ödemelerle kendi mülkünü geçindiriyordu. "Kendisini, bebekleri ve Ahmak John'u [amca] istihkaklarla ve kıyafetlerle geçindiriyor ama hükümetten aldığı parayı hiç boşa harcamıyor. Evini temiz tutuyor ve hoş bir bahçe yetiştiriyor."[2]

Deyişbilimin canlanması için duruyorum. 1946'nın sıcak bir öğleden sonrasında, ebe bahçe bebeğini "güzel, temiz bahçe toprağında oynuyor ve Lou Della'nın, bahçe çitinin yanındaki tespihağacının yapraklarından yaptığı yapraktan önlüğü giyiyordu" diye tanımlıyor. Tespihağacı yaprakları dantel gibi ve koyu yeşildir, güçlü sapları örülebilir ve misk kokuludur. Kucak bebeği "gölgeye konmuş büyük bir pamuk sepetinin içinde" duruyordu. Zaman zaman Lou Della, kucak bebeğini, "oturması için sepetten çıkarıyordu ve bebek sepetle ve [bahçe bebeğiyle] bir süre oynuyordu"

1. *Mothers of the South: Portraiture of the White Tenant Farm Woman*, s. 68, 139.

2. Bu ve bir sonraki paragraf için: Marie Campbell, *Folks Do Get Born*, New York, 1946, s. 192-203, alıntılar s. 202-203'te.

Dul bebek, diz-bebek, bahçe bebeği, kucak bebeği. Bu terminolojiler, hepsinde değilse de birçok kültürde –Nakotaca konuşanlar, Victoria dönemi işçi sınıfları, Tlingitler, benim kültürüm arasında– kardeş rekabetinin beklendik olduğunu ortaya koyar. Gel de bunu, emzirmek için oturacağım sandalyeye benden önce koşan ya da ben kollarımda yeni bebekle otururken sırtını benimkine dayamaya çalışan dul bebeğime anlat. Dul bebek, yenidoğanı çıkartmalarla kaplamaya çalışıyor; bebeğin kafasına hafifçe vurup aynı türde bir karşılık bekliyor; gece ağlamaları duyunca isyan ediyor, sonra bebeği daha çok öpmek istiyor. V. Yenidoğanın adını yumuşak bir biçimde söylüyor ve doğru ismi seçtiğimi anlıyorum böylece.

Yenidoğan? İstikrarlı, açık ve hoşnut; ilk izlenimim bu. İlk bebek sinirli ve hassastı ve gayretli korumama muhtaçtı. Bu yeni çocuk henüz tanımadığım bir yaratık, daha önce hiç bilmediğim bir anneliği ortaya çıkarıyor. Eskiden ince bir buz üzerinde yürüyordum. Şimdi o kadar değil.

Bebeğin gelmesinden bir süre önce, yalnızca deyişbilimi ve sözlükleri değil, aynı zamanda büyüyen ilk çocuğun yanındaki yeni bebekler için çifte ya da çoklu karmaşa sahnelerini de araştırıyordum:

Sally Williams, Fayetteville, Kuzey Carolina yakınları, 1820'lerin başı. İki çocuğunu da taşıyarak çitleri, otlakları ve çınarları geçerek uzun bir yol boyunca yürüyüp çeltik plantasyonuna gidiyordu. Büyük olan Isaac bazen, güvenli bir biçimde sırtına bağlı oluyordu ve oğlan kardeşi, elbisesinin ön tarafına, içeriden bağlanarak konuyordu. Diğer zamanlarda, bir dinlenme alanı yaratmak için eteğinin önünü yuvarlayıp bağlıyordu. Sally çocuklarını ne köle mahallelerindeki kulübede ne de bir yılanın sürünerek gelebileceği tarlalarda bir çitin kenarına ya da bir bayıra bırakmak istiyordu. On yedi yaşındaydı, uzun boyluydu, beş yıllık tarla işi vücudunu şekillendirmişti. Kocası Abram bir komşu plantasyonda köleydi, köle annesi başka bir yerde hizmetçi olarak çalışıyordu, babası satılmıştı. Öğle vakti, emzirmesine ve tarla işine dayanmasını sağlayacak öğünü ekmek, et ve haşlanmış pirinçten ibaretti.[1]

1. Isaac Williams, *Aunt Sally, Or, They Cross the Way to Freedom. The Narrative of the Slave-Life and Purchase of the Mother of Rev. Isaac Williams, of Detroit, Michigan*, Cincinnati, 1858, s. 10 ve s. 63-64 (bebekleri taşımak), daha fazla detay s. 31, 35, 59, 60, 61'de.

Aralık 1849, Amerika Birleşik Devletleri'nin Doğu Yakası. Augusta Knapp'ın kocası Gideon, şansını California Altına Hücum'da deniyordu. Günlüğüne kısaca, "Tüm gün tek başınayım," yazmıştı, "ama yine de yalnız olduğumu söyleyemem. Çocuklarla oturuyorum ve epey bir şey okuyorum. Böyle tatlı iki çocuk varken yalnız olduğumu söylememeliyim." Ekliyordu: "Beni böldükleri ve rahatsız ettiklerinde çok sık sabırsız davrandığımdan çekiniyorum: Çocuklar bunu yaparlar." Bir, iki ya da daha fazla çocuk tarafından bölündüklerini ayrıntılarıyla anlatan, buna benzer çok sayıda 19. yüzyıl günlükleri ve mektupları var.[1]

18 Şubat 1899, Wynn's Mill, Georgia. Ufak çapta tarım yapan beyaz bir çiftin yarısı olan Magnolia Le Guin küçük bir not defteri aldı: "Burada bulunmasını istediğim, bana tatlı bir keyif veren şeyleri yazmayı amaçlıyorum." Üç yaşında ve henüz bir yaşını doldurmuş iki bebeği vardı. Büyük olan Askew 4,5 kiloydu: "'En iyi' bebeklerden biri – çok uyuyordu. Çok sessizdi. Kendi kendine oyalanıyordu. Üç aylıkken bile onu sık sık Lil veya Jane Miller'la bırakıyordum," diye yazmıştı Magnolia. "Jane Teyze" diye hitap edilen Jane Miller siyah bir çamaşırcı kadındı ve ailenin "yardımcısıydı", "Teyze" ismi hiç şüphesiz, diğer-anneliğin yerel alışkanlıklarından mirastı. Küçük bebek Fred'in 4,5 kiloya erişmesi bir ay almıştı. Yedi aylıkken ilk dişini çıkarmıştı ve tek başına dik oturamıyordu. Günlüğün başında, sandalyelere tutunarak ayakta durabiliyordu, sekiz dişi vardı ve lütfen, anne, baba ve kedicik, diyebiliyordu. Magnolia'nın yazdıklarına göre, Askew'ün aksine, Fred'i kolay kolay tek başına bırakamıyordu. Askew erken ve olağandışı bir biçimde net konuşabiliyordu; Fred'in erken konuşması "biraz yavaş ve bir çeşit ezgi gibi uzun"du. Uzun ve ince çiftlik muhasebe defterleri ve hesap defterlerinin tuhaf çeşitliliğinde saklanmış günlük, küçük bebekleri en talepkârlar olarak tasvir ediyordu: Magnolia'nın "bebekler yürümeye başlayana kadar kendine ait zamanı yok"tu.[2]

1902, Dorset. Viola Bankes'in dadısı, Kingston Lacy'nin muazzam İngiliz malikânesindeki ilk erkek çocuk olduğu için, fırınlanmış

1. Shepard Knapp (yay. haz.), *Gideon Lee Knapp and Augusta Murray Spring, His Wife*, kişisel basım, 1909, s. 66.

2. Charles A. Le Guin (yay. haz.), *A Home-Concealed Woman: The Diaries of Magnolia Wynn Le Guin, 1901-1913*, Athens, GA, 1990, alıntılar s. 7-8, 16'da (Askew); s. 11, 28 (Fred), s. 44-45 (Jane Miller), s. 53 ("zamanı yok").

öküz eti, şenlik ateşi ve havai fişeklerle karşılanan Ralph bebekle uyuyordu. Ablası Viola'ya artık bir bakıcı bakıyordu: Birdenbire dadıdan bir kademe aşağıya düşmek. Aristokratların vekil anneleri arasındaki çifte karmaşa, çocukların kolalı kıyafetleri ya da hizmetçi tarafının pirinçten zilleri kadar sert bir biçimde, cinsiyet ve statüye dair beklentiler tarafından şekilleniyordu.[1]

20. yüzyıl ortası, Londra, Lambeth'in işçi sınıfından Violet Harris. "Lena'm dünyaya geldiğinde, ağlayan diğer küçük zavallı bir tanem tüm gün –daha yaşı yoktu– benimle yataktaydı. Başka bir ufaklık daha vardı... cılız doğmuş bir bebekten daha fazla fark ediliyordu," diye hatırlıyordu. Yaşları birbirine bu kadar yakın kardeşler, Violet'ın topluluğunda artık geçerliliğini yitirmeye başlayan bir standarttı.[2]

1960'lar, Nottingham, işçi sınıfının bebek planlama alışkanlıklarının en yüksek olduğu dönem. Birçok kadın, ikinci çocukla daha esnek hale gelmişti. Bir doğramacının eşi şöyle diyordu: "Jane'le birlikte hayatım rutin üstüne kuruluydu. Saatine göre hareket ediyordum. Uyuyorsa, uyandırıyordum. Ama Paul'le birlikte bunu değiştirdim; sanırım halihazırda bir çocuğum olduğu için, başından itibaren daha rahattım. İnsan o kadar endişelenmiyor." Azalmış endişeye aşinayım. Kadınlar bireysel olarak deneyim kazandıkça, planlamaya yönelik tavırlar da genellikle aynı yönde eğilim gösteriyor: Kömür kasabası olan Wonthaggi, Avustralya'ya taşınan İngilizler arasındaki göçmenler de ilk bebekten sonra, başta oldukça katı olan rutinleri kendilerine göre uyarlamaya yatkındılar.[3]

1980'lerin ortası, Londra. Evlat edinmek hakkında açıkça yazan, 20. yüzyılın birkaç annesinden biri olan Jean Radford ikinci bebeğinin gelişini yazmıştı. 1980'de "İngiliz bir anneyle Karayipli bir babanın" çocuğu olarak doğan kızı, bir kardeşi olması için yaygara koparıyordu. Jean karamsardı: O ve partneri çok yaşlı ve çok beyazlardı, ırklar arası evlat edinme yasaları son zamanlarda, siyah evlat edinenlerin lehine dönmüştü. Ama bir telefon ve üç aylık bir oğla-

1. Viola Bankes ve Pamela Watkin, *A Kingston Lacy Childhood: Reminiscences of Viola Bankes*, Wimborne, 1986, s. 7-9.

2. *Growing Up in Lambeth*, s. 94.

3. John ve Elizabeth Newson, *Patterns of Infant Care in an Urban Community*, Londra, 1963, s. 52; Philippa Mein Smith, "Mothers, Babies, and the Mothers and Babies Movement: Australia through Depression and War", *Social History of Medicine*, Cilt 6, 1993, s. 70-71.

nın gelişi her şeyi değiştirdi: "Bu bir başka şans, bir başka mucize, seçilmiş hissediyoruz." Bu sefer daha zorluydu. Bebek, bakıcı-annesinden ayrılmakta çok zorlanmıştı, sürekli ağlıyordu, kızları, oğlanı geri göndermeyi teklif etti – aklındaki kendisi için bir bebekti, ebeveynlerinin sevgisini ve ilgisini talep eden bir rakip değil.[1]

1980'lerin sonu, iki ile dört yaş arası çocukların yarısından fazlasının hâlâ annelerine çok yakın uyuduğu, bazılarının, bir yenidoğan söz konusu olduğu için kendi yatak odalarına taşındığı Doğu Kentucky. Diğer nedenler arasında şunlar vardı: "Vakti gelmişti", "Yatak çok kalabalıklaşmıştı" ya da "Biz uyuyamıyorduk ve ikimiz de çalışıyoruz ve uykuya ihtiyacımız var." Çocuğun yatak odasına gidişine dair duygular çok çeşitliydi: "Çok endişeliydim ve gece boyu defalarca onu kontrol ettim"; "Yangından ya da ona çok kötü bir şey olmasından korkuyordum"; "Onu özlüyordum"; "İyi"; "Rahatladım" ve "Fırsatım olduğunda tekrar gizlice yanıma almaya çalışıyorum."[2]

Geceleri M uyandığında genellikle K bakmaya gidiyor. Bu yenilenmiş yorgunlukta rahatlamış hissediyorum. İkisini de özlüyorum. Ama kulaklarım ve bedenim en çok bebeğin seslerine uyum sağlamış halde.

Tam üç yaşını doldurduğunda dul bebeğim, 17. yüzyıl İngilizlerinin, erkekliğin ikinci aşaması dedikleri şeyi elde etmiş oldu. Erken modern hayat döngüsünün aşamalarında, en azından oğlanlar ve elitler için betimlenmiş haliyle, ilki kundaklanmış bir bebek olmaktı; ikincisi de raketi ve topuyla ya da oyuncak atıyla oynayan kıvırcık saçlı, ufak bir çocuk olmak. Bebeklik çağı. Sonra, çocukluğun daha büyük yetkinlikleri.[3]

17. yüzyıl İngilizleri ve New England sömürgesinde yaşayanlar arasında anneler çok küçük çocuklarından hafif işleri üstlenmelerini isteyebiliyorlardı. 1604 civarında doğan ve daha sonra Massachu-

1. "My Pride and Joy", *Balancing Acts, On Being a Mother*, s. 137-144, alıntılar s. 137 ("İngiliz bir anne"), s. 141 ("mucize").

2. Susan Abbott, "Holding On and Pushing Away: Comparative Perspectives on an Eastern Kentucky Child-Rearing Practice", *Ethos* 20, 1992, s. 33- 65, özellikle s. 55-58 (alıntılar) ve aynı on yılda Worcester, MA üzerine ayrıca bkz. Deborah Madansky ve Craig Edelbrock, "Cosleeping in a Community Sample of 2-and 3-Year-Old Children", *Pediatrics*, Cilt 86, 1990, s. 197-280.

3. Philippa Maddern ve Stephanie Tarbin, "Life-Cycle"; Sandra Cavallo ve Silvia Evangelisti, *A Cultural History of Childhood and Family in the Early Modern Age*, Oxford, 2010, s. 114-115.

setts'te sömürgeci olan Thomas Shepard, kazlara bakmaya yollandığında üç yaşındaydı. Yetkinliğin varsayılması, diğer zamanlarda ve mekânlarda da mevcuttu: Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, bir balıkçı köyü olan Golspie'de, üç yaşındaki bir çocuk mezgit tütsülemek için köknar kozalağı toplamaya ya da kümesten yumurtaları yahut Billingsgate'e bir sonraki nakliyat için sahilden salyangoz toplamaya gönderilebiliyordu. Bir balıkçı kadının küçük çocuğu kendisine, kahvaltı için, biraz hazırlık gerektiren yulaf lapası hazırlayabiliyordu: Yulaf ezmesinin üzerine sıcak su dök, belki biraz tereyağı veya tuz ekle.[1]

17. yüzyıl Cizvit misyoneri Paul le Jeune, Algonkin halklarının, küçük çocukların kabahat işlemeye elverişsiz olduklarını düşünerek onları cezalandırmayı reddetmeleri karşısında dehşete düşmüştü. Bu yorum, erken modern Avrupalıların çok küçük çocuklara dair beklentileri hakkında olduğu kadar, yerlilerin usulleriyle ilgili de çok şey anlatır.[2]

19. yüzyılın köle anneleri genellikle çocuklarını iki ile dört yaş arasında sütten keserlerdi; bu Batı Afrikalıların sütten kesme uygulamalarına benzer bir alışkanlıktı. (Anne sütünün yerini alan mısır unu temelli, düşük proteinli diyetse bu uygulamalarla örtüşmüyordu.) Plantasyon sahipleri bu geç sütten kesmeden vazgeçirmeye çalışıyorlardı ve nadiren ilk yıldan sonra emzirmeye devam edilmesine "izin veriyorlardı". Bununla birlikte, annelerinden zorla ayrılan köle çocuklar genellikle iki, üç ya da dört yaşından büyüktü. (Öğrendiğime göre, dokuz ile on iki yaş arası en muhtemel zamandı.) Bu gerçek karşısında duraksıyorum: 1850'ler boyunca, Alabama gibi birçok Güney eyaleti, Kuzey'de büyüyen kölelik karşıtı aktivizme bir yanıt olarak beş yaşın altındaki çocukların satılmasını kanunen yasaklamıştı, bu, köleliği koruyan birçok kanun arasında yumuşatılmış bir hükümdü. Dolayısıyla: Genellikle, ama değişmez bir biçimde değil, daha büyük çocuklar.[3]

1. *A Cultural History of Childhood and Family in the Early Modern Age*, s. 124 (Shepard); *The Tyranny of Tide: An Oral History of the East Sutherland Fisherfolk*, Ann Arbor, 1985, s. 6, 10-11, 50, 54.

2. "Life-Cycle", s. 130 (Le Jeune).

3. *The Archaeology of Mothering: An African-American Midwife's Tale*, s. 66-69.

Elinden iş geldiğine karar verilmesi genellikle kesin rakamlardan daha önemliydi. Erken 20. yüzyıl Ojibva halkları arasında, bir çocuğun yaşı tipik olarak yıllarla sayılmıyordu. Emekleyen bir çocuk (19. yüzyılın başından beri Anglofonlar tarafından kullanılan bir kavram) "hatırlayabilecek kadar büyük" ya da "herhangi bir algısı olmadan önce" olarak tanımlanabiliyordu. Batılı bir antropoloğa göre, Ojibvaların akıl yaşı dört ya da beşti.[1]

Bir çocuk hikâyeler dinlemeye ve konuşmaya başladığında, zamanın ve mekânın niteliği kesinlikle artar. Çoğu uyku vaktinde M'ye hâlâ, çaya gelen kaplanı okuyorum. Ya da gece yarısı hırsızını rahatsız eden kedi Mog'u – bir çaydanlık ve paylaşılan bir fincan çayı içeren, benim çocukluğumdan bir masal; hırsız, dost bir polis memuru ve Mog'un insan ailesinin yanında durur. K, hikâyeleri kafa karıştırıcı biçimde İngiliz buluyor. Çocuklar hikâyelerle kültüre aşina olur, kendi sözcüklerini ve bağlamlarını kazanırlar.

18. yüzyılın son on yılında, Peter Wheeler'ın onu dizinde hafifçe sallayan New Jersey'li köle annesi, Afrika doğumlu büyük büyükbabasının Amerika'ya zincirlerle bağlı gelişine dair hikâyeler anlatıyordu. Nesiller boyunca, Catawba yetişkinler, küçük çocukları, geceleri beşiklerinden bebekleri çalan ya da dışarıya kuruması için bırakılmış kıyafetlere dokunan vahşi insanlar hakkında uyarıyorlardı.[2]

Çok küçük çocuklar bile, hissettikleri ve tanık oldukları dünya hakkında belirgin şeyler anlatıyorlardı. Viktoria döneminde yaşayan bir çocuk ölüm hakkında sormuştu: Tanrı iyi insanları cennete aldığında, onları bir halatla mı yukarı çekiyor? 17., 18. ve 19. yüzyılın vekil annelerine, ne yapacaklarını küçük çocukların söylemelerinden nefret eden hizmetçilere yazık. 1920'lerin Chicago ve New York'unun bakıcıları şunları duymuşlardı: "Beni mutlu etmek için sana para ödendiğini biliyorsun." "Buraya gelip bana bu kitabı okusan iyi edersin." "Sen zaten nesin ki, alt tarafı bir hizmetçi; senin söylediğini yapmak zorunda değilim." Ya da "Benim hakkımda

1. *Chippewa Child Life and Its Cultural Background*, s. ix ("hatırlayabilecek kadar", "algı"), s. 39.

2. Peter Wheeler, *Chains and Freedom: Or, The Life and Adventures of Peter Wheeler*, New York, 1839, s. 21; *We Have Raised All of You: Motherhood in the South 1750-1835*, s. 46 (Catawba).

elinde hiçbir şey yok", bakıcının yorumuna göre bu şu anlama geliyordu: "Bana ne yapacağımı söylemeye hakkın yok." Zor bir iş olsa da bebekler hakaret etmiyorlardı.[1]

Bakıcının ilgilendiği yaşı daha büyük çocukların, daha küçüklerin üzerinde bir etkileri olduğunu fark ediyorum. Jean isimli bir bakıcı, "Bebek bazen Muriel'in muzipliklerini taklit ediyor," demişti. "Bazen bebek bana O diyor – dişlerinin arasından, 'o öyle yaptı, böyle yaptı.'"

Caddedeki bir kafede, V'yi göğsüme sarmalamış bir biçimde oturuyorum, kokusu burnumda. Ilık kahveyi ağzımın bir o yanından bir bu yanından içiyorum. (Bebeğin kafasının üzerinde sıcak içecekler tüketmeyin.) Bu bebek yorgunken teatral bir biçimde esniyor ve birkaç hafta sonra gözlerini kırpıyor. Tanıdık bir dürtü olarak, dünyanın içinde ve dünyadan uzağa sakince dönüyor. Burası, birbirimizi bulmaya başladığımız yer.

1. *Forgotten Children: Parent-Child Relations from 1500 to 1900*, s. 107 (halat); *Labours Lost: Domestic Service and the Making of Modern England*, s. 48 ve burada ve bir sonraki paragrafta Martha Haygood Hall, "The Nursemaid: A Socio-Psychological Study of an Occupational Group", yüksek lisans tezi, Chicago Üniversitesi, 1931, s. 143 ("mutlu", "okusan", "hizmetçi"), s. 145 ("hiçbir şey", "söylemeye"), s. 147 ("muziplik").

21
Zamanda Yolunu Bulmak

Kafe müdavimlerinden biri, bir banka memuru, bebeğine baktığı ayları alaycı bir biçimde, benim değil hayatın şartlarına göre diye anlatıyordu. Bebeği pek uyumuyordu ve en ufak bir seste uyanıyordu. Şikâyet etmiyor. Sesi, benim kendi yetiştirilişimden aşina olduğum, annelikle ilgilenen filozof Sara Ruddick'in "metanetli neşelilik" diye adlandırdığı olumlu tona sahip. Geçmişten bize kalan zamanlarda ve bize verilen bebeklerde, kendi usulümüzle yolumuzu buluyoruz.[1]

Bebek Kafe –bu kavram, Ulusal Sağlık Hizmeti'ne ait– kısmen bebek tartma kliniği, kısmen emzirme merkezi, kısmen sosyal toplantı salonu. Burada V'yle karşılaştığım insanların çoğu ilk kez anne olmuş. Birçok bebek, ilk çocuğumla halk merkezinde gördüklerimden yaşça daha büyük, 21. yüzyılda Britanya'da doğum izni, Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğundan daha uzun. Kafe birçok kişiye açık: İlk olarak yerel araba işlerinde çalışmış Pakistanlı bir göçmenin kızı, bir üniversite öğrencisi, süpermarkette çalışan komşu, Victoria dönemi terasların ve 1930'ların yarı müstakil evlerinin kalabalığının etrafını soylulaştıran birçok haneden birine sahip olan bir avukat. Bazen buraya V'nin kilosunu kontrol ettirmek için geliyorum, bazen kendim için, bazense başka birinin Sarah'sı olmak için. Odada elden ele bir dilekçe dolaştırılıyor.

Bebekliğin bu aylarında yolunu bulmak –ve benim için bunlar kısa aylar, yaşarken yavaş ama hızlıca yok oluyor– çoğunlukla, ha-

1. Sara Ruddick, *Maternal Thinking: Towards a Politics of Peace*, Boston, 1989, s. 75.

yatın şartlarını yönetme ve ona uyum sağlama işi. Bebeğe bakmak zor iş. Bebek genellikle ancak iki elle tutulabiliyor. Çok küçük çocuklara annelik yapanların siyasette ezber bozanlar olmaları, devrim yapmaları, reform peşinde olmaları ya da edebiyat ve sanat yaratmaları pek olası değil. Belki bu aktivitelere daha sonra, yeni içgörüler veya enerjilerle, öncelikler ve becerilerle gelirler. Enerjik ve çocuksuz, 19. yüzyılda kadınların oy hakkı savunucusu olan Susan B. Anthony, evli yoldaşlarını, kendilerini sürekli devam eden çocuk büyütme görevlerinden kurtarmaları gerektiği yönünde azarlıyordu, böylece dava için daha fazla çalışabileceklerdi. Adrienne Rich, 1960'larda, çocuklarının bebeklikleri boyunca öfkeli ve içten bir günlük tutmuştu ama uzun ve kışkırtıcı *Of Woman Born*'u yayımlaması 1976'yı buldu.

Dilekçe banka memuruna ve bana ulaşıyor. Hükümet kesintileri, ilçenin bebek kafelerini tehdit ediyor. Lütfen imzalayabilir misiniz, diye soruyor panonun arkasındaki kadın. Bazen zamanda yolunu bulmak, hayatın kalıtsal koşullarına göre yaşamaktan daha fazlası. Bazen bebeklik ve zamanda yolunu bulmak, şimdiyi değiştirmenin yollarını aramayı da içeriyor – savunmak ya da korumak, ilerlemek ya da bir şeyler yaratmak. Jenny Saville'in müze duvarındaki karakalem figürlerini, boyadan karakalem çizime geçişinde geçmişi nasıl yeniden icat ettiğini ve anneliği yeniden yorumladığını düşünüyorum. Bebeklerine sahip olmanın, "uçmak" gibi olduğunu söylemişti. Şimdi önümde, panonun arkasındaki kadının kucağında tuttuğu bebek, sırtını kamburlaştırıyor ve V'nin yüzünü yakalamak için uzanıyor ve kılpayı ıskalıyor.

Geçmiş her zaman şimdidedir ve şimdi sürekli ilerler. Annelik yapanlar kendi zamanlarında yollarını en aktif şekilde nasıl buldular?

Belki de zamanda aktif bir biçimde yolunu bulmanın en bilinen şekli gürültülü, kolektif örgütlenmedir, dünyayı olduğu gibi kasten ve görünür biçimde yeniden tahayyül etmek ve tekrardan inşa etmek.

1917'de Musevi Doğu New York'ta, Clara Shavelson'un üç yaşında bir oğlu ve bir kız bebeği vardı. Otuz yaşındaydı ve teatral bir tarzı vardı, konuşmayı, şarkı söylemeyi ve tartışmayı seven türden bir insandı. Daha genç bir kadınken, şömizye bluz üreticileri ayaklanmasına öncülük etmişti, bu ayaklanmayı şömizye bluz imalatçı-

larının atölyelerinde örgütlemişti ve çabaları yüzünden kara listeye alınmıştı. Şimdi Brownsville, Brooklyn'de bir kravat mağazasında yarı zamanlı çalışıyordu ve burada yaşıyordu. Kadınların oy haklarını savunan, bir anne ve aktivist Musevi ailesi 1905 Rus Devrimi başarısız olunca Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş sendikacı Joseph Shavelson'un karısıydı. Brownsville uzun süredir bir Musevi göçmen gettosu ve siyasi aktivizm yuvasıydı.[3]

Clara Shavelson'un çağdaşları ona insanları teşvik eden biri olarak bakıyorlardı. Küçük çocuklarını toplantılara götürüyordu, kira artışlarını engellemek için bir grev organize etmişti ve diğer birçok konuşmacının olduğu bir mahallede bile "ateşli bir konuşmacı" olarak iyi bilinir hale gelmişti. 1917'nin New York'unda kira önemliydi çünkü Birinci Dünya Savaşı yıllarında inşaat faaliyetlerinin ertelenmesi çok ciddi barınma eksikliğine sebep olmuştu ve kiralarını ödeyemeyen ailelerin başka ev bulması için neredeyse hiç şansları yoktu. Aynı zamanda enflasyon birçok Amerikalı işçinin hayat kalitesini aşındırıyordu. Tahliye karşıtı protestocular, Brownsville sokaklarında kol geziyor, Yiddiş ve İngilizce hazırlanmış kira grevi pankartlarını taşıyorlardı.

Clara'nın birincil amacı ev kadınları sendikasıydı: Tüketim ve konut sorunlarına odaklanmış ev hanımlarının örgütlenmelerinin, işçi sınıfı mücadelesi için sanayi işçileri sendikaları kadar önemli olabileceğini düşünüyordu. Bir gözlemci olan Sophie Gerson şöyle hatırlıyordu: "Hoparlörler yoktu. Çok sağlam ciğerlere sahip olmalıydın. Ama insanların dikkatini çekmek için tutkuyla ve inançla konuşuyordu." Gerson eklemişti: "Basit bir mottosu vardı... Gerçekleri söyle, demişti, böylece insanlar seni dinlerler."

Çocukları bebekken, Shavelson'un faaliyetleri, 1930'ların ev hanımları hareketinin temellerini atmaya yardımcı olmuştu, işçi sınıfı annelerin seslerinin duyulmasını sağlayacak sağlam siyasi örgütlenmeleri yaratmayı amaçlayan bir kampanyaydı bu. Bir aktivistin açıkladığı gibi, günün annelik ideolojisini zorlayarak ve derinleştirerek, onların yerleri "ev olabilir ama ev artık eskisi gibi izole bir bütün değil. Evine en iyi şekilde hizmet etmek için bugünün kadını, evin üzerinde durduğu siyasi ve ekonomik temelleri anlamak zorunda – sonra da bununla ilgili bir şey yapmalı." Clara gibi bu aktivist de ne kamusal ve kişisel hayat arasında ne de kendi çocuklarını

ve başkalarının çocuklarını önemsemek arasında bir sınır olduğunu düşünüyordu. 1930'ların Amerikan ev hanımları hareketi bugün çok az bilinse de, New York'tan Seattle'a; Richmond'dan Virginia'ya ve Los Angeles'a ve bunların arasında kalan, anneler ve çocukları için daha iyi bir hayat talep eden yüzlerce küçük kasaba ve çiftlik köylerine dek uzandı.

Clara Shavelson'un sesi çıkıyordu ve görünürdü, anneliğini ve aktivizmini aynı anda ilan ediyordu. Bir bebekle zamanda yönünü bulmanın farklı bir biçimi, sessiz direniş ya da kayıtsız reddediştir.

1896'dan itibaren ve özellikle 1910'larda, ABD Kızılderili İşleri Bürosu [OIA], Güney Ute Koruma Bölgesi'nde yaşayan yerlilerin "kalkındırılması" ve "uygarlaştırılması" için, Güneybatı Colorado'ya saha anneleri göndermişti. Uygarlaşma mantığı, kültürel etkileşimin, bebek bakımına dair yerlilerin usullerinin değişimini de içermesi gerektiği yönünde işliyordu. Uteler, evlerde çekirdek aile olarak yaşamalıydılar, annelik, genç, "yenilikçi", bilimsel ev idaresi, tüketici malları ve hijyen konusunda bilgili kadınlar tarafından üstlenilmeliydi. Bu niyet, 1917'de Josephine Belt'in sergilerinde özetlenmişti. Evde dikilmiş bebek kıyafetleri, bebek ve yürümeye başlamış çocukların yiyecekleri, cibinlikli bir beşik ve oyun parkının yanı sıra, bebeklerin nasıl yıkanması veya kaynatılmış suyun nasıl verilmesi gerektiğine dair uygulamalı talimatlar vardı. Ayrıca, emzikten "ucuz şeker"e dek, "uygun olmayan eşyalar" da gösterimdeydi. Belt'in dersleri, ahşap taşıma beşiklerini uygun olmayan eşyalar arasında listelemişti.[4]

Bazı Uteler sunumları görmüşler ve derslere katılmışlardı. Ev yapımı yarışmalarına katılmışlar ve kermesler için boncuklarla süslü bebek kıyafetleri sergisi hazırlamışlardı. OIA'nın kayıtları arasında, Ute kadınlarının aynı zamanda eşitlikçi, geniş ailelerde annelik yapmaya devam ettiklerini ileri süren, "gerici Kızılderili kadınlar" ve kalkınma eksikliğine dair tekrar eden şikâyetler yer alıyordu: Çocuk bakımını paylaşmak, çiftlikler işletmek, hayvancılık yapmak, yabani yiyecekler toplamak ve işlemek ve onaylanmayan ahşap taşıma beşikleri kullanmak. Birçoğu, çadırlardan, perdeleri ve beşikleri olan kalıcı konutlara yerleşmekle ilgilenmiyordu. Birkaç yeni hijyen uygulaması ve emekten tasarruf edilmesini sağlayan, dikiş ve

çamaşır makinesi gibi aletler ise yerleşik hale gelmişti; özellikle de OIA yarışmalarında ödüller kazanmaları söz konusu olduğunda.

En iyi ihtimalle, saha annelerinin ve onların üstlerinin bakış açısına göre seçici ödünç alma mevcuttu, en kötü ihtimalle ise aktif bir direniş söz konusuydu. 1920'de anneler ortalıktan kayboldu ve uygarlaştırma programı başarısızlıkla son buldu.

Şimdiki zamanda yolunu aktif bir şekilde bulmanın nihai biçimlerinden biri de yeraltı faaliyetleri, meraklı bir tarihçi için geride en az kanıt bırakan türden aktivitelerdir.

Hızlıca 1980 yılının Seattle'ına gidiyoruz. Maidi Nickele, kendisi gebe kalır kalmaz, lezbiyenlerin ebeveyn olmalarına yardım etmeye başladı. Oğlu Jordan doğduğunda, bu girişimi, hamile kalmasını sağlamış olan bu kulaktan kulağa yayılan kent ağını genişletmeye başladı. Bir başka lezbiyenin kendi kendisini döllemesine yardımcı olan, yerel bir kadın sağlığı kliniğindeki bir kadından öğrenmişti bu yolu. Şimdi Maidi, gey erkeklerden donör olmalarını istiyor ve hamile kalmak isteyen diğer lezbiyen kadınlara spermleri ulaştırıyordu. Nihayetinde, Seattle Lezbiyen Kaynakları Merkezi'nde döllenme ve ebeveynlik üzerine "Bebek Yapmak" başlıklı dersler verdi.[5]

1980'de lezbiyenlere ve evlenmemiş kadınlara karşı var olan önyargı, onların uygun anneler olamayacağı fikrini barındırıyordu. Doktorlar, lezbiyenleri döllemekle ya da evlilik dışında doğmuş çocukları desteklemekle ilgili tıbbi etik problemler olarak nitelendirdikleri şeyi ifade ediyorlardı. Maidi, 1980'den altı yıl sonra, doğumla sonlanan yaklaşık yirmi döllenmeye yardımcı olduğunu tahmin ediyordu. Yerel lezbiyen çiftlerin sahip olduğu birçok diğer bebek düşünüldüğünde, diğerlerinin de gizlice lezbiyenlerin gebe kalmasına yardım ettiklerini varsayıyordu. Bu yeraltı ağları, üreme özgürlüğünün her iki grubun sivil hakları için önemli olduğuna dair paylaşılan anlayış temelinde, gey erkekler ve lezbiyen kadınlar arasındaki ilişkilere şekil verdi. Maidi, heteroseksüel erkeklerin aksine, gey erkeklerin iyi donörler olduklarını çünkü onların, lezbiyenlerin anne olmalarına dair herhangi bir itirazları olmadığının farkına varmıştı. Hatırladığına göre, konuştuğu gey erkekler, "bir parçası olmasalar da, aile yaratmaya yardım etmekten" ötürü heyecanlıydılar.

Geçmiş her zaman şimdidedir ve şimdi ilerlemeye devam eder. Bazen anneliğin hammaddeleri daha güçlü hale gelir, politika ya da aktivizm yahut tarihsel değişim veya geleneğin savunusu diye adlandırdığımız alanlara saçılır.

Bebek Kafe'de banka memuru bana ve V'ye yönelttiği ufak gülümsemesiyle dışarı çıkıyor. Bir elimi boşa çıkarıp dilekçeyi imzalıyorum ve ne yapılması gerektiğine dair ufak yazıları okuyorum. Yetişkin kaygılarının ayırdına varabilecek ve slogan okuyabilecek daha büyük yaşta bir çocuktansa, önüne bağlanmış bir bebekle protestoya katılmak daha kolay.

Biriktirdiğim tarihsel materyaller, bir bebeği taşımak ve onunla ilgilenmekle ilgili hiçbir manifesto sunmuyor. Belki de ben manifesto yazan bir tip değilimdir. Annelerin otoritesi ve deneyimine dayanan politikalara, muhafazakâr zamanlar için feminizm gibi gözüken annelik duygusuna tereddütle yaklaşıyorum. Ama yanılıyor da olabilirim. Bir ismi bir yüklemle, "anne"nin kimliğini "annelik" eylemiyle değiştirince görünüş farklı hale geliyor. Geç kapitalizm altında, her türlü cenahtan –evlat edinen, biyolojik ve istihdam edilmiş; kadın, erkek, lezbiyen, gey, trans ve diğerleri– bakım verenlerin dile getirdiği bir bakım savunusu, aslında geniş bir koalisyon oluşturabilir. 21. yüzyıl ayağımızın altında değişmeye devam ediyor.

Gecenin Sonu

Yeni bebek artık yeni değil. "Tüm gece boyunca" uyudu. Bu muhteşem cümle, sekiz saatlik aralıksız bir yetişkin süresi anlamına gelmiyor ama dinlenmiş hissediyorum, şaşırtıcı biçimde zihnim açık, dağları yerinden oynatmaya hazırım. Kuşların sesiyle uyandım, V vücudunu dikleştirirken çıkardığı ilk homurdanma sesinden önceki anlar. Karanlık bir sabah, saat altı buçuk. Meşe ağacının yaprakları, yatak odasının penceresine karşı gözler önüne seriliyor. Ben bşiğe doğru yürürken, tek koluyla emzirme koltuğunu ve yeni bez yığınını gösteriyor, günden ve her zamanki alışkanlıklarımızın hükmünden hoşnut.

Küçük ritüeller tamamlandı, bebeği ayağa kaldırıyorum ve muazzam bir hızla koridor boyunca ilerliyor. Şişşşt, abini uyandırma. Günün ilk ışıkları salonun penceresinden içeri sızıyor, bebeği tepesinde ince tüylerden bir hale olan kararan bir kararlılık siluetine döndürüyor. Bir an için o tüm çocuklara dönüşüyor: küçük, fark edilmemiş dış kültür ve tarihi.

Ama elbette öyle değil. Tüm anneler diye bir kavram olmadığı gibi tüm çocuklar diye bir şey de yok – yalnızca annelik yapmayı ifade eden, bir yığının arasından seçilmiş, her biri kendi ayrı tarihine sahip fiiller var. Taşımanın ve bakmanın kendi tarihleri olduğunu, annelik uykusunun kendi tarihi olduğunu bilmekten memnunum. Annelik yapmanın çoğul olmasından ve zamana, mekâna ve duruma göre değişmesinden de. Bu tarihleri bulmak, son zamanlarda, Kongre tartışmaları ya da parlamentonun çıkardığı mevzuatlar hakkında bilgi sahibi olmak kadar önemli geliyor.

Tarihsel unutuşlar, bizi saran kumaşta boşluklar bırakıyor. Yalnızca tekrarın gücüyle doğal görünen şeyler çok kolay bir biçimde yanlış bir hal alıyor. Eski, hatalı kesinliklere ya da evrenselliklere çağrılar düzeltilmeden kalıyor. Şeylerin şu anki hali kolaylıkla, şeylerin geçmişte nasıl olduğu ve her zaman nasıl olması gerektiğine dönüşüyor. Unutmak, geçmişi yitirmek daha sağlıklı değil: Tarihsel hatırlama, konuları daha büyük ve daha açık uçlu kılıyor.

Bir an için, sızan ışıklar, bebeğin siluetini çiziyor ve ahşap döşeme tahtaları boyunca bebeğin gölgesini bana doğru uzatıyor. Sonra arkasını dönüp gelip gelmediğimi kontrol ediyor, burnunu buruşturuyor ve beni sabahımıza çağırıyor.

Teşekkür

Birçok insan bu kitabın doğumuna yardım etti. Roman Krznaric ve Kate Raworth, daha geniş bir kitle için yazmaya teşvik ettiler. Janklow and Nesbit'teki Londralı temsilcim Rebecca Carter bir fikirde potansiyel gördü, daha adı konmadan önce editörlük yaptı ve beni, onun muhteşem New York'lu meslektaşı Emma Parry'nin yörüngesine soktu. Yazmaya başladığımda, Arwen Donahue, Jennifer Fleissner, Alexandra Shepard ve Barbara Taylor bölümleri okudular ve kitabın biçimi ve bağlamı için yol gösterdiler. Seyahat yoldaşlıkları benim için çok şey ifade ediyor. Barbara Taylor'ın teamülü olmadan, ilk ağızdan yazmayı göze alamazdım.

Şahsen ve uzaktan görüştüğüm arşivciler ve kütüphaneciler araştırma süresince yardım ettiler: Indiana Üniversitesi Arşivleri; Kinsey Enstitüsü Kütüphanesi; Philadelphia Kütüphanesi; Lilly Nadir Kitaplar Kütüphanesi; Vere Harmsworth Kütüphanesi, Oxford Üniversitesi; Indiana Üniversitesi Wells Kütüphanesi; Wylie House Müzesi; Yale Üniversitesi Kütüphanesi. New Frontiers for the Arts and Humanities ve Sanat ve Beşeri Bilimler Koleji Enstitüsü, Indiana Üniversitesi, Rothermere Amerikan Enstitüsü, Oxford Üniversitesi ve Hayat Yazımı Merkezi, Oxford'un ödülleri ve üyelikleri de öyle.

Birçok biliminsanı ve yazar, bilgi veya içgörü sağladılar ya da tek tek bölümleri okudular: Judith Allen, Edward Baptist, Norma Clarke, Nick Cullather, Faramerz Dabhoiwala, Konstantin Dierks, Toby Ditz, Leslie Dunlap, Mary Fissell, Wendy Gamber, David Henkin, Martha Hodes, Lara Kriegel, Greta LaFleur, Jen Manion, Cecily Marston, Amrita Chakrabarti Myers, Seth Rockman, Aaron Sachs,

Sina Salessi, Russell Shorto, Susan Sleeper-Smith, Christina Snyder, Micah Stack, David Thelen, Merry Weissner-Hanks ve Ellen Wu. Indiana Üniversitesi, 18. Yüzyıl Çalışmaları Merkezi'ndeki dinleyiciler; Raphael Samuel Tarih Merkezi; Johns Hopkins Üniversitesi ve Yale Üniversitesi fikirlerime meydan okudu ve onları genişlettiler. Arkadaş olarak, Amy Dillard, Jesse Eisenberg, Sarah Hurwitz, Emily Jones, Judy Klein, Myfanwy Lloyd, Elaine Monaghan, Helene Neveu Kringelbach, Anna Strout ve Karen Woody de aynısını yaptılar.

Sally Alexander, Nikki Brown, Marie Deer, Susan Gubar, Nancy Shoemaker, Steve Stowe ve Jodi Vandenberg-Daves, her biri, kendi alanlarındaki uzmanlıklarıyla ilk taslağın tamamını okudular, hataları yakaladılar ve önerilerde bulundular. Aynı zamanda, onlardan beklediğim gibi, çok dikkatli okurlar olduklarını kanıtladılar. Londra'da, Penguin'den Venetia Butterfield, konunun heyecanına ve önemine inandı. New York'ta Farrar, Straus and Giroux'dan Sarah Crichton editoryal sihrini konuşturdu.

Önce bir, sonra iki çocukla birlikte yazmak demek, kitabın, entelektüel yardım kadar diğer bakım verenler ve arkadaşlara da bel bağlaması demek. Nadir ve çok hasret duyulan bir kurum olan Bloomington Bölgesi Doğum Hizmetleri'ne bağlı birçoğunun arasında, Georg'ann Catelona, Stacey Decker ve Molly Mendota yalnızca üçüydü. Bebeğin reflüsü varken ve anne henüz acemi ve ihtiyaç içindeyken Gaury Alfaro etrafta kalmayı sürdürdü. Gan Shalom ve SS Mary and John anaokulları, her iki bebek için de sıcak ve ilgili topluluklar sağladı. Emily Pike, yalnızca her iki çocuğuma değil, en azından aynı şekilde bana da "aile gibi" bir ilişkinin ne demek olduğunu uzun süre gösterdi.

İki çocuğum, burada keşfettiğim durum ve endişeleri kışkırttılar. Yazmaya ilham vermek ve engel olmak hemen hemen aynı şeymiş. Yol boyunca, bu kitabın kendi versiyonlarını hayal ettiler ve onlara isimler buldular: *İki Oğlanın Hikâyesi* ve *Bebekler İmdada Yetişiyor*.

Çocuklarımız doğmadan önce partnerim benim soyadımı almalarını teklif etti. Bu teklif, eşitlikçi ebeveynliğin yanı sıra, partnerimin yoğun bir biçimde sürdürdüğü aşka karşı bir kararlılığın da sinyaliydi. Bu kitabı yazmak ve hayatımdaki birçok başka iyi şey, onun cömertliği olmadan mümkün olamazdı. Bu kitap, büyük bir aşkla, üçüne ithaf edilmiştir. Burada onların değil, yalnızca kendi deneyimimi yazdım.

Metot Üzerine Bir Not

Yüklem kaynaklı, anekdotlara dayanan ve birinci tekil şahıs deneme biçiminde bir araya getirilmiş bir annelik tarihi, yeni bir önerme gibi görünebilir. Uykusuz kaldığım annelik ve araştırma yapma nöbetlerinde, bazen metodu ve biçimi tamamen sıfırdan uydurmuşum gibi göründü. Kendi üslubumu hem yeni bir anne hem de tarihçi olarak bulmaya çalışıyordum. Meslektaşlarımla olduğundan daha sık doktorların bekleme odalarında ve otobüs duraklarında sohbetler ediyordum. İlk olarak popüler basında, bilimsel bir kavram olan anneliğe hazırlık süreciyle (*matrescence*) karşılaştım. Bununla birlikte, sonra, metodu açıklığa kavuşturdum ve biçimlendirdim. Böyle bir anlatının yerleştirilebileceği tarihçi şecereleri olduğu için, böyle bir girişime yardımcı olabilecek diğer kökenler bir anlam ifade ediyor. Genellikle metotlarda olduğu gibi benim de yaklaşımım, günümüzdeki sorularla –annelik uykusunun tarihi nedir? Joan Wallach Scott, çoğu insanın "kadınlar" olarak ayrı bir şekilde adlandırdığı şeyi araştırmaktan kaçınmamız konusunda kaygılandırıcı bir biçimde haklı mıydı? – ve erişilebilir kaynaklar arasında gidip gelerek ortaya çıktı.

Neden anekdot? Burada izlediğim anekdotsal metodun üç farklı kökeni var. İlki –önemli ama sürekliliği olmayan bir köken olduğunu belirtmek için– 17. yüzyılda ortaya çıkan tarihsel yazı geleneği ve anekdotları, özel hayatları ve iç dünyaları keşfetmek için bir araç olarak kullanıyor. Bu, önemli adamların yaptıklarıyla ilgilenen gelenekselin zıddıydı. Bir 17. yüzyıl yorumcusunun gözlemlediği gibi, tarihçiler genellikle "bilinen erkekler"in eylemlerini dik-

kate alırlardı. Bu erkekleri, "sanki ordudalarmış ya da şehrin arbedesindelermiş" gibi tasvir ederek görevlerini yerine getirdiler. Ama yeni tarihçiler insanları "sohbet sırasında" algılamak ve "en özel saatlerde... saklı hayatlarının şahidi" olmak için "ne pahasına olursa olsun onların perdelerini aralamaya" çalıştılar. Birçok tarihçi, siyasi anlatılar aktarırken şimdi bazıları kişisel konuşmanın ve içsel deneyimin anekdotlarını naklediyor. Yorumcu, bu perdeleri aralayanlar için kullanışsız bir isim bile icat etmiş: anekdot-graflar.[1]

Anekdot kullanmamın kökenindeki ikinci nokta, eski zamanlardan ve mekânlardan geriye kalan, anneliğin oldukça bölük pörçük, parçalı izleri. Çocuk büyütmenin ve bebek bakımının bakiye arşivi o kadar inişli çıkışlı ki, 20. yüzyıl öncesi Kuzey Amerika ve Britanya üzerine çalışan tarihçiler tekrar tekrar bunun üzerinde durdular. Geveze New England'lı Püritenlerle ilgili olarak Ruth Bloch şöyle bir gözlemde bulunmuştu: "Gerçek çocuk büyütme pratikleriyle ilgili neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz." 18. yüzyılın Kuzey İngiltereli eliti hakkında Amanda Vickery de aynı fikirdeydi. Burada, kanıtlar olabildiğince bölük pörçük ve çok az şey bilebiliyoruz diye yazmıştı. Geleceği göz önüne alan Anthony Fletcher, 17. yüzyılın başıyla Birinci Dünya Savaşı arasında, İngiliz üst ve profesyonel sınıfları arasında "annelik pratiklerinin seyrek belgelendirilmesi"ni kaydetmişti. Hayal kırıklığını hissetmemek mümkün değil. Linda Oja, çocuk bakımıyla ilgili, "Şaşırtıcı derecede az şey biliyoruz," diye yazmıştı ve ilgili kaynakların "sinir bozucu boşlukları ve belirsizlikleri" mevcuttu. Ama birçok tarihçinin bir başka uğraş sırasında ortaya çıkardığı küçük eksik parçalar ve nadir bilgiler *varlığını sürdürüyor*: Bir mektupta kenarda kalmış bir bilgi, bir seyahat anlatısındaki bir sahne, bir köle anlatısında ya da plantasyon kayıtlarındaki detay, bir mahkeme kaydındaki tesadüfi bir bilgi ya da modern dönemde, yerli koruma alanları üzerine antropolojik bir saha çalışmasındaki kısa rapor yahut sözlü tarih ya da sosyolojik bir anketteki kısa bir tanıklık. Anekdot böyle küçük eksik parçaları ve nadir ka-

1. Annabel Patterson, "Anecdotes", *Early Modern Liberalism*, Cambridge, 1997, s. 153-182; Michael McKeon, *The Secret History of Domesticity: Public, Private, and the Division of Knowledge*, Baltimore, 2005, Antoine Varillas'ın alıntısı s. 470-471 ("bilinen erkekler"). Çok yakın bir zamanda ve güçlü bir biçimde, anekdot, arketip tarım aleti veya kültürel tarihsel analizde başlangıç sahnesi olarak su yüzüne çıktı.

nıtları, ana hikâyede laf arasında bahsedileni yokluktan varlığa çevirmenin yoludur.[1]

Metodumun son kökeni, en eksiksiz biçimde psikanalist Lisa Baraitser tarafından ifade edilen, 21. yüzyıldaki annelik teorisidir. Baraitser, "Çocuğun icra ettiği, anlatıya daimi saldırı sebebiyle, anneliğin kendisi anekdota uygundur," diye açıklar. Küçük bir çocuk annelik konuşmasına dalar sürekli. Annenin kişisel anlatısı "düşünmeye, tefekkür etmeye, uyumaya, hareket etmeye ve görevlerini tamamlamaya yönelik sürekli kesintiler seviyesinde delinir". Dolayısıyla, anlatıyı faydalı bir başlangıç noktası olarak reddeden Baraitser, kesintinin temeli olarak anekdota geri döner. Kesintiye uğrama halini, anneliğin asli durumu olarak varsayar.[2]

Dolayısıyla ben, anekdotu, bilgi üretmek için bir tür değerli statüsü olan bir şey olarak ele alıyorum: Günümüzdeki annelik tarafından üretilmiş, geçmişin gelişigüzel ve geniş arşivinde yer alan ve tarihsel yazımda sağlam bir köke sahip. Hiç şüphesiz bu köken noktaları arasında gerilimler söz konusu. Örneğin, çağdaş ebeveynliği oldukça tanımlayan kesintiye uğrama hissi ne evrensel ne de tarih ötesidir ama kendine has bir tarihe sahiptir. Annelik arşivlerinin esas olarak anekdotlara başvurmasının ne tek açıklaması ne de başlıca nedeni annelikteki kesintiye uğramadır. Ama bu üç köken noktasını gözlemlemek, esas noktayı aydınlatır. Anekdotu yalın ya da tamamlanmamış olarak değil, tam olarak ihtiyaç duyulan olarak düşünelim. Tarihsel bir yorum, iç içe geçmiş detayların yavaşça birikmesinde yer alabilir. Sıralayan, çelişen, duraklayan ve serileştiren anekdot, karşılaştırarak ve ilave ederek tam bir tarihsel yorum meydana getirebilir.

Neden yüklem kaynaklı ve birinci tekil şahıs biçiminde? Elbette, yüklemlerin anekdotlarla belirli bir ilişkisi var. Bir anekdot genellikle ortaya çıkan bir sahneyi, bir kişiyi ya da kişileri eylem halin-

1. Ruth H. Bloch, "American Feminine Ideals in Transition: The Rise of Moral Mother, 1785-1815", *Feminist Studies*, Cilt 4, 1978, s. 111; *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*, s. 110; *Growing Up in England: The Experience of Childhood 1600-1914*, s. 106; Linda Oja, "Childcare and Gender in Sweden c. 1600-1800", *Gender and History*, Cilt 27, 2015, s. 78, 82. Ayrıca bkz. yukarıda, 9. Bölüm'deki tartışma.

2. *Maternal Encounters: The Ethics of Interruption*, s. 12 ("daimi saldırı", "delinir").

de gösterir: yapan, var olan, hisseden, düşünen. Yüklemler, değişmez bir biçimde zamanı nasıl kullandığımız ya da zamanın içinde nasıl yer aldığımızla ilgilidir: bir sazan yakalamak, bir tarlayı sürmek, kaşık yontmak, rapor yazmak, seks yapmak, bir çocuğu izlemek. Annelik için bazı yüklemler yaygındır ve belirli bir biçimde deneyimlenmiştir (hamilelik söz konusuyken fetüsün ilk hareketlerini hissetmek ve doğum yapmak; bir bebek söz konusu olduğunda önlem almak). Diğerleri oldukça özeldir (örneğin, geniş hanelerde bir bebeği birine vermek ya da bebek beslenmesindeki imkânlar arasında biberonla süt vermek). Yüklemler değişir ya da onlara değişen faaliyetler ve eklenmiş anlamlar eşlik eder. Eylemleri takip etmek, Eve Kosofsky Sedgwick'in yerinde tabirini kullanacak olursam, anneliği "çoğullaştırmamıza ve belirlememize" olanak tanır. Ya da, farklı bir vurgu yapmak için, yüklemlerle düşünmek, aksi halde kolaylıkla, tamamen doğal ya da biyolojik, gerekli veya zorunlu olarak yanlış anlaşılacak şeyleri çeşitlendirmeye ve ayrıntıları ile belirtmeye yardımcı olur.[1]

Yüklemlerle çoğullaştırmak ve ayrıntılarıyla belirtmek, kadınların, cinsiyetin ve cinselliğin tarihçilerinin son kırk yılda öğrenmeye giriştikleri şeylerin çoğunluğuna şekil veren iki tereddüde yanıt verir. İlki, Linda Pollock tarafından dile getirilen, bir bebeğin bedensel beslenme ve korunması görevlerinin tarih ötesi olduğuna dair tedirgin varsayımdır. Pollock'a göre, tam olarak, her yüzyılda tekrar görüldükleri için değerlendirilmeye layık değillerdir.[2]

İkincisi, 1987'de Joan Scott tarafından öne sürülen eylem çağrısıdır. Etkili bir biçimde tartıştığı üzere, kadınların tarihçileri, "kadınların tarihle olan ilişkilerine işaret etmekten ya da tarihi tekrardan yazmaktan" âciz bir "alt departman"da kalmamak ve eşitsizliği ve "cinsel farklılığın var olan sınırlarının altını çizen, dahası meşrulaştıran ... kadınların ayrı bir alana ait olmaları"nı hatalı bir biçimde doğrulama eğilimde olmamak için yalnızca kadınlar üzerine çalışmanın ötesine geçmelidirler. Neden tarihçilerin büyük konularından kendimizi soyutlayalım? Neden kadınların erkeklerden farklılıklarını vurgulayalım? Cinsel farklılık kavramlarının tam merkezinde, ayıplayı-

1. *Tendencies*, s. 25.
2. *Forgotten Children: Parent-Child Relations from 1500 to 1900*, s. 98.

cı bir biçimde fiziksel, hamilelik ve bebek bakımı suçlu gibi görünüyor. Yüklemlerle çoğullaştırır ve belirlerken, Sedgwick gibi geçmişteki bedensel uygulamaları gözle görülür biçimde çeşitli ve yeniden ele almaya değer olan, queer biliminsanlarından özgüven ödünç alıyorum. Queer tarih, seks ve kadınlarla bağlantılı olarak tam neyin en normatif olduğuna geri dönmek için gereken araçları sağlıyor. Aynı zamanda, böyle cisimleştirmelerin, bu kayda değer plastisiteyi sürdürdüğüne dair deneyimlerini kamuyla paylaşan günümüzdeki queer ebeveynlerden de özgüven ödünç alıyorum.[1]

Birinci tekil şahısta yazmanın, yüklem kaynaklı yaklaşımı tamamladığını fark ettim: Lüzumlu değildi ama önemsiz de değildi. Birinci tekil şahısta yazarak, daha eski onlarca feminist tarihçinin kitaplarındaki teşekkür kısımlarının, önsözlerinin ve sunuşlarının açtığı ve aralık tuttuğu kapıdan geçtim. Kitap raflarımda, Londra'nın "dışarı itilmiş" bir bölgesinde anneliğe dair bir anlatı, bir tarihçinin yedi yaşındaki çocuğunu beyin tümörü nedeniyle kaybettiğini söyleyen, oldukça etkileyici cümlelerle başlıyor. Amerikan çocuk doğumuna dair bir tarih anlatısı, doğum sırasındaki yürek burkan bir taksi yolculuğu hikâyesiyle bir ailenin "kıvılcımı"nı hatırlatıyor.[2] Böyle kitaplar tipik olarak, materyalleri bir çerçeveye oturtmakta birinci tekil şahıs yaklaşımına kapı açar ve daha sonra, daha dikkatli bir biçimde mesafeli bir tonla sunulan esas analiz için bu kapıyı kapatır. Her türden kadının tarihçilik mesleğindeki yerinde hak iddia etmekte kullandıkları şey, objektiflikti; bilinen bir gelenek, kulübe katılmak için gerekli bir duruş. Fakat aynı zamanda tarih yazarları, objektifliğin, tarihsel yazımdaki tek yükümlülük olmadığını hatırlatırlar ve feministler ikna edici bir biçimde, erkek tarihçi nesillerinin layığıyla ve objektif bir şekilde yazdıklarına dair varsayıma karşı çıkarlar.

Bir kitabın başından sonuna kadar kapı açık tutulduğunda ne olacağını görmek istedim. İlk çocuğumu ve daha sonra ikinciyi taşırken ve onlara bakarken araştırma yapmak, cinselliğin ve anneli-

1. Joan W. Scott, "Rewriting History", Margaret Higonnet ve diğerleri (yay. haz.), *Behind the Lines: Gender and the Two World Wars*, New Haven, 1987, s. 19-30, alıntılar s. 22'de.

2. *Love and Toil: Motherhood in Outcast London*, *Brought to Bed: Childbearing in America, 1750-1950*.

ğin ve hamileliğin ve bebek bakımının genellikle ayrı tarihlerini tekrardan birleştirme isteği uyandırdı. Yazarken eklemek ve bunu kendim annelik yaparken gerçekleştirmek, aksi halde nemli bez gibi sıkıcı ya da tuhaf bulacağım ya da uyku gibi gözden kaçırıldığını düşündüğüm konuların içinde kalmama yardımcı oldu. Eski dünyaları öğrenmeye çalışırken, hem teselli hem de kimliksizleşmeyle karşılaştım, bu beni geçmiş hissinin, eskiden yaşamış insanların ne yaptıklarına dair algılarını nasıl şekillendirdiğine dikkat etmemi ve dahil olduğum beyaz Britanyalı işçi ve alt-orta sınıf kökenimdeki eğilimleri ve kör noktaları yeni yeni fark etmemi sağladı. 1970'lerin kadın özgürleşmesi hareketinin, esas olarak teamül ve böylelikle annelik deneyimi hakkında doğrudan ve sürdürülebilir bir biçimde yazmak için, anneliğin *sine qua non*'u olan "duygu ikilemi"ni icat ederek, karanlığı, Victoria dönemi tarzı duygusallıktan kurtardığı için minnettarım. Bir bebekle birlikte olmak üzerine yazan çağdaş denemecilerin –Maggie Nelson, Sarah Manguso, Rachel Zucker, Trevor MacDonald– geçmişe baktığım nokta olan günümüzle ilgili daha keskin bir hissiyatın yanı sıra, cinsellik veya beyazlık yahut toplumsal cinsiyet ya da mizacın kendine özgü boyutlarını da vermelerine pek şaşırmadım. Her şeyden önemlisi, anneliğin bir çeşit iş, bir sevgi emeği, daima diğer şeylerle birlikte yürütülen bir faaliyet olduğunun içgüdüsel olarak farkındaydım.

Popüler kültürün laubali karikatürünün aksini yansıtan ya da yırtık ve tozlu bir elyazmasının üstündeki tozları üfleyen, ona tabi olanların görüş açısından uzakta olduğu, yarı-kahraman dedektif gibi bir tarihçi figürüne karşıtlık oluşturan bir tarihçi imajı çizmek istedim. Annelik gibi tarih yapmak da cisimleşmiş emeğin bir biçimidir.

Dipnotlar

Alıntıların yazılışı ve noktalaması gerekli görüldüğü yerlerde modernleştirilmiştir. Dipnotların esas amacı, metindeki alıntıların kaynaklarını belirtmek ve önemli temalarla ilgili faydalı ikincil okumalara dikkat çekmektir. Kaynakların tüm detayları, her bir bölümdeki ilk alıntıda verilmiştir. *Oxford English Dictionary* (*OED*), çevrimiçi edisyonundan alıntılanmıştır (www.oed.com).

Dizin

!Kung halkı 197

A

Abbatt, Vera 187, 188
Aberdeenshire, Scotland 249
Afrika Kraliyet Şirketi 63
Afro-Amerikan 222, 242
ağız sütü 108
Ağlamak 105, 137, 159, 193, 195
Aile Planlaması Yasası (1967) 22, 34
akraba evliliği 232, 238, 242
aktivizm 92, 269, 292, 297, 300
Alabama, ABD 79, 102, 127, 129, 141, 210
Alaska, ABD 183
Alberta, Kanada 109, 110, 237
Aldrich, Anderson ve Mary 205, 208, 213, 214
Algonkin halkları 21, 149, 151, 292
Allen, Ann 177
Allen, Annie Winsor 218
Allestree, Richard 192
Allmon, Rebecca 138
Allston, Adele 67
Almanya 244, 245
Altına Hücum (1848–1855) 116, 289
Amerika Birleşik Devletleri 15, 34, 43, 54, 87, 112, 147, 165, 184, 185, 200, 203, 220, 261, 264, 267, 289, 295, 297
Amerikan İçsavaşı (1861–1865) 121
Amesville, Ohio 211
Amsterdam, Hollanda 247, 248, 249
anaokulu 266
Angola 65
Annapolis, Maryland 240
annelik duygusu 108, 178, 300
annelik teorisi 307
anne ölüm oranı 87
anne sütü 167, 176, 181, 182, 292
Anne ve Bebek Evleri 35
Anthony, Susan B. 296
antropoloji 197
Apalaş Dağları 153
Aragon, Jesusita 220
Arizona, ABD 114, 275
Arkansas, ABD 177
Aschheim, Selmar 43
Ashbrooke, Rose 172
Ashford, Mary Ann 246
Ashmore, Alice 35
asker eşleri 223
aşermek 44
aşılama 14, 51
Atlee, Esther 23
Avon, İngiltere 249
Avustralya 73, 184, 290
A-Z hormon testi 43

B

Baba/lar 17, 84, 85, 92, 93, 96, 102, 190, 208, 214, 225, 248, 249, 250, 251, 278, 289
babalık 117, 247, 250, 269
bahçe bebekleri 284, 287, 288
bakım evleri 14, 109
Bakire Meryem 91
bakma ayı 121
banyo yapmak 31
Baptistler 153, 303
Baraitser, Lisa 19, 138, 147, 207, 307
Bascom, Ruth Henshaw 132
Bathurst, Anne 176

Batı Afrika 110, 240, 241
Baxter, Sue 41
Bear, Glecia 237
bebek bakıcıları 121, 231
bebek ölüm oranı 26, 102, 193, 199, 266
Beeton, Isabella 182
bekâr anneler 14
Belt, Josephine 298
Beppu, Sawa 220
Berkeley, California 82, 83
bez 17, 52, 55, 115, 125, 126, 127, 129, 131, 132, 133, 143, 144, 156, 230, 237, 243, 256, 274, 275, 278, 301, 310
biberonla beslemek 120, 167, 182, 184, 185, 188
Birinci Dünya Savaşı (1914–1918) 43, 209, 258, 297, 306
Biss, Eula 207
Blewett, Mary 263, 265
Bloch, Ruth 306
Bloomfield, Anne 108
Boisen, Louisa Wylie 139
Boswell, James 148
Bowen, Martha 23
Bowers, Caroline 127, 128, 129, 135
Boyle, Katherine 45
Bradford, Elizabeth 52
Bradstreet, Anne 157, 158, 159, 163
Brady, Nina 14, 281
Brainerd misyonu, Tennessee 91
Bridges, Robert 96
Bristol, İngiltere 96
Britanya Tabipler Birliği 198
Britanya Yayın Kuruluşu (BBC) 229
British Library 199
Brooke, Rupert 245
Brooks, Sara 242
Brown, Maria 211
Bryce, José 109
Buchan, William 177, 193
Buckingham, Buckinghamshire 275
Buckridge, Sarah 192, 202
Buffalo, New York 136
Burger, Otis 82, 89, 90, 92, 93, 166, 207, 209, 210, 214, 216, 221, 223, 226
Burr, Esther Edwards 26, 27, 71
Burroughs, Ellie Mae 129, 130, 131
büyücülük 53
büyükanne 164, 214, 215, 218, 283
Büyük Buhran (1929–1939) 43, 91, 131, 153, 184, 210

C-Ç

Cabot, Elizabeth 72, 285
Cade, Cathy 213, 214
California, ABD 100, 116, 289
Cambridgeshire, İngiltere 207, 242, 243
Campbell, Maria 145, 146
Caney, Kentucky 152
Cardiff, Galler 165
Carolina (koloni) 36, 64
Castlemaine Kontesi 60, 61, 62, 63
Catlin, George 274
Cavendish, Georgiana, Devonshire Düşesi 177
Charles II, İngiltere Kralı, İskoçya ve İrlanda 60, 63
Charleston, Güney Carolina 67
Chicago, Illinois 232, 233
Child, Lydia 195, 200
Child Study hareketi 195
Chin, Marilyn 181
Cincinnati, Ohio 177, 242, 288
cinsel devrim 28, 29, 31, 32, 34
cinsel mülk 35, 36
cinsiyete göre davranmak 278
cinsiyet/toplumsal cinsiyet 34, 74, 75, 201, 202, 251, 269, 310
Cizvitler 149, 292
Clark, Katherine 88, 208
Clark, Laura 102
Clark, Lincoln 247, 249
Claschee, Helen 217, 229
Clifton, Lucille 135, 136
Clyde sahili, İskoçya 212
Cohen, Eleanor 72
Cohen, Selma 185
Coley, E.E. 41
Collier, Margaret 169, 170, 173, 175, 193
Collier, Mary 156, 161
Collins, Patricia Hill 19, 239, 240, 242
Colorado, ABD 257, 258, 298
Combe, Andrew 222
Connecticut, ABD 79
Cooper, Ruth 216
Cormany, Rachel 121
Cox, Esther 102, 172
Cusk, Rachel 207
çalışan anneler 16, 196, 266
çekirdek aileler 214, 282, 298
Çin 116, 181, 218, 262
Çocuk Bürosu, ABD 79, 223
çocuksuzluk 53
çokeşlilik 239
Çoktav halkları 210

D

Dağ Kurdu Kadın 211
Dahomey 136
Dakota halkları 102, 273, 274
damlalık bebekleri 39
Darwin, Charles 198
Daughters of St. Crispin 264
Davidson, Hannah 67
davranışçılık 197
Dawnee 86, 91
devalar ve ilaçlar 127, 181, 210
Devrim (1765–1783) 23
Dickens, Charles 163, 232, 233
Dick-Read, Grantly 89, 208
Diggery, Pauline 272
diğer-annelik 239, 241
Dixon, Clara 97
diyet 76, 183, 292
doğum izni (anne) 15, 295
doğum koçları 83, 110, 115, 285
doğum kontrolü 22, 28, 34
doğum oranları 21, 71, 75
doğum sonrası depresyon 107
doğum sonrası hemşireler 111, 124, 164, 199
doğum topluluğu 83
doğum yardımı 91
doğurganlık 21, 22, 27, 53
Doğu Sutherland, İskoçya 96, 97
doktor 14, 15, 38, 40, 52, 87, 88, 89, 90, 93, 135, 137, 160, 222, 224, 272
Donald, Caroline Sale 136
Donne, John 167, 168
Dorset, İngiltere 289
Douglass, Frederick 241
Drinker, Elizabeth 50, 52, 54, 55
Dublin, İrlanda 100, 207
Duck, Stephen 156
Dunst, Anne Megna 212
düşük yapmak 16, 20, 51, 52, 271

E

East Anglia, İngiltere 82, 83
Eastman, Seth 274, 277
ebe 37, 43, 44, 45, 50, 81, 83, 85, 91, 93, 119, 128, 136, 171, 177, 192, 197, 203, 208, 220, 240, 275, 287
Edinburgh, İskoçya 25, 169, 193, 247, 249
Edison, Thomas 198
Elliott, Shirley 216
embriyoloji 49
Emecheta, Buchi 98
Emerson, Ralph Waldo 163
emzirmek 108, 129, 130, 158, 159, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 177, 178, 181, 185, 186, 187, 189, 195, 201, 211, 220, 260, 288
erbilmişlik 198
Erdrich, Louise 118
Essex, İngiltere 13, 15, 35, 55, 275
Eutaw, Alabama 217, 224
ev hanımları hareketi 297, 298
evlat edinmek 237
evlenmemiş anneler 14

F

Factor, Esther 97
Fayetteville, Güney Carolina 241, 288
feminizm 201, 300
Fielding, Henry 77, 78
Fisher, Abby 183
Fisher, Alice 243, 244, 249
Fisher, Charles 264
Fisher, Jeanni 40, 41
Fisher, Sarah Logan 23
Fletcher, Anthony 14, 306
Florida, ABD 97, 210
Forten ailesi 96
Foshan, Guangdong 116
Foster, Emma 77
Franklin, Benjamin 15
Fransa 15, 34
Freeman, Silvia 276
frenoloji 197

G

Galchen, Rivka 207
Galler 165
Gallup 74, 75
Garland, Lou Della 287
Garsonlar Sendikası 267
General Lying-In Hastanesi, Londra 78
George, Ellen 108
Georgia, ABD 47, 108, 241, 282, 287, 289
Gerard, Charles, Macclesfield I. Earl'ü 58, 59, 60
Gerson, Sophie 297
Gibson, Gracie 66
Gilman, Charlotte Perkins 200, 201
Gilman, Robert 264
Glasgow, İskoçya 25, 96, 124, 125, 126, 134, 135, 141, 188, 190
Godolphin, Margaret 38
Golspie, Sutherland 258, 259
Great Whale River, Québec 109

Green, James 200
Griffiths, Joan 249
Gros Ventres halkları 282
Guilford, Sophronia 264
Güney Carolina, ABD 36, 64, 65, 66, 68, 72
Güney Dakota, ABD 102

H

Hagood, Margaret 38, 116
Halifax, Nova Scotia 113, 138
Hall, Martha Haygood 244, 294
hamilelik 14, 15, 25, 39, 43, 44, 45, 47, 51, 54, 61, 63, 70, 103, 272, 308, 309
Hamilton, Charles 40
Hansberry, Emira 127
Hanscombe, Gillian 201
Hanslow, Doris 23, 24
Harris, Violet 113, 290
Hartley, Gillian 14
hastane 81, 82, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 180, 205, 208
Havva 60, 85
Heath, Edward 129
heteroseksüellik 29, 39, 40, 189, 207, 299
Hıristiyanlık 23, 91, 227
Hilger, Inez 14, 24
Hindmarch, Gladys 57
Hirsch, Charlotte 14
Hispanik Amerikalı kadınlar 220
hizmetçiler 52, 107, 112, 125, 151, 195, 210, 248
Hollanda 84, 122, 126
Hollandalılar 122
Holt, L. Emmett 195, 196
homoseksüellik 40
Hopi halkı 114
Hopkins, Susanna 22
Howell, Catty 52
Howell, Elizabeth 95, 96
Hughes, Olwyn 54

I-İ

Illinois, ABD 232, 233
Indiana, ABD 7, 40, 41, 78, 102, 106, 139, 205, 286, 303, 304
Ingram, Jo 115
Iowa, ABD 181, 261
ırk 27, 64, 120, 128, 129, 236, 269
ırkçılık 111, 135, 197
Itter, Carole 113
İçsavaş (1642–1651) 213
İkinci Dünya Savaşı (1939–1945) 24, 50, 75, 133, 185, 231, 235, 266, 292
ilk günah 91
İngiltere/Büyük Britanya/Birleşik Krallık 7, 23, 29, 32, 34, 63, 101, 111, 112, 128, 142, 151, 160, 229, 244, 249, 250, 255, 256, 271, 279, 281
İnuit halkları 109
İnyupik halkları 183
İrlanda 179, 244, 281
İsa 60, 91
isim vermek 96
İskoçya 40, 96, 186, 189, 258
istihdam 111, 119, 121, 170, 171, 172, 180, 193, 258, 278, 300
işçi sınıfı 24, 27, 47, 73, 133, 142, 143, 144, 180, 212, 246, 266, 279, 284, 297

J

Jackson, Hilary 187, 188
Jackson, Winney 240, 246
Jacobs, Harriet 36
Jamaika 95, 217, 267
James Bay, Kanada 182
James, Becky 52
James, Deidre 147
Japonya 220
Jermyn, Henry 62
Jinner, Sarah 70
Johnson, Samuel 32
Johnstown, New York 111
Jones, James 95
Josselin, Jane 83, 84, 85, 91

K

kadın kocalar 40, 166
kadınların oy hakkını savunanlar 296, 297
kadın özgürleşme hareketi 20, 267, 310
Kanada 109, 121
Kanadalı kadınlar (beyaz yerleşimciler) 109, 223
Karayipliler 267, 290
Katoliklik 237, 239
Kay, Jackie 188, 189
Keckley, Elizabeth 213
Kentucky, ABD 102, 152, 153, 154, 160, 164, 241, 291
Khlebnikov, Kyrill 286
kısırlık 51, 53
Kızılderili 21, 279, 298
King, Angie 102
King, Truby 108, 196, 204, 209
Kinsey Enstitüsü 7, 74, 303
Kirkland, Caroline 232, 233

Knapp, Augusta 289
Knott, Edith 253, 254
kolektif örgütlenme 296
koloni 53, 54, 77, 281
kölelik 36, 64, 105, 110, 128, 210, 216, 240, 292
kömür madenciliği 112
kreş 227
Kri halkları 24, 47
kucak bebekleri 10, 284, 287, 288
Ku Klux Klan 111
Kuzey Carolina, ABD 36, 213, 216, 241, 288

L

Lakota halkları 105
La Leche League 228, 251
Lancashire, İngiltere 29, 34, 78, 203, 212, 219, 220, 267, 268, 282
Larcom, Lois 102
Larcom, Lucy 102, 232, 234
Larkin, Philip 28, 34
Lazarre, Jane 20, 271
Leach, Penelope 196
Leeds, Yorkshire 261
Lee, Li-Young 124
Le Guin, Magnolia 289
le Jeune, Paul 292
Lely, Peter 60
Lerner, Gerda 180, 181
Lewis, Eleanor 178
Lewys, Elizabeth 52
lezbiyen anneler 189
Library Company of Philadelphia 200
Library of Canada, Ottawa 199
Library of Congress, Washington, DC 199
Lilly Library, Bloomington 192
Little Lord Fauntleroy 127
Liverpool, Merseyside 115, 234, 236, 237
Livingston, Anne 139
Llanelli, Carmarthenshire 161
Lloyd George, David 113
Lloyd, Marjorie 144
Lobdell, Joseph 40
Logan, Onnie Lee 88, 208, 210, 221, 224, 225, 240
lohusalık 107, 121, 271, 287
Looking Glass Prairie, Illinois 232
Lorna Doone (Blackmore) 286
Los Angeles, California 207, 266, 267, 298
Louisiana, ABD 276, 277
Louisville, Kentucky 102
Loveless, Juanita 266
Lutke, Frederick 286
Lyttelton, Charles 47

M

MacDonald, Trevor 207, 310
MacEwan, Mollie 141
Madonna ve Çocuk 18, 62
Magoffin, Susan 71, 76
mama 105, 182, 184, 221, 222
Manchester, İngiltere 19, 84, 101, 125, 144, 170, 261
Manguso, Sarah 207, 310
Margaret, Azize 91
Maricopa rezervasyonu, Arizona 114
Marks, Marion 222, 223, 228
Maryland, ABD 207, 241
Maryland (koloni) 68, 149, 172
Massachusetts ABD 119
Massachusetts, ABD 138, 157, 160
Massachusetts (koloni) 102, 157, 162, 249, 291
Massachusetts, (koloni) 179
Mass Observation 24, 143, 144
Mauriceau, Francis 44
Mcewan, Margaret 212
McIntire, Hannah 264
Meade, Diana 129
Mead, Margaret 83, 147, 283
Mecdelli Meryem 60, 62
Meksika 20, 71, 128, 236
mektup 15, 27, 40, 101, 104, 112, 138, 139, 141, 147, 165, 170, 212, 219, 223, 232, 233
Melbourne, Victoria 184
Melendy, Mary 200
Mellin, Gustav 184
meme pompası 189, 270
menstrüasyon 17, 42, 44, 46, 49, 52, 85
Métis halkları 145, 146
Miami halkları 20, 40, 239
Michigan, ABD 24, 288
Miller, Jane 289
Milwaukee, Wisconsin 203
Minde, Emma 237, 238, 239
Minnesota, ABD 24, 76, 273
Mississippi, ABD 116, 273
Missouri, ABD 72, 223
misyonerler 91, 233
Mitchell, Lily 140, 146
Mobile, Alabama 127, 128, 134, 135, 183
Mole, John Henry 277, 278, 279
Montagnais halkları 239
Montana, ABD 255, 257, 258, 282

Moraga, Cherríe 122
Morgan, Olive 161
Morris, Margaret 170, 173, 185
Mount Airy, Virginia 240, 241, 246
Mundugumor halkları 283
Murray, Frances 135

N

Nakotalar 286
Navaho halkları 282
Neakok, Sadie 183
Nebraska, ABD 73, 257
Nelson, Maggie 20, 168, 176, 207, 310
Nett Gölü, Minnesota 76, 77
Newcome, Henry 198
New England 19, 54, 132, 157, 162, 163, 232, 261, 263, 264, 265, 291, 306
Newfoundland, Kanada 109
New Hampshire, ABD 118
New Jersey, ABD 26, 70, 224, 293
New Mexico, ABD 220, 224
New York, ABD 17, 19, 20, 21, 25, 27, 32, 36, 38, 40, 51, 54, 55, 60, 71, 72, 82, 83, 86, 88, 89, 95, 101, 102, 111, 112, 118, 125, 127, 136, 139, 148, 150, 162, 167, 173, 196, 200, 204, 205, 207, 209, 210, 213, 214, 215, 218, 219, 220, 221, 231, 232, 240, 244, 247, 257, 260, 261, 262, 266, 269, 275, 282, 287, 293, 296, 297, 298, 303, 304
Nickele, Maidi 299
Nijerya 64
Nijeryalılar 58, 98, 190
Norcom, James 36
North, Ann 247
North, John Wesley 247
Northumberland, İngiltere 277, 278
Nottingham, Nottinghamshire 101, 102, 185, 186, 249, 290
Nova Scotia, Kanada 138

O-Ö

Oakley, Ann 14, 15, 89, 93, 198
Oakley Plantasyonu, Louisiana 276
Odiham, Hampshire 256
Oglala halkları 102, 104
Ohio, ABD 21, 211, 281
Oja, Linda 256, 306, 307
Ojibva halkları 24, 274, 293
okuryazarlık 27, 203
Olds, Sharon 16
O'Neill, Michelle 39
Oostanaula, Georgia 91
Oraibi, Arizona 114
Oregon, ABD 27, 157, 176
orgazm 37, 38, 78
orta sınıf 29, 40, 41, 104, 111, 124, 125, 126, 134, 143, 218, 222, 228, 233, 242, 247, 248, 254, 267, 279, 282, 284, 285, 310
Ostriker, Alicia 148
Oxford, Oxfordshire 7, 19, 34, 35, 37, 38, 44, 55, 75, 89, 98, 120, 142, 156, 169, 170, 182, 192, 223, 229, 284, 291, 303, 311
oyun grupları 228
öjeni 197

P

Pakistanlılar 295
Papua Yeni Gine 283
Parker, Ellen 139, 282
Parker, Lonnae O'Neal 207
Parker, Robert 35
Parkes, Frances 246
Pathy Allen, Mariette 74
Pennsylvania, ABD 20, 23, 40, 50, 54, 95, 165
Pepys, Samuel 58, 59, 60, 61, 62, 63
Pereira, Bonnie 38
Perryman, Lucrecia 127
Perry, Marie Louise 40
Peyton, Molly 162
Philadelphia, Pennsylvania 20, 28, 32, 50, 54, 95, 119, 139, 170, 174, 185, 195, 200, 303
Piedmont bölgesi, ABD 184
Pine Ridge, Güney Dakota 102
plasenta 91, 94
Plath, Sylvia 51, 54, 55
Polinezya 279
Pollock, Linda 44, 71, 84, 308
Powell, John 95
Price, Mary 40
Protestanlık 158
Protestan Reformu 91
psikanaliz 197
psikoloji 197, 215
pudding kulübü 73
Purpura, Lia 83, 207
Püritenlik 34, 60, 78, 83, 157, 158, 162, 163, 178

Q

Quakerlar 54, 170
Qualiyuga 86, 91
queer aileler 17, 309

R

Radford, Jean 120, 290
Ramaswamy, Chitra 25
Ramazzini, Bernardino 172
Ramsden, Bessy 121, 138
Rathbone, Hannah 115
Reading, Berkshire 174
Reformasyon 91
Restorasyon dönemi (1660–1685) 60
Rice, Margery Spring 142, 143, 145, 146
Rich, Adrienne 20, 134, 135, 165, 168, 176, 296
Roach, Mahala 67
Rochford, Ray 248
Rosenberg, Charles 200
Ruddick, Sara 295
Rus Amerikan Şirketi 286
Rusya 185, 297

S-Ş

Sackville-West, Vita 112
Samuel Johnson, A Dictionary of the English Language 32
sanayileşme 264
sanayisizleşme 268
San Francisco, California 116, 122, 160, 183
San Miguel County, New Mexico 220
Sarah Morris Çocuk Hastanesi Chicago 180
Saskatchewan, Kanada 47, 145, 236
Saunders, Maud 174
Saville, Jenny 18, 296
Scott, Joan Wallach 305, 308
Scrimshire, Jane 138, 174
Seattle, Washington 220, 298
Sedgwick, Eve Kosofsky 17, 308
Sekaquaptewa, Helen 114
seks 20, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 40, 41, 42, 85, 103, 162, 308, 309
Sellers, Elizabeth 119
sendikalar 264, 267, 297
Senegambiya 65
Serpe, Letitia 219
sezaryen doğum 82, 92
Shakespeare, William 33, 73, 78
Sharp, Jane 44, 47, 192, 203, 219, 229
Shaughnessy, Brenda 160, 161
Shavelson, Clara 296, 297, 298
Shenandoah Vadisi, Virginia 150
Shepard, Thomas 292
Shimomura, Toku 220
Shute, Betty 170, 174
Siddall, Mary 281
Sigourney, Lydia 194, 199
Sitka, Alaska 286
Siyahlar 96, 224, 240, 276
siyah Seminole'ler 97
skopolamin 90
Slater, Terry 228
Slone, Verna Mae 71, 152, 164
Smith, Frances 139
Smith, Margaret Charles 88, 110, 210
Smith, Mary 213
Somerset, İngiltere 52
Spaulding, Emeline 232
Spock, Benjamin 196, 199, 200, 203
Stafford, Ann 170, 171, 173, 193
Stanton, Elizabeth Cady 111, 222
Steffens, Lincoln 247, 248
Stephens, Samuel 95
Storch, Johann 52
Suffolk, İngiltere 257
Superior Gölü 274
Surrey, İngiltere 170
Sutherland, Betty 258, 259
Sutherland, İskoçya 96, 97, 258, 292
sütanneler 119, 154, 156, 158, 165, 166, 169, 170, 173, 174, 175, 178, 179, 181, 193, 202, 243
sütten kesmek 20, 170, 175, 177, 178, 197, 237, 286
şamanlar 87
şiddet 111, 213
şiir 16, 54, 181

T

taşıyıcı annelik 251
Tayloe, Anne Ogle 240
Taylor, Elizabeth 54
tecrit 98
Texas, ABD 97, 111
Thomas, Ella Clanton 47
Thornton, Alice 58, 83
Thrale, Hester 119
tıbbi deneyler 224, 225
Tingle, Elizabeth 129, 130
Tlingit halkları 286, 288
Todd, David 162
Todd, Mabel Loomis 162
Tong, Jeong Hing 116
trans ebeveynler 251, 300

trans erkekler 16, 207, 251, 268
travestilik 40
Trusty, William 95
Turner, Rebecca 177
Tuttle, Frances 218

U

Udall, Louise 114
Ulusal Sağlık Hizmeti 13, 295
Underwood, Michael 193, 194, 203
Ute halkları 298
Utica, New York 227
uyku 17, 89, 144, 148, 149, 155, 156, 159, 160, 163, 164, 165, 166, 181, 193, 195, 196, 197, 221, 271, 274, 278, 283, 293, 310

V

Vancouver, British Columbia 57, 113
vekil annelik 202, 212, 245, 268, 272, 290
Vermont, ABD 261
Vicinus, Martha 134
Viktoria dönemi (1837– 1901) 293
Virginia, ABD 68, 136, 149, 150, 169, 223, 240, 242, 245, 298

W

Wakinyan 273
Walker, Alice 20, 25
Walker, Mary Richardson 176
Walker, Rebecca 25
Walker, Sheila 35
Warren, Eliza 195, 246
Warwickshire, İngiltere 111
Washington, DC, ABD 14, 102, 162, 164, 255, 273, 282
Washington, George 151
Watkins, Mary 177
Waverley Journal 125, 134, 135
Wells, H.G. 243
Wesley, Susanna 278
West, John D. 198
West, Rebecca 243
Wheeler, Peter 293
Whitman, Narcissa 27, 156, 157
Whorewood, Margaret 52
Wilkins, Joan 218
Williams, Sally 288
Willich, Jodocus 38
Winnebago halkları 211
Winnicott, Donald 16, 229
Winnipeg, Manitoba 16, 24, 251
Winters, Anne 280
Wisconsin, ABD 24, 211, 228
Witherspoon, Sylvia 213
Wokingham, Berkshire 174
Womanly Art of Breastfeeding 228
Woman's Hour 249
Wonthaggi, Victoria 184, 290
Woodburn, Illinois 233
Woolf, Virginia 242, 245
Woolley, Hannah 121
Workman, Fanny 179
Wright, Sandy 140
Wylie, Philip 215
Wynn's Mill, Georgia 289

Y

Yahudiler 21, 185
yapay döllenme 37, 39
yatak paylaşmak 152, 157, 162
yatakta kalma ayı 9, 107, 116
Yedi Yıl Savaşları (1756–1763) 199
Yekuana halkı 197
Yorkshire, İngiltere 83, 174
Yoruba halkı 64
Young, Mary 265

Z

Zondek, Bernhard 43
Zucker, Rachel 207, 310

Yaşamı yeniden üreten, fakat çoğu zaman göz ardı edilen faaliyetler bütünü: Annelik.

Yüzyıllar boyunca sadece savaşlarla, siyasetle ve devrimlerle ilgilenen tarihçiler, hamilelik ve annelik deneyimine dair ayrıntıları "kaydetmeye değer" bulmadılar. Geçmişte ve günümüzde yazılmayanlar yüzünden nice detay unutuldu. Ünlü tarihçi Sarah Knott ise bu yaklaşımı değiştiriyor ve bugünden yola çıkarak başka çağlarda ve başka coğrafyalarda nasıl annelik yapıldığını araştırıyor. Günlükler, mektuplar, raporlar, mahkeme kayıtları, davranış kılavuzları, giysiler ve nesnelerin yanı sıra kişisel deneyimleri de aktararak alternatif bir annelik anlatısı ören Knott, çocuk sahibi olmama fikir ve tercihini de bu anlatıya dahil ediyor.

Anneliğe dair son derece özgün bir yorum olan *Anneliğin Sıra Dışı Tarihi*'nde yer alan bu olağanüstü annelik hikâyeleri, sonsuz çeşitlilikte insan deneyiminin dokunaklı bir tasvirini gözler önüne seriyor.

₺ 124.00

MUNDİ
mundikitap.com
mundikitap
mundikitap
mundikitap
tarih
ISBN 978-625-6377-07-3
9 786256 377073